Господин Гочев

БЮРО „Д-Р ДЕЛИУС"

210
6296

Народна култура

БЮРО „Д-Р ДЕЛИУС“

НБК

ГОСПОДИН ГОЧЕВ

БЮРО „Д-Р ДЕЛИУС“

Второ преработено и допълнено издание

НАРОДНА КУЛТУРА • СОФИЯ 1969

ПБН 68166/2/
УН. БИБЛИОТЕКА
рег. № 8179
1969

НЕВИДИМИТЕ И ВИДИМИ НИШКИ

Началото на видимите и невидими нишки, сплетени около много хора и събития, за които се разказва в тази книга, е назад във времето. През октомври 1939 година адмирал Канарис изпрати в България началника на отдел I-А на абвера Блох на инспекционна обиколка. Придружаваше го един от неговите помощници — Ото Вагнер. Двамата предприеха редица мерки, за да активизират разузнавачите на абвера в България. След няколко дни те се завърнаха в Берлин и доложиха на Канарис за неблагополучното състояние на разузнавателната работа. Изразиха недоволството си от бездействието на почти всички техни сътрудници в София.

Адмирал Канарис знаеше тайните политически и военни планове на фюрера за Балканите. Осъществяването им зависеше от много обстоятелства. Но той трябваше да направи своето за укрепване позициите на Германия на Балканския полуостров. За Хитлер Балканите бяха много важен район. Той искаше да го държи в ръце с цената на всякакви средства. С оглед на това се налагаше активизация на хитлеристкото разузнаване в България.

Изминаха няколко месеца от инспекционната обиколка, а почти не се чувствуваше промяна в дейността на представителите на абвера в тази страна. А на нея й се отреждаше за в бъдеще особена роля. Канарис и неговите помощници дойдоха до извода, че трябва да се извършат кадрови промени. Необходимо беше в България да се изпрати опитен и деен разузнавач. Пре-

гледаха делата на много кадрови разузнавачи и намериха за най-подходяща кандидатурата на Ото Вагнер. Всички бяха единодушни в преценката за него и уверени, че той ще се справи с новата си отговорна задача.

Ото Вагнер имаше вече непосредствено впечатление от доста градове, беше се запознал с политици и други отговорни личности в България. Той без колебание прие предложението и се отправи за България под името доктор Ото Делиус. За него страната не бе само номенклатурен обект на дейност. В представите му тя беше „Ориент", където екзотиката на нищетата се смесваше с легендата за „прусаците на Балканите", за „самураите" в Европа, за верните съюзници, за пламенните и красиви жени... Кадровият разузнавач предусещаше, че работата в България ще бъде едновременно лесна и трудна. Лесна — защото правителството и държавното ръководство са благоразположени към Германия. А трудна — защото за разлика от своите управници народът на тази малка славянска страна винаги е бил облъхван от любовта си към своите освободители от петвековното турско робство — руснаците, и сега с възхищение следи стъпките на социализма в огромната територия на Съветския съюз.

Всичко това доктор Делиус знаеше много добре, но беше оптимист. По-късно неговият оптимизъм постепенно се изпаряваше. И твърде предвидливо няколко дни преди 9 септември 1944 година Делиус тайно избяга от България.

Едно официално пристигане и едно страхливо бягство, а между тях четири години на интриги, шантажи, заплахи, грубо разпореждане с хора от различните слоеве и неизменно боязън за себе си, за собствената кариера.

През 1940 година, когато доктор Ото Делиус пристигна в България, официално се регистрира като търговско аташе при германската легация в София. След бягството си той се загуби някъде в Западна Германия, за да се появи малко по-късно като Ото Вагнер, търговец на...

Януари 1941 година. Хитлер повика при себе си министъра на външните работи Рибентроп и нервно го смъмри, че държи на Балканите „най-неспособните служители на външното министерство". Рибентроп не знае-

ше, че тази информация Хитлер беше получил по каналите на абвера. В момента той не се интересуваше от това, тъй като бележката на фюрера не можеше да се подлага на коментарии. Рибентроп веднага се разпореди да се подберат няколко порядъчни личности, твърди и убедени националсоциалисти. В групата на подбраните беше и Адолф Хайнц Бекерле, неговата активна дейност в партията определи избора му за германски пълномощен министър в София.

Бекерле пристигна в България през месец юли 1941 година и веднага започна активна дейност. Той недоволствуваше, че неговият предшественик Рихтхофен е бездействувал и „поддържал връзка само с една определена класа, а не с българския народ". Не изпускаше случая да изтъкне, че Рихтхофен се проявил като голям еснаф. Бекерле не се поколеба да напише за него: „Той извадил всички пирони от стените и ги взел със себе си. Ние трябваше да започнем съвсем отначало! Той получил уиски още от Рюмелин. Всичко взел със себе си, а една част продал на „Юнион клуб". Имал 74 костюма, но въпреки това си ушил още шест през последната седмица. На шофьорите взел ливреите, дори и шапките, въпреки тяхната молба. Не е оставил дори и една кърпа за ръце, за да могат да се бършат."

Бекерле усърдно провеждаше хитлеристката политика в България. Прояви се като политически настойник на българските буржоазни управници. Събитията на 9 септември 1944 година го изненадаха, не съумя като Делиус да избяга и когато се опита да стори това, беше вече късно...

С имената на Делиус и Бекерле са свързани множество събития в България през периода 1940—1944 година. Останал на свобода, Ото Вагнер (Делиус) и подвизаващ се в ГФР, продължава да се среща с някои от своите помагачи българи, които са избягали от България. Между тези лица е и бившият началник на разузнавателния отдел при Министерството на войната полковник Никола Костов. Вагнер и Костов често се срещат на улица Кайзерщрасе в Бон и разговарят не само за миналото, но и за настоящето.

— Е, как е в Италия, драги Костов? — започна веднъж разговора с обикновения при такива случаи въпрос Ото Вагнер.

— Живеем горе-долу.

— Горе-долу? Не вярвам, зная ви аз вас, българ те, вие обичате да скромничите. Лисицата кожата мени ... как беше там ...

— Вълкът козината си мени, но права си не проме ня — поправи го Костов, без да трепне по лицето му дори един мускул.

— Знаете ли, че почнах да забравям доста неща. А българския език все пак владеех прилично.

Пред тях стъклената масичка беше отрупана с бутилки, чинии с мезета и плодове. Вагнер вземаше една по една бутилките, оглеждаше ги и оживено говореше:

— Исках да ви изненадам ... всичко тук е родено в България ... „Станимашка малага" — такова рино пихме в „Горублянското ханче". Смядовска луканка и „Сунгурларски мискет" — това беше в моята вила в Овча купел. Коняк и вермут пиехме във вашия кабинет в Министерството на войната. Цигари „Златна Арда", чудесни праскови ...

— Бих предпочел чаша уиски — каза сухо Костов и когато вадеше от джоба си цигари „Кент", ръката му със сини вени трепереше. — С онова там е вече свършено, то стана минало и ... изглежда, няма да се върне.

— Не сте прав, не съм съгласен — извърна се пъргаво на фотьойла Вагнер. — Може би днес нямате настроение? ... Полковник Костов, може да унива стадото, не и ние. Аз искам да ви поверя един секрет: нашата армия в най-скоро време ще получи ракети. Това е пропагандно трик. Ние с вас сме военни, излишно да ви говоря, че американците не могат да минат нас. Нещо повече, помнете ми думата, след няколко години ние ще диктуваме. Ние ще наложим стратегията на изнесената напред отбрана.

— След няколко години ... един бог знае дали ще сме живи — обади се мрачно Костов.

— Я ми кажете, може би имате някакви неприятности в Италия? Предполагам, че получихте последната сума?

— Да.

— Тогава всичко е наред. — Вагнер напълни чашите. — За ваше здраве, драги Костов! Просто още малко търпение ...

Двамата се чукнаха по български обичай. Костов пи и се взря в човека пред себе си. За изтеклите два-

десет години беше се изменил много, беше остарял и в същото време нещо в него си оставаше непроменено — все същата енергия, умението да убеждава, дори с открити лъжи, фалш и неискреност, без да можеш да отделиш едното от другото, хладна пресметливост и безскрупулност. Такъв си е останал прочутият някога Делиус — дългата ръка на абвера, сребърната лисица, човекът, който организираше масови убийства на комунисти и евреи и си позволяваше да командува министри и регенти.

С този човек го свързваха много неща и сега не му оставаше нищо друго, освен да се помъчи отново да му повярва.

— Полковник Костов, да пристъпим към работата!

МАСКИТЕ НА ГОСПОДИН ОТО ВАГНЕР

Преди двадесет и пет години Ото Вагнер беше майор от действуващата армия и се подвизаваше под други имена. Но и тогава обичаше тая фраза и често я употребяваше: „Да пристъпим към работа." Думите му не бяха само израз на една кипяща енергия. Те бяха диктувани от големите амбиции на един властен човек, който искаше на всяка цена да успее. Този израз трябваше да вдъхва респект у подчинените и да печели симпатиите на по-високостоящите. Майор Вагнер нямаше солидни връзки в националсоциалистическата партия и единственият начин да се издигне в службата беше шумната изява на делови качества, сляпа вярност към фюрера и омраза към комунистите.

В миналото офицерът от абвера не беше толкова приказлив. Той правеше впечатление на весел, спокоен и делови човек, като че ли лишен от страсти и от способността да се вълнува. Беше строен, приятно пълен, със светли, почти бели коси, сресани на път, и тънки мустачки а ла Хитлер. Лице на благородник, сдържаност в жеста и солидност в мълчанието — това беше

БИБЛИОТЕКА СОФИЯ

идеалът на рицаря свръхчовек дори когато зад тази маска се прикриваше едно невероятно невежество.

Амбицията на Вагнер да изглежда благородник по нищо не отстъпваше на амбицията на неговия шеф адмирал Канарис, който се представяше за внук на прочутия гръцки адмирал Константин Канарис, воювал срещу турците в освободителните войни на Гърция през 1821—1827 година.

Знаеше се, че голяма част от ръководителите на Третия райх са хора с тъмно минало, политически и криминални авантюристи, жадни за власт и богатства дребни буржоа и занаятчии. Приели ролята на свръхчовеци, те се заловиха с бясна енергия да си създават репутация. Светът с изненада и любопитство наблюдаваше как в Германия се изписват стотици книги за историята на родословните дървета, как се преправят досиета, изравят гробове или изгарят цели архиви и присвояват безчислени титли на барони и доктори. Генерал Милх, който имаше полуеврейски произход, отиде още по-далеч — принуди майка си, германка, да даде сведения, че е дете на греха й с пастора на селото. Оскърблението и унижението дори на собствената майка не значеха нищо пред карьеристичните стремежи на хитлеристите. Те искаха да будят удивление с чистокръвност и знатен произход. Все с това желание да смаят света, фашистките главатари се отдаваха на една почти комична суетност на парвенюта. Гьобелс по пет-шест пъти на ден пътуваше в разкошна лимузина от Министерството на пропагандата до дома си да се преоблича. В гардеробите му имаше стотици костюми. Гьоринг се разхождаше често из вилата си в пурпурна тога на римски сенатор, обсипана с брилянти, с лък и стрели в ръка. Хитлер играеше ролята на „древен германец“, не ядеше месо, не пушеше, пиеше само мляко като истински пророк, който чака да го осени вдъхновение свише.

Под тия настроения беше попаднал и четиридесет и две годишният майор Ото Вагнер, който нямаше потекло на благородник, но нищо не му пречеше да си наложи благородническа маска. Чисто и просто той умееше да се скрива и под вълча, и под овча кожа. След близо пет години, прекарани в България, Ото Вагнер беше създал толкова противоречиви представи у ония,

които го познаваха, че за едни беше голям разузнавач, за други — търговец и гешефтар, за трети — гестаповски садист, за четвърти — политик от класа, за пети — галантен любовник.

Колкото и странно да е, но всички бяха близо до истината. Връзките му с Разузнавателния отдел на българското Военно министерство и с полицията бяха толкова здрави, колкото и с Външното министерство, с много политически деятели, с Българската народна банка. Той беше считан за близък и от едри търговци, съдържатели на барове, и от софийските сводници. Мнозина дори смятаха, че шефът на германското разузнаване в България е може би по-голям майстор в търговията и спекулациите, отколкото в шпионажа. Неговото бюро имаше по списък стотици агенти. Майорът отговаряше между другото за финансите и касата. Предполагаше се, че на известна част от агентите той заплаща само процент от определените заплати и възнаграждения. Вагнер участвуваше в сделките на свои агенти и получаваше редовно сведения за спекулации с ценни книжа.

Появяването на Доктора в България и началото на дейността му бяха съпроводени с разходването на огромни суми. Той поддържаше вила и стая в хотел, даваше обеди и вечери в изискания ресторант „Юнион клуб“ или в пропитите с тайнственост и романтика ханчета край София. Всичко това не можеше да остане незабелязано. То не се харесваше на някои от германските служители в България. Един от тях бе например Густи Хазлингер. На него не му се нравеха „работите“ на Делиус. Той се чувствуваше почти всесилен — имаше лична връзка с Еми Зонеман, съпругата на Гьоринг. Разчитайки на нейното покровителство, Хазлингер изпрати доклад за дейността на Доктора и за държането му в българската столица. Подробно описа злоупотребленията, контрабандата, търговията и прочие, които се вършеха в бюрото на Делиус, привеждаше даже и доказателства. Този доклад предизвика внезапна ревизия. Специални ревизори пристигнаха от Германия и започнаха проверката. Но Хазлингер едва се беше почувствувал доволен, трябваше да изживее изненада. От строгата ревизия Делиус излезе не само чист, но и със заздравени позиции. А Хазлингер като доносчик беше дисциплинарно наказан: изпратиха го в Африка,

в действуващата армия, където намери и смъртта си. По искане на полицейския аташе бяха направени още няколко анкети, и те безрезултатни като първата.

Имаше хора, които говореха, ча Вагнер бил куц. Никой обаче не беше го виждал да ходи с бастун или да накуцва. Каква беше тази странна фигура, която кръстосваше България в елегантен „Мерцедес“, общуваше с министри и генерали, със запасни подофицери и контрабандисти, с проститутки и авантюристи? С какви тъмни дела се занимаваше?

Между 1936—1939 година Вагнер работеше в един от отделите на абвера в град Саарбрюкен. След това до 1940 година беше началник на реферата „Ост“, група ЗФ в управлението „Абвер — чужбина“, чиято задача беше да шпионира СССР, балканските страни от Близкия Изток. Когато Вагнер зае новата си длъжност, германската легация в София се помещаваше в сградата на ъгъла на улиците Патриарх Евтимий и Граф Игнатиев. За новия търговски аташе бе отделено място в партера на легацията, а за живеене му се предоставя хубава вила в Овча купел.

В годините, прекарани в България, Вагнер се беше подвизавал като д-р Фрей, д-р Куно и Кара. Името, което остана в спомените и документите, е „д-р Делиус“. Така беше зарегистриран пред официалните власти, така го знаеха и онія, които имаха работа с него. В началото под документи и писма той изписваше цялата си фирма, а по-късно само „Д-р“ или „Д“.

През март 1941 година за началник на Разузнавателния отдел при генералния щаб в София беше назначен подполковник Костов. Два месеца след това Вагнер му изпрати следното писмо на френски:

„Драги подполковник,

Както знаете, доктор Делиус е моят псевдоним. Аз съм акредитиран пред Вашето Министерство на външните работи официално като доктор Ото Делиус, роден на 12 февруари 1896 година във Фрибург. Ние трябва да поддържаме тази легенда, за да пазим в тайна интересите на нашата специална служба.

Отделно Ви давам моите лични данни и Ви моля да уредите всичко така секретно, че никой да не може да установи идентичността на Делиус с Вагнер.

Делиус“

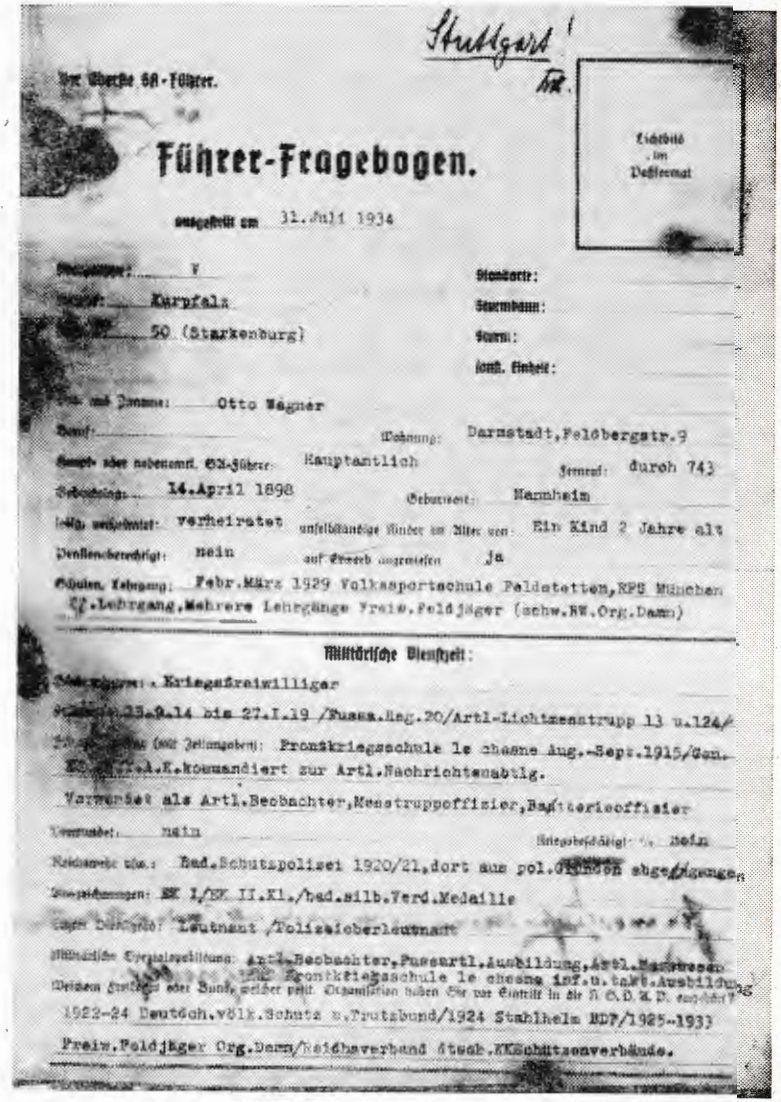

Stuttgart

Der Oberste SS-Führer.

Führer-Fragebogen.

ausgefüllt am 31.Juli 1934

Lichtbild im Passformat

Dienstgrad: V

Dienststelle: Kurpfalz

Dienstbezeichnung: 50 (Starkenburg)

Dienststelle:

Dienstrang:

Sturm:

Name und Vorname: Otto Wagner

Beruf: Wohnung: Darmstadt,Feldbergstr.9

Haupt- oder nebenamtl. SS-Führer: Hauptamtlich fernruf: durch 743

Geburtstag: 14.April 1898 Geburtsort: Mannheim

Ledig, verheiratet: verheiratet unselbständige Kinder im Alter von: Ein Kind 2 Jahre alt

Pensionsberechtigt: nein auf Erwerb angewiesen: Ja

Schulen, Lehrgang: Febr.März 1929 Volkssportschule Feldstetten,KPS München SS.Lehrgang,Mehrere Lehrgänge Freiw.Feldjäger (schw.BW.Org.Damm)

Militärische Dienstzeit:

Kriegsfreiwilliger

23.9.14 bis 27.I.19 /Russ.Reg.20/Artl-Lichtmesstrupp 13 u.124/

(mit Jahresangabe): Fronkriegsschule le chasne Aug.-Sept.1915/Gen.Kdo.A.K.kommandiert zur Artl.Nachrichtenabtlg.

Verwendet als Artl.Beobachter,Messtruppoffizier,Batterieoffizier

Verwundet: nein Kriegsbeschädigt: nein

Reichswehr usw.: Bad.Schutzpolizei 1920/21,dort aus pol. Gründen abgebaut

Auszeichnungen: EK I/EK II.Kl./bad.silb.Verd.Medaille

Letzter Dienstgrad: Leutnant /Polizeioberleutnant

Militärische Ausbildung: Artl.Beobachter,Russartl.Ausbildung,Artl.Messtrupp-Führer,Fronkriegsschule le chesne Inf.u.Ma.Gew.Ausbildung

Welchen politischen oder Bund, welcher pol. Organisation haben Sie vor Eintritt in die N.S.D.A.P. angehört?

1922-24 Deutsch.völk.Schutz u.Trutzbund/1924 Stahlhelm BDF/1925-1933 Freiw.Feldjäger Org.Damm/Reichsverband deutsch.Schutzverbände.

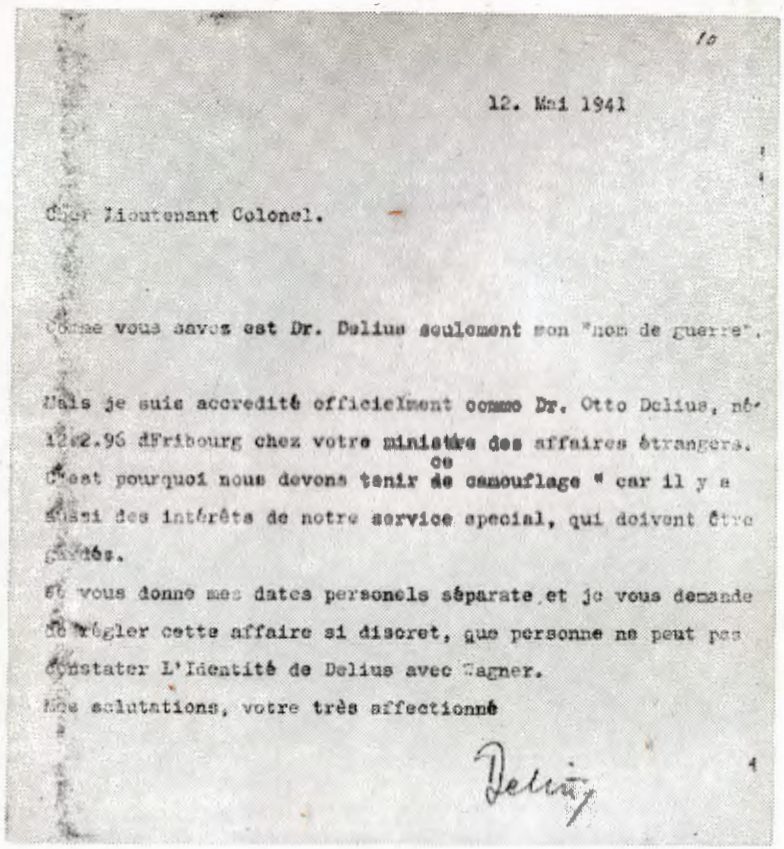

12. Mai 1941

Cher Lieutenant Colonel.

Comme vous savez est Dr. Delius seulement mon "nom de guerre".

Mais je suis accrédité officiellement comme Dr. Otto Delius, né 12.2.96 à Fribourg chez votre ministère des affaires étrangères. C'est pourquoi nous devons tenir ce camouflage " car il y a aussi des intérêts de notre service special, qui doivent être gardés.

Si vous donne mes dates personels séparate et je vous demande de régler cette affaire si discret, que personne ne peut pas constater L'Identité de Delius avec Wagner.

Mes salutations, votre très affectionné

Delius

На немски език беше написано:

„Ото Вагнер — майор, роден на 14 април 1898 година в Майнхайм. Служебното ми положение отговаря на длъжността командир на полк."

Прикрит под маската на търговец, доктор Делиус се залови енергично за работа. Неговото идване в България беше предизвестие за големи събития. Бюро „Д-р Делиус" пускаше пипалата си, раздвижваше прикрити-

те дотогава зад търговските бюра агенти, разиграваше сложни ходове. А над малката балканска страна вече се сгъстяваха облаците на нова катастрофа, разлиствaха се страниците на нова историческа драма.

ТОТАЛЕН ШПИОНАЖ

През нощта на 31 август 1939 година десетина немски престъпници, осъдени на смърт, на които беше обещано помилване, бяха облечени в откраднати военни полски униформи. Възложено им беше да нападнат немската радиостанция в град Глайвиц. Малко преди да бъдат откарани в града, бяха инжектирани с бавно действуваща отрова. Започна се „сражение" между немските войници, охраняващи радиостанцията, и немските престъпници, които я нападаха. Престъпниците бяха убити до един. Но време на „сражението" в продължение на няколко минути беше прочетено предварително приготвено възвание уж от полска страна. С това завършн театрализираният пролог към военната трагедия.

Десетина дена по-рано Хитлер беше заявил пред генералите си в Берхтесгаден: „Аз ще дам пропаганден повод за началото на войната. Не е важно дали ще бъде правдоподобен, или не. Победителя никой няма да пита дали е говорил истината."

И така Втората световна война започна като бандитски спектакъл с трупове, инжекции, крадени мундири. Един от режисьорите на този спектакъл беше шефът на абвера адмирал Канарис. Неговите отреди нахлуха в Полша преди редовните войски. Облечени в цивилни дрехи, снабдени с полски документи, те почти не будеха съмнение. Шест часа след нападението на радиостанцията Канарис предаде в ефира парола „Ехо". В спокойно спящите градове край границата затътнаха оръдия. И потече кръв . . .

Диверсантите на абвера завземаха кръстопътища, военни заводи и електростанции, мостове, централни уч-

реждения. Нахлуха в домовете на политически и административни ръководители, сееха паника и дезорганизация. В Силезия хиляда и двеста души овладяха град Катовице. Всичко това бе извършено, преди официално да е обявена войната.

По същия начин действуваха диверсантите на абвера в Холандия, Франция и много други страни. Играта се повтаряше в различни вариации. Холандския железопътен мост край Ханеп немците завладяха така: по шосето се появи колона от немски пленници, конвоирани от хора в холандска униформа. Щом колоната се приближи до моста, „пленниците“ и конвоят се хвърлиха върху охраняващите моста и ги избиха. Малко след това през него минаха немски танкове. „Пленниците“ бяха диверсанти от полка на Канарис — „Бранденбург“. Във Франция и Норвегия диверсиите се извършваха в още по-големи размери. Там бяха вербувани политически дейци от рода на Куислинг, които деморализираха отбраната и продадоха родината си по най-долен начин.

Абверът беше сила, без която едва ли биха били възможни „мълниеносните“ победи на хитлеристите в началото на войната.

Но какво представляваше тази организация и с какво се занимаваше? Думата „абвер“ означава „отпор“, „защита“. След поражението на Германия през Първата световна война започнаха да наричат военния й шпионаж „абвер“. Задачите му бяха твърде ограничени: да събира сведения за чуждите армии и да води борба с чуждия шпионаж. Когато Канарис оглави абвера, в службата работеха около четиридесет човека. За три години малкият отдел се превърна в огромна машина — само в централния апарат вече имаше четири хиляди сътрудници, а общо в управлението — тридесет хиляди души. За тях се разходваха годишно повече от единадесет милиона долари.

Управлението се помещаваше в Берлин в грамадно здание на Тирпитцуфер 74. Наричаха го „лисичата дупка“. Толкова пъти бяха пристроявали, разширявали и изменяли стаите и коридорите, че в края на краищата зданието се превърна в истински лабиринт с хаотично разположени кабинети, стотици ъгли и задънени ходове, в които можеше да се движи уверено само Канарис.

Той познаваше отлично психологията на агентите, чиято преданост се определяше единствено от парите. Мнозина служеха на няколко разузнавания. Ето защо не търсеше изключителни по талант разузнавачи, а хора, които строго да изпълняват възложените им задачи и да се подчиняват на желязна дисциплина. Целият абвер беше подложен на взаимно следене. Канарис искаше от подчинените си всичко да виждат, всичко да чуват, но нищо да не говорят като прочутата японска статуйка на маймунка в кабинета му, която той смяташе за символ на разузнаването.

Абверът се състоеше от пет отдела.

Отдел I — секретна информационна служба с подотдели за военновъздушно, сухопътно и военноморско разузнаване в чуждите държави. Той представляваше „ушите“ на абвера.

Отдел II — организираше подривната дейност — саботажи и диверсии в неприятелските страни. Канарис фигуративно го наричаше „краката“ на абвера. В началото на войната този отдел разполагаше с цял полк диверсанти, наречен „Бранденбург“, който по-сетне прерасна в дивизия.

Отдел III — се занимаваше с контраразузнаването, с дезинформация и подривна работа в чуждите разузнавателни служби. Често той даваше фалшиви сведения на чуждите разузнавачи, водеше „игра на разузнаване“, прехващаше съобщенията по телефон, радио, поща и телеграф. Той беше „очите“ на абвера.

Отдел IV — ръководеше агентурната мрежа, а отдел V организираше връзките.

Местните органи на абвера във всеки военен окръг на Райха се наричаха „абверщеле“, а зад граница — „кригсорганизацион“ (КО). Първите бяха устроени като централния апарат, а вторите се маскираха в чужбина главно като различни частни фирми. Такива центрове имаше в Мадрид, Лисабон, Берн, Анкара, Стокхолм и Будапеща. Временни разузнавателни центрове на КО бяха създадени в Брюксел, Варшава, Хага, Париж, Букурещ и София. Техните групи имаха готовност да действуват в случай на немско нахлуване.

Докато Хитлер строеше тотална фашистка държава, Канарис изграждаше тотален шпионаж. Шпионската мрежа трябваше да обхване цяла Германия и Европа. Това беше машина за агресия, за внезапни нападения, за кървава разправа с населението и съпротивата в окупираните страни. Агентите на абвера ненавиждаха смъртно комунистите и съветската страна, както ги ненавиждаха Хитлер и сподвижниците му.

Към средата на 1940 година фашистка Германия беше поробила девет страни с близо сто милиона население. Хитлер вече обмисляше как да разбие несигурния неутралитет на Балканите и да се нахвърли върху СССР, с който го свързваше договор за ненападение. Той заповяда на Кайтел да ускори разработването на плана „Барбароса“ и покани в Берлин цар Борис III.

Хитлер искаше да привлече България не толкова заради природните ѝ богатства, колкото за важното ѝ стратегическо положение. По онова време цар Борис беше в много близки връзки с Канарис. На Хитлер беше известно, че може да разчита на фашизирания Генерален щаб във Военното министерство. Той поиска от цар Борис да привърже България към Тристранния пакт. Целта беше да се упражни натиск върху Гърция и Турция. Борис веднага се съгласи, но изчакваше удобен момент. Той все още се плашеше много от народа, и основателно. Българският народ чрез манифестации, стачки и протестни резолюции изразяваше волята си за съюз със СССР и непамеса във войната.

През август 1940 година в София пристигнаха футболистите на съветския отбор „Спартак“. От игрището до града играчите минаха през шпалир от посрещачи, обсипвани с цветя — така не бяха посрещани видни буржоазни ръководители.

В същото време в страната се шириле безработица, въведена беше купонна система, започна се спекула и черна борса с храни и облекло. Правителството на Филов закри българо-съветските дружества и за една седмица прие Закон за защита на нацията и Закон за организиране на българската младеж.

Стъпка по стъпка царското правителство погазваше

свободите на народа, превръщаше режима във военнополицейски. Подчиняваше икономиката на страната на Германия, като насочваше целия износ към нея, и то на неизгодни цени. Ръцете на цар Борис се развързваха. Оставаше още малко време до фаталната крачка, която той, хитлеристкият агент, не закъсня да направи.

БЮРО „Д-Р ДЕЛИУС“

„Именувам се Ото Мандел[1]. В националсоциалистическата партия постъпих в 1932 година. Тогава в Пловдив дойде директорът на акционерно дружество „Интерконтинентал“ и официално откри нашата партийна група. Когато нашите взеха властта в Германия, всички учители в Пловдивското германско училище бяха приети вкупом в партията. С влизането си в партията, след като тя пое властта, автоматически станах агент на германското разузнаване, тъй като всеки немец, особено пък партийните членове, бяха длъжни да се поставят на разположение на държавата и нейните организации.

Касиерът на групата ни отначало имаше малко златарско дюкянче, което не можеше да го изхрани. След това партията му даде няколко представителства на германски книги и списания. В качеството си на амбулантен търговец на книги той обикаляше България до последния момент и пласираше списанията главно между инженери и медици. Правеше ми впечатление, че изведнъж той забогатя, обзаведе си къщата наново, макар по-рано да нямаше пукнат грош. Синът му, също член на партията, веднъж яде бой от военните в Пловдив, защото се навърташе в района на артилерийските казарми.

В 1934 година Хектор ме извика в банката и ме помоли при пълна тайна да му дам сведения за българската житна реколта и какви запаси от храни се намират. По-късно аз редовно предавах такива сведения,

[1] Осъден от Народния съд в 1945 г. като гестаповец. — Б. а.

които се изпращаха на доктор Делиус. Докладите ми се простираха върху българския износ изобщо, състоянието на плодовите реколти, количествата стоки, които се изнасят за други страни освен за Германия, по чие нареждане се предпочитат другите пазари, изкупните цени в България, производствените разноски, характеристика на фирмите и тяхното становище спрямо Германия, настроението сред селяните, доволни ли са от цените, как се посрещат правителствените нареждания и как се изпълняват, размера на поскъпването.

Когато почна войната, бях мобилизиран в Германия, но тъй като знаех български, бях върнат в София. Тук ме назначиха за преводач в една част, която поддържаше складове с бойни припаси, горива и хранителни продукти, а по-късно ме извикаха при един капитан-лейтенант, около петдесетгодишен, с прошарени коси, добре запазен. Срещнахме се в хотел „Юнион Палас". Той ми разкри, че е член на морското разузнаване във Виена. Задачите му били чрез Варна да събере данни за положението на руския черноморски флот, руските пристанища и да прекара през Турция за Сирия и Близкия Изток хора на морското разузнаване..."

Цитираните показания на Мандел са характерни. Те разкриват одисеята на хилядите хитлеристки агенти, пръснати по света. По времето, когато Третият райх се готвеше за война, те се прикриваха като търговци, посредници, културтрегери, обикновени занаятчии. Щом почнеха военните действия, или сваляха маските си, или се законспирираха още по-дълбоко.

През 1940 година д-р Делиус завари над тридесетина търговски фирми, предприятия, представителства, културно-просветни, научни и други институти, пръснати из България, в които работеха разузнавачи и агенти на абвера. Тия дружества и представителства бяха или само германски, или смесени — с германско-български капитали. По-късно, когато започнаха да отнемат фирми от евреите, предаваха ги предимно на германци, дошли отвън. Ето някои от по-важните дружества и фирми:

„Транспортщеле" — служба за стопански превози, за доставка на хромови руди и други стоки. Тя отговаряше за предотвратяването на всякакви саботажи и неизправности по вагоните. В нея работеха много „доктори" — всъщност това бяха офицери от абвера. Имаше няколко разузнавателни групи: една се занимаваше със стопански и военен шпионаж; втора подготвяше саботажи в неприятелските страни и така нататък.

Специални отреди от тази служба се изпращаха в тила на неприятеля с особени задачи. Тъкмо такъв отред действуваше в Македония и Албания. Друг отред издирваше неприятелски агенти и защищаваше първия. Като изпреварим събитията, трябва да кажем, че именно част от втория отред беше унищожена под Рилския манастир от Рило-Пиринския партизански отред през 1944 година.

АД „Соя" — търгуваше със соя, но шпионираше главно в Министерството на земеделието.

„Зюд-ост-ойропа" — официално дружеството се занимаваше с преработка на лен и коноп, а всъщност събираше стопански и политически сведения.

АД „Ориентал" — германските агенти, прикрити в това дружество, водеха активно разузнаване по линията София—Цариград. Собствениците му поддържаха връзка с директора на един стоманодобивен завод в Силезия.

АД „Интерконтинентал" — ръководеше се от Райнхард Гутшмид, много близък приятел на Делиус.

Към изброените следва да се добавят:

АД „Търговска банка", която беше неофициален клон на Дрезденската банка, „Гранитоид", „АЕГ", „Параходна агенция Бакрачев", „Петекс", АД „Доспат" и много други.

До идването на Делиус почти всички немски разузнавачи получаваха заплатите си от тези дружества, участвуваха в печалбите и спекулациите им.

Въпреки голямата агентура той намери, че заварената организация на абвера не можеше да реши поставените й задачи. Единствено добре работеше пропагандната служба. Тя се мъчеше да подготви българския народ за бъдещото проникване на хитлеристите на Балканите. Бяха организирани много безплатни курсове по немски език, стотици културно-просветни кръжоци, раздаваха се стипендии за следване в Германия, уреждаха се екскурзии и прочие.

Доктора си постави като главна цел да координира разузнавателната дейност в България, като събира

и обработва информацията, която правителството и всички други официални служби с готовност ще му дават. Той съзираше възможност за действие и в предотвратяването на евентуални опити за отмятане от съюза и привързаността на държавата към Германия или пък за някакви „завои“ или проявяване на „гъвкавост“ от отделни политици. „Националните интереси“ на България за него бяха ясни — придържане към политиката на Германия. Тук Доктора нямаше какво много да се церемони със сервилните български правителства. Германските пълномощни министри вече бяха направили нужното, всички български политици да почувствуват, че насоките на тяхната политика трябва да се определят не в София, а в Берлин, в столицата на „хилядогодишния Трети райх“. Делиус трябваше само да обхване във видимите и невидими нишки на мрежата си правителствените и други официални български органи така, че всеки опит на България за отклонение от Берлин да бъде изключен още отначало.

Затова с типичната му педантичност и организаторски усет се захвана да изплита своята мрежа още от първите дни на пребиваването си в страната. Той предвкусваше някакъв приятен гъдел, представяйки си полутъмните и пълни с тайнственост улички на българските градове, които мислено сравняваше с потайностите на прочутите „казби“ от селищата на Северна Африка. Пръснатите из страната джамии със своите минарета допълваха неговата представа за екзотичния декор, на фона на който да разиграва своята отдалеч замислена игра.

А за играта си Делиус беше отдавна подготвен...

Резидентът на абвера се зае за кратко време да създаде своята служба, наречена официално Бюро „Д-р Делиус“. Тя беше организирана почти като умалено копие на централното управление на Канарис. Разбира се, бяха взети пред вид особените условия в България през 1940 година. Законспирирането на шпионите и агентите беше до известна степен условно. Така например съставът на службата в Харманли се представяше за археологическа група, дошла да изследва земните пластове. След като царското правителство присъедини страната към Тристранния пакт, агентите започнаха да действуват с развързани ръце, открито и безогледно.

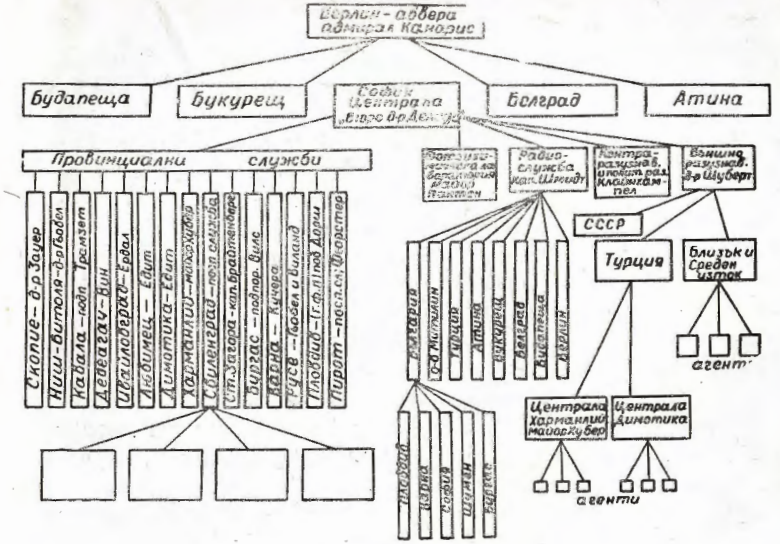

Схема № 1

Ръководството на бюрото се настани в триетажна сграда на булевард Патриарх Евтимий № 57. На първия етаж се намираха кабинетът на Делиус и работната стая на неговата секретарка Анализе Станицка. Госпожицата имаше невзрачна физиономия, но владееше отлично английски и френски език и беше много обиграна служителка. В останалите стаи работеха чиновниците, беше монтирана и радиостанция за пряка връзка с Берлин.

Вътрешното разузнаване ръководеше зондерфюрер Клайхампел[1], наричан „кървавата ръка“. Той беше дошъл в България през двайсетте години и отначало работеше като чиновник в криминалния отдел на полицията. През 1934 година Клайхампел в качеството на търговски представител се навърташе из гара Кричим и купуваше грозде за една берлинска комисионерска къща. Не бяха редки случаите, когато тоя авантюрист

[1] Клайхампел успял да избяга от народното правосъдие, но загива при една самолетна катастрофа през 1945 година, пътувайки от Виена за Прага. — Б. а.

получаваше цели вагони грозде на кредит и мамеше производителите. Австриец по произход, след Аншлуса той премина на служба при Канарис. Задачите на Клайхампел бяха да разкрива нелегални опозиционни и саботажни групи, да води борба срещу въоръжената народна съпротива и контрашпионажа и да осъществява връзката с Дирекция на полицията.

Външното разузнаване, особено след като Германия завладя Гърция и Югославия, се насочи главно срещу СССР, Турция и страните от Близкия Изток. То се ръководеше от д-р Шуберт. Най-важната му служба беше в Харманли, подчинена на майор Хуберт, който имаше славата на много опитен разузнавач. Той беше успял да проникне като чиновник в сръбския генерален щаб и малко преди военните действия срещу Югославия да открадне важни документи.

(На схема № 1 са показани всички провинциални служби, подчинени на централата в София.)

Бюрото на капитан Пантен се намираше в еврейското училище в София и имаше фотографско отделение за преснемане на документи, химическа лаборатория за анализиране на различните видове мастила, зала за проверка на писма и документи.

Централата за подслушване на телефонни разговори се намираше на улица Гургулят в София. В нея работеха към двадесетина души.

Доктор Делиус ръководеше и така наречените „метеорологически станции", които всъност се занимаваха с радиопрехващане, командуваше отреда на полка „Бранденбург". Бюрото му непрекъснато набъбваше. След година при него имаше зачислени на щат над 200 души. Броят на сътрудниците беше трудно да се установи. Делиус разполагаше с огромни средства, раздаваше щедро награди и заплати, подкупваше с подаръци или пък уреждаше участието в сделки на министри и генерали, вербуваше проститутки от баровете, прислужници в хотелите или камердинери в легациите.

Разбира се, не само той се занимаваше с шпионаж в България. Във военното, политическото, стопанското и културното разузнаване участвуваха почти всички немци в страната — от пълномощния министър Бекерле до фелдфебелите и шофьорите. Разузнаваха органите на гестапо, военният и културният аташе, консулите,

дипломатическите съветници. Разделени на групи, те водеха борба помежду си, злепоставяха се с доноси, интригантствуваха. Тия подмолни стълкновения бяха всъщност отражение на голямата борба за надмощие в самия Райх, където Канарис, Хайндрих, Рибентроп и Гьоринг се шпионираха чрез стотици свои агенти и си изплитаха шантажи.

Бюрото на Делиус си съперничеше с органите на гестапо, с Бекерле и останалите централи. А когато след февруари 1944 година Канарис беше снет от длъжност и Валтер Шеленберг, началник на отдел VI (Външно разузнаване при РСХА — Главно управление за имперска безопасност), оглави и абвера, придаден към неговия отдел, в България за всеобща изненада Делиус овладя гестапо. Сега неговото бюро по своя внушителен апарат приличаше на министерство. В ръцете си той имаше голяма власт, можеше да играе на голяма карта, да организира дори правителствени превърати.

Един от изключителните му успехи беше овладяването на Разузнавателния отдел (РО) при Българския генерален щаб. Всъщност Делиус беше улеснен в това от редица обективни обстоятелства от политически и икономически характер и от субективни, коренящи се в подкупността и сляпото подчинение. Разузнавателният отдел игра не малка роля в един твърде сериозен период и затова е интересно да се знае структурата му. Първоначално той имаше малък апарат, но постепенно разрастваше, оформяха се подразделения с оглед да се обхване цялостният живот на страната. Оформиха се три разузнавателни отделения:

РО—1. Външнополитическо разузнаване. Отначало дейността му се съсредоточаваше изключително в проучване докладите на военните аташета. Генералният щаб не беше ориентиран напълно по военнополитическото положение.

РО—2. Вътрешнополитическо разузнаване. Отделението имаше политическа секция (противодържавни учения във войсковите части и вън от тях), стопанска секция, индустриална секция. РО—2 трябваше да информира за общественото мнение и настроенията сред народните маси, за проникването на идеите на комунизма сред военнослужещите (всеки командир на част имаше

офицер-разузнавач и агенти). При произшествия и разкриване на конспирации командирите донасяха телеграфически в РО. От получените данни всяка сутрин се правеше доклад за стопанското положение на страната, работническото движение, попълнен и със сведения от полицията. По един екземпляр от него се предаваше на началника на Генералния щаб, военния министър и в двореца. Всеки месец командирите на военните части изпращаха по горните въпроси в РО подробни доклади, обозначени с названието ПРОДУЧ (Противодържавни учения във войсковите части и вън от тях).

РО—3. Контрашпионаж. Разполагаше с петдесетина агенти.

Военен шифър и връзка с германската и италианската разузнавателна служба.

Във взаимоотношенията между Разузнавателния отдел и бюрото на Делиус играеха твърде важна роля парите. Последното по сведение на РО разполагаше с огромни суми. Докато Делиус плащаше по 10 000—15 000 месечно, РО едва отделяше по 3000—4000 лева на агент. Ето защо той беше успял да спечели на своя страна мнозина чиновници от полицията и администрацията, военни, търговци и други. Само службата в Харманли, също по сведения на РО, беше купила старозагорския областен полицейски началник, околийските управители на Харманли, Елхово, Ивайловград и Гюмюрджина. По този начин се стигаше до куриози — бюрото на Делиус получаваше сведения за вътрешния живот на страната по-рано от полицията и от Военното министерство.

„МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИ СТАНЦИИ“

Към средата на май 1940 година Делиус изпрати на РО в Министерството на войната едно от поредните си писма. Към него прилагаше и нов допълнителен списък с имената на германци — сътрудници на „метеорологическите станции“ в България. Писмото беше много любезно, през тази година той винаги употребяваше обръщения като „Многоуважаеми господин...“ и послесловия „Приемете израза на отличните ми към вас почитания“. През следващите години писмата му постепенно губеха учтивата си форма, тонът ставаше заповеднически, нямаше вече никакви обръщения. В горния ляв ъгъл поставяше едно „Д-р“ и номер и дори не се подписваше — така, както кореспондираше и с подчинените си служби.

Но в 1940 година неговите хора все още се считаха за „гости“. В писмото си Делиус молеше Генералния щаб да уреди с полицията да се издадат на хората му лични карти с валидност до 31 декември.

Названието „метеорологически станции“ беше условно. Всъщност това бяха радиоподслушвателни станции на германското разузнаване, разположени в София (26 души), във Варна (18 души) и в Бургас (9 души). Те служеха като разузнавателни патрули на абвера. Пръснати из цяла Европа, трябваше да прехващат противниковите радиопредаватели. Беше уговорено членовете на въпросните станции официално да се представят като персонал към германската легация: търговски аташета, градинари, шофьори, телефонисти, експедитори и други. Разбира се, веднага биеше на очи, че тези шофьори и градинари живеят в хубави вили в Овча купел и във Варна, разхождат се добре облечени, накичени с фотоапарати и харчат с широка ръка. В поведението на пристигналите от няколко месеца хитлеристи се забелязваше арогантност, нахалство и самонадеяност. В заведенията и по улиците те се държаха така нагло, сякаш се намираха в окупирана страна, и естествено предизвикваха възмущението на гражданите.

Едва ли само това беше действителната причина, но министърът на войната отказа на следващата молба на Делиус да разреши на още трима души да се настанят в бургаската станция.

Отказът беше предаден на Делиус от началника на РО в най-учтива форма и с много общи приказки.

— Може ли да ми прочетете резолюцията на господин министъра — помоли по телефона Делиус.

— Докладвано на господин министъра на 27-и. Той заповяда: „Не се разрешава. Поведение — да не пиянст-

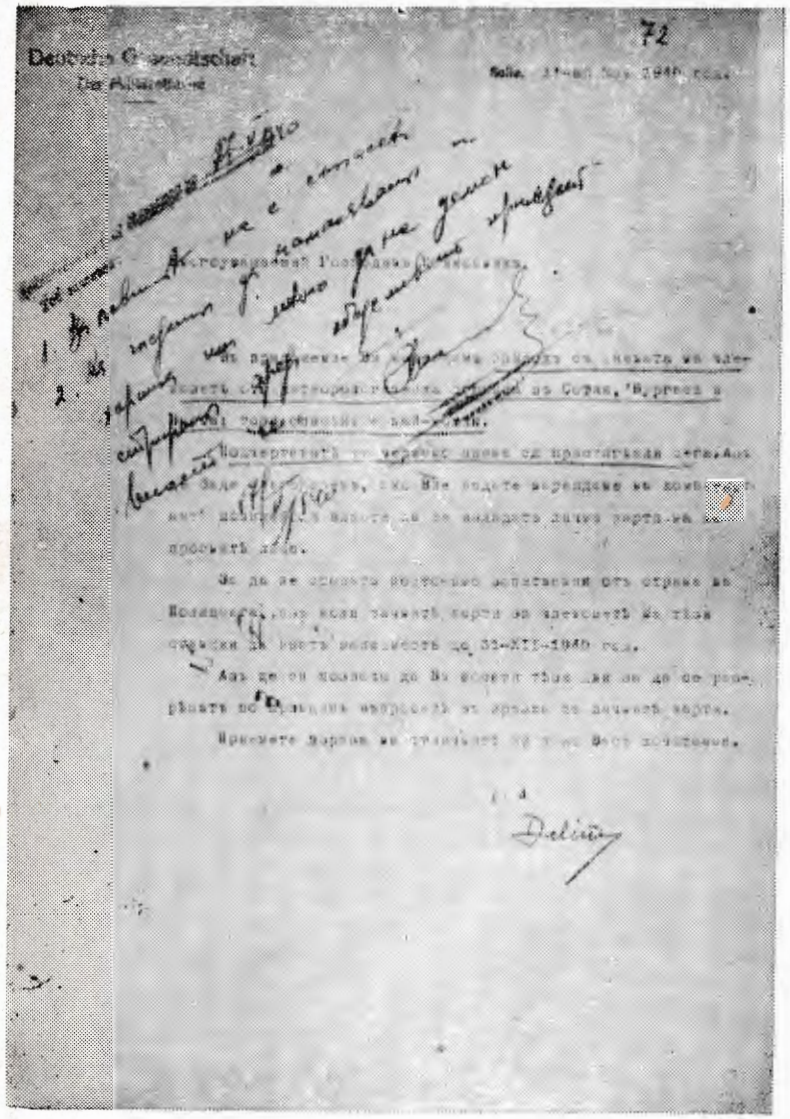

вуват и да знаят какво говорят. Много да не демонстрират пред обществото."

— И все пак това не е повод да се отхвърли молбата ми.

— Намирам се в истинско затруднение — отговори началникът на РО. — Можахме да издействуваме срок на визите до октомври, а не до декември.

— Имам една молба към вас — каза Делиус. — Може ли да ме приеме днес господин министърът?

— Ще ви се обадя след половин час.

Делиус затвори телефона и нареди на секретарката си Станицка да му свари кафе.

— Пак ли неприятности, господин майор? — попита тя, като влезе с подноса.

— Забравили сте да ми донесете сифон — каза той. — Докато Военното министерство се ръководи от лице, което проявява политическо късогледство, винаги ще си имаме неприятности ... или може би до известно време ... Анализе, пристигнаха ли моите пури?

— Явол, хер майор!

— Кажете на шофьора да изкара „Мерцедеса".

В това време иззвъня телефонът. Началникът на РО съобщи, че за щастие господин министърът имал свободен половин час и благоволил да приеме доктор Делиус в десет часа.

Делиус благодари, сетне извади от чекмеджето на бюрото си своя „Валтер", от който никога не се разделяше, и излезе от канцеларията. Беше облечен в светлосив двуреден костюм, с бяла риза и разноцветна връзка. На изхода портиерът, банатски българин, пъргаво скочи да го поздрави.

Пред тротоара беше спрял масленозелен „Мерцедес" с номер ДТ—10. Делиус имаше още две коли, за които бяха построени гаражи в двора на сградата. Шофьорите бяха българи.

— Добър ден! Как сте? — обърна се той на развален български език към младия шофьор, който го чакаше с каскет в ръка, посочи му да седне вдясно, а сам се настани зад кормилото. Навикът му да шофира и да „вози" шофьорите си често будеше удивление. Всъщност това беше трик на опитен разузнавач. В движещата се с голяма скорост кола хората отвън трудно биха го разпознали и при всички случаи биха приели сед-

налото вдясно лице за самия него. Българските шофьори Делиус возеше със себе си като жива мишена.

Колата зави по булевард Царица Йоана, после по Солунска и спря пред парадния вход на Военното министерство. Началникът на РО беше излязъл да го посрещне. След година Делиус щеше да влиза свободно в министерството, но засега се налагаше да приема придружител.

Парадното стълбище беше покрито с дебела червена пътека. В дъното имаше великолепни стъклописи. Стълбището и коридорите бяха облицовани със сивожълт мрамор. Сградата се смяташе за една от най-модерните в София.

Делиус беше заведен при генерал Петков, началник на Генералния щаб, неговият кабинет, целият в дъбова ламперия и с фотьойли от зелена кожа, правеше добро впечатление. След кратките приветствия генерал Петков поведе Делиус към огромния кабинет на министъра. Пред вратата ги чакаше адютантът с акселбанти.

Делиус се представи по военному, без да се смущава от малкия си чин. Той очакваше, че ще се води делови разговор, затова се изненада, когато видя богато наредена с питиета и сандвичи маса. Бяха само тримата: той, генерал Петков и военният министър генерал Теодосий Даскалов.

Излизаше, че генерал Даскалов разполага с много повече време, защото, вместо да започне разговор, покани госта си на трапезата. Най-напред пиха за германските победи в Холандия, Белгия и Франция. Министърът се интересуваше от действието на новите пикиращи германски самолети „Щуки“ и Делиус разказа, че точността на бомбомятането била голяма. Освен това с воя на сирените си те създавали невероятна паника сред противника.

— Известно ли ви е изявлението на руснаците, че щели да бранят с оръжие в ръка мира на Балканите? — попита генерал Даскалов.

— Да — незабавно отговори Делиус. — Но струва ми се, че българското царско правителство не се нуждае от уверенията на червените.

— Съгласен съм с вас — каза генерал Даскалов, — такова е убеждението и на негово величество царя.

— И все пак, екселенц — усмихна се Делиус, — България има да решава своите национални идеали. Господин адмирал Канарис ми каза веднъж, че на Балканите трябва да има велика и обединена България. Дошло е време да получите Добруджа. Аз бих могъл в предстоящата си среща с адмирала да поговоря за това. Адмирал Канарис е спечелил изключителното уважение на нашия фюрер.

Макар Делиус да беше нищо и никакъв майор, окото му не мигна, когато изрече предложението си за Добруджа. Той искаше да играе на силен коз, за да сломи „капризите“ на генерала и да си разчисти поле за действие.

— Всяка помощ, откъдето и да е тя, ще бъде приветствувана — отговори генералът и вдигна чашата си. Все пак той не искаше да се обвързва с благоразположението на един незначителен майор и затова отклони разговора: интересувал се каква е същността на национал-социализма като учение и се надявал, че доктор Делиус, като стар член на партията, ще може да му разясни най-пълно, защото винаги го смущавало понятието „социализъм“.

Делиус отговори, че би искал най-напред да съобщи възгледите на фюрера за онова учение, на което се противопоставя националсоциализмът — марксизма. Марксизмът по рождение и по своята дейност е чисто еврейска духовна храна. Германската нация бе така лекомислено осмивана от Маркс, защото евреинът е безотечественик. Фюрерът рано успя да различи творческия капитал от спекулативния. Die Grundsätze des Nationalsozialismus[1] се основават на следното: изграждане на велика Германия, против Версайския и Сенжерменския мирен договор, преразпределяне на колониите, чистота на расата, изгонване на евреите. Има една малоценна раса, азиатска по произход, която се е настанила между нас и смуче кръвта ни. Това са евреите. В стопанството — спекуланти; в производството — експлоататори; в администрацията — подкупници; в политиката — интернационалисти, комунисти, рушители на държавата, братя на масоните и пионери на болшевизма. Евреите са били много пъти преследвани, но са се

[1] Принципите на националсоциализма. — Б. пр.

развъждали като дървеници в паянтова къща. Единствено фюрерът като пратеник на бога и природата съумя да сломи всички козни на еврейството.

Генерал Даскалов благодари за изчерпателния и научно равнище отговор. Делиус добави, че всъщност е цитирал книгата на своя фюрер, и още, че национал-социализмът бил не само политико-философско учение, но и нова политическа религия. Целият германски народ вярвал, че провидението му е изпратило фюрера като месия.

Вече изпиха две бутилки вино. Едва сега генерал Даскалов отиде и седна зад огромното си дъбово бюро. Беше среден на ръст, със сухо лице, малки очи и тесни устни, подстриган високо. Загрозяваха го големите му щръкнали уши.

— Предполагам, че са ви ясни мотивите на нашия отказ — обърна се той към Делиус.

— Не съвсем, екселенц — отговори Делиус. — Съгласно уговорката между нашето министерство и Върховното командуване на вермахта от януари тази година бяха създадени трите „метеорологически станции". Предадох на вашите подчинени списък и картотека. Беше уговорено още, че промени на персонала вследствие на технически или дисциплинарни причини ще бъдат своевременно съобщавани на вашето министерство, което аз направих. Тъй като според българските закони всяко лице, живущо по-дълго в царството, трябва да притежава лична карта, законът беше приложен и към членовете на „метеорологическите станции"...

— А пропо! — прекъсна го генерал Даскалов. — Не ви ли се струва, че псевдонимът е някак неудобен? Много граждани знаят вече с какво се занимават тези „метеорологически станции".

— Можем да ги наречем „земетръсни" — отвърна веднага Делиус. — Но аз искам да ви помоля, екселенц, да обърнете внимание на следното: личните карти на моите подчинени не бяха издавани редовно, а полицейските власти във Варна, изглежда, въобще нямат нареждане относно тамошната станция. Ограничаването на сроковете на личните карти за 2—3 месеца причинява натоварване на полицейските власти. Съгласен съм, че маскирането на моите подчинени като градинари, телефонисти и прочие не е сполучливо, изглежда невероятно и подозрително. От създалото се положение може да се излезе единствено, като се спазват условията на нашата договореност и като се удължат сроковете за пребиваването им в страната до края на декември.

— Разберете ме, че поне засега ми е неудобно да разреша — каза генерал Даскалов. — Твърде много шум се вдига около вашите хора, дори е странно как специалисти в своята работа като тях могат да допускат това. Ние получаваме непрекъснато писма от граждани. Генерал Петков, прочетете днешното писмо!

— „До министерството на войната и Директора на полицията

Известни ли ви са движенията и дейността на група млади хора, говорещи немски, които обхождат околностите на София и специално се движат около Овча купел с доста подозрително държане и срещи с разни лица? Какви мерки взехте за проследяването и установяването дейността на тези хора?"

Наблюдател (не се чете)

После генерал Петков продължи:

— Ще ви прочета и рапорта на разузнавач 128 до полицията. Трябва да се има пред вид, че предназначението на станциите е известно само нам.

„Донасям Ви, господин началник, че от достоверен източник се научавам, че в Княжево в къщата на госпожа Корчева, ул. „Раковец" № 25, живеели двама души, по произход германци, а именно Вилхелм Пелка — секретар на Герхард Раймон — комисионер. Същите през деня излизали из Витоша и околностите на София с различни фотографически апарати, правели снимки и нощно време ги промивали в къщи."

— Ето, виждате ли — обади се генерал Даскалов, — защо е нужно така да се демонстрира? Не ви ли дават достатъчно сведения вашите колеги от РО? Мисля, че майор Генчев[1], който е в постоянна връзка с вашето бюро, ви е особено полезен.

[1] Избягал през 1944 година от България, сега е в Испания, адютант на изгонения бивш престолонаследник Симеон Търновски. — Б. а.

— Да, колегите са твърде любезни — потвърди Делиус, — но нашата дейност е много по-широка... Нужно ли е, екселенц, да се обръща внимание на дребнави и наивни писма? У нас такива хора биха получили заслуженото.

— За съжаление в България липсват патриотични политически партии, ние дори не можем да мечтаем за партия като националсоциалистическата, на която да се опре престолът. Аз се гордея, че единствената монолитна сила, предана всецяло на негово величество, е армията, която имам честта да командувам, но сме длъжни да се съобразяваме с политическия момент. Ние сме необвързана страна, поддържаме редовни дипломатически връзки с Англия, САЩ и Русия и уверявам ви, тям е известно за дейността на вашите хора. Макар и разтурени, у нас продължават да съществуват опозиционни партии с проанглийска ориентировка, да не говорим за комунистите. Всички те ни дебнат.

Недвусмисленото становище на генерала не смути Делиус. Но все пак се видя принуден да обещае, че ще обърне най-строго внимание на своите подчинени да пазят благоприлично поведение и да не издават предназначението си. Министърът помоли да бъдат предадени личните му почитания на адмирал Канарис, който, по негови сведения, бил личен приятел на негово величество царя. И още, че ако господин Делиус и адмирал Канарис спомогнат България да получи Южна Добруджа, историята няма да ги забрави. С тези думи срещата приключи.

В коридора генерал Петков поканил Делиус за няколко минути в своя кабинет. Останали сами, той го запита:

— Как ви се вижда господин министърът?

Делиус се усмихна иронично, без да каже нещо. Петков продължи:

— Как смятате да постъпите с хората си от станциите?

— Струва ми се — отвърна Делиус, — че българската общественост трябва да свикне с тях, така да се каже, да се подготви психологически.

Делиус се замисли. Поднесе пури на генерала и двамата запушиха. Не беше нужно да се излага скритата причина за просто нелогичното разконспириране на

германските разузнавачи в една все още неутрална страна. Дали Канарис не се стремеше да злепостави България пред външния свят, като обвързана вече в тайни договори с Райха? По този начин, от една страна, той щеше да попречи на руските, английските и американските дипломати да постигнат било съюз, било неутралитет на България и, от друга страна, щеше да отнеме всяка възможност на царското правителство да лавира и да го принуди, изправено пред свършените факти, да се обвърже с Тристранния пакт.

Една догадка, за която двамата мислеха по своему, но мълчаха. Това бяха неща, за които беше опасно да се говори. За Делиус беше твърде важно, че неговите шпиони с дейността си допринасяха повече за привързването на България към фашисткия блок, отколкото дипломатите на Рибентроп.

На прощаване Делиус се поклони и каза тихо:

— В близко време тук ще настъпят важни събития. Вашата помощ може да бъде неоценима.

До изхода отново го съпроводи началникът на РО. Делиус седна в колата си и най-напред отиде в легацията, където имаше разговор с военния аташе, а след това паркира пред ресторант „България". Там обядваше от време на време, когато нямаше възможност да прескочи до Овча купел, където готвачката му готвеше по немски рецепти, и вечеряше редовно. Келнерът му поднесе говеждо варено, шницел, спаначено пюре, щрудел, вино и кафе.

Скоро пристигна личният му приятел Гутшмид, директор на „Интерконтинентал" и в същото време сътрудник на бюрото. Делиус му разказа за срещата си с военния министър и за опасенията си, че в бъдеще този неуравновесен военен политикан може да им причинява неприятности. А че на Балканите настъпваха важни събития, в това той никак не се съмняваше. Покъсно началникът на Генералния щаб (навярно министърът му беше направил сериозна бележка) се принуди в лично писмо до германския военен аташе да пише, че напоследък в германския печат започнали да се появяват често статии и снимки или по Радио Донау да се говори за българската войска, без за това да е искано съгласието на българското командуване.

Във вестник „Донауцайтунг" била поместена сним-

ка от срещата на генерал Лукаш и генерал Фьорч. Тази среща била поверителна и засягала евентуални действия на Балканите, които биха могли да раздразнят Турция и да внесат известно недоверие в отношенията между двете съседски страни, обстоятелство, което не било в интерес на Германия и България. Генерал Лукаш още преди посещението на генерал Фьорч получил предложение да си направят снимка за пресата, но заявил, че е неудобно.

Генералният щаб намирал за необходимо да привлече вниманието на германския военен аташе върху тоя и други факти (информация за производството на редовен випуск офицери и други) и да го помоли да нареди да се внуши на всички немски пропагандни служби, включително и немските радиопредаватели, да не дават никакви материали из живота на българската войска.

Ала германците упорито преследваха тъкмо това — да създават в дипломатическия свят убеждението, че България неофициално се е обвързала с тях.

Същият смисъл имаше и настаняването на „метеорологическите станции“ в България и държането на техните служители.

Няколко години по-късно тъкмо такива станции успяха да разкрият английските методи на секретна телефония. При разговор чрез специално устройство англичаните смесваха всички звукове в някакъв писък, който можеше да се превърне отново в човешка реч чрез специална разделителна придавка към телефона. Това устройство осигуряваше безопасност при разговор по обикновен апарат, тъй като изглеждаше малко вероятно германците да включат към линията разделителна придавка.

„Метеорологическите станции“ в България се занимаваха и със засичане на нелегални радиопредаватели. През следващите години фашисткото правителство неведнъж се обръщаше към тях за помощ, награждаваше служителите им с ордени. Тогава бяха разкрити няколко предавателя на нелегалната комунистическа партия. Особено активен и опасен беше обученият от германски специалисти радиотехник, фашистът Кулчо Янакиев. Бойни групи на партията в София по-късно на

два пъти направиха безуспешни опити да го ликвидират.

Но „метеорологическите станции“ бяха само начален етап в дейността на абвера в България. Бяха назрели вече условия в страната да се промъкнат организирани военни сили, замаскирани под твърде странно име.

„СИЛА ЧРЕЗ РАДОСТ“

Известно е, че Германия изкупуваше почти всички количества петрол на Румъния. В Плоещ имаше огромни залежи от петрол и Хитлер се стремеше да сложи ръка върху него, преди още войските му да са окупирали страната. Канарис се срещна с началника на румънската тайна полиция (сигуранца) Морусов и двамата се споразумяха да създадат немска агентура в Плоещ, за да предпазят петролните полета от подривната дейност на агентите на английската секретна служба.

През юни 1940 година Йон Антонеску организира фашистки преврат и взе властта. Няколко дена след това беше арестуван Морусов. Канарис отлетя за Букурещ, срещна се с румънския диктатор и поиска Морусов не само да бъде освободен, но и възстановен на предишната си длъжност. Антонеску обеща да се заеме с делото на Морусов и да осигури неговата безопасност. Обаче на следващия ден Канарис узна, че са го излъгали: Морусов беше убит в затвора от членове на „желязната гвардия“, тоест от румънските есесовци. Канарис не прости тази измама на Антонеску.

По заповед на Хитлер той трябваше да вземе бързи мерки за защита на петролните райони, докато положението в Румъния се изясни. Делиус беше извикан спешно в Берлин в прочутия кабинет на своя шеф в „лисичата дупка“. Изпитваше необясним страх от всемогъщия си началник и същевременно се стараеше във всичко да му подражава — от похватите в шпионажа до някои дреболии: Канарис много обичаше кучетата и

Делиус също държеше куче във вилата си, макар да не го поглеждаше. Докато обсъждаха плана за настаняването на въоръжена група в България, очите му бяха приковани в една японска гравюра зад бюрото. На нея беше изобразено страшно, изкривено в дяволска насмешка човешко лице — също символ на фашисткото разузнаване. Делиус гледаше Канарис с неговите късо подстригани коси, удължено лице и светли, странно неподвижни очи на фона на това безобразно изображение. Струваше му се, че го наблюдават две лица и трудно беше да каже кое от тях е истинският образ на двуликия адмирал. Делиус тръсна глава да се освободи от това впечатление и се съсредоточи в деловия разговор.

Същата нощ Делиус отлетя със самолет за София и на заранта поиска по спешност среща с министъра на войната. На разговора този път присъствуваше и началникът на РО. Делиус съобщи, че според точни сведения англичаните подготвяли акция против важните за Германия и войната румънски петролни извори и петролни доставки от Плоещ и Гюргево. Англичаните поддържали от доста дълго време в Румъния и близките до нея страни организации, които трябвало да извършат саботажни акции против същите петролни области.

Това съобщение направи силно впечатление на присъствуващите.

— Ето защо — продължи Делиус, — една защита, без да се гледа на мерките, е много важна за Германия. Защитата може да се извърши само от специални германски сили, тъй като не може да се доверим на румънците за едно бързо и енергично действие по много причини.

— Как — запита генерал Даскалов, — дори и при сегашното положение в Румъния? Интересно е, че господин Антонеску е не само лоялен, но и нещо повече.

— Най-голямата ни надежда е, че вие ще ни помогнете — отвърна Делиус. — За да бъдем подготвени да посрещнем неприятелския удар, необходимо е да дойдат в България 150 души, които са добре обучени за една подобна акция. Аз вече изпратих в Търново 25 души, които представих като отпускари на работническата организация „Сила чрез радост".

— Упълномощен съм да ви оказвам съдействие — каза военният министър. — Единственото ми условие е вашите хора да се пазят и всичко да се извърши така, че обществеността нищо да не разбере.

Делиус обеща този път да вземе сериозни мерки за скришното провеждане на акцията, след което предложи своя план. Германският параход „Хелиос", който ще докара 125 мъже и 25 жени, тръгва с най-голяма бързина от Виена по Дунава и ще пристигне в Русе. Хората ще се разделят на три групи: първата от 60 мъже и 20 жени ще напусне парахода в Русе и ще замине на „почивка" в Търново. Втората, състояща се от 45 мъже, ще замине на „курорт" в Поморие. Третата група от 20 мъже и 5 жени ще остане на парахода.

Снаряжението на групите ще бъде изпратено по въздушен път в София. Тук ще бъде натоварено на камиони и изпратено в Русе, където ще се прехвърли на кораба.

— Този план ми харесва — заяви министърът, — за да се запази тайната обаче, уреждайте всичко с началника на РО, а не с полицията. Ние ще имаме грижата да уведомяваме за онова, което сметнем за необходимо, директора на полицията полковник Пантев.

Няколко часа по-късно министър Даскалов се срещна с министъра на вътрешните работи и двамата се разбраха за приемането на внушителната група немци в страната.

На следващия ден началникът на РО изпрати осведомително писмо до полковник Пантев. Той не можеше да му съобщи кога се очаква пристигането на немците и екипировката им.

Опасенията на Делиус, че военният министър ще си играе с него, се оправдаха. Всъщност това не бяха прояви на каприз, а страх от народното негодуване. 1940 година беше тежка за управляващата фашистка клика, политическото положение в страната беше застрашително. Ето защо министърът сметна, че ще бъде най-убедително за обществеността, ако цялата германска група се изпрати във Варна като курортисти. Сезонът беше започнал, разрешаваше се посещението на летовището, там имаше и други чужденци и новодошлите щяха да останат незабелязани.

Към края на месеца Делиус съобщи в министерст-

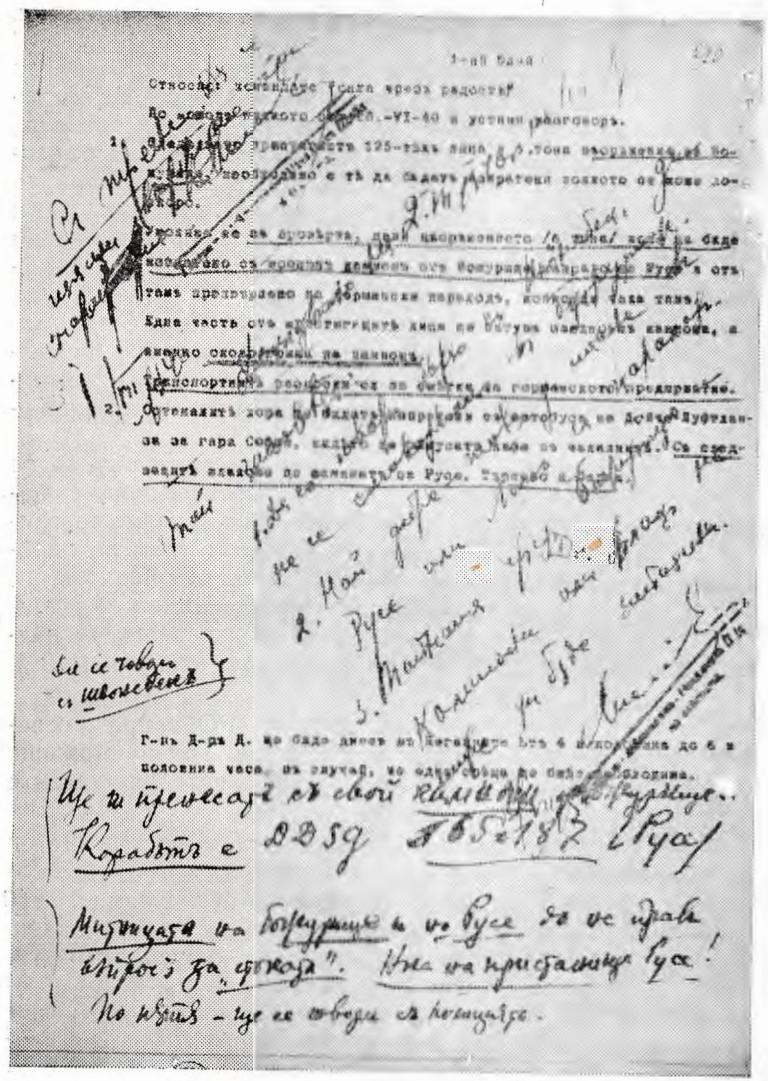

вото, че английските кораби, намиращи се по Дунава, междувременно били изпратени за Истанбул. Намерението на англичаните сега било да извършат саботажи в петролните извори вътре в страната. Поради тази причина налагало се по плана да станат промени в местата на трите групи. А цялата команда „Сила чрез радост“ щяла да бъде изпратена по въздуха в София между 3 и 10 юли заедно със снаряжението си. Самолетите щели да пристигнат в ранните часове на летище Божурище и оттам хората да се отправят за определените им градове. Освен това Делиус се интересуваше дали снаряжението от 6 тона може да бъде изпратено с военен камион в Русе, където да бъде прехвърлено на германски шлеп. Разбира се, транспортните разноски щели да бъдат за сметка на германското предприятие. Хората си пък от Божурище мислел да откара с автобуси на „Луфтханза“ до гара София, там да закусят с кафе в чакалните и с първите влакове да заминат.

Върху писмата на Делиус, които по това време идваха всеки ден, генерал Петков беше написал: „Митницата на Божурище и на Русе да не прави въпрос за „стоката“. Началника на пристанище Русе! По пътя ще се говори с полицията.“

Но военният министър Даскалов се разтревожи истински. Каквото и да се говори с митническите власти, тайната не би могла да се запази. Затова предложи да се уреди среща с Делиус и той да се убеди оръжието да бъде изпратено с кораб, за да не става прехвърляне по митниците, а хората да пристигнат със самолети.

Началникът на РО докладва, че същия ден следобед се е срещнал с Делиус. „Когато му съобщих, че превозът не може да стане с наши военни камиони, за да не става нужда на много лица да се обяснява, той прие това без възражения и предложи превозът да стане с камиона от фирмата „Шенкер“. Трябвало обаче да се уреди въпросът с митническия контрол на Божурище и пристанище Русе. Аз му казах, че на Божурище товарът от 6 тона ще трябва да се свали от самолетите и да се обезмитява. На пристанище Русе същият товар ще трябва да се товари на германски кораб и пак да се обезмитява. Попитах го дали думата „въоръжение“ не е грешка и дали не се касае за екипировка на хората.

Делиус без хитрувания ми отговори, че тия 6 тона са оръжие — картечници, пушки и бойни припаси.

Накрая Делиус ми каза, че получил съгласието на Канарис да направи постъпки, където трябва, България да получи Южна Добруджа, преди русите да влязат там."

Последната бележка на Делиус беше опит за политическа диверсия. Съветският съюз не само че никога не беше възнамерявал да окупира Добруджа, но всъщност упражни най-силен натиск върху румънското правителство да отстъпи Южна Добруджа на България, заграбена от румънската буржоазия след Междусъюзническата война. Царските министри знаеха за помощта на съветското правителство, обаче криеха това от народа. Цялата буржоазна пропаганда се беше впрегнала да убеждава българския народ, че ако България получи Южна Добруджа и Беломорска Тракия, то ще се дължи единствено на помощта на Германия.

Думите на Делиус развълнуваха офицерите от Генералния щаб, обаче министър Даскалов, комуто обстановката беше ясна, не искаше да се поддава на евтини внушения. И като се страхуваше от последствията, които би могло да има за управляващата върхушка пристигането на такава голяма група хитлеристи в България, от протестите на съветските политически кръгове и главно от протеста и несъгласието на българския народ, стремеше се да запази всичко в дълбока тайна. Той нареди да съобщят на Делиус оръжието да пристигне с кораб, а не със самолети, да не би митническите власти да разгласят тайната.

Делиус побесня, когато научи за увъртанията на военния министър, и то в навечерието на пристигането на оръжието. Помоли началника на РО да излязат някъде край София да поговорят, тъй като просто не му се идвало в министерството. Малко преди обед той подкара колата си — този път беше сам, — натоварена с питиета и закуски, към Народния театър, където беше определена срещата. Началникът на РО го чакаше.

„Мерцедесът" мина по булевард Царя и вече набираше скорост в отсечката между Университета и Орлов мост, когато се чуха гърмежи. Делиус просто закова колата на място. От левия тротоар под кестените изскочи човек, гологлав, по бяла риза и светъл панталон — беше твърде млад, — с пистолет в ръка. Той пре-

коси булеварда току пред спрялата кола, прикри се зад едно дърво и стреля три пъти. Делиус и началникът на РО инстинктивно се повалиха на предната седалка. От лявата им страна се разнесоха чести гърмежи и едва сега те разбраха, че не се стреля по тях. Младият човек вече се изгубваше в алеите на Борисовата градина, а след него тичаха полицейски агенти.

Цялата сцена премина за по-малко от минута. Разбягалите се наплашени минувачи се събираха около „Мерцедеса", като мислеха, че е извършено покушение срещу лице от германската легация. По обед тук винаги имаше много хора, които се разхождаха, и тълпата ставаше все по-гъста и по-шумна.

— Разкарай ги! — извика началникът на РО на застаналия наблизо полицай, който се зае грубо да разблъсква хората, за да отвори път на колата.

Когато подкара, Делиус беше побледнял и трудно беше да се каже дали от уплаха или от гняв. До „Караулката" пътуваха мълчаливо и с много голяма скорост. След това свиха по разровения път за Самоков, минаха Горубляне и спряха в Панчарево. Всякакво настроение за ядене и пиене беше убито.

— Кога мислите да се справите с комунистите? — запита малко грубо Делиус.

— Задача на полицията — отвърна началникът на РО. — Армията формално не се намесва в политиката. Но нашите полицаи са кокошкари, затова сцени като днешната не са редки.

— Господин полковник — каза Делиус, — такива неща ставаха и в Германия, но ние си разчистихме сметките с комунистите за няколко месеца. Пред България се разкриват големи перспективи, обаче как мислите вие, може ли да се осъществяват националните идеали, докато съществува тази еврейска зараза и нацията не е монолитна? Ако българската армия не поеме съдбините на народа в свои ръце, трудно би могло да се постигне нещо с политически въжеиграчи. Аз съобщих в Берлин решението на вашия министър да се откажем от изпращането на оръжието по въздуха и оттам ми отговориха, че в този случай всичко ще пропадне. Ние молим най-настоятелно да се разреши да изпратим оръжието по въздушен път и отговора да получим днес до 18 часа. Имайте пред вид, че положе-

нието в Румъния е сложно и че в случая се касае за много важни мерки за защита на германските военни интереси.

— Аз ще направя всичко, което е по силите ми — отговори началникът на РО. — Може би „горе“ не се схваща значението на акцията. Надявам се, че господин генерал Петков ще ви подкрепи най-енергично.

— Можете да успокоите господин министъра, че се касае само за дребни въоръжения — леки картечници, шмайзери и пистолети.

После двамата обсъдиха нов план, който вече изглеждаше приемлив и удобен за запазване на тайната. Упорито преследвайки целта си, Делиус постигна своето. Деловата част на срещата завърши. Доброто настроение се завръщаше. Сега можеха да се почерпят.

В един разширен съвет при военния министър Даскалов подчинените му представиха положението толкова опасно за Германия и последиците толкова големи за ония, в чиято власт било да разрешат акцията, че той без уговорки прие плана и побърза да внесе предложение в Министерския съвет. Там беше гласувано XII постановление от 1940 година, копие от което бе изпратено до Министерството на финансите (отдел за митниците).

„Одобрява се следното:

1) Да се разреши изнасянето за чужбина на 260 каси, съдържащи картечници и принадлежащи към тях бойни припаси, които Министерството на войната било получило заемообразно от германското министерство на войната, и

2) Същите картечници и бойни припаси при изнасянето да се освободят от заплащане на износно мито и други данъци и такси.“

Веднага след това чрез германската легация Делиус уреди да се установи връзка с началника на отделението за чужденци при Дирекцията на полицията, Малинков, който сам да регистрира пристигащите на части германци като туристи и да им разреши да посетят Русе, Варна и Търново. Малинков с готовност се зае с тази задача, докато Делиус и началникът на РО организираха цяло представление. Неговите действия се развиваха така.

На 23 юли в пет часа заранта на летище Враждебна (а не на Божурище) пристигнаха с коли Делиус, началникът на РО, офицер от германската легация и поручик от българските въздушни войски. Тук му е мястото да се отбележи, че от началото на преговорите — 14 юни — беше минало повече от месец. Ако Канарис се беше съгласил да превози оръжието по Дунава от Виена, корабът имаше възможност да измине поне десетина пъти разстоянието до Русе. Какви причини заставиха абвера да настоява за въздушен превоз и да усложнява пратката с митнически разправии, остава неизвестно. Освен ако допуснем споменатото вече предположение за една игра на обвързване и официално ангажиране на царското правителство по време, когато то беше получило предложение за сключване на пакт със СССР. Възможно е чрез затрудненията, в които го поставяха, да се изпитваше неговата бъдеща готовност да сътрудничи предано на хитлеристка Германия.

Макар и да беше толкова рано, на летището имаше вече и други хора от обслужващия персонал. Всички разбираха, че се очаква нещо важно. Пайл-станцията установи радиовръзка с идващите пет германски самолета и ги насочи за кацане. След като направиха кръг, самолетите един след друг се приземиха на тревистата писта. Бяха двумоторни транспортни самолети, от които слязоха десет „туристи“. Те се строиха по команда и началникът им рапортува на тръгналия да ги срещне Делиус, като поздрави по хитлеристки с вдигната ръка.

Веднага след това започна разтоварването на самолетите. Свалиха двеста и шестдесет сандъка, надписани на френски: „Commandant de la 5 division d'infanterie à Russe“, т. е. предназначени за командира на 5 пехотна дивизия в Русе.

В същото време беше пристигнал един капитан от Военното министерство, придружен от няколко войника. Капитанът и един митничар огледаха стоварената „стока“, отвориха няколко сандъка. Офицерът заяви, че приема пратката и тя може да се товари на току-що пристигналите германски камиони. На митничаря направи впечатление, че пратка за българската войска се товари на германски камиони под ръководството на германски майстор специалист, но капитанът му обясни че немците били много любезни, искали сами и в пъ

лен ред да доставят пратката в Русе, така че ако по пътя имало повреди, те да си носят отговорността.

Камионите бяха натоварени, формалностите изпълнени. Транспортът потегли за Русе, съпровождан от български подполковник, който беше посветен в играта. Делиус покани присъствуващите:

— Господа, моля да бъдете любезни да отидем до бюфета. Днешният ден е знаменателен, макар че историците няма да го отбележат в аналите си.

На гостите си той даде закуска, почерпи ги с най-скъпи напитки, каза, че ако във Франция не били успели да спасят вината, този път неговата служба щяла да спаси нещо, което не се пие, но е много по-важно от виното.

Късно вечерта транспортът с оръжието пристигна в русенската митница. До пристанището беше акостирал кораб № 65187 от Дунавското параходно дружество. Подполковникът, който придружаваше транспорта, се представи пред митничарите като офицер от Генералния щаб. Отвориха няколко сандъка и той ядосан заяви:

— Аз не мога да приема негодно оръжие. Стига са ни пробутвали германците долнокачествена стока. Наредено ми е, ако не приема оръжието, да го върна на германците. Тъкмо тук има техен кораб, да си го товарят и правят каквото искат.

— Това си е лично ваша работа — каза началникът на митницата. — Могат да товарят, щом уредим формалностите.

Тогава подполковникът разбра, че в митницата не е получено министерското постановление. Толкова бавно се беше движила бюрократичната машина! Налагаше се да покаже препис. Веднага моряците започнаха да товарят сандъците на кораба. Смаяният митничар ги наблюдаваше и се чудеше на тая неразбория — оръжието идва от София и уж приемчикът може да го приеме или откаже, а той вече е готов да го откаже и дори носи министерско постановление за освобождаването му от мито и такси. Недоумението му бе основателно. През идните дни то беше подсилено от нови събития.

Започнаха да пристигат и транспортите с хора от „Сила чрез радост“. И сега Делиус, пак уж поради

„изменилата се обстановка“, пожела да настани всички в Русе. Реши да организират на скришно място лагер на палатки и да представят хората като спортисти. Но какво беше изумлението на военния министър Даскалов, когато му донесоха, че германците са настанени из хотелите на града. Делиус се оправдаваше, че транспортът с палатките се бавел. Обещаваше да внуши на подчинените си да пазят благоприличие, но само след един ден всички в Русе знаеха, че са пристигнали германски военни. Още по-страшно беше, че началникът на русенския гарнизон не знаеше тази публична тайна. В редица свои писма докладваше за хората от „Сила чрез радост“, дори се хвалеше, че ги държи под непрекъснато наблюдение. А началникът на РО едно след друго рапортуваше, че се срещнал с Доктора, казал му, че в интерес на тайната е хората да не бъдат отделно из хотелите, а да са в лагер под надзор на началници. Тогава ще има по-малка опасност от английското разузнаване.

Но всички увещания отиваха напразно. Делиус си бе изплел кошницата. Той беше вкарал своя троянски кон и сега чакаше развоя на събитията.

В същото време русенското гражданство смутено и развълнувано обсъждаше неочакваната поява на немците. Полицейските разузнавачи донасяха на началниците си и техните донесения, разбира се, не оставаха в тайна. Хората узнаваха, че германците са пристигнали на групи и че от начина на живот, дисциплината им и йерархическото подчинение може да се съди, че са войскова част. Германците имаха бойно знаме — пазеха го в хотел „Тетевен“, — носеха ботуши и бричове, в гардеробите им висяха кобури за пистолети. Сега вече никой не можеше да се излъже, че са някакви работници от военната индустрия, дошли в България на почивка, или че са курсисти по телесно възпитание.

Във всекидневните им спортни игри нямаше никаква системност. Те играеха сутрин, колкото да се раздвижат, после водеха обучение вън от града, разучаваха маршове, които пееха на връщане по улиците. Гражданите, разтревожени и потиснати, наблюдаваха привечер, в часа на най-голямото движение, маршируващите по главната улица хитлеристи, а след това до късно в кафенета, кръчми, сладкарници или в домове-

те си размишляваха какво е станало и какво има става.

Пускаха се слухове, че в цялата страна имало настанени такива войници, броят им навярно надхвърлял 5000. В даден момент, при повикване, те можели за повече от час да бъдат превозени до София, за да нападнат определените им обекти. В София имало много самолети „Щуки“ и танкове, тежки до 80 тона.

Хората вече говореха за близка война. Пламъците на пожарите от Запад се бяха люшнали на Изток. Какви съдбини се чертаеха пред изстрадалия български народ, преживял в най-новата си история вече две национални катастрофи?

Тревогата на населението нарасна още повече, когато на 26 юли министрите Филов и Попов отлетяха за Залцбург. Вече открито се говореше, че в страната се е настанила Петата колона.

ПРЕЛОМНА ГОДИНА

Дворецът от дълго време подготвяше условията за обвързване на България с Германия. Още през май 1935 година Гьоринг посети България и води разговори с цар Борис. Двамата обмисляха мерките за засилване германското влияние в България. През 1936 година цар Борис посети Лондон и Париж и на два пъти има дълги престои в Германия. „Шетането на монарха из Германия, срещите му с Хитлер ... — писа на 14 септември 1936 година вестник „Работнически вестник“ — красноречиво говорят, че отново се повтаря историята от 1915 година, като са заплашени жизнените интереси на българския народ и се туря на карта неговата независимост.“ През лятото на същата година пристигна хитлеристкият министър на народното стопанство д-р Я. Шахт. С неговото идване е свързано приспособяването на българската икономика към изискванията на Германия. Приет бе нов закон за индустрията, който отмени съществуващите привилегии и покровителство на

...триализацията на страната и забрани да се от... нови предприятия в редица клонове на индуята. В следващите години България беше посетена множество хитлеристки отговорни личности, между то и министри, с цел да се увеличи обменът във чки сектори на стопанския, културния и политическия живот. Увеличи се и стокообменът, което позволи на немците да подчинят българското стопанство на германското.

Българският календар за 1940 година беше преситен със събития. В началото на годината цар Борис извърши правителствена смяна. Вместо Кьосеиванов, който поддържаше известни връзки с Англия и Франция и бе сключил пакт „за вечно приятелство“ с Югославия и поне официално подобрил отношенията със СССР, с което бе изиграл ролята си и станал вече неудобен, царят повика на власт друг послушен слуга — професор Богдан Филов.

За една година правителството на Филов прие следните закони и разпоредби: Закон за посрещане на извънредните разходи по обезпечение сигурността на страната (т. е. узаконяване новите големи разходи на полицейския апарат, който поведе безпощадна борба срещу народа; по-късно средствата за полицията неимоверно се увеличиха, за да може да се плаща по 50 000 лева за всяка отрязана глава на партизанин); Закон за гражданската мобилизация (всяко министерство и публичноправно учреждение имаше право да мобилизира и насилствено да принуждава трудещите се да работят за нуждите на германските и българските монополи); въвеждане на купонна система (за да се ограничи вътрешната консумация и да се осигурят по-големи количества храни за износ в Германия, която вече държеше близо 80% от вноса и 73% от износа на страната); забраняване разпространяването на в. „Известия“, ограничаване на съветската художествена и научна литература; Закон за защита на нацията (да се прикрие противонародната политика, като се посочат евреите за главни виновници за бедственото положение в страната); Закон за организиране на българската младеж (създаване на младежка фашистка организация „Бранник“ по подобие на „Хитлерюгенд“; членството в някои случаи беше задължително; отклонението от член-

ство се глобяваше от 100 до 1000 лева; организацията беше подчинена на министър-председателя). Мракобесническите актове продължаваха. През месец май 1941 година беше приет закон за превръщане на професионалните организации във фашизирани профсъюзни придатъци на държавната машина. Ръководството им се утвърждаваше от Богдан Филов.

Седемнадесет години след Септемврийското въстание българският народ, воден от комунистическата партия, не беше престанал в различни форми да води битки с управляващата клика. Но сега пред лицето на назряващите исторически събития ЦК на БКП постави като основни задачи защитата на класовите интереси на трудещите се маси и изграждането на народен фронт срещу войната и фашизма. На голяма манифестация в деня на народните просветители Кирил и Методий станаха сблъсквания между софийските студенти и полицията, която се опитваше да ги разпръсне. На Ботевите тържества във Враца хилядният народ не остана длъжен на полицията, която малтретира много граждани. На 17 юни пламна стачката на тютюноработниците в Пловдив, Асеновград и много други градове, разпростря се в София, обхвана и работниците от други браншове: текстилци, металици, сладкарски работници. Полицията завличаше насила работниците във фабриките, мнозина бяха арестувани или интернирани. Стачката завърши с победа на трудещите се.

През пролетта беше открит редовният Международен мострен панаир в Пловдив. Със своя палата участвуваше и Съветският съюз. Тя се намираше в една грамадна дървена постройка близо до централната гара. Съветите бяха изложили много машини и стоки за народно потребление. За първи път стеклите се от цялата страна български граждани виждаха комбайни и мощни трактори. Всичко в тази палата им беше скъпо. Представителите на различните съветски заводи, облечени в скромна, спретната униформа, возеха децата и селяните на тракторите, до късно разговаряха за живота в съветската страна, подаряваха реклами и снимки.

А щом се стъмнеше, на една голяма белосана стена се прожектираха филми. Това беше съвсем ново за българските граждани — безплатни филми. Помъкнали

столчета, хиляди хора се събираха вечерно време да гледат „Чапаев“, „Тринадцат“ и други шедьоври на съветското киноизкуство.

След няколко месеца фашистите запалиха празната вече съветска палата. Огромни тълпи като по сигнал се събраха в полунощ да гледат тоя страшен пожар, обзети от мрачно предчувствие.

На 7 септември 1940 година в Крайова беше подписан договор между България и Румъния за връщането на Южна Добруджа. Съветското правителство помогна най-много за това споразумение. Пред народа обаче българските фашисти криеха за помощта на СССР. В същото време цялата преса се надпреварваше да благодари на Хитлер и Мусолини и да превъзнася царя-обединител.

Връх на народната борба през тази година беше така наречената „Соболева акция“. Помощник-комисарят на външните работи на СССР Аркадий Соболев пристигна в София на 25 ноември вечерта. На следващия ден го приеха Филов и цар Борис. Соболев съобщи повторно предложението на СССР до българското правителство да се сключи пакт за приятелство и взаимна помощ.

Правителството на Филов се опита да скрие от народа предложението на СССР, но комунистическата партия научи съдържанието му. За една нощ България беше залята от позиви, написани на ръка, отпечатани на циклостил и с индиго. Вестник „Работническо дело“, нелегален орган на Българската комунистическа партия, помести десетки статии, цялата общественост се вдигна на крак. Министерският съвет и Народното събрание бяха отрупани с телеграми и изложения от градове и села. В една от телеграмите до председателя на Народното събрание пишеше следното:

„Ние членовете на читалището в с. Петърч, като се научихме, че съветското правителство ни предлага пакт за взаимна помощ, решихме да отправим гореща молба към Вас да приемете това предложение, защото помощта на СССР е единственият начин без война да осъществим националните си идеали.“

Под искането за българо-съветски пакт бяха сложени 340 000 подписа. Такъв небивал размах друга на-

родна акция дотогава не беше придобивала. Това беше всъщност плебисцит, чрез който народът отрече изцяло политиката на царското правителство.

Управляващите кръгове бяха в паника. Генералният щаб започна да изготвя редовно подробни доклади „За положението на войската и държавата".

От края на октомври Италия беше вече във война с Гърция. Още в началото гръцката войска спря настъплението на италианците, а след това ги обърна в бягство и пренесе действията в Албания. Толкова сериозно беше положението на италианските фашисти и такава опасност съществуваше от политическа криза в страната, че Хитлер побърза да им се притече на помощ. През месец ноември неговите войски окупираха Румъния — за да смажат Гърция, им беше необходима база.

Фашистката лавина идеше към България. Народът разбираше какво означава това. А в същото време цар Борис действуваше предпазливо и все още не се решаваше открито да се присъедини към Тристранния пакт. На 17 ноември той замина да се срещне с Хитлер. Молбата му беше да се оперира внимателно, неусетно, за да се избягнат вътрешни усложнения.

Наскоро след това Делиус уреди среща в своята вила. Бяха поканени от българска страна началникът на РО, висш представител на полицията, майор Генчев и един полковник. От неговите подчинени присъствуваха зондерфюрер Клайхампел, Гутшмид, Мюлер и д-р Шмид.

Вилата на Делиус се намираше доста встрани от трамвайната спирка. Наоколо имаше ниви, из които тук-там се виждаха пръснати къщи, в част от тях бяха настанени негови хора.

Вилата беше в голям двор с борове и много вишни. В дъното на двора имаше паянтова къщица, където живееха готвачката, камериерката и някои от шофьорите. Там беше и гаражът. През цялото денонощие охраняваха български полицаи, за които в приземието беше уредена стая. Самата вила беше солидна постройка със сутерен, първи етаж и таван. Там имаше хубава остъклена стая за секретарката Анализе.

Делиус заемаше сам (жена му и детето му живееха в Германия и през цялата война бяха дошли само ведн

нъж) целия първи етаж — спалня с великолепен вграден гардероб, дневна, кабинет и столова, вестибюл, кухня и сервизни помещения. Цялата сграда се отопляваше с централно парно, а се снабдяваше с вода от инсталация, докарана от Германия. Всичко във вилата беше помпозно, богато. Майорът от абвера живееше така нашироко, както малцина български богаташи. Тъй като му беше неудобно да се явява с приятелката си във вилата, държеше й постоянно ангажирана стая в хотел „България".

Със самохвалството на парвеню Делиус показа на гостите не само вилата, но и склада с наредените бутилки най-различни вина и висящите на куки пушени свински бутове и колбаси, като обясняваше, че ще се сервира според желанието на всеки гост.

Когато гостите се настаниха в столовата, бяха спуснати капаците на прозорците и усилена охраната. След това беше поднесена вечерята. Към девет часа преминаха на боле и едва сега Делиус подхвана делови разговор. Той помоли началника на РО да го запознае с положението в България и дейността на комунистите през последните шест месеца, след което щели да обсъдят и мерки за противодействие.

Началникът на РО каза, че още през юли се забелязало голямо нарастване на българо-съветските дружества. В град Хасково се основало българо-съветско дружество и само за една седмица членовете му стигнали 1000 души. В Съюза на запасните офицери се чувствувало разединеност. Част от тях смятали, че е нужно ръка за ръка да се върви с Русия. През месеца последователите на комунистическата партия продължили своята пропагандаторска дейност, с цел да стегнат редовете си и да популяризират своята идеология. Вчушавали на широките народни маси идеята, че България ще бъде добре защитена, когато е под закрилата на СССР.

Началникът на РО разтвори една зелена папка. Погледите на всички се насочиха към нея. Тя съдържаше доклад на Генералния щаб на войската за положението в държавата. (Беше въведена практиката ежемесечно да се правят такива доклади, изготвяни от РО.)

— „През месец август покрай официалния Български работнически съюз като че ли съществува и успо-

реден нелегален, чиито функционери работят едновременно и в двете организации — започна да чете началникът на РО, като явно подбираше по-характерното. — По всичко личи, че във всяко индустриално предприятие съществува комунистическо ядро, начело с водач, който държи връзка с по-горната инстанция на организацията. За поддържане на духа сред съидейниците си на някои места комунистите са устройвали сбирки извън градовете и селата под формата на семейни срещи или професионални излети. На тях се е разисквало по разни политически въпроси и са се вземали решения за бъдещата дейност. В градовете се провежда усилена пропаганда за сближение със Съветския съюз. Един от начините за воденето ѝ е образуването на българо-съветски дружества, членовете на които са в болшинството си комунисти. Пропаганда в полза на Съветския съюз се извършва и чрез лозунги, писани нощно време по стените, а така също и чрез хвърчащи листове: „Искаме военен съюз със СССР“, „Искаме пакт за взаимопомощ със СССР“ и прочие. Всред тютюноработниците от Пловдив е била организирана парична помощна акция от съмишленици на Българската комунистическа партия, като със събраните суми са изпратили колети на интернираните работници. За да не може властта да установи кои са изпращачите на колетите, те са вписвали лъжливи имена.“

Началникът на РО вдигна поглед и се обърна към Делиус:

— Може би ви отегчавам с подробностите?

— Напротив — отговори Делиус и съсредоточено продължи да слуша.

— „Както в градовете, така и в селата — зачете с по-уверен глас началникът на РО — се проявява голям интерес към световните събития. Когато се предават външните новини, забелязва се струпване на хора пред високоговорителите.

Всички събития от световен характер се коментират от комунистическите функционери в полза на СССР. Комунистите превръщат българо-съветските дружества в легални кръжоци за пропаганда на комунистическите идеи и в полза на Съветския съюз. Като се има пред вид, че по-голямата част от агентите на застрахователните дружества са комунисти, които обикалят селата

и поддържат духа на своите съидейници, а също така в управителните тела на много читалища, кооперации и други дружества са се настанили доста комунисти, може да се заключи, че те се стремят да поддържат своите стари кадри и да привличат нови. Изобщо се забелязва едно раздвижване и надигане на комунистическите среди... Такова е в общи черти състоянието през август“ — заключи четецът. Отпи няколко глътки от чашата си и продължи:

— „Комунистическата дейност през септември продължава да се проявява тайно и прикрито. В селата на Старозагорска околия е започнало създаването на ремсови групи (Работнически младежки съюз, който е поделение на комунистическата партия). Такива групи има създадени в селата Св. Кирилово, Малка Верея, Лясково, Богомилово и други. Тези групи се ръководят от районни комитети. Членовете на групите плащали по 5 лева месечен членски внос и събирали пожертвувания в натура — храни, продукти и други. Сумите от продажбата на продуктите се употребявали за подпомагане на бедни, интернирани или арестувани съмишленици. Продавали се значки със сърп и чук по 10 лева едната. Между комунистите в град Сливен бил разпръснат позив, че правителството се стреми да задуши и най-малката проява на народа в защита на своите интереси, че най-преданите синове на работническата маса, под предлог, че нарушават Закона за гражданска мобилизация, се изпращат в концентрационни лагери. И още, че държавата давала възможност на Германия посредством „туристи“ да улеснява ролята на Петата колона в нас. В края на позива народните маси се канят да се противопоставят на ориентацията на България към Рим—Берлин и да искат мир и пълен неутралитет.“

Присъствуващите на срещата слушаха с интерес информацията на началника на РО. Някои от тях знаеха редица факти и случаи и въпреки това от внимание към Делиус си даваха вид, че съсредоточено следят разказа. Немецът от време на време педантично записваше нещо в малко джобно бележниче.

— От членовете и съмишлениците на комунистическата партия в Ямболския край открито се манифестират симпатии към Русия. Разпространяват се слухове,

че Русия в скоро време щяла да поиска от нас бази на Черно море и че в Ямбол щели да се съсредоточат съветски войски. Всред населението се насажда омраза към Германия, от която България не трябвало да очаква нищо, освен да я използува като земеделска страна и да я снабдява като нейна провинция.

— Не разбират, че България без Германия е загубена, та ще насаждат омраза срещу нея — не се въздържа и се обади майор Генчев, който и тука пред Делиус още веднъж искаше да покаже своята привързаност към Германия.

— Народът ще се убеди, че това са празни брътвежи — спокойно се вмеси Делиус и използува паузата да подкани гостите да пият.

За началника на РО прекъсването беше съвсем навреме дошло. Той за първи път правеше такава цялост на информация пред Делиус, поради което малко притесняваше и устните му бързо засъхваха. Набързо изпразни чашата си и за да не ги принуждава да го подканят, заби очи в информацията си:

— „В град Брезник и околията се забелязва раздвижване и организиране на младежите в ремсови групи. В някои младежи са заловени „Работнически вестник", „Младежка искра" и други — четеше гладко той. — А в град Петрич след завръщането на някои учители и чиновници от отпуск, заподозрени като комунисти, личи по-голямо общуване и събиране на групички в кафенетата, бозаджийниците, из улиците или околностите на града.

Към средата на месеца по стените и оградите из софийските улици се появиха много надписи като: „Върнете ни интернираните!", „Подкрепа и боен съюз със СССР!" Разпространени бяха хвърчащи листчета против спекулата, за премахване на концентрационните лагери.

В позив на ЦК на РМС се твърди, че борческото пролетарско движение повело решителна борба против жестоките неправди на Версай. Тая борба била водена под знамето на мира. Мирното разрешаване на Добруджанския въпрос показвало верността на пътя, сочен от борческите организации на работническата кл[а]. Филов, Габровски представяли присъединяването Южна Добруджа като акт на подкрепа на фашистк[и] водачи. Това било подготовка за присъединяването [на] България към Оста.

Пренебрегването на неутралитета от България довело поскъпването и липсата на продукти. Готвели се нови военни авантюри. В други позиви пише, че в Русе преди четири-пет дни са пристигнали нови 4—5 хиляди германци. И пак приказки за мир, неутралитет и изгонване на германците. В позива на ЦК на Работническата партия се казва, че Добруджанският въпрос можел да бъде предлог, за да бъде тикната страната във война. По Закона за гражданската мобилизация били интернирани повече от 150 работници. Приканват се трудещите се народни маси да увеличат своята бдителност и борба: против реакционния курс на вътрешната политика, за права и свободи на народа, за народно правителство, за връщане на интернираните, за изгонване на германските „туристи", против ориентацията на правителството към Оста, за мир и неутралитет, опрян на СССР, за пакт за приятелство и взаимна помощ със Съветския съюз.

Изобщо през септември се забелязва една по-добре организирана дейност на комунистите с ясни и определени насоки, както се вижда и от съдържанието на разпространяваните позиви."

— Не преувеличавате ли ролята на комунистите? — запита Делиус.

На началника на РО се стори, че въпросът е провокационен, и някак се засуети. Разбрал това, Делиус каза:

— Уверен съм, че вие не всичко знаете за тези конспиратори.

— Но ние следим достатъчно зорко проявите им и насочваме съобразно с тях мерките и методите си. — И за да изпревари евентуалния нов въпрос на домакина, продължи да чете:

— „Дейността на комунистите през месец октомври по форма не се различава от известното вече нам. Още по-голяма активност, умело използуване липсата на продукти на пазара от комунистическите функционери, обвинения срещу правителството за прогермански политика, лозунги за съюз със СССР. Новото е, че в пропагандата вече се говори за борчески съюз между всички народи. Очевидно този съюз не се вижда в блока, който създава Германия. Сигурно това е прикрита форма на възгласа: „Пролетарии от всички страни, съединявайте се", само че сега вместо работниците при-

канват се целокупните народи. Така се разширява обсегът на комунистическата пропаганда и трябва да обърнем сериозно внимание, защото може да ни даде указания за бъдещите намерения на СССР.

Напоследък са разпространени позиви, в които се говори, че износът за Германия бил безконтролен. В един от тях се казва: „... съдбоносните събития, които се развиват, налагат народно единство, което да се опира на активната дейност и разбиране на многобройните градски и селски трудещи се маси. Българското правителство вече взема страна във войната и с това застрашава политическата и стопанската независимост... В България се дава възможност за дейност на противонародните реакционни сили, които даже чрез преврат се готвят да наложат своите реакционни замисли...“ И пак се настоява за пакт със СССР.

Месец ноември е най-богат със събития — каза началникът на РО. Извади от чантата си купчина листчета и ги раздаде на присъствуващите. — В селата дейността на комунистите по овладяването на управителните тела на кооперации и читалища продължи. От 12 читалища в Пловдив 9 са в комунистически ръце. Ученическите комунистически дружества свободно съществуват под формата на въздържателни дружества. В Стара Загора и Казанлък кината представят твърде много съветски филми. Тези представления се посещават масово, имало случаи селяни да извървяват десетки километри пеша, за да видят съветски филм.

Пускат се слухове, че духът на българската войска бил паднал, войниците били лошо стъкмявани, че щяла да избухне революция, ако се намесим във войната, и най-напред щели да бъдат избити офицерите. Ако се сключел пакт със СССР, той нямало да позволи през България да минат германски войски и така щял да ни запази от войната. В статии на в. „Работническо дело“ се говори, че българо-съветският пакт въпреки всичко ще стане факт.

Господа, накрая искам да отбележа само с няколко думи развихрилата се комунистическа кампания след идването на Соболев. Бяха разпространени много хвърчащи листове. Интересно е да се отбележи, че позив с такова съдържание е попаднал чак в Будапеща. Масовото разпространение на позиви, ултимативната (спо-

ред хвърчащите листове) форма на руското предложение, примамливите му условия направиха силно впечатление.

— Господин полковник — обърна се Делиус, — аз и моите сътрудници сме ви много благодарни за пълната информация. Ние също следим с тревога положението в България, което, ако трябва да бъдем откровени, не вдъхва пълно доверие. Можете ли да ни кажете какви изводи са направени в министерството с оглед на контрамерките?

— Основният извод е, че в България болшевишката дейност се усилва и приема широки размери с важни политически цели. Комунистите се проявяват като слуги на Съветска Русия. Всички изводи ни дават право да разглеждаме комунистическата дейност не като идейна, а като служеща на интересите на чужда държава. Този факт трябва да се използува за противоудар, който може да бъде съкрушителен.

— Имате ли набелязани конкретни мерки? — запита Делиус и понеже не получи отговор, продължи: — Моето впечатление е, че разсадници на комунистическата идеология представляват българо-съветските дружества по градове и села. Би могло да се внуши на отговорните фактори да ги закрият, а докато се уреди това, полицията не трябва да утвърждава уставите на новооснованите дружества. Трябва да се забранят съветските филми. Държавните театри да не представят съветски пиеси. Господин майор Генчев ми каза, че в Пловдив се давала съветската пиеса „Простото момиче“ и салонът бил пълен. На онези областни, общински и частни театри, които продължават да поставят съветски пиеси, да се откаже държавна помощ. Още утре ще имам среща с нашия културен аташе, за да внуши, където трябва, вашият печат да прояви повече патриотизъм, да разобличава онези българи, които за пари продават честта, свободата и независимостта на родината си. Вътрешните въпроси на Русия да се разглеждат с оглед да се изтъкват повече неуредици, а не да се пишат хвалби.[1] Готови сме да командироваме в Райха писатели и журналисти, да ги изпратим дори по

[1] Из докладите на министъра на войната (юли—ноември 1940 г.). — Б. а.

фронтовете, за да видят колосалните успехи на нашето оръжие, готови сме да подкрепим всички, които пишат за нашата идеология. Все още книгата на нашия фюрер не е проникнала сред българските граждани. Господин зондерфюрер Клайхампел ми докладва, че офицери, особено запасни офицери, държат предизвикателен език против нас. Повиканият санитарен офицер от запаса Димитраков, собственик на частна клиника, държи предизвикателен език в санитарния щаб против всички повикани да служат, също и против действуващи санитарни офицери, които са германофили. Димитраков е масон. Господа, историята няма да ни прости, ако проявим пасивност в момент, когато наближават изключителни събития!

Съвещанието продължи до полунощ. Българските гости признаха, че вътрешното разузнаване на полицията и на войската е още на ниско равнище, че е необходима реорганизация и сериозно увеличение на сътрудниците. Майор Генчев, който беше най-дейният сътрудник на Делиус от Генералния щаб и нагло и открито му съобщаваше всички интересуващи го сведения, каза, че част от българските офицери, макар и да са предани на негово величество, все още се боят определено да вземат страната на Германия, защото не са ориентирани достатъчно как ще се развият събитията в близко бъдеще. Между офицерите има и англофили, старото поколение пък са възпитаници на руските академии и макар и да се плашат от болшевизма, питаят чувства към Русия. А има и подчертани русофили с голямо влияние като генерал Заимов.

— Нужно е да се облегнем по-здраво на офицерската група ЦУК[1] — каза началникът на РО.

— Господа, не мислите ли, че в България трябва да се създадат войски от типа на SS? — обади се Клайхампел. — Аз живея доста дълго тук, смея да кажа, че познавам добре условията във вашата страна. Историята ни учи, че всяка власт трябва да има подкрепата на една своя, предана до смърт гвардия. Такава гвардия имаха Александър Македонски, Наполеон, има и нашият фюрер.

[1] Централно управление „Кирил“ — създаден през 1936 г. военен съюз от принц Кирил, начело с ген. К. Стоянов, полк. Костов, майор Генчев и съмишлениците на Ал. Цанков. — Б. а.

(По-късно наистина беше създадена жандармерията от корумпирани типове, които извършиха най-големите насилия, палежи и убийства в България.)

Представителят на полицията намери повод и изрази изненадата си, че не вижда на това съвещание представители на гестапо. Както е известно на определен кръг хора, господин Панцингер от германска страна и господин Цонев от българска поддържат здрави връзки. Сериозна помощ им дава и партийната разузнавателна канцелария на професор Александър Цанков. Нужно е да се постигне споразумение между всички патриотични партии и организации за образуване на общ фронт срещу комунистите.

Анализе поднесе кафето. Делиус не отговори на полицейския представител. През 1940 година той все още имаше добри отношения с гестапо, макар по нареждане на Канарис да се стремеше да го изтика на заден план.

Съвещанието приключи и гостите си тръгнаха. Вън на двора Делиус се приближи до началника на РО и му предложи да отидат в бар „София“, за да завършат деня с още едно съчетание на полезното с приятното.

В този бар Делиус имаше измежду артистките любовница, с която искаше да се види. Началникът на РО отговори, че е съгласен, но трябвало да се облече в цивилни дрехи. Делиус му предложи да тръгнат с неговата кола, шофираше сам. По едно време той попита:

— Какво ще кажете вие, как ще се отнесе българският народ, ако ние обявим война на Русия?

Началникът на РО го погледна мълчаливо. Въпросът беше колкото прям, толкова и изненадващ.

— Може ли да ми опишете чувствата на българския народ към Русия? — продължи Делиус.

Началникът на РО отговори, че по негово убеждение осемдесет процента от народа са русофили. Лесно обяснимо — българите са славяни и Русия е освободила страната през 1878 година от турско робство.

Колата спря пред дома на началника на РО. Преди да се разделят, за да се срещнат отново в бара, Делиус каза:

— В София е пристигнал господин Герстенмайер със специални задачи по българската църква. Известен ли ви е този господин?

— Да — отговори началникът на РО, — от конференцията на православните църкви на Балканския полуостров.

— Господин Герстенмайер ще се срещне с господин Стефан Цанков и с някои ваши митрополити. Господин Цанков тази година беше признат за почетен доктор на факултета по теология в университета „Фридрих Вилхелм“ в Берлин. Но аз имам сведение, че той се е срещал с англичанина Скатърс на чай. Бихте ли могли да установите наблюдение върху него, тъй като смятаме да го използуваме за нашето дело?

— Разбира се — каза началникът на РО, смаян от новия ход на хитлеристите, успели да впрегнат за своите цели не само полицията и разузнаването, но и някои ръководители на православната църква, които той — по свое убеждение — считаше за аполитични, заети единствено със спасяване душите на вярващите.

Шефът на абвера в България провеждаше много мероприятия, за да създаде условия, когато удари часът, хитлеристките войски да навлязат в България без сътресения, без съпротива. В големия му план за Герстенмайер беше определена ограничена задача — да спечели българската църква за каузата на фашистка Германия.

С МОЛИТВЕНО УМИЛЕНИЕ

Началникът на РО не беше наивник, познаваше много от скритите механизми на обществения живот, но като религиозен човек, се почувствува оскърбен в най-светите си чувства. Възможно ли беше някои високопреосвещени български владици да се намесват в голямата политическа игра? Какво представляваше фамозната личност Герстенмайер? Какви нови интриги заплитаха хитлеристите през главата на царското правителство?

Онова, което разкри и което тепърва щеше да узнае, го изуми с цинизма и аморалността си. Преди всичко той се опита да разбере що за птица е Герстенмайер.

Според редица сведения беше сътрудник на германската евангелистка църква и същевременно научен сътрудник на отдела за културна политика и информация при Министерството на външните работи на Райха. Църковната външна служба работеше в тясно сътрудничество с културно-политическия отдел, тъй че при своите пътувания из скандинавските страни и Балканите Герстенмайер изпълняваше едновременно църковни поръчения и важни задачи на националсоциалистическия режим.

Двадесет години по-късно нацистът Герстенмайер беше избран за председател на бундестага на ГФР и според конституцията стана третото лице в републиката. Сега той не само се опита да скрие миналото си на хитлерист, но имà и наглостта в редица свои книги да оневинява нацизма и неговите зверски престъпления. В последната си книга „Новият национализъм“ Герстенмайер оправдава осъдените от Нюрнбергския процес военни престъпници, чертае реваншистката политика на федералното правителство и тръби за нов кръстоносен поход срещу социалистическите страни.

През лятото на 1940 година Герстенмайер пристигна в Нови Сад (Югославия), където се бяха събрали десет висши църковни служители от православните църкви на България, Югославия, Румъния и Гърция. За конференцията писаха почти всички ежедневници, появиха се съобщения и по радиото, но в информациите се говореше изключително за житието на участниците, за техните религиозни заслуги и писателски трудове, без да се отдели дори един ред за тайните решения.

Началникът на РО беше скандализиран, когато научи, че преди още правителствата на четирите държави да бяха направили каквато и да е официална стъпка за сближаване с фашистка Германия, светите синоди бяха сключили политическо споразумение с немската евангелистка църква. На конференцията беше решено националните църкви на Румъния, България и Югославия да започнат веднага антиболшевишки акции в голям размер. Светите синоди се задължиха да извършат антиболшевишки пропаганден пóход чрез листовки и брошури, да организират семинари с писатели от църковните среди и с източноправославни учители за бор-

ба против комунистическата пропаганда, да разпространят в селата и малките градове на Балканите филми и картини, насочени срещу СССР.

Герстенмайер се беше погрижил да снабди със средства и четирите църкви, с една дума, плати богато за услугата. Разбира се, той се бе постарал да остане в сянка. На владиците беше внушено така да пропагандират, че в никакъв случай да не се разкрие ръката на хитлеристите, които ги ръководеха.

Герстенмайер, прикривайки се зад „милостивия бог" проповядваше: „Светът престава да бъде враждебен, да е зло, когато помислим, повярваме, че бог не само го е сътворил, но и сам се е въплътил. Запълва се бездната между бога и човека..." А в същото време всичко би извършил, ако можеше — и невиждано чудо, за да заличи комунистите от земята. Стремеше се умело да играе двойната игра, затова съветваше: „Всичко да бъде така извършено, щото антиболшевишките акции да се представят като мероприятие само на съответните православни църкви и в никакъв случай да не се забележи немското участие."

Към края на годината Герстенмайер беше поканен от богословския факултет в София да изнесе сказка на тема: „Структурата на немската евангелистка църква и на немското евангелистко богословие". Църковният хитлеристки пропагандатор говореше, че Германия, обхванатата от един рядък в историята динамизъм, разпростира своите постижения както на бойното поле, където с огън и меч се чертаят нови принципи на законност и ред в света, така и в полето на всестранното културно възмогване. Българският „Църковен вестник" не скъпеше похвалите си към д-р Герстенмайер, който давал широка подкрепа на мнозина млади богослови да следват в Германия и, главното, хранел особени симпатии към българската православна църква.

Всъщност мисията на „духовника" беше да постави официалната българска църква в зависимост от германската и следваната от Райха политика. Той усърдно и с голяма активност се беше заел да осъществи това.

Посещаваше България, поддържаше писмена и други връзки с български духовници.

Хитлеристите се насочваха към българската църква

не случайно. По тяхна преценка влиянието на църквата всред широките маси и българското население беше голямо. Считаха, че в противовес на правителството, което след разтурянето на партиите няма посредници сред широките слоеве, църквата чрез йерархическия си строеж обхваща и последните селяни в България. Вземаха под внимание и това, че правителствата често се менят, докато духовенството и особено митрополитите заемат службата си до живот.

Герстенмайер бе узнал, че българската църква „има две основни стремления. От една страна, тя се опитва да излезе от схизмата, а, от друга — митрополитите се стремят да получат патриаршия". Той виждаше в тези стремления силна карта в започнатата игра. Още при първия случай при едно от посещенията си в България без стеснение беше казал: „Аз ясно заявих, че една немска инициатива по въпроса за патриаршията би зависила от това, колко активно и интензивно българската църква ще вземе участие в антиболшевишката пропаганда." Той бързаше да ангажира сериозно в антиболшевишката борба българската църква с щедри обещания. Искаше духовенството да поведе с широк размах борба срещу болшевишкото влияние в България срещу обещанието за посредничество в уреждане на разногласията между българската и гръцката църква.

В разговорите с духовните лица гостът не скъпеше думи, за да ги насърчава, че е настъпил моментът за българската патриаршия. Много духовници вярваха на сладкодумните слова и тържествените обещания на Герстенмайер, но мечтите им не се сбъдваха.

Българската църква се намираше в схизма (отделяне), наложена ѝ от Цариградската патриаршия през 1872 година поради това, че се е обявила за самостоятелна. На българските духовници беше нужно да се отстрани схизмата. Това изискваше първо да се подобрят отношенията между българската и гръцката източноправославна църква. Герстенмайер, в позата на помирител, държеше в ръцете си някои от висшите български духовни лица. Той лично организираше срещи на отделни духовници с германския пълномощен министър в София. Внушаваше на българските си приятели божествения промисъл, че всички народи чакат преустройството на света, развиделяването на зазори-

лия се вече ден на нов живот и че бог е определил изпълнителя на неговата воля — да въдворява правдата на земята и да умиротворява света. Думите му бяха вариант на наглата декларация на Хитлер. „Самият аз се чувствувам воден от провидението, което ме определи да върна на моя народ свободата и честта му“ — нахално крещеше бившият ефрейтор и лъжеше наивниците и лековерните, че е облечен в божествена сила. Имаше български духовници, които вярваха, че Хитлер почти буквално повтаря думите от манифеста на персийския цар Кира и като него изповядва своята вяра в бога и че наченатото от фюрера дело с божия помощ скоро ще завърши бляскаво.

Не знаем как е завършил цар Кира, ако в действителност е живял, но как завърши Хитлер, знаем много добре, както се знаят и злините, които нанесе на човечеството, и с отвращение споменаваме това име.

Един от българските духовници се мъчеше да определя пътя на българската църква. Този митрополит искаше да привлече привърженици за каузата на Германия. Вече бе спечелил бързо разположението на Герстенмайер с активността си на църковни конференции, организирани от хитлеристите, с постоянните си контакти с царския дворец, борбата за първенство в синода и с публичните изявления в полза на хитлеризма.

Но двуличието на някои църковни служители лъсна през май 1941 година, когато хитлеристите разгромиха Гърция и Югославия. Хиляди хора бяха избити по полетата и планините на Балканите, макар да изповядваха християнската религия и да бяха чеда на източноправославната църква. Отделни български йерарси побързаха да посетят германския и италианския пълномощен министър в София и да им поднесат изложение, в което между другото се казваше:

„...Българската църква, като благодари богу за неговата милост, принася дълбока благодарност и признателност на благородните и храбри народи и на техните велики водачи г. Адолф Хитлер и г. Бенито Мусолини и с молитвено умиление спомня скъпите жертви, паднали из бранните полета в името на правдата и за траен и справедлив мир между народите.“

Пълномощните министри обещаха веднага да предадат изложението на своите правителства.

Герстенмайер знаеше, че това изложение не ангажира мнозинството на вярващите в България, настроени против фашизма и войната. Но като тласкаше своите привърженици митрополити към открити политически изявления и акции, той целеше да разбие светия синод и да злепостави пред световната общественост българската православна църква.

Църковната външна служба на немската евангелска църква разполагаше с огромен фонд за издръжка на православни учени и църковници. Разбира се, това бе подчинено на определени политически цели. По-късно, в началото на 1942 година, Герстенмайер предприе специална акция за набиране на стипендианти, целта беше „православната църква в целом да се насочи духовно към Германския райх“. Даваха се указания за стипендианти да се подбират кандидати, които с личните си качества и връзки биха могли някога да играят ръководна роля в църквата. Герстенмайер гледаше напред и подбираше кадри с перспектива, за да има сигурност в българската православна църква.

И така, като пускаше въдици на някои амбициозни митрополити, настройваше висшите духовни служители един срещу друг, залъгваше синода с щедри обещания, нацистът Герстенмайер си плетеше кошницата. Чрез евангелистките църкви в скандинавските страни и православните църкви на Балканите той се стремеше да организира религиозен фронт срещу Съветския съюз, да трови съзнанието на милиони вярващи, да оправдава зверските престъпления на нацистите и да прославя в името на бога кървавия нов хитлеристки ред. Неговото оръжие беше страшно като оръжията по бойните полета, защото разливаше отровата си от амвоните на църквите, където милиони заблудени хора търсеха да получат утешение и надежда в милосърдието чрез вярата си. Евангелието ставаше маска на престъпленията, завеса от тамянов дим и с песнопения се мъчеше да прикрие дима на пожарищата и душегубките. Фюрерът можеше да бъде доволен от своя ревностен служител, който кръстосваше, скрит под псевдоним, десетки страни, за да сее ненавист и расова омраза, да насъсква към война и убийства, да вербува белогвардейци и всякакви тъмни субекти за издевателства в окупираните райони.

В едно обаче Герстенмайер и неговите ръководители се лъжеха горчиво — българският народ, закърмен с атеизма на големите възрожденски революционери и с идеите на комунизма, народ с трезвен и реалистичен дух, в голямата си част не се поддаваше на религиозната пропаганда и напъните на мнозина попове да облекат в ангелски одежди хитлеристките убийци оставаха всуе.

МАСОНИТЕ

През Втората световна война фашистката пропаганда яростно нападаше не само болшевизма, но също така плутократите и масоните. Борбата на хитлеристите срещу масоните обаче беше по-скоро платоническа. Свързвайки масонството с расизма, Хитлер започна поголовно да изтребва евреите в окупирана Европа. Той избиваше обикновени работници и занаятчии, интелигенти и дребни търговци, които нямаха нищо общо с масонството.

Воювайки срещу всички леви течения, абверът преследваше и масоните дотолкова, доколкото разкриваше такива, служещи на англо-американското разузнаване. Бюрото на д-р Делиус отдели много сили, за да обхване организацията на масоните в България и да разкрие връзките им. Под давление на самия Делиус министърът на вътрешните работи и народното здраве Петър Габровски (сам виден масон, член на Великата ложа в България) издаде по-късно заповед от 22. XII. 1941 година за разтурянето на редица организации и за изземането на движимото и недвижимото им имущество въз основа на Закона за защита на нацията. Сред тези организации попаднаха: Великата ложа на България „Любов — истина — труд“ и всички нейни поделения, местни ложи и секции; възпитателният институт „Заря“ (прикритие на ложата); Бенеберитската областна велика ложа XVII ведно с всички нейни поделения, местни ложи и секции и т. н.

Габровски беше предупредил навреме ложата за политиката на правителството (много министри бяха също масони) и тя предприе хитър ход. През декември 1940 година побърза да се „саморазтури“. На полицията бяха предадени незначителни архиви, други — оставени на съхранение в Народната библиотека. „Имуществото“ на ложата се оказаха чукове, пергели, мистрии, линии, скелет, череп — атрибути в масонските обреди.

Като смятаме, че за читателя ще е любопитно да се запознае с тази организация, с историята, целите и значението ѝ, след като навярно неведнъж е слушал да се говори за нея, ще съобщим само някои по-интересни факти.

Сведенията за появата на масонството, с които се разполага, са различни. Едни автори отнасят това към XVI век, но по-вероятно е масонството да води началото си от XVIII век. Първите групи са изградени в Африка, по-сетне във Франция се създава Великата ложа на Запад. Постепенно масонството се пренася в Англия и се разпространява по целия свят. „Масон“ на френски означава „зидар“. В Средните векове масоните (зидарите) са наричали будката, в която оставяли на съхранение сечивата си, „ложа“. Членовете на ложите се смятат за „свободни зидари“, за хора, които изграждат, създават „нов свят“.

Съществува легенда, че първият масон бил Хирам, архитект на Соломоновия храм, едно от чудесата на света. Абисинската царица Саба дошла да види храма и се влюбила в архитекта. В нея пък се влюбил самият Соломон. За да предотврати бягството на Хирам с царицата, Соломон наредил на трима калфи да убият своя първомайстор. И наистина пред вратите на града Хирам бил спрян от калфите, единият го ударил с чук по главата, вторият забил длето в рамото му, а третият го промушил с пергел в сърцето. Върху гроба му посадили акациево дърво. Затова по-късно тези инструменти и акацията се превръщат в символ на масонството.

Задачите на старите масони едва ли са имали такъв космополитичен характер, каквито са днешните. Група от богати евреи благородници си поставили за цел да образуват общество, което да бъде свързано чрез особен ритуал за взаимна подкрепа във всички трансакции за увеличаване на богатствата им. Още при създаване-

то си организацията била класова — за членове се приемали само избрани, най-богати евреи. Близо сто години ложите в Англия и Франция били чисто еврейски или както те се наричат — бенеберитски.

Впоследствие задачите на ложите се изменяли и разширявали. Започнали в тях да допускат християни, мохамедани и други. Тези членове обаче не влизали във върховната — Бенеберитската — ложа, а оставали в подолни степени, следователно били са подчинени на нея.

Масонството си поставя нови задачи — толкова грандиозни, че изглеждат утопични. Крупните капиталисти масони решават да завладеят икономически света. Те разбират обаче, че това ще бъде възможно, ако добият политическо и културно надмощие. Масоните започват да приобщават към ложите си лица, които не са капиталисти, но играят важна роля в политическия, стопанския и културния живот. По този път се стремят да овладеят най-силните пластове в целокупния живот на държавите. В същото време масоните повеждат ожесточена борба предимно с работническата класа, бедното и средно селячество, в лицето на които виждат оная революционна сила, която се стреми да ги експроприира и да установи справедлив социален ред.

Своята основна цел масоните пазят в пълна тайна, знаят я малцина доверени членове. За мнозинството от членовете се издигат хуманни, общочовешки лозунги за „братство и равенство", „взаимопомощ", „културно издигане на невежите", „борба за повече човечност в света" и прочие.

Постепенно Бенеберитската ложа влиза в сянка, но това е една маскировка срещу непосветените. Създават се най-напред двете големи, основни велики ложи. Великата ложа на Запад и Великата ложа на Изток. Първата има седалище в Париж, а втората — в Цариград. След това около тях се развиват два големи кръга — отделните ложи в различни държави. След отпадането на руската ложа по време на революцията Великата ложа на Изток значително загуби силата и влиянието си.

Най-важни ложи в периода преди войната бяха френската, швейцарската, югославската и английската. Към английската ложа беше придадена американската, която сега положително се е обособила като независима. От ложите на Изток централна роля играе Османската (турската).

Членовете на ложите (с изключение на Бенеберитската, в която има специално деление) са разпределени на степени. Едни от тях могат да напредват по стълбицата на степените, а други биват „замразявани". Най-висшите степени са: Велик майстор на Великата ложа на Запад (или Изток) и Велик майстор на ложа. Наименованията на останалите степени, към 52, са различни: Рицар на Розенкройцера, Рицар на полумесеца и пр. Особените наименования са свързани и с един тайнствен ритуал при приемане в ложата, описан с голямо майсторство от Толстой в романа „Война и мир". Ритуалът за приемане в различните степени е различен. Ето накратко ритуала за приемане на кандидат-член (българската масонска ложа изпълнявала старошотландския обред).

Кандидат-членът се завежда в тъмна стая, мятат на главата му кърпа и го накарват да коленичи. Тогава му прочитат клетвата на масоните, която той повтаря: „Аз (име и презиме) тържествено и искрено се заклевам да не откривам на непосветени, нито дори на ученици тайните на другарската степен. Подновявам обещанието си да обичам своите братя и да им помагам в нужда. Ако някога наруша тази клетва, нека ми бъде изтръгнато сърцето, та да не остане никакъв спомен от мен между зидарите." Следват редица реплики, удрят го с чук по рамото и по челото, после му махват кърпата, разменят се целувки и пр. В помещението върху своего рода олтар или ковчег се виждат череп, кости, препарирана змия и емблемите на масонството — пергел, триъгълник, шестолъчна звезда и мистрия. Присъствуващите на обреда са с качулки, запасани с престилки, върху които носят знака на степента, към която принадлежат. Новият масон се отвежда в заседателната стая, където го чакат останалите членове на ложата в престилки и качулки.

Каква е съдбата на новоприетия член? Както казахме, ложата се интересува от лица, които играят някаква ръководна роля в политическия, стопанския и културния живот на страната. Новопосветеният доста време живее с илюзията, че се бори за високохуманни цели. Дълъг период той е под наблюдение, следи се не-

говото държане, отношението му към редица въпроси, които интересуват ложата. Чак когато се установи, че е „подходящ“, тоест безскрупулен, готов да пожертвува всякакви идеали заради парите, постепенно бива „посвещаван“ и му се дава възможност да напредва към горните степени на ложата.

Ако обаче той е почтен човек, влязъл в ложата, подмамен единствено от големите идеали, които тя пропагандира, чисто и просто бива „замразен“ на долните степени.

Ложата нарочно примамва личности, известни като големи патриоти и крайно честни, знаейки предварително, че те ще бъдат „замразени“. Тия хора са нужни един вид за реклама. Неведнъж ложите са били обвинявани в космополитизъм, в най-долно предателст спрямо интересите на съответната страна. Тогава те се издигали като щит именно такива личности, пускайки в обращение версията, че не е възможно да бъде предателска една организация, в която са членували например Фридрих Велики, Джузепе Гарибалди, Йохан Волфганг Гьоте и пр.

Българската масонска ложа също използуваше тези похвати. През тридесетте години масонството у нас беше непрекъснато атакувано в пресата, нападаха се различни партии и организации. В един градеж (сказка) за всемирния живот на масонството се съобщава, че във Франция се е основал антимасонски съюз, в Германия, въпреки строгостта на режима, се наблюдавали прояви на масонския живот, в Швеция лично кралят, Велик майстор на тамошния орден, се намесил и предотвратил нападките. И ето Великата ложа на България отпечата статия във вестник „Мир“, в която разкриваше и пропагандирше явните цели на масонството. „За да има възможност обществото да прецени моралната стойност на обществените възгледи на хората, които влизат в средата на българското масонство, ще изброим онези по-видни лица, сега покойници, които в различни времена са били членове на българското масонство: княз Александър Батемберг, Ангел Кънчев, Константин Величков, д-р Константин Стоилов, Владимир Золотович, генерал Александър Протогеров и други.“

Повече от доказано е, че редица видни обществени

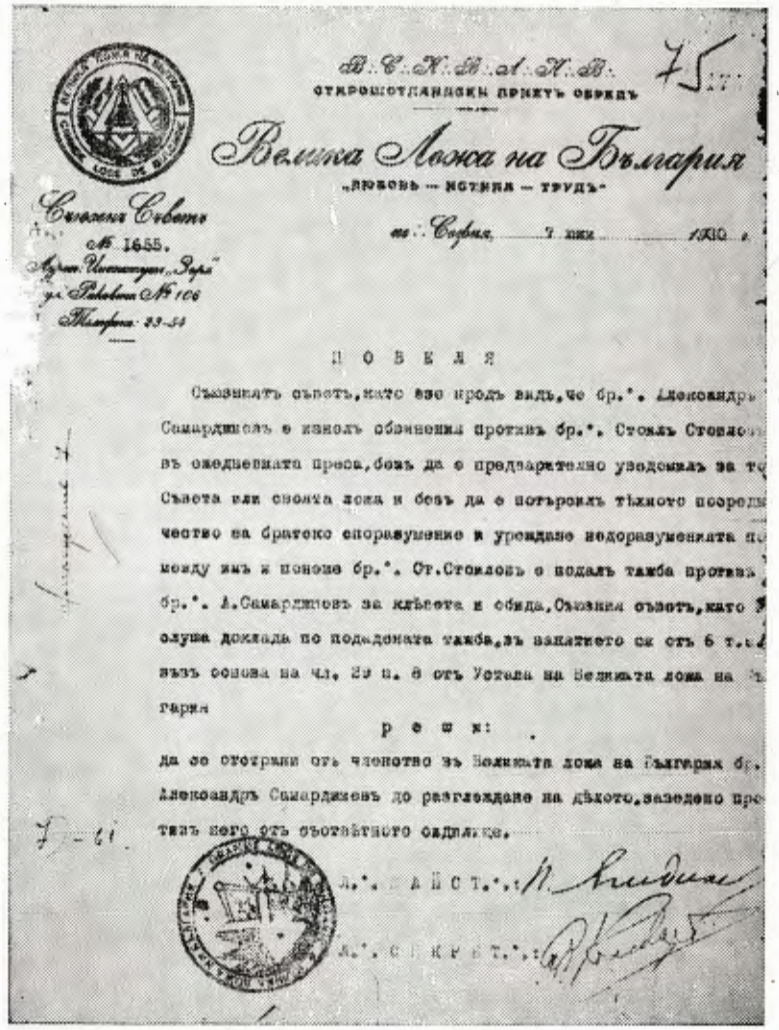

В. С. К. М. А. К. В.
ОТКРОШОТЛАНДСКИ ПРИЕТ ОБРЕДЪ

Велика Ложа на България
„ЛЮБОВЬ — ИСТИНА — ТРУДЪ“

Свещена Съвета
№ 1655.
Булев Институтъ „Зора“
ул. Раковски № 106
Телефонъ 33-51

гр. София, 7 ноември 1930 г.

П О В Ѣ К Я

Съзнаният съветъ, като взе предъ видъ, че бр.*. Александръ Самарджиевъ е изнесълъ обвинения противъ бр.*. Стоилъ Стоиловъ въ ежедневната преса, безъ да е предварително уведомилъ за тѣ Съвета или своята ложа и безъ да е потърсилъ тѣхното посредничество за братеско споразумение и уреждане недоразуменията по между имъ и поконе бр.*. Ст.Стоиловъ е подалъ тамба противъ бр.*. А.Самарджиевъ за клѣвета и обида. Съзнания съветъ, като чу олуша доклада по подадената тамба, въ изпълнението на отъ б т. възъ основа на чл. 29 п. 6 отъ Устава на Великата ложа на България

р е ш и:

да се отстрани отъ членството въ Великата ложа на България бр. Александръ Самарджиевъ до разглеждане на дѣлото, заведено противъ него отъ съотвѣтното свѣтилище.

Л.*. Секрет.*.:

и културни деятели не са знаели нищо за скритите цели на масонството. Когато един държавник ставал крайно необходим за върховните интереси на ложата, неизменно започвала сложна процедура по обработването му. Грижливо се разравял личният му живот, търсели се компрометиращи факти. Снабдени с такива факти, масоните притискали до стената новия член. Ръководителите на ложата събирали сведения за всеки член и по този начин държали всички в шах.

В течение на десетилетия масонството успя да се добере до най-важните финансови и икономически ключови позиции на капиталистическия свят. Много видни политици, капиталисти, военни и хора на изкуството станаха масони и послушни оръдия на капиталистическата олигархия. Ложите, разбира се, даваха възможност на своите „послушни“ братя да напредват. Чрез мрежата си те фаворизираха всеки, който им служеше добре. Само така можем да си обясним, че никому неизвестни личности „най-неочаквано“ заемат големи постове. По каналите на ложите не един е ставал министър. През 1946 година в една своя статия Георги Димитров писа: „Често обществото се удивлява, че известни обществени и държавни деятели бързо и съвършено необосновано на вид менят своите позиции... Въпросните деятели, като членове на масонски ложи, обикновено получават внушения и директиви от съответната ложа и се подчиняват на нейната дисциплина в разрез с интересите на народа и страната... Масонските ложи са чужди шпионски и предателски агентури. Те са опасни за свободата и независимостта на нашия народ и нашата страна...“

Зад цялата сложна машина на масонството стоят група архимилиардери като Ротшилд, Дюпон, Морган, Хърст. Задачата на бенеберитските ложи във всяка страна е да контролират другите ложи. Така в България капиталистите Жак Асеов, Куюмджийски и Зилбер членуваха както в Бенеберитската ложа, която тогава се намираше на ул. Екзарх Йосиф и Тетевенска, така и в българската ложа „Заря“. В услуга на масонските ложи са много дружества и интернационални съюзи, чийто брой възлиза на стотици.

В борбата си за политическо и финансово надмощие масоните естествено влязоха в сблъкновение с

всички народни масови движения. Идеологията и целите на масонството трябва да се определят като идеология и цели на крупния капитал, на империалистическата буржоазия. Всяко идентифициране на масонството с евреите въобще е груба политическа грешка и неминуемо води до позициите на хитлеризма — с вулгарни и произволни формулировки хитлеристите се опитваха да оправдаят жестоките гонения на евреите, макар всъщност Хитлер да бе дошъл на власт по волята и с оглед интересите на германските масони.

За да постигне своите цели, масонството разполага с един съвършен апарат за шпиониране на всички сектори: политически, военни, стопански, културни. А тъй като западните империалистически държави са креации на масонските ложи, то цялото им разузнаване всъщност е в услуга на масонството и обратно — всички масони в съответните ложи са в услуга на разузнаването на империалистическите държави.

Началото на българското масонство се търси в град Кишинев — 1820 година. По-късно то е пренесено в Русе, където се основава първата масонска ложа в България с първомайстор Николай Ведър, утвърдена от Великата ложа на Португалия. Открита е официално на 9. III. 1880 година под името „Балканска звезда“. В 1913 година се основава в София ложата „Заря“, прикрита под възпитателен институт „Заря“, ръководена от Васил Узунов. И така към началото на Втората световна война в София имаше една Велика ложа с три послушански ложи — „Светлина“, „Зора“ и „Сговор“, — съществуваха послушански ложи в Пловдив, Русе, Варна, Бургас, Ямбол, Котел, Малко Търново и други.

През 1934 година за член на Великата ложа беше приет цар Борис. Югославянският крал Александър I, Велик майстор на Великата ложа на Запад, който пристигна по това време на посещение в България, извършил посвещаването на царя. Не е известно дали след това Борис не е посветил и брат си Кирил.

Бяха публикувани няколко списъка на членовете на ложа „Заря“, някои от тях произволни като списъка на Хр. Кунчев, който целеше да изнуди известни личности. Доста верен е бил списъкът на Румян Янков. Могат да се приемат за почти автентични и данните, с които е разполагал Крум Митаков.

По време на Втората световна война известни у нас масони бяха Филов, Божилов, Драганов, инж. Колчев, генералите Даскалов и Русев, проф. Станишев, Габровски, Александър Цанков, фабриканти като Шавкулов, Чилов и много други.

През 1942 година Делиус разрови една мръсна финансова афера на масоните и докладва в РСХА, но докладът му потъна някъде насред път и това беше сигнал за опитния шпионин да не си пъха носа, където не трябва. Става дума за известната Българо-германска кредитна банка. Стопанската политика се дирижираше от райхсцеле в Берлин. Различните европейски страни бяха групирани в съответни зони на вноса и износа. В България с вноса и износа се занимаваше една всесилна групировка от стари, свързани отдавна помежду си немски и български масони. Център на тази групировка образуваше триъгълникът: германската легация, Българо-германската кредитна банка и д-во „Циклоп". Ръководители на цялата организация бяха Марко Ясков и Ебле — директори на Кредитната банка, инж. Акерман и инж. Христо Шишков от д-во „Циклоп" и търговският консул на легацията Валтер. Към този триъгълник бяха привлечени отделни групировки, тясно свързани с интересите му, например групата Шнабел, групата Грабер (АЕГ), групата на Добри Божилов и Димитър Савов. Тези групировки, като разполагаха с необходимите връзки в Берлин и сред царското правителство (Божилов, Савов, Цонев, който по-късно стана директор на външната търговия), си извоюваха монополно право върху вноса и износа. Те имаха освен това и грамадната финансова подкрепа на Кредитната банка, креация на една от трите най-големи германски банки — Дойче банк. Тази стопанска групировка беше капиталистическа организация, дирижирана фактически от масонската ложа. Печалбите стигаха баснословни размери чрез търгашески комбинации и изключително върху гърба на българския производител.

Взе се решение Шнабел да обяви, че ще изкупува шипково брашно само от две акционерни дружества — „Рекс" и „Шипка", — в които главни акционери бяха братя Цоневи. Зад тях пък бяха скрити Добри Божилов, Ясков и самият Шнабел. Господата определиха

цената на 1 кг сурови шипки 12 лева. Един кг брашно се добива от 4 кг сурови шипки, или цената на брашното беше 48 лв. За износителя цената на брашното се равняваше:

На производителя	— 48 лв.
Навло	— 2 лв.
Разноски по обработката	— 10 лв.
Уравнителен фонд на държавата	— 70 лв.
Всичко	= 130 лв

Със съгласието на Шнабел (как няма да се съгласи!) външна търговия поиска от германците цена за 1 кг 262 лева. Официалният представител на Германия по тези сделки (Шнабел) се съгласи. Или печалба за 1 кг 132 лева.

Но лакомията на търговците нямаше край. Дружествата „Рекс" и „Шипка" се оплакаха пред външна търговия, че печалбата от сделката била малка и трябвало да се направи нещо. Тогава правителството (Божилов) премахна уравнителния фонд от 70 лева. След това беше натисната другата страна. Двете дружества поискаха от германците (Шнабел) да увеличат цената. Тя беше увеличена няколко пъти и стигна 540 лева за 1 кг. Като се има пред вид, че се изнасяха към няколко десетки милиона килограма шипково брашно, всеки може да си направи сметка какви печалби са реализирани.

Най-важното перо на износа беше тютюнът. Печалбата стигаше 4 лева на кг, но се изнасяха годишно милиони килограми. Лъвският пай в този износ се падаше на Добри Божилов и Марко Ясков.

Друга комедия се разигра с отнемането на германските представителства от евреите. На малките еврейски фирми безогледно се отнемаше представителството, докато големите фирми оставаха като скрити съдружници. Братята масони под маската на търговски консули в самата германска легация си затваряха очите. Така Рензлер се скри зад германеца Шримпф, Айзенщрайберг — зад Димитър Савов.

Българското масонство игра не малка роля в политиката на страната през Втората световна война. Бяха

извършени големи политически и финансови престъпления срещу интересите на българския народ, който след революцията разби икономическата основа на масоните и с това извади от строя на световната масонска организация ложата „Заря“.

ЗАД КУЛИСИТЕ

В бар „София“ се събираше не само богаташка публика, но и разузнавачи и дипломати от различни държави, артистки и проститутки. Той нямаше въртящ се дансинг като бар „Етоал“, но заради скъпо платените атракции и подбраните посетители се ползуваше с добро име. Директорът беше вербуван от хората на Делиус. Сведенията, които събираше, той предаваше на германците чрез една от артистките — Илонка или Меци, унгарка.

През една февруарска вечер барът още отрано започна да се пълни с посетители. Бардамите в къси над коленете рокли, както беше модерно, и с обувки „танк“, направени с корк и змийска или крокодилка кожа, бяха вече на поста си. Те се издържаха с процент от напитките, които консумираха техните приятели, и с бакшиши. Всеки мъж можеше да покани лично или чрез оберкелнера оная бардама, която му се харесваше, на масата си. Тогава започваше така нареченото „шампанизиране“. Като забавляваше госта си и флиртуваше с него, бардамата го наливаше с шампанско, а част от виното изливаше или келнерът наливаше друго вино, за да получи по-голям процент.

В бара имаше и платени паркетни кавалери, за да танцуват с онези посетителки, чиито приятели са или възрастни, или не знаят да танцуват.

Оркестърът свиреше най-нашумелите румби и фокстроти. Играеха червени и зелени светлини, пристигащите жени събличаха кожените си палта в гардеробната. Суетно демонстрираха скъпите вечерни тоалети. Въздухът беше наситен с мирис на силни одеколони,

на български и гръцки тютюн. Бляскаха златни украшения, мяркаха се бели женски гърбове сред черните костюми на мъжете.

Гълчавата беше силна и посетителите говореха високо, за да се чуват, бардамите сновяха между масите и ту тук, ту там се виждаше някой пийнал вече посетител да ги хваща и слага на колене си. Тогава се разнасяха престорени писъци.

В едно сепаре в дъното, където беше постоянно запазената маса на Делиус и българските разузнавачи, вече се бяха настанили майор Генчев, Друми Друмев и подполковник Костов — и трите облечени в цивилни дрехи. Костов току-що беше назначен за началник на РО в Генералния щаб на българската войска и предстоеше запознаването му с Делиус. Едва ли някой от присъствуващите на срещата можеше да предвиди и си даде сметка, че тя ще бъде фатална за Костов. Може би тъкмо тази нощ определи съдбата му за дълги години, изгнанието, скитничеството из Европа след революцията в България. Но той плуваше в доволство и щастие, защото беше заел важен пост, който откриваше пред него богатство и власт. Малко е да се каже, че беше германофил — иначе не биха го и назначили за началник на разузнаването. Беше сляпо предан на фашистка Германия, сам убеден фашист, по-скоро германец, отколкото българин — дотолкова му липсваше чувство за достойнство и родолюбие. С неговото назначаване доктор Делиус все едно, че беше поставил свой подчинен в Министерството на войната.

На масата на трите разузнавачи имаше вино и бадеми. Директорът на бара им изпрати от себе си три бутилки шампанско „Бяло конче“, по 500 лева едната. Той също имаше защо да черпи. Предишната вечер бе получил нови 10 000 лева бакшиш от немеца Фабер, така че за последните няколко месеца възнагражденията му за сведенията, които даваше, стигнаха 80 000 лева.

Майор Генчев, който се мислеше нещо като философ, обясняваше Ницшевата „воля за мощ“. Тя била основен закон на свръхчовека, ключ за трансформиране енергията на живота. „Herrenmoral“ (моралът на силните, на господарите). Ницше искал да го възстанови, след като разруши окончателно „сократовско-християнския морал на стадото, именно „Herdenmoral“. Ако

видели портрета на Ницше, щели да се убедят, че са по просторното му чело и буйните космати вежди. Жело да се вещае за натрупването на електричество електрическия стил на философа. Хребетът на Ницш вия нос показвал, че всичко онова, което се е зароди и оформило в неговия ум, не можело да излезе гладк а на скокове...[1]

Редовните посетители на бара вече се бяха събра и Генчев и Друмев показваха на Костов неколцината чиновници от съветската легация, ту френския военен аташе, ту някакъв турски търговец, които бил в действителност майор от разузнаването. Но най-много наблюдаваха руснаците.

— Следим кои от руснаците идват в бара — обясняваше Генчев, — какво пият, кои артистки канят на танц или на своята маса. Най-важното е, разбира се, с какви хора се срещат. Но трябва да се каже, че много рядко поканват някоя артистка за танц, малко консумират и не си позволяват волности.

Наближаваше започването на програмата, а доктор Делиус или Сребърната лисица, както фамилиарно го наричаше Генчев, още се бавеше. Липсваше и артистката Гажина, полячка, много красива жена, с която Делиус имаше любовни връзки. В това време при директора на бара дойде българинът Иванов и донесе медицинско удостоверение, че Гажина била настинала и не можела да се яви на работа. Но като останаха насаме с директора в канцеларията му, Иванов на чашка коняк разкри какво се беше случило. (Той също служеше на немското разузнаване и се занимаваше с износ на цигари и с внос от Германия на гумени и гьонени подмекти чрез предприятие „Ведома".) Гажина живееше в съседния до неговия апартамент, тази зарани се опитала да се отрови, защото се скарала с Делиус. Извикали лекар да ѝ даде първа помощ, а след това и Делиус, който веднага пристигнал много разтревожен. Пред лекаря казали, че ѝ бил годеник. Помолили лекаря да я посещава още няколко дни до окончателното оздравяване и да ѝ даде удостоверение за петнадесетдневна почивка.

[1] Из предговора на Георги Радев към „Безсмъртни мисли на Ницше". — Б. а.

ома.— Аз си знаех, че те няма да свършат добре — продължаваше Иванов. — Готвачката на Гажина ми каза, че напоследък имало много хър-мър между тях. Но тоя тарикат, лекарят, веднага се оплака, че някакво учреждение в Германия му правело спънки да замине за Гьонинген да специализира в една тамошна клиника, и Делиус му взе паспорта. Обеща всичко да уреди, като му намекна да не говори за отравянето на Гажина.

— Какво стана с паспорта на жената на Гарванов? — попита директорът.

— С нея е доста трудно — отговори Иванов, — защото се намира в окупираната от германците част на Франция. За да може да ѝ се уреди паспорт за България, Делиус смята, че ще трябва да се платят 30 000 лева.

Директорът каза, че до три дни парите ще ги има на ръка, а след това запита дали е идвал Фриц. Този Фриц беше германски подофицер, който пътешествуваше между България и Германия. На отиване изнасяше големи количества цигари, а на идване носеше куфари с медикаменти, които в България липсваха. Делиус го спасяваше от митническия контрол и така чрез куфарите се вършеше незаконна търговия, а тя носеше големи печалби. Делиус получаваше близо 50% от тях, без да се намесва в пласирането на медикаментите. Това вършеха директорът на бара и Иванов.

Към полунощ пристигна в бара един англичанин с две жени. Той се беше появил отскоро и още не знаеха какъв е и какво представлява. По повод на неговото идване Генчев разказа, че през 1934 година в България се заселил някакъв англичанин, купил си имот южно от Бургас, построил си вила и си създал стопанство край морето. Всички го смятали за пенсиониран морски офицер. Когато започнала войната между Германия и Англия, той напуснал България и чак тогава научили, че това е адмирал Роджерс от английското разузнаване в Цариград.

Едва към два часа след полунощ Делиус пристигна в бара. Той водеше един мъж с фотоапарат, който веднага се отдели и изчезна някъде из сепаретата. Българските разузнавачи си бяха доста пийнали, но тутакси на масата се появиха нови бутилки с шампанско. След официалните приветствия и пожелания за служба,

посветена на отечеството, Делиус предложи да пият брудершафт. Така ръцете им с Костов се кръстосаха, както се кръстосаха и съдбите им.

Настроението в бара беше доста повишено, някои от посетителите бяха вече пияни, никой не слушаше музиката и по дансинга се влачеха само няколко двойки.

Делиус и Друмев си размениха бързи погледи. Друмев се изправи, каза, че щял вече да си ходи. В същия миг край сепарето изникна човекът с фотографическия апарат. Друмев тръгна към изхода, залитайки и преструвайки се на много пиян. Като мина край масата на руснаците, той грубо се блъсна в един от тях, дори се наклони и събори на пода бутилки и чаши. Наоколо настъпи мъртва тишина. Директорът на бара изтича, викайки, че няма да позволи скандали, заведението му било реномирано. Отнякъде се появи униформен полицай. В това време Друмев на висок глас псуваше: искал да му се извинят за обидата, и удряше с юмрук тъй, че чашите по масата звънтяха.

Съвършено спокойни, само леко побледнели, трима руснаци мълчаха, без да помръднат.

— Какво става тук? — извика директорът. — Кой ви оскърби, господине? Аз няма да позволя никой да оскърбява клиентите ми.

— Този човек е пиян — обади се на чист български език един от руснаците.

— Вие ми сложихте крак — извика Друмев, без да се преструва повече на пиян. — Или ще ми се извините, или...

— Господа — обърна се същият руснак към посетителите, които бяха наобиколили масата, — вие видяхте, че този човек иска да предизвика скандал.

Едва сега майор Генчев изтича и изведе приятеля си от бара.

Делиус даде знак на човека с фотографическия апарат да се маха. Сетне каза на Костов:

— Рано или късно нещо трябва да направим. Жалко, че оня глупак не го бива дори за един скандал!

През 1940 година Андрей Праматаров от Дирекция на полицията беше успял чрез свои доверени лица да направи ключове от английската легация. Хората му можаха няколко пъти да влязат в легацията нощем, да

изнесат важни документи, да ги фотографират и пак да ги върнат. Последния път те взеха един шифър и като не успяха да го дешифрират, препратиха го на австриеца Глас във Виена, оттам шифърът попадна в абвера. Вместо парична награда за услугата полковник Пантев — директор на полицията, поиска от германците да радиофицират дирекцията. След петнадесет дена наистина пристигна един инженер, начерта план и си замина за Берлин, обещавайки да прати апаратурата. Но през това време хитлеристите се подготвяха за война със СССР и реквизираха всички апарати по фабриките — между тях и ония, които бяха вече опаковани за София. На българската полиция подхвърлиха незначителната сума 20 000 лева, която Пантев разпредели между Праматаров и хората му.

Месец преди да бъдат скъсани дипломатическите отношения между Англия и България, Праматаров извърши друга провокация. Ето неговите по-късни лични признания за провокационните му замисли и деяния.

„Службата имаше за обект и английското разузнаване, което в последните години преди обявяването на войната развиваше голяма дейност — пише Праматаров. Наредих да се потърсят сътрудници — чиновници или служащи в английската легация, които биха могли да бъдат използувани. Попадна се на служащ в паспортното бюро при английската легация.

Същият бе вербуван като сътрудник на службата. В продължение на 5—6 месеца сведенията, които даваше сътрудникът, бяха оскъдни, но все пак задоволителни. Имахме ясна представа за работата на отделните чиновници в паспортното бюро. Шеф на бюрото беше Едуард Смит Рос и негов помощник и доверено лице — Гриневич, руснак по произход.

През това време началник на Държавна сигурност бе Ив. Влайков. Взехме решение да организираме едно влизане в паспортното бюро на легацията и да се потърсят документи, интересуващи службата. Повиках сътрудника, с когото разговаряхме за случая. Той заяви, че всички важни по негова преценка книжа се поставят всяка вечер и даже и през деня в касата на Гриневич. По отношение влизането в бюрото, каза, че това не е трудно, защото той има секретен ключ от апартамента, от който може да се снеме двойник. Това се и на-

прави. В помощ на сътрудника аз и един разузнавач влязохме една вечер към един часа в апартамента. На бюрото и другите маси не намерихме нищо, което да интересува службата. Но забелязах, че касата на Гриневич (това ни посочи сътрудникът) е обикновена — без шифър на ключалката. По сведения на сътрудника Гриневич при отключване на касата оставял ключа в ключалката, а често пъти излизал от стаята си и оставял отворена касата. Даде се задача на сътрудника да използува някое такова излизане и направи отпечатък от касовия ключ. Но предаден на специалист, се оказа, че не е добър. Пак след известно време донесе втори, по който се направи ключ, но пробван от сътрудника, не можа да отвори касата. Налагаше се да се направят някои изпилявания на ключа, които се направиха, и при един трети път касата се отвори. При няколкото влизания в паспортното бюро и отваряне на касата се вземаха книжа, които се донасяха в Дирекцията на полицията, фотографираха се и връщаха обратно в касата, като се поставяха на мястото им. Казвам няколко влизания, защото беше опасно да бъдем забелязани, тъй като имаше винаги дежурни чиновници и служещи, а още повече в самата кооперация се работеше денонощно. Фотографираните документи давахме на инспектора при отделението да работи по тях.

От своя страна аз докладвах на началника на Държавна сигурност и директора — Пантев.

След скъсване на дипломатическите отношения с Англия, след като България влезе в Тристранния пакт, по нареждане на директора Пантев трябваше да се вземат сериозни мерки по отношение на установени или заподозрени агенти на английското и американското разузнаване в страната.

От фотографираните документи можаха да се установят някои имена на английски агенти, макар на първо време не с положителност. Но впоследствие, след направените проучвания, от естеството на онова, което донасяха в докладите си до Гриневич, се установиха с положителност имената на четири лица, които в продължение на десетки години срещу много добри парични възнаграждения са служили на английското разузнаване, като са събирали сведения из цялата страна — от военен, стопански и политически характер.

По нареждане на директора Пантев и началника на Държавна сигурност лицата бяха задържани, като при разпита направиха пълни признания по своята дейност, като заявиха, че всички са завербувани от Гриневич. Директорът Пантев даде нареждане да се следи заминаването на чиновниците от английската легация, като на Свиленград бъде задържан Гриневич незабелязано и върнат в дирекцията.

Предполагам, че за случая Пантев трябва да е говорил с отговорните фактори, защото аз му намекнах, че лицето е чиновник от английската легация и че може при неговото задържане да се случат неприятности. Въпреки това Пантев повтори своето нареждане за задържане на Гриневич. И действително в навечерието на заминаването на чиновниците от английската легация бе наредено на областния полицейски началник на град Стара Загора да изпрати разузнавачи в Свиленград, които да следят за преминаването на Гриневич и под формата на паспортна нередност да бъде задържан, като се внимава да не се забележи от лицата, които го придружават. Получи се съобщение от Свиленград, че задачата е изпълнена много добре, лицето задържано и тръгват с кола за София. Докаран в дирекцията, Гриневич бе разпитан, направени му бяха очни ставки със задържаните от по-рано лица.

След направения доклад на директора Пантев той заяви, преписката, след като се изготви, да се изпрати на съда без показанията на Гриневич, като за същия се упомене, че е напуснал страната.

Впоследствие в един разговор с Пантев разбрах, че Гриневич ще бъде предаден на германците, макар че няма дейност против тях. Каза ми, че този въпрос ще го уреди с министъра на вътрешните работи — Габровски. Не мина много време и получихме нареждане Гриневич да се изпрати на летище Враждебна, за да се предаде на германците. Наредих да се предаде лицето на германците. Гриневич бе отведен с аероплан в Германия, същият бе предаден на Болман, който минаваше като секретар на германския пълномощен министър Бекерле, а фактически бе от службата за сигурност с шеф Химлер.

Добавям още, че фотографираните документи от английската легация бяха предавани на германците."

Така следите на Гриневич се изгубиха някъде в Германия, протестите на англичаните нищо не помогнаха, дори цар Борис, който все още кокетираше с Англия, не можа да противодействува — операцията беше извършена през главата на официалните власти.

На 5 март 1941 година царското правителство под натиска на Хитлер скъса дипломатическите си отношения с Англия. Пет дена след това пълномощният министър Рендел и служителите му отидоха на гара Подуяне, където за тях беше композиран специален влак.

Двама от секретарите, като заеха купето си, видяха вътре два кожени куфара, но в бързината и суматохата не им обърнаха внимание. Целият влак беше пълен с куфари, трудно беше сега да разпитват за собствениците и това те сториха по пътя. Вече на турска територия, секретарите отвориха единия куфар. В него намериха плътно прикрепени за стената му две батерии, пуловер и бельо. Във втория куфар също намериха батерии. Решиха, че куфарите служат за радиопредаване. Марката на батериите беше германска, а на една от тях имаше етикет „М. Костурков". Запазиха куфарите, за да ги изследват в Цариград.

При пристигането там голяма част от служителите на легацията се настаниха в хотел „Пера Палас". Вече разопаковаха багажа си, когато в злополучните куфари избухна адска машина, причини големи разрушения и уби една от секретарките и един офицер.

Цялата световна преса тогава писа за този атентат, който беше организиран от Делиус и извършен от човек на Праматаров[1] — някой си Саров.

Всъщност описаният атентат е само дял от провокациите и шантажите на Делиус, които целяха да уронят престижа на България и да влошат докрай отношенията ѝ със СССР, Англия и САЩ. Той продължаваше да върши своето, без да зачита официалната власт на страната.

Веднъж Костов отиде на доклад при генерал Лукаш и му разказа една история, молейки всичко да се запази съвършено дискретно, защото човекът, който го запознал с фактите, поискал от него клетва.

1 За редица престъпления срещу български народ Праматаров беше осъден от Народния съд. — Б. а.

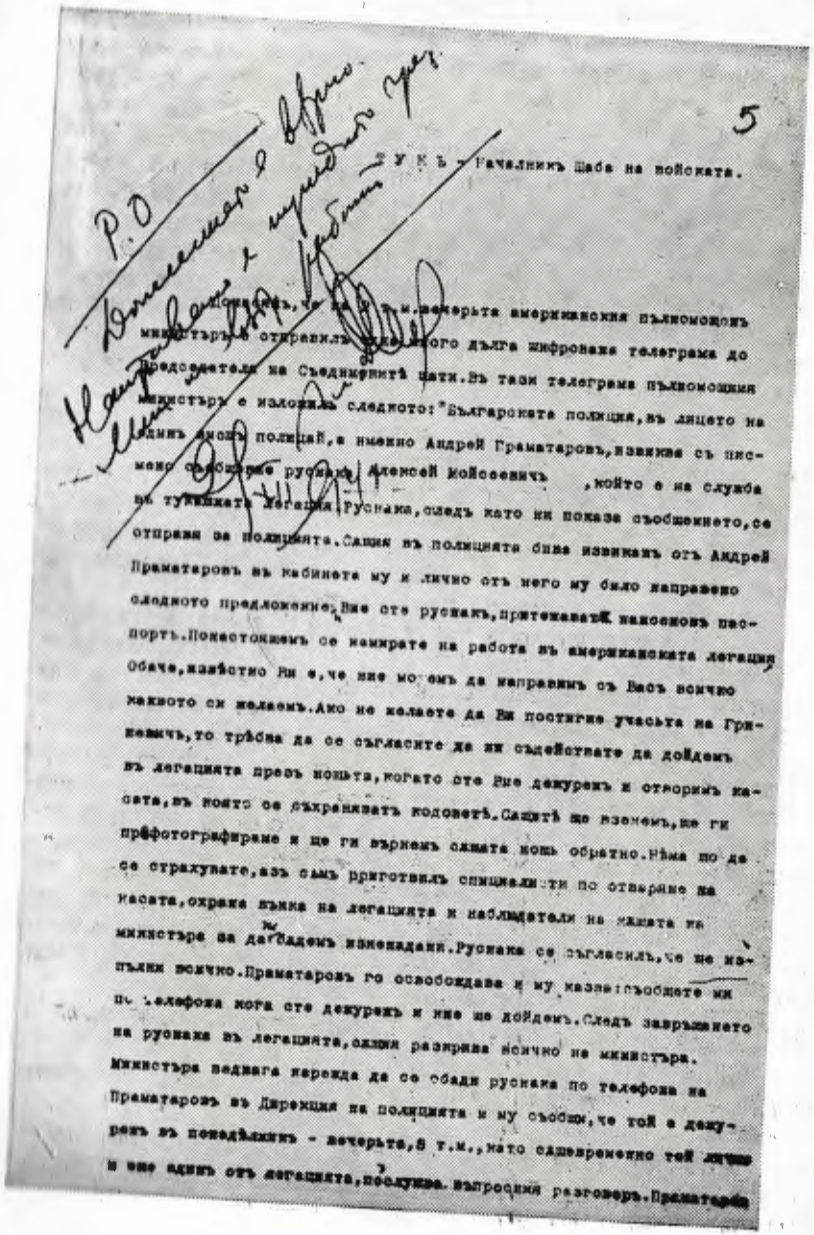

5

ТУКЪ - Началникъ Щаба на войската.

Докладвамъ Ви, че на 3 т.м. помолиха американския пълномощенъ министъръ да отправи спешно дълга шифрована телеграма до Президента на Съединените щати. Въ тази телеграма пълномощния министъръ е изложилъ следното: "Българската полиция, въ лицето на единъ висшъ полицай, а именно Андрей Праматаровъ, извикана съ писмено съобщение руснака Алексей Костенчъ , който е на служба въ турската легация. Руснака, следъ като ми показа съобщението, се отправи за полицията. Сащи въ полицията бива извиканъ отъ Андрей Праматаровъ въ кабинета му и лично отъ него му било направено следното предложение: Вие сте руснакъ, притежавате американски паспортъ. Понеотколкомъ се намирате на работа въ американската легация. Обаче, извъстно Ви е, че ние можемъ да направимъ съ Васъ всичко каквото си желаемъ. Ако не желаете да Ви постигне участьта на Гриневичъ, то трѣбва да се съгласите да ни съдействате да дойдемъ въ легацията презъ нощьта, когато сте Вие дежуренъ и отворимъ касата, въ която се съхраняватъ кодоветѣ. Сащитѣ ще вземемъ, ще ги прѣфотографираме и ще ги върнемъ сѣщата нощь обратно. Нѣма по да се страхувате, азъ самъ приготвилъ специалистите по отваряне на касата, охрана вънка на легацията и наблюдатели на къщата на министъре за да бѫдемъ извѣстени. Руснака се съгласилъ, че не изпълни всичко. Праматаровъ го освобождава и му казва: съобщете ми по телефона кога сте дежуренъ и ние ще дойдемъ. Следъ завръщането на руснака въ легацията, сѫщия разправя всичко на министъра. Министъра веднага нареждa да се обади руснака по телефона на Праматаровъ въ Дирекцията на полицията и му съобщи, че той е дежуренъ въ понеделникъ - вечерьта, 8 т.м., като едновременно той лично и вие единъ отъ легацията, послушва въпросния разговоръ. Праматаров

На 2 декември 1941 година, тоест единадесет дена преди САЩ и България да скъсат дипломатическите си отношения, американският пълномощен министър изпратил дълга шифрована телеграма до Рузвелт. Пълномощен министър на САЩ в София тогава бе Джордж Ърли, личен представител на Рузвелт за Балканите. Преди това Ърли беше губернатор на щата Пенсилвания и дори по едно време се кандидатира за президент. Той беше последовател на Рузвелт и последният го назначи отначало във Виена, а след това в София, тъй като смяташе, че поради своите приятелски връзки с цар Борис ще може да му влияе. Министърът беше известен като любител на хубавите жени и гуляйте. Имаше връзки с кабаретни артистки, предимно унгарки.

В телеграмата си Ърли известяваше, че българската полиция в лицето на един висш полицай, а именно Андрей Праматаров, извикала руснака Алексей Мойсеевич — служител в американската легация. Руснакът показал съобщението на Ърли и се отправил за полицията. Там го приел в кабинета си лично Праматаров и му направил следното предложение:

— Вие сте руснак, притежавате Нансенов паспорт. Понастоящем се намирате на работа в американската легация. Обаче известно ли ви е, че ние можем да направим с вас всичко, каквото пожелаем. Ако не искате да ви постигне участта на Гриневич, трябва да се съгласите да ни съдействувате. От вас съвсем не искаме много — да дойдем в легацията през нощта, когато вие сте дежурен, и да отворим касата, в която се съхраняват кодовете. Ще ги изземем, фотографираме и върнем обратно още същата нощ. Няма защо да се страхувате, аз съм приготвил специалисти по отваряне на касата, охрана на легацията и наблюдатели на къщата на министъра, за да не бъдем изненадани, ако случайно той реши да дойде в легацията.

Мойсеевич се съгласил. Праматаров го освободил и му казал:

— Съобщете ми по телефона кога сте дежурен и ние ще дойдем.

Мойсеевич се върнал в легацията и разказал всичко на министъра. Удивеният Ърли в първия момент не му повярвал, но му наредил веднага да се обади по телефона на Праматаров, че е дежурен в понеделник вечерта, 8 декември. Докато Мойсеевич разговарял по телефона с Праматаров, Ърли и още един негов чиновник подслушвали разговора и чули отговора на Праматаров:

— Много добре, ще дойдем.

Разтреперан от гняв, Ърли казал, че българската власт била непочтена към неговата страна. Изяснявал се и въпросът с Гриневич. Сега напълно се убедил, че Гриневич не е дигнат от германците, а от българската полиция. Не можел обаче да разбере защо са на малка България техните кодове.

Ърли решил да изчака идването на Праматаров и помощниците му в понеделник вечерта в легацията и да ги избият. След дълго обмисляне се отказал от този план и решил да извести всичко на президента на САЩ и да му поиска разрешение да се яви при цар Борис.

— Може би случаят ще доведе до скъсване на дипломатическите отношения между България и Америка — заявил Ърли.

Ърли беше прав, когато се съмняваше, че кодовете могат да послужат на малка България. Те бяха нужни на Делиус. Той беше уговорил вече възнаграждението на Праматаров. Само че изпробваният шаблон не сполучи. Разбира се, и без полицейската провокация цар Борис и фашисткото правителство щяха да скъсат отношенията си със САЩ и да им обявят символична война, която по-късно доведе до бомбардировки на мирни градове от американски самолети и смъртта на много българи.

През цялата година полицията и РО под давление на Делиус непрекъснато провокираха Англия, САЩ и СССР в лицето на техните представители. Така на 22 февруари 1941 година Делиус съобщи на Костов, че членът на американската легация Хефти щял да пътува в провинцията, навярно по желание на англичаните, тъй като на тях по това време вече им беше забранено да пътуват вън от София. Делиус предлагаше да се изземат от всички дипломати откритите листове, издадени им от д-во „Петрол", за свободно снабдяване с бензин в течение на годината. Открити листове да им се

дават от време на време, за да можело да се контролира кой дипломат къде ще пътува.

На 4 март полицията иззе откритите листове и забрани на дипломатите да излизат вън от София без специално разрешение.

Пак по същото време Делиус съобщи, че царският таен съветник Гунев (Груев) се е срещнал в аперитив „Лоза“ с господин Микалуди, инспектор на международните спални вагони. Микалуди бил опасен агент на английското разузнаване. Да се вземели съответните мерки.

Делиус извести също, че Петков, кореспондент на чужди вестници и интимен приятел на пълномощния министър Ърли, е заподозрян като агент на англичаните. Петков бил мобилизиран в българската войска, но представил медицинско свидетелство и се освободил. Добре би било отново да го мобилизират и изпратят някъде в провинцията.

Внушенията на Делиус по повод различни хора и събития се сипеха едно след друго. Същевременно той не изпускаше и най-малката възможност да събира сведения за Съветския съюз. Когато разбра, че от Москва се е върнал български легационен чиновник, веднага изпрати писмо до Костов:

„Научавам, че аташето по печата при царската българска легация в Москва се е завърнал в София.

Бихте ли били тъй любезен да помолите този господин да направи един доклад по положението в Москва и да ни съобщи какви наблюдения има относно движението на неприятелските войски и пр., когато е пътувал от Москва за София.

Ваш...“

Костов побърза да се свърже по телефона с Министерството на външните работи, да открие аташето по печата в Москва и да му поиска уж за себе си писмен доклад.

Интересът на Делиус към Съветския съюз имаше и други проявления. Негови агенти непрекъснато следяха съветските дипломати, особено когато те излизаха някъде с колите си. Като се основаваше на разпореждането за ограничаване излизането на дипломатическите

коли вън от София, Делиус просто затрупваше с писма РО и настояваше да се вземат енергични мерки за строг контрол. На 6 април кола на съветската легация „ДТ-92“, в която пътувал търговският аташе Дмитриевич, пребивавала в Самоков, като в колата, по сведения на бюрото, имало съмнителни личности.

Два дена след това Костов заповяда на своя подчинен капитан Стоянов да се облече в цивилни дрехи и с една от колите на Делиус, носеща номер „ДТ-232“, да тръгне към Самоков. Постовият стражар край града не само че не спря колата на Стоянов, но на връщане дори отдаде чест.

Костов съобщи за направената своеобразна проверка на бдителността на органите на началника на столичното полицейско управление и го помоли да предупреди отново подчинените си, натоварени с контрола на влизащите и излизащите от столицата коли, да ги проверяват основно и да пускат само онези, за които има специално разрешение.

Времето от януари до април 1941 година беше важен период в дейността на Бюро „Д-р Делиус“. Германия подготвяше войната на Балканите и шпионите на Делиус водеха трескава дейност. Те бяха научили, че югославската разузнавателна служба в София вече е информирана, че германски офицери разучават пътищата Лом—Видин, Лом—Фердинанд, Видин—Белоградчик и Сливница—Радомир. Германската служба по продоволствието в София е започнала да работи и е предвидила да закупи 250 000 кг слама и 600 000 кг месо.

По това време югославяните знаеха, че в Румъния и Унгария са струпани германски войски, а в Албания и Триест — италиански, и скоро може би ще почне война срещу тях и гърците. Профашисткото правителство на Цветкович—Мачек реши да последва примера на цар Борис и на 15 март заяви, че Югославия се присъединява към Берлинския пакт. Но възмутеният народ излезе на улиците с лозунги за съюз със СССР. След два дни противниците на Цветкович извършиха преврат. Новото правителство оглави генерал Душан Симович, който се отрече от Тристранния пакт.

Турция беше в съюз с Англия и Франция, но след капитулацията на Франция през 1940 година започна да се сближава с Германия и през юни 1941 година

сключи договор „За дружба и ненападение“. Турция изнасяше за Германия продоволствие и суровини (мед, хромова руда, памук и др.) и в същото време съсредоточаваше много войски по кавказката граница.

През пролетта на 1941 година Канарис посети Швейцария, престоя в Берн. Тук в не съвсем дискретна обстановка той заяви, че нямаше да нападат Турция, защото щели да воюват на Изток. Независимо от тези изявления на неговия шеф в България Делиус и службите му в Харманли, Хасково и Елхово работеха трескаво. Прехвърляха агентите си, прикрити с български паспорти, или измъкваха застрашени свои хора чрез българското консулство. През април Делиус поиска подполковник Костов бързо да уведоми консулството в Цариград да даде веднага виза на германския агент Зубен Зубе, който бе заплашен от арестуване. Разноските по телеграфа щял да плати той. Костов му отговори: „Съобщено е. Разноските платих аз“ (т. е. Военното министерство).

За същата цел в Бургас вербуваха лодкаря Бочков, собственик на моторната лодка „Морски вълк“. Той се съгласи срещу съответно заплащане да прехвърля германски агенти от Бургас в Цариград, но лодката му попадаше под Закона за гражданската мобилизация. Делиус поиска от Костов лодкарят и лодката му да бъдат освободени от мобилизация, но това да стане незабелязано и да не породи никакви съмнения. После лично Костов получаваше пътни разрешения за „Морски вълк“, уж за риболовство в Цариград.

Част от сведенията, които добиваше за Турция, Делиус предаваше на Костов. Оглавяваният от него отдел можеше да се похвали, че върши някаква разузнавателна работа. Сведенията се докладваха на военния министър генерал Даскалов, стигаха до Министерския съвет и цар Борис. По такъв начин Делиус укрепваше служебното положение на своя агент и издигаше авторитета му.

Много по-късно бюрото съобщи на Костов, че по сведения от сериозен немски търговец в Цариград, който пък получил сведението от най-добър източник, Фередин паша, главнокомандуващ Първа турска армия, казал по време на една партия бридж, че според него германците сторили голяма грешка през балканския поход, като спрели пред границата на Турция. Пашата на-

мекнал, че тогава Турция не би могла да окаже сериозна съпротива и накрая би се присъединила към Оста.

На цели страници Делиус запознаваше РО с характеристики на висши турски офицери от гарнизоните в Турция. За генерала от пехотата Сали Омуртаг пишеше, че имал слабост към жените, пиел с удоволствие, ползувал се с име на егоист между офицерите. Не бил много популярен сред офицерските кръгове, но бил известен като строг командир. Дивизионният генерал Билгиани, командир на 59-а пехотна дивизия в Чорлу, бил много способен, подкрепял на времето Кемал Ататюрк, пиел, много обичал парите. Говорел руски и доста добре немски. Генералът от пехотата Сифар Мараражди пиел с удоволствие и се поддавал на подкуп. Иза Афани Акзаа, генерал от пехотата, бил добре разположен към Германия, но по всичко личало, че е в контакт с англичаните, имал слабост към жените и пр.

Даваха се сведения за организацията на турската армия, чието снабдяване било много лошо. Интендантството не се тревожело, защото войниците били главно селяни, които вследствие на духовния си и физически мързел били свикнали на лишения... Имаше данни за санитарните условия в Турция, които се посочваха като крайно лоши, и за дислокацията на въоръжените сили. Всички тези сведения имаха, разбира се, значение за Генералния щаб, но РО ограничаваше дейността си до „да се обмисли как бихме могли да злепоставим няколко от способните висши турски военачалници“. За Костов, Лукаш и останалите фашизирани офицери от министерството беше много по-важно срочно да изпълняват нарежданията на Делиус и ако могат, по негова препоръка да се присламчат към някоя фирма или акционерно дружество, каквито по онова време никнеха като гъби.

В първите дни на 1941 година в двореца се събра прословутата четворка: генерал Теодоси Даскалов, военен министър, Богдан Филов, министър-председател, Иван Попов, министър на външните работи, и Петър Габровски, министър на вътрешните работи. На това зловещо съвещание под председателството на цар Борис Филов докладва за посещението си в Залцбург. Реши се България да се присъедини към Тристранния

пакт, преди германските войски да нахлуят на Балканите. На следващия ден същото решение беше внесено в Министерския съвет, който послушно го одобри. Десет дена по-късно Габровски предложи план за пълното унищожение на комунистическата партия в България. Това не беше случайно. Буржоазната власт, извършвайки такава предателска спрямо народа крачка, си даваше сметка за разслоението на силите вътре в страната, преценяваше откъде я заплашва най-сериозна опасност. И действително тази партия беше единствената сила, която можеше да поведе народа на въоръжена борба срещу предателското правителство и фашизираната буржоазна държава.

Фашистите побързаха да окажат внимание на новия си сателит. Долетя със самолет фелдмаршал фон Браухич, главнокомандуващ сухопътните войски на фашистка Германия, и се срещна с монарха.

Настъпи време скришно от народа да се раздвижи Петата колона, за да се предотврати югославската експлозия. Тая работа свърши Делиус.

ПРЕДПРИЯТИЕ „Х“

Почти всички разузнавателни служби на капиталистическите държави предпочитаха да се облягат на способни, смели, инициативни и находчиви разузнавачи. Германското военно разузнаване през Първата световна война си служеше с такива големи агенти като Мата Хари и фон Папен. За разлика от всички адмирал Канарис малко се интересуваше от личността на разузнавача. На него му бяха нужни не разузнавачи, а чиновници, способни да разбират задачите и да умеят да организират безшумно изпълнението им. Абверът не познаваше гръмки имена. Бандитските си дела извършваше тихомълком с шайка чиновници от шпионажа.

Канарис отделяше главното си внимание за организиране на Пета колона в чуждите страни. Често в нея се включваха цели групи живеещи там немци, всякакви

шовинистически съюзи и организации. Той се стремеше преди всичко да овладее лостовете за активно политическо въздействие върху правителствата на съответните страни, да създаде агентура във висшите правителствени сфери, да издигне свои агенти на влиятелни постове.

В кабинета на адмирала имаше голяма карта на света. С червени триъгълници бяха означени основните бази на нацисткото разузнаване в чуждите страни, с червени кръгчета — местата, където се разполагаха техните филиали, със сини триъгълници — центровете на Петата колона, със сини кръгчета — районите за действие на главните резиденти на абвера. И накрая със стотици знаменца — червени и сини — бяха означени пристанищата, железопътните възли и градовете, където имаше агенти на абвера. Тази карта рисуваше шпионската „империя“ на амбициозния адмирал.

Канарис притежаваше вече солиден опит. През 1936 година, подпомогнат от Гьоринг, той организира в Испанско Мароко преврата на своя приятел и агент Франко. След това контрареволюционните отреди на Франко бяха прехвърлени с немски самолети в Испания. Така Канарис свърза името си с един изключителен и с трайни последици за народа момент от историята на Испания. Неговите пипала стигнаха и далеч на север.

През 1939 година абверът се споразумя с норвежеца Куислинг, отпусна му сто хиляди марки и обучи негови агенти. Когато хитлеристките войски започнаха бойните действия срещу Норвегия, Петата колона на Канарис овладя Осло, Нарвик и други важни пристанища. След поробването на страната Куислинг беше назначен за министър-председател.

В 1940 година лидерът на холандските фашисти Мусерт се свърза с Канарис и го увери, че разполага с петдесет хиляди души, готови да се бият срещу своята държава. Неговите услуги бяха използувани, а после той беше назначен на висш правителствен пост в окупирана Холандия.

Хората на Канарис извършиха пагубни дела и във Франция. Там Петата колона действуваше в особено големи мащаби. Бяха вербувани министри, депутати, военни и политически дейци, които в най-драматичните моменти предадоха родината си.

След всичко това малката страна България не жеше да бъде за Канарис труден обект. Тук той имаше на своя страна Генералния щаб на войската, фашистки министри, депутати като Александър Цанков, висши военни като генерал Луков и Кочо Стоянов, полицейски началници като Пантев и Праматаров, фашистки организации от рода на *Легиона и Ратник*. Адмиралът бил запознат с положението в страната, с отделни характерни моменти от историята ѝ. Знаеше, че върховният глава — цар Борис, беше встъпил на престола през 1918 година след пробива при Добро поле и Владайското войнишко въстание — по време на незапомнено военно поражение и остра революционна криза. Неговият баща Фердинанд беше принуден да абдикира и избяга от справедливия народен гняв. Но синът му продължи проавстрийската и прогерманска политика на своя баща, подчинявайки икономиката на страната на германските капитали.

Канарис познаваше добре родословните връзки на Борис с редица европейски династии. Известни му бяха неговите „научни" интереси, провъзгласяването му за член на германското орнитологическо дружество през 1925 година като специалист по пеперудознание. Беше слушал за артистичните му способности да дамагогствува, да разиграва мили сценки с бабички, на които целува ръце, със селяни, като ги вози инкогнито в колата си, за известното му сред европейските сноби увлечение да кара локомотиви. Но Канарис познаваше и византийската лукавщина на този владетел, злобата и жестокостта му.

В своите действия в България Канарис не срещаше никаква съпротива от управляващите кръгове. Единственото, което Борис искаше от него, бе да действува предпазливо, да маскира ходовете си, за да се избягнат вътрешни усложнения. Нещо повече, реши се известно време преди подписването на Тристранния пакт в България да навлязат големи групи германски войници, да вземат и задържат до идването на германската армия всички важни железопътни и шосейни центрове, цистерни, складове и мостове. Целта на групите беше да запазят невралгичните точки в страната от саботажи на комунистическата партия и да осигурят безпрепятствено нахлуване на армията.

Изпълнението на тази задача, наречена Предприятие „Х", беше възложено на Бюро „Д-р Делиус".

Делиус направи предложение, което беше прието без много и да е уговорки. Всъщност това още не беше детайлен план, очертаваха се само първите идеи. Беше решено най-напред всички граници на България при тревога да бъдат затворени с даването на една парола. По-късно тя беше определена — „Драгоман". На чуждите дипломати, ако поискаха, можеше да се даде виза за излизане, но не и за влизане, за да се прекъснат действията на чуждите разузнавателни и куриерски служби.

Чрез тази парола се спираха и телефонните разговори с чужбина, а ако се водеха, то можеше да става само на български език.

Делиус поиска да му се намерят за Предприятие „Х" 70 преводачи, които да владеят добре немски и да познават България, да бъдат всеки момент готови за гражданска мобилизация по паролата „Драгоман". Преводачите щяха да получават по 5000 лева месечно възнаграждение и според назначението си трябваше да се явят в Никопол, Плевен, В. Търново и Варна. Подготвиха им ленти с надпис „Германска войска" и военно облекло.

След това бяха отпечатани три хиляди открити листа със зелен цвят. Имаше право да ги издава Върховното командуване на германската войска, царската българска легация в Берлин, военната мисия в Букурещ, главната квартира на фон Лист и Бюро „Д-р Делиус".

На 17 февруари 1941 година Костов, придружен от неколцина свои подчинени, които мъкнеха дебели папки, отиде с кола в бюрото на Патриарх Евтимий. Когато останаха сами с Делиус, Анализе им донесе кафе и коняк.

— Предупредете охраната да не пуска никого — нареди Делиус. — Вие ще ми трябвате след около час... Сега да пристъпим към работа.

Тези думи Костов запомни. Щеше да ги чува и след двадесет години, вече старец, изгнаник в Италия.

Двамата разтвориха голяма топографска карта на България, Делиус помоли да му бъдат посочени важните обекти в страната, на които е нужно да се осигури охрана против саботажни действия.

Спряха се на двадесет и четири железопътни възела, мостове и цистерни, между които ж. п. възлите: Горна Оряховица, Левски, Плевен, Мездра, Каспичан, Пловдив, Раковски, бензиновите складове във Варна, Русе и София, мините Марица и Перник, електроцентралата Въча и други.

След това изготвиха секретни писма до ръководителите на същите обекти, в които им се известяваше, че ще пристигнат германски специалисти да ги охраняват. Писмата трябваше да се унищожат, а ръководителите се предупреждаваха най-строго да запазят тайната.

— Сега ще обсъдим плана за начина, по който трябва да се настанят в България нашите специалисти — каза Делиус.

Всъщност нямаше какво да обсъждат, тъй като планът беше готов в пълни подробности. Като се запозна с него, Костов откри за себе си единствено ролята на изпълнител. Делиус му връчи препис и го попита:

— Мога ли да съобщя, че всичко е готово. Предприятие „Х“ да се тури в действие?

— Да — отговори Костов, едва сега разбирайки в какво отговорно дело се намесва.

Делиус позвъни, заповяда при него да се яви шефът на радиостанцията и когато той дойде (радиостанцията се намираше в същото здание), даде му шифровано донесение до Канарис.

— Отговорът ще се получи тази нощ — каза той. — Където и да се намирам, ще ми го съобщите.

След това той предаде на секретарката си документите, които тя трябваше да препише и разпрати по куриерите. Часът беше пет следобед. Пиха отново коняк. Делиус беше много възбуден, макар да умееше да прикрива вълнението си. Костов се чувствуваше потиснат — задачите, които имаше да изпълнява, бяха много, всяка грешка можеше да бъде фатална за кариерата му.

— Ще трябва да се вземат мерки — с привичния си тон напомни Делиус — заловените шпиони и саботьори веднага да бъдат изправяни пред българските съдилища, без да се гледа дали са задържани от наша или ваша страна. Вече от опит знаем, че извънредно строгите наказания и тяхното бързо публикуване действуват много силно.

— Комунистите не се стряскат от нищо — отвърна Костов. — Колко процеса е имало досега, а те продължават да действуват.

— Бъдете сигурен, че положението ще се измени, когато дойдат нашите войски. Сега още не е време, но съвсем скоро българската общественост ще узнае какво страшно премеждие е очаквало вашата страна. На едно съвещание фюрерът заявил дословно следното: „Третият въпрос от разговорите ни с руснаците се отнасяше за България. Молотов поиска СССР да прати гарнизони в България. Аз отхвърлих тези искания (Ich musste sie ablehnen). И аз започнах грижливо да наблюдавам действията на Русия.“

Делиус дори не се вгледа в Костов, за да види ефекта от думите си. Главното беше свършено. Все пак, за да остави добро впечатление у събеседника си, вдигна още веднъж своята чашка.

— За ваше здраве — каза той. — Туря се начало на едно историческо събитие за България!

Оставаше да се сбогуват. И Делиус направи това с малко забързан жест. Вън чакаше колата на Костов с офицерите, които го придружаваха. Къщите и улиците бяха покрити със сняг. Беше се смрачило, уличните лампи и магазините светеха. Като пътуваше по Царица Йоана, Костов гледаше бързащите по тротоара хора и витрините зад тях — сладкарските витрини с шоколади и пирамиди от бонбони и сладки, сергиите, отрупани с ябълки, круши и кестени, колбасарските магазини, в които висяха наденици, луканки и пушени свински бутове — цялото това обилие на българската земя, което скоро може би вече нямаше да го има.

На 19 февруари сутринта в дома на командира на 5-а пехотна дивизия в Русе тревожно иззвъня телефонът. Чу се гласът на слугинята, след това на господжата, която казваше, че генералът още спи.

— Какво има? — извика сънен генералът. Болеше го главата, защото снощи беше играл до късно покер.

— Търсят те от щаба — отговори жена му — и настояват да се обадиш.

Той отиде раздразнен при телефона и чу развълнуваният глас на дежурния офицер:

— С куриер от София е донесено бързо писмо.

— Само за това ли ме будиш в пет часа? За какво се касае?

— Писмото е лично поверително.

— Прати ми веднага файтона.

За по-малко от петнадесет минути файтонът откара разсънилия се напълно генерал з щаба на дивизията. Там веднага се представи куриерът, офицер от Генералния щаб. Той поиска подпис в уверение на това, че писмото е получено, и незабавно си замина.

Генералът все още мърмореше, но едва очите му попаднаха на подчертаните думи в началото, огледа се, извади очилата си и каза на дежурния офицер да го остави сам.

„Лично поверително
Да не се завежда

Русе — Командиру 5 дивизионна област
Приложен изпраща Ви се препис от един план, който да се изпълни точно при напълно запазена тайна в смисъл само Вие и доверено Вам лице да знае съдържанието и да се заеме с прилагането на този план.

Групите ще тръгнат на 20 февруари с вечерния влак от Русе. Трима наши офицери ще придружават групите, за да ги предадат там, където трябва. Съобщено е на групите да не се разтакават из града, а да отидат направо в определените им от Вас квартири до изчакване тръгването на влака.

Началниците на гарите (комедантите на гарите) са предупредени за пристигането на групите.

След прочит настоящето да се унищожи. Заповед!

Генерал-лейтенант — Началник щаба на войската“

Генералът заповяда с най-голяма бързина да доведат от дома му началник-щаба на дивизията. А когато той пристигна, подаде му писмото и плана и каза само две думи:

— Почва се!

Двамата си разпределиха задачите, защото никой друг не биваше да знае какво се върши. Началник-щабът се разтърча да намери жилища. За германските офицери освободиха стаи във Военния клуб и в най-големия хотел в града. За войниците определиха помещенията на пехотния полк. Полкът бе вдигнат по тревога и изпратен уж на полско учение за няколко дни. В тия мразовити нощи българските войници трябваше да спят на палатки из полето.

От интендантските складове бяха извадени стотици униформи, изтупани от нафталина и натоварени на камиони, които целия ден стояха под команда в гаражите, чакайки заповед за тръгване.

Суетнята на двамата големи началници, които нищо не споделяха, не можеше да остане скрита. Из града се носеше тревожна мълва. Вече се знаеше, че един полк е заминал някъде, че от складовете се вади униформа и обмундироване, говореше се, че генералът е посетил началника на гарата, а когато по обед противовъздушната отбрана ненадейно пусна сирените, за да ги изпробва, и воят им се понесе в падналата мъгла, хората наизлязоха с посивели от тревога лица на улиците.

— Какво правят тия идиоти? — развика се генералът. — Веднага да спрат!

Малко след това му се обади по телефона областният управител уж да го покани на покер, и между другото запита:

— Какво става, каква е тая шетня?

— Не мога да ти кажа — отговори генералът. — Въпросът е строго поверителен.

— Хубава работа! И на нас ли нямат доверие?

— Така ми е заповядано.

В осемнадесет часа генералът отиде на пристанището и поиска от началника да му даде на разположение ферибота.

— Как така, господин генерал, без предизвестие, без нареждане от София!

— Няма какво да се разправяме — отговори генералът. — На моя отговорност мобилизирам ферибота. Тази вечер нямаш право да водиш телефонни разговори със София, после ще ти обясня защо, а след два дена всичко ще ти стане ясно.

Началникът на пристанището го слушаше зашеметен. В това време пристигнаха трима български офице-

ри от София, повикан беше и капитанът на ферибота. Цялата група, водена от генерала, отиде в канцеларията на господин Котас от Дунавското параходно дружество. При него имаше един немски лейтенант. След запознаването Котас извади френски коняк и всички се чукнаха за успешното завършване на започнатото дело.

Началник-щабът беше пристигнал с два камиона, натоварени с 500 български военни униформи в денкове (куртки, бричове, шинели, раници и поясни ремъци). Запалиха прожектори, защото навън беше паднала мъгла и нищо не се виждаше. За десетина минути прехвърлиха денковете от камионите на ферибота. Машините му работеха, от комините бълваше дим, по палубата сновяха моряци.

Точно в дванадесет часа офицерската група дойде на пристана и всички, без генерала и началник-щаба, се качиха на парахода, който веднага беше отвързан. Чуха свирки, генералът допря ръка до фуражката си и параходът бавно се отдели и потъна в мъглата. Духаше студен вятър и в сивочерния мрак от време на време блясваха светлините на преминаващи шлепове.

Фериботът спря на Гюргевското пристанище срещу захарната фабрика. Едва моряците го привързаха за кнехтовете, и по стълбата тичешком започнаха да се качват немски войници. Те сякаш излизаха от мъглата в нескончаема върволица. Изненадани моряци, които не знаеха какво става, се събраха в машинното отделение. По лицата на всички се четеше един и същ тревожен въпрос. Разбираха, че се започва някаква неотразима беда. Най-сетне някой произнесе гласно:

— Предадоха ни.

— Какво правите там? — изрева отгоре боцманът. — Марш по местата си!

Когато се изкачиха на палубата, видяха, че е задръстена от войници. Фериботът изсвири и потегли отново към Русе. Сега се разнесе немска команда и в няколко минути палубата се оживи като кошер. Грамадните денкове бяха разопаковани, от ръка на ръка се предаваха куртки и бричове, шинели и поясоци. Пред очите на смаяните моряци палубата се покриваше с български войници.

Този театър сред Дунав, в мъглата, и тревожните сигнали на пътуващите кораби беше жалък фарс. Той

напомняше за едно друго свидно на всяко българско сърце преобличане сред голямата река, свързано с най-величавата цел — борбата за свобода — завладяването на „Радецки“ от Ботевата чета. Само циник като Делиус би могъл да измисли такава гавра със спомена светиня на българския народ и само безотечественици като подполковник Костов биха могли да се съгласят с нея.

В десет часа вечерта фериботът спря на Русенското пристанище. Двеста седемдесет и седем преоблечени германци слязоха, строиха се, изслушаха с безразличие приветствието на премръзналия генерал и след това с маршировка преминаха улиците на притихналия град.

През нощта и рано сутринта със специални влакови композиции немците заминаха за обектите, които им бяха определени за охрана. Това бяха войници от полка на Канарис „Бранденбург“.

В същото време по заповед на началника на Генералния щаб към турската, гръцката и сръбската граница се отправиха полкове от българската войска, за да предотвратят евентуална намеса на англичаните.

Само за две нощи доктор Делиус тури ръка върху най-важните пунктове в страната и я стисна в клещи. С една парола той можеше да прекъсне електричеството, да спре движението по железниците и пътищата, да дезорганизира снабдяването с храна и топливо. Войниците от полка „Бранденбург“ бяха изпечени главорези, школувани в Норвегия, Холандия, Франция.

През 1939 година диверсионните групи на абвера свършиха доста работа. Хитлер беше доволен от тях и ги увеличи до батальон, малко по-късно — до полк, а след три години създаде дивизия, наречена „Бранденбург“. Нейните задачи се определяха така: да извършва операции там, където още не са започнали да действуват редовните войски или където те вече не са в състояние да правят това. Оттук произтичаше изводът, че правилата и законите на войната не важат при бойните операции на тази дивизия. Дивизията „Бранденбург“ беше първата в историята войска, сформирана като диверсионен отред. Включваше предимно немци, родени в чужбина, които добре знаеха езика и обичаите на страната, против която се готвеше агресия. Меж-

ду другите роти имаше „персийска“, „индийска“, „афганистанска“ и „арабска“.

Пътят на дивизията „Бранденбург“ е очертан с кървави разправи над гражданското население, с разграбване и унищожаване на огромни материални и културни ценности. В Съветския съюз извършиха най-много зверства батальоните на тази дивизия — „Нахтигал“ („Славей“) и „Бергман“. В тях служеха немски фашисти, белоемигранти и всякаква друга измет.

На 1 март 1941 година Богдан Филов подписа във Виена договор за открито присъединяване на България към фашисткия блок. В същия ден през Дунав започнаха да се прехвърлят редовни германски войскови части. По пътищата като зелени потоци се ливнаха войски — пехотинци с каски и зелени шинели, велосипедни роти, мотоциклетисти в зелени мушами, камиони и влекачи с оръжия, танкове. По небето забучаха ескадрили.

Денем и нощем хитлеристките войски вървяха по различни пътища и навсякъде ги срещаха намръщени хора. Българският народ късно беше открил измамата. Приказките на царедворците за неутралитет се оказаха само подла лъжа.

В големите градове буржоазията се опитваше да организира тук-там посрещане, за да не се оскърбят „съюзниците“. Но отделните приветствени викове, подхвърляните кутии цигари и цветя наподобяваха жалка комедия и предизвикваха ропот сред мълчаливите тълпи, които наблюдаваха маршируващите войници. За първи път в най-новата си история българите виждаха чужди войски на своя земя и разбираха, че е извършено страшно предателство. Тия войски идваха да окупират страната, без да е гръмнала дори една пушка. Зад стиснатите в гняв челюсти се криеше едва сдържано недоволство срещу хитлеристите и собствената продажна буржоазия.

В същото време Делиус и Костов развиваха трескава дейност. Тя се отрази върху целия живот на страната. Разпуснаха учащите се, за да се настанят в училищата германските части; мобилизирана беше противовъздушната отбрана; подготви се затъмняване и пасивна отбрана на страната; приключи минирането на пристанищата Варна и Бургас.

Все още се обсъждаше въпросът дали София да се обяви за открит град. Станеше ли това, в столицата не трябваше да има германско командуване и войски. А такмо то не беше в интерес на Делиус. И София не бе обявена за открит град, за да понесе по-късно нейното население последиците от политическите компромиси на властта. В края на май министър Попов докладва на Министерския съвет, че при него отишли пълномощните министри на Германия, Италия и Япония. Те му заявили ултимативно, че България трябва да обяви война на Англия и Америка. „В какъв срок трябва да ви отговоря?“ — попитал ги той. „Никакъв срок — отговорили му те. — Това трябва да стане веднага!“

Още на 1 февруари 1941 година беше сключена между хитлеристите и българското правителство спогодбата „Нойбахер“, която уреждаше издръжката и снабдяването с продоволствие на германските войски.

Между Българската народна банка и главното управление на кредитните каси на Райха в Берлин беше сключено тайно споразумение. БНБ се задължаваше да предостави необходимите суми в левове за покриване нуждите на германските войски в България, на първо време 500 000 000 лева, при съотношение 32,5 лева за една райхсмарка.

Цялото снабдяване на германските войски с хранителни продукти и други предмети се извършваше от българското правителство чрез бюджета на Военното министерство по безотчетни сметки. Всички щети, нанесени от германските войски, понасяше българското правителство. Договорено беше всеки германски войник да получава 1000 марки месечна заплата, или 32 500 лева. Едва на следващата година заплатите бяха намалени на 7125 лева. Това бяха огромни суми. Германските войници получаваха почти министерски заплати. За кратко време те разграбиха на безценица България така, както никой дотогава не беше я ограбвал. След осем месеца министърът на финансите вече докладваше, че е дал на германските части около 2 милиарда лева и загрижен се допитваше до Министерския съвет какво да прави, защото те искали още.

Фашистките управници разтвориха касите на банките и складовете с хранителни продукти и продадоха

страната си по най-варварски начин. Българският народ оголя и обося.

А в същото време, преди да почнат да се изтеглят към съветските граници, хитлеристите, настанени по градове и села, се отдадоха на незапомнен разгул. Те изкупуваха с български пари, дадени им от българското правителство, пръстени, брилянти и златни украшения от златарските магазини, най-скъпите тоалети и кожени палта от дрехарниците, опразваха колбасарниците, обираха шоколадите в сладкарниците. Един след Друг за Райха пътуваха влакове и шлепове, пълни с хиляди тонове жито, олио, ечемик, плодове, пулпове, тютюн.

Системата на ограбване на вътрешния пазар от германските войски наподобяваше тази от Първата световна война, когато редовно циркулирали 180 000 лични германски войнишки сандъчета, изпращани пълни с продукти за Германия, и връщани празни в България.

За българския народ настъпваха черни дни на окупация, глад и страдания. Но това бяха и дни на всенароден подем и революционни борби. Вече зрееше бурята, която след три години щеше да помете не само окупаторите, но и буржоазията, която ги беше пуснала.

В ОЖЕСТОЧЕНА БИТКА

През месеците април и май на 1941 година хитлеристите завършиха приготовленията си за война срещу СССР. Те бяха окупирали почти цяла Европа: Франция, Холандия, Белгия, Дания, Норвегия, Полша, Чехословакия, балканските страни. Испания, Турция и Швеция формално оставаха неутрални, но фактически заемаха прогермански позиции. Чрез Испания германската армия се снабдяваше с много важни стратегически суровини (мед, живак, олово, волфрам и петрол, които закупуваше от САЩ). Турция наруши подписаната в Монтрьо конвенция и започна да пропуска германски и италиански военни кораби през проливите,

освен това изнасяше за германската армия ценни суровини. Шведското правителство също беше разрешило през страната да преминават хитлеристки войски и да се съсредоточават във Финландия. То изнасяше близо 80% от желязната си руда в Германия.

От всички западни страни само Англия продължаваше да воюва. Хитлер знаеше, че сред английските управляващи кръгове има хора, склонни да прекратят войната. През май бе пуснат с парашут в Англия Хес, заместникът на Хитлер, за да сключи мир с Англия при следните условия: Германия да гарантира целостта на Британската империя, а тя от своя страна да даде пълна свобода на Германия по отношение на Континентална Европа и Съветския съюз. Мисията на Хес не даде никакви резултати.

Германският генерален щаб започна да разработва план за нападение срещу Съветския съюз веднага след френската кампания в 1940 година. Този план беше наречен с условното име „Барбароса“.

Вече година близо до западните граници на СССР хитлеристите строяха казарми, полигони, стратегически автостради и железопътни линии. През декември 1940 година се състоя съвещание на германския генерален щаб и там всички стратези заявиха уверено, че войната със СССР ще продължи не повече от 3—4 месеца. Планираше се в операциите да участвуват активно Румъния и Финландия, а Япония да настъпи в Далечния изток.

Предвиждаха след окупирането на европейската част на СССР хитлеристките войски да настъпят срещу британските владения в района на Средиземно море и Азия: от Либия през Египет, от България през Турция и от Закавказието през Иран.

В ранното утро на 22 юни 1941 година войските на Хитлер, наброяващи 190 дивизии, без обявяване на война преминаха границите на СССР. Тази новина българското царско правителство, хитлеристките агенти и цялата фашистка буржоазия посрещнаха с ликуване. Бяха уредени банкети, на които се произнесоха високопарни речи за краха на световния комунизъм. Цялата буржоазна преса нададе тържествуващ вой. Устройваха се църковни служби, призоваваше се божията подкрепа над войските на Райха. Из градовете бяха пръсна-

ти хиляди емблеми на хитлеристката победа „виктория".

Трудовият български народ посрещна с дълбоко възмущение разбойническата война срещу СССР. Още същия ден ЦК на Българската комунистическа партия се обърна с позив към трудещите се, призовавайки ги в никакъв случай да не допуснат българската земя и войска да се използуват за целите на фашизма. На 24 юни Политбюро на комунистическата партия пое курс на въоръжена освободителна война. Постави последователно задачите на борбата. Първата беше да се създадат партизански групи, чети и отреди, които да унищожават окупаторите и обслужващите ги предприятия, складовете и транспорта. Втората задача беше да се изградят помощни бойни групи за съдействие на партизански чети и за извършване на самостоятелни диверсионни и саботажни акции. Възлагаше им се още да наказват народни врагове, предатели и провокатори, да организират масов саботаж в индустрията и селското стопанство. Партията посочи като трета задача да се разложи войската — оръдие на монархофашистката диктатура, да стане тя негодна за военни действия на Източния фронт. Четвъртата задача се изразяваше в борба за сплотяване на всички антифашистки патриотични сили в единен фронт.

Първите въоръжени партизански чети бяха създадени — през юли в Разложко, през август в Дупнишко, през ноември в Баташко, в районите на Чехларе, Калофер, в Севлиевско, Габровско, а по-късно в Софийско, Ямболско, Варненско и другаде.

Бойните групи се изграждаха по кварталите на градовете и по селата наброяваха най-често от 3 до 5 души, които действуваха легално, полулегално или нелегално. Само през юли и август бяха извършени 30 саботажа. Бойната група на Георги Григоров във Варна подпали цяла влакова композиция с бензин, предназначена за хитлеристите. Членът на тази група Ангел Бомбата зареди адска машина под една барака до колодрума, за да избие живеещите в нея хитлеристи. Големи саботажи станаха в Пловдив и Русе. В София беше запален склад с кожуси, които трябваше да бъдат изпратени на Източния фронт.

На 28 септември над Русе се извиха пламъците на

огромен пожар. Горяха рафинериите. Пожарната команда и спасителни войскови части бяха пратени веднага да гасят, но огнената стихия унищожаваше всичко. Говореше се, че саботажът е извършен от евреин. На другия ден го откараха в Дирекцията на полицията в София. При разпита му присъствуваше и изпратеният от Делиус Клайхампел.

Арестуваният се казваше Леон Таджер (Бен Давид). Към 9,15 ч. Таджер, назначен предния ден във фабриката като надничар с фалшивото име Димитър, отворил пълен с бензин бидон, разлял го върху 25 големи варела с бензин, до които имало други 500 варела, предназначени за германската войска и складирани в двора на фабриката, и ги подпалил. След това Таджер бързо се изкачил по стълбата, поставена на една голяма цистерна с около 1 200 000 литра, отворил капака на отдушника и подпалил парите. В момента в двора бил германският войник Паул Абрахам, който не носел оръжие, понеже изпълнявал длъжността проверител. Германецът забелязал Таджер, когато подпалвал цистерната, и щом той слязъл от стълбата, спуснал се да го залови. При сборичкването Таджер мушнал с джобно ножче войника и побягнал. Войникът отново го настигнал и тогава Таджер го намушкал на осем места. Войникът починал на място. Веднага атентаторът побягнал и се опитал да прескочи оградата на фабриката, викайки високо: „Да живее Съветска Русия!"

Тъкмо тогава пристигнали български войник, полицейски стражар и още няколко лица, които успели да заловят атентатора и да го обезоръжат. У задържания били намерени следните вещи: ново германско ножче, две неупотребявани спермацетови свещи, нова запалка от азбест, поставена на телена дръжка, и едно писмо от лист на тетрадка със следното съдържание: „Обичам Москва като ласкава майка и любима жена. Нейното изнасилване от нейния неотдавнашен ласкател Хитлер не мога да понеса... Бъдете благодарни, че тъй леко се отървахте от мен и от благодарност не търсете невинни жертви във връзка със случая..."

В Дирекция на полицията Таджер отказва да даде показания, заявявайки, че ще направи това пред съда. Заплашен, че ще бъде жестоко бит, заявява, че

няма да проговори и е най-добре „да му теглят един куршум за честта на България“. Беше обесен на 14 декември 1941 година[1].

В Бюрото на Делиус сега се получаваха редовно сведения и от полицията, която можеше по-пълно да следи дейността на комунистите, отколкото РО. Той знаеше за организираната от полицията „вартоломеева нощ“ срещу 4 юли, когато в цялата страна се направи опит да бъдат арестувани всички известни комунисти. Но комунистическата партия съумя да запази кадрите си, тя научи за тази акция и много партийни и младежки деятели преминаха в нелегалност. На чужденеца бяха известни и изявленията на интернираните в концентрационни лагери български комунисти, че нищо не ще ги застави да променят убежденията си и че те остават верни на политиката на Съветския съюз.

Един агент на Делиус, обвързан с противника, му докладва, че му искат бързо отговор на следните въпроси:

1. Комунистическото движение в България, неговата организация и саботажна дейност, кръга на съмишлениците.
2. Докъде е стигнало сътрудничеството между българската и германската войска.
3. Разпространението на руското движение в България и неговото значение за държавния строй. Кои кръгове са съмишленици на комунистите, саботаж, терор и пр.
4. Какви отбранителни мерки са взети на Балканите.
5. Теченията, които отказват българо-германското сътрудничество и го саботират.

Делиус съчини отговора в следния вид!

1. Комунистическо движение в България съществува, но то е слабо и е в явен упадък, тъй като кадрите му се състоят от някои работници и занаятчии, които са лишени от интелигентни водачи. Добрата политика на правителството, грижите му към работниците и

[1] Из бележки на полицията.

селяните, а също и стремежът на Русия да зароби България, а на Англия и Америка да я жертвуват за уголемяване на Гърция, Турция и Югославия са причините, поради които числото на комунистите и на привържениците на съюзните народи непрекъснато намалява.

2. Между германската и българската войска има пълно разбирателство. Подготовката на България да се противопостави на всяко чуждо нахлуване скоро ще завърши.

3. Руско движение в България няма. Има неколцина продадени работници и знаятчии.

4. Отбранителни мерки са взети по цялото черноморско и беломорско крайбрежие и по турската граница. Подробности липсват, но отбранителните линии са създадени на голяма дълбочина.

5. 95% от българското население съзнателно сътрудничи с германците, защото знае, че те се борят за правата на малките народи.

Делиус написа този отговор, за да заблуди противниковото разузнаване. Но той не можеше да лъже себе си, а още по-малко Канарис или Химлер, които се информираха от свои сътрудници в абвера и гестапо. Никога не пренебрегна считаната от него и началниците му за задача номер едно след окупирането на някоя страна — борба с движението на Съпротивата. Вече имаха практически опит. След окупирането на Франция в Париж в хотел „Лютеция“ се настани щаб на абвера. Преди още отредите на Химлер да се организират, агентите на Канарис поведоха жестока борба с френския народ. Влезе в сила заповедта „Нощ и мъгла“. Съгласно нея в окупираните страни в дома на който и да е французин, холандец, белгиец или норвежец, заподозрян в участие в Съпротивата, по всяко време на денонощието можеше да се яви хитлеристка полиция, да го арестува и прати в затвор или в концлагер, да го подложи на жестоки мъки, да го убие. За съдбата на попадналите в ръцете им хора хитлеристите не съобщаваха нищо дори на най-близките им роднини.

Тайната полиция (гестапо) извършваше арести, разпитваше и наказваше участниците в Съпротивата. Формално абверът нямаше отношение към затворите и концлагерите, но по-активно, отколкото гестапо, се стре-

меше да разкрива нелегалните организации, твърде често проникваше в тях с измама, провокации и предателство. Между абвера и гестапо, между техните сътрудници нито за минута не се прекратяваше междуособната война. И едните, и другите се мъчеха да си припишат по-големи заслуги в борбата със съпротивителното движение. Абверът обвиняваше органите на гестапо, че понякога „бързали“ да арестуват и избиват заподозрените и с това пречели да се разкрият връзките на участниците в Съпротивата; гестапо се оплакваше, че му оставяли да върши „черната работа“ — разпитите и убийствата.

В управлението на Канарис беше изработен шаблон за разкриване на нелегални организации. Попаднеше ли по следите на нелегална организация, абверът пращаше в нея някои от своите агенти. Провокаторът научаваше явките, паролите и имената на участниците. Всички получени сведения абверът нанасяше в досие и след това предаваше на гестапо „готовото дело“.

Едно от първите дела на абвера във Франция получи наименованието „Порто“. Делото „Порто“ беше възложено на агента Фолнер по прякор Пат. Немец по рождение, Пат беше служил дълго в колониалната армия в Белгийско Конго, беше известен като авантюрист, груб и жесток човек. Той се промъкна сред група френски патриоти и ги увери, че поддържа редовна връзка с Лондон. Месеци наред участниците в групата вярваха, че Пат препраща чрез Лисабон в Лондон добитата от тях информация. През това време провокаторът успя да направи списък на членовете на организацията и да научи връзките с белгийските антифашисти. Започнаха арести. За няколко дена бяха заловени около хиляда французи и белгийци.

Дейността на абвера в окупирана Европа стигна своята кулминация при операциите „Северен полюс“ и „Порто II“. И двете операции бяха извършени по един и същ начин. Абверът организира лъжлива група на Съпротивата и я свърза с Лондон. Оттам на „нелегалните“ започнаха да изпращат оръжие, експлозиви и продукти. За операцията „Северен полюс“ англичаните хвърлиха на агентите на абвера повече от 50 000 пушки. Английското разузнаване, повярвало сериозно в съществуването на нелегалната организация, стовари

50 свои парашутисти да ѝ помагат. Всички те попаднаха в лапите на абвера.

Но през следващата година земята под краката на окупаторите започна да гори. Колкото и да вилнееха терористическите нацистки организации, движението на Съпротивата неудържимо растеше и набираше сили.

През януари 1942 година извикаха Канарис в главната квартира на Хитлер. Фюрерът не беше доволен от началника на абвера. Много години той го беше защищавал от нападки, но сега все по-често се чуваше зловещата за Канарис фраза: „Абверът не се справя.“

В България д-р Делиус не можеше да се похвали с каквито и да било успехи в борбата срещу нелегалната комунистическа партия. Макар формално страната да беше „съюзна“ държава, тя беше окупирана от германски войски и както неговото бюро, така и гестапо носеха пълна отговорност за дейността на комунистите. Явно тази дейност се водеше планомерно и от добре законспирирани сили. Особено големи бяха саботажите в индустрията, и то в София. Партийни групи успяваха да намалят производителността на труда, като агитираха останалите работници да нарушават дисциплината, да закъсняват за работа, да работят бавно, да разпиляват или похабяват материалите, да чупят или повреждат машините уж „по невнимание“ и да дават голям брак. Тези групи разваляха готовата продукция, поливаха платове с киселини, нарязваха дрехите, приготвени за хитлеристките войски, палеха складове и т. н. В крайна сметка една част от продукцията на индустриалните предприятия биваше унищожена, а в редица важни предприятия производството падаше до 40—50%.

Делиус беше истински разтревожен от сведенията, че на много места комунистически функционери се опитват да завържат дружба с германски войници и подофицери и да ги агитират.

През септември в кабинета му докараха един германски подофицер от Пловдив. Веднага Делиус с най-близките си помощници и подофицери отидоха в Дирекция на полицията, която се намираше срещу Лъвов мост. Тук всички се събраха в кабинета на Гешев, който ръководеше борбата срещу комунистите. Съдбата на тази загадъчна личност и досега остава неизвестна.

Неговото име е свързано с изтезанията и убийствата на много народни борци, с провокации, шантажи и мерзости. Говореше се, че е човек с изключителни способности и почти феноменална памет.

— Къде сте на квартира? — запита Гешев подофицера.

— Пловдив, улица Цар Страцимир 6 — отговори подофицерът, който единствен стоеше прав в кабинета, пребледнял и силно изплашен.

— Откога се познавате със съквартирантите си?

— От близо два месеца. Те се държаха много любезно с мене и често ме канеха вечер на ракия. Аз казах, че българската ракия е много добра. Една вечер бяхме пили доста, заговорихме за войната и Източния фронт и те казаха, че 80 процента от българската интелигенция симпатизирала на Съветска Русия и желаела победата на Червената армия. Аз бях много пиян, но това си спомням.

— Докладвахте ли на своите началници?

— Не. Мислех, че са се шегували — да говорят на мене, германския подофицер, такива работи. Но на следващата вечер пихме отново и те ми казаха, че аз като бивш монтьор, следователно работник, трябва да гледам по-трезво на нещата, че в Германия имало мощна компартия и рано или късно там щял да възтържествува социализмът. Опитваха се да ми внушат, че русначите се борели за защита на световния пролетариат и други такива неща.

След разпита подофицерът беше препратен в германската военна полиция, а в кабинета останаха само Гешев, Делиус и помощниците му.

— Уместно ще бъде — започна вежливо Гешев — да обърнете внимание на германските части в България да арестуват комунистическите агитатори или веднага да съобщават имената им в полицията.

— Това направихме още днес с едно окръжно — отговори Делиус. — Показателно е обаче, че ако комунистите се осмеляват да агитират сред чиновете на германската армия, то каква ли дейност развиват сред българската войска.

— Взети са много сериозни мерки — каза Гешев. — Нашето правителство въведе изменения във Военнонаказателния закон. Сега вече се предвижда смъртно наказание за цели войскови части и поделения. Утре в Народното събрание ще бъде предложено допълнение към Закона за защита на държавата и то сигурно ще го одобри. В почти всички членове на закона се предвиждат смъртни наказания и само в два члена — дългогодишен тъмничен затвор и глоба от 100 000 до 500 000 лева.

Гешев разказа и за някои разкрити конспирации във войската. Оплака се, че органите на РО в полковете се мъчели сами да разнищват конспирациите, без да съгласуват работата си с полицията, за да запазят единствено за себе си заслугата и похвалите. Но това пречело на общата работа, защото се изпускали връзките на военните комунисти с цивилните.

Делиус внимателно улавяше от разговора най-интересното от негова гледна точка. Той не искаше да пропусне възможността да почерпи от отговорен източник нови сведения. Затова покани Гешев на разговор.

Вечерта във вилата в Овча купел Гешев разказа под секрет, че наскоро в България са спуснати с парашути няколко групи политически емигранти от Съветския съюз, други групи пристигнали с подводници.

— Искам да ви помоля — каза Делиус — в бъдеще да ми съобщавате своевременно за всички съветски агенти, пристигнали на българска територия. Аз от своя страна също мога да ви давам полезна информация. Господин Гешев, моят началник адмирал Канарис, който има много високо мнение за вас, ми нареди да ви помоля да ми предадете вашите лични впечатления за комунистическата дейност в страната.

— От съществено значение през годината е периодът след 22 юни — с готов отговор отвърна Гешев. — Вестта за войната раздвижи всички комунисти у нас. Те започнаха открита пропаганда против Германия, като особено нападаха личността на Адолф Хитлер. Тяхната пропаганда има за цел да настройва селяните да крият и да не дават храните си, понеже били обричани на глад; второ, да насажда недоволство сред градското население, тръбейки, че дажбите постоянно се намаляват, а скъпотията и спекулата се ширят; трето, да подстрекава към всякакви вредителства във фабриките, мините, железниците.

До отделни офицери се изпращат писма с комунистическо съдържание и с открити заплахи. В тях се съобщават неверни сведения, като например, че двама български офицери са били изхвърлени из един вагон от германски войници. Използува се много и радиото. Руски радиостанции под благовидни български имена разпространяват неверни сведения и правят опасни внушения на селяните и гражданите, издигат лозунга за изгонване на фашистките окупатори, както те наричат войските на Райха. Говорят, че никой българин не бива да вдигне ръка против своите освободители. Шири се слухът, че голяма част от народа била комунизирана, че това щяло да се види при едни свободни избори. Този слух преследва ехидната цел да заплаши и държи в немощ носителите на държавната власт. Искам да отбележа, че комунистите са много дейни и че със своята нахалност и решимост, със своята организация и дисциплина правят и могат да направят още много. Особено сега те спекулират твърде дейно с идеята за славянството.

— Известно е — каза Делиус, — че вие сте най-компетентният човек в царството по комунистическите въпроси. Какво е вашето лично убеждение за комунистите?

— В България засега комунисти има малко, но те са изпитани, твърди, бойки и убедени. Организацията им е гъвкава. При благоприятни за тях условия могат да ни изправят пред тежки изпитания.[1]

— Какво бихте казали за едно ваше посещение в Берлин?

— Поласкан съм — отговори Гешев, — но за това трябва да получа разрешение от директора на полицията.

— Надявам се, че всичко ще се уреди благоприятно.

Няколко дена след това д-р Делиус отново напомни за себе си. На 7 септември 1941 година в центъра на София негов агент стреля срещу помощника на съветския военен аташе. Атентаторът, както можеше да се очаква, не беше заловен.

[1] Из обобщения доклад до правителството и царя за вътрешнополитическото положение в България през 1941 година.

ОПЕРАЦИЯ „4407“

Войната на Германия срещу Съветския съюз навлизаше в решителна фаза. През зимата на 1941/42 година започна първото голямо настъпление на съветската армия. То се извърши при тежки условия, в сурова, снежна зима. Бяха освободени Московската и Тулската област и нанесени големи поражения на хитлеристите. Митът за тяхната непобедимост рухна. Поражението на немците при Москва означаваше не само провал на плана за „светкавична война“, но и сериозен удар върху цялостните стратегически планове на хитлеристкото командуване. Фашистка Германия беше изправена пред неизбежността да води продължителна война. Генерал Блюментрит писа по-късно, че „... страх за собствената съдба обхвана не само част от войските, но и много представители на командуването“.

Хитлер търсеше дивизии за Източния фронт. Още през юли 1941 година той беше получил писмено обещание от цар Борис, че ще му предостави български войски, когато това стане необходимо. През втората половина на януари 1942 година Хитлер поиска три български дивизии. Това искане се обсъждаше и в правителството, и в Генералния щаб. Министърът на войната, добре осведомен за настроенията в частите, се плашеше, че тези дивизии не само няма да се бият, но голяма част от войниците ще преминат на руска страна. Той докладва, че обстановката в армията и в страната, особено след зимното поражение на хитлеристите, е крайно неблагоприятна.

Цар Борис беше извикан в Берлин и тук той отново се задължи да изпълни искането на Хитлер. В същото време се видя с Канарис. Началникът на абвера познаваше отлично привързаността на българския народ към неговия освободител от турско робство — руския народ, — известно му беше и огромното влияние на комунистическата партия сред трудещите се и сред войската. Независимо от тази своя осведоменост не се противопоставяше на искането да се изпратят български войски на Източния фронт. Царят му се оплака, че вътрешното положение в България все повече се изостряло. Част от офицерите се колебаели, сред запас-

ните офицери и подофицери имало мнозина с просъветски убеждения, а други с антимонархически настроения. Колкото и да му било неприятно, при настоящото стечение на обстоятелствата не можело да не се държи сметка за всичко това. Напоследък твърде много се проявявал запасният генерал Заимов — открито говорел за своето русофилство, за дружбата между славяните, срещал се често със запасни офицери.

Цар Борис имаше стари сметки със Заимов, участник в заговора против него, и търсеше начин да ги разчисти. С премахването на Заимов от пътя си той целеше да обезглави военната опозиция.

След завръщането си от Германия Борис направи промени в правителството — на първо място смени военния министър Даскалов, който в случая изигра ролята на изкупителна жертва. На буржоазната преса беше наредено с всички средства да пропагандира предстоящото пролетно настъпление на хитлеристките войски, което щяло да доведе до окончателния разгром на Русия. Фашистки „учени“ се заеха да отрекат славянския произход на българския народ, „откриха“ някакви далечни негови връзки с хуните, обсъждаше се предложението на Химлер славянската азбука да бъде сменена с латиница.

Българската полиция получи заповед за повсеместни арести и жестока разправа с населението. Шпиони и агенти провокатори се заеха да контролират всеки дом, учреждение или казарма. Започнаха безни хайки за излавяне и унищожаване на антифашисти, на партийни и ремсови ръководители.

След разговора си с цар Борис Канарис заповяда на Делиус да се занимае с генерал Заимов. Делиус едва сега си спомни, че преди години като началник на реферата „Ост“, група ЗФ, бе чел или слушал някъде това име. Той изпрати нарочен човек в Берлин и само след три дни на бюрото му лежеше документ с номер 4407. 9.39 АВ III.

В този документ пишеше, че в началото на август 1939 година в абвера в Берлин се явил някакъв българин и се поставил в услуга на немските власти — да ги осведомява за съветските разузнавателни служби и съветските връзки от България за Германия. Съобщил, че „о. з. генерал Заимов, който преди четири години

поради един военен заговор против българския цар бил уволнен, същевременно като че ли е на съветска служба. Заимов трябвало под булото на износител на грозде да дойде в Берлин през август 1939 година. Заимов като съветски агент играел важна роля и навярно имал връзки и с други разузнавателни служби“.

Делиус побърза да прочете заключението в документа, което гласеше: „Поради някои неизяснени обстоятелства отдел III на абвера решава: Трябва да се приеме, че се отнася за връзки с английската разузнавателна служба, като източникът се представя за човек на съветската разузнавателна служба. Мерки за изясняване в България поема отдел III.“

Но отдел III нищо не беше изяснил. Папката стоеше празна. Делиус разбра, че му се представя отличен случай, който при никакви обстоятелства не бива да изпуска. В течение на три дни той беше научил доста неща за Заимов. Фигурата на смелия безкомпромисен, убеден славянофил беше се разкрила пред него в цялата си сила. Тоя човек имаше голямо влияние в българската армия, беше опасен със своите републикански идеи и непримиримостта си — такива хора трябваше да се пречупват или унищожават.

Делиус посети директора на полицията и му поиска каквито и да са данни, уличаващи Заимов в служба на някоя неприятелска държава. Директорът отговори, че не разполагат с такива данни. Тогава Делиус замисли план за провокиране на Заимов. Операцията беше наречена „4407“. При успех него го очакваше не само орден, но и повишение — производството му в чин подполковник се бавеше.

Плана той изпрати на Канарис, но получи отговор, че са закъснели. Със Заимов се заело управлението на Химлер, една случайност им дала в ръцете всички козове.

През февруари 1942 година в Словакия гестапо арестувало Хайнрих Фонфера и Ханс Шварц. Според гестапо арестуваните бяха функционери на нелегалната комунистическа партия. Те завършили военнополитическото училище на Коминтерна в Москва, а след това били изпратени да работят в Германия. Шварц и Фонфера пристигнали в Будапеща със задача да се легализират и образуват голяма саботажна и разузнавателна организация.

Шварц успял да се прехвърли в Братислава, да се регистрира като швейцарски поданик на име Ханс Шрек и чрез радиостанция да установи постоянна връзка с Червената армия. Създал си връзки с динамитната фабрика „Нобел“ в Братислава, за да може да получава оттам взривни материали. Освен това образувал саботажна група в словашките железници, която да разрушава локомотиви, релси и товарни вагони. През лятото на 1941 година подготвил саботаж в бензиновата рафинерия „Аполо“. Този атентат трябвало да послужи за начало на една обща саботажна акция в цяла Словакия. Но поради грешка в конструкцията адската машина не избухнала.

На 28 декември Шварц изпратил своята бременна жена в София да се свърже с Центъра чрез съветската легация и получи директиви. Стефания Крижанова Шварц използувала фалшифициран български паспорт на името на Мария Наполеонова Карастоянова, пристигнала в София и се свързала със съветската легация и с генерал Заимов.

След това Стефания Шварц се върнала в Словашко, но била арестувана след ареста на мъжа ѝ. При разпита тя описала пътуването си до София, признала, че има връзка с генерал Заимов и че са си определили среща с него на 1, 10, 20 или 30 март 1942 година.

По този път в ръцете на гестапо попаднаха много важни сведения. Решиха да се помъчат да разкрият повече връзки. Изпълнението на задачата беше възложено на Ото Козловски, ръководител на гестапо в Словакия.

Козловски съобщи телеграфически на гестапо в София, че за разкриване връзките на генерал Заимов със съветската легация ще изпрати криминалния асистент Ернст Флориан. Плана на Козловски беше одобрил лично групенфюрерът от SS Мюлер, началник на IV отдел и един от първите помощници на Химлер. Беше наредено той също да замине за София.

Козловски и Флориан веднага тръгнаха с кола за Братислава. Там Козловски информира за плана полицейския аташе при германската легация и директора на словашката Държавна сигурност. Предварително разрешиха на двамата гестаповци да преминат границата, както намерят за добре. Те поискаха от командира на един SS-батальон военни документи, заповед за пътуване и билети втора класа до София.

На следващия ден вече пътуваха с експреса за София. След като пристигнаха, заедно с германския полицейски аташе в София Випер те отидоха при директора на полицията Драголов. По-късно Випер споделяше впечатленията си от това посещение. Както твърдеше той, Драголов бил потресен, макар в себе си да не бил убеден и да смятал всичко за измислица на гестапо. За да не бъде обвинен в бездействие, Драголов побързал да сподели:

— Нашата полиция също е разкрила една голяма акция на български и съветски комунисти. Съветски военни самолети са пуснали преди известно време около 40 агенти на Коминтерна, а двойно по-голямо количество агенти, придружени от комисари, са стоварени във Варна с подводници. Водач на тази акция е съветският полковник Радионов[1]. — Драголов извадил от бюрото си снимка на този полковник и я показал на немците.

— Флориан трябва да действува — казал Козловски, — но той няма български документи.

— Въпроса ще уредим лесно — отговорил Драголов и заповядал да се съобщи на граничната гара да задържат паспортите на всички българи, пътуващи с бързия влак. Пътниците трябвало на следващия ден да дойдат в дирекцията, за да си получат документите.

Действително на другия ден събраха девет паспорта и на един от тях поставиха фотографията на Флориан.

Провокацията срещу генерал Заимов беше подготвена, но по неизвестни причини срещата на 10 март не се състоя.

Това стана на 20 март към седемнадесет часа.

Флориан отиде в жилището на Заимов. Отвори му дъщерята. Поканиха го да почака в гостната. След около един час пристигна съпругата на Заимов.

— Добър ден, госпожо! — изправи се Флориан. — Нося ви поздрави от Карол Михалик. — Казвайки това, той внимателно следеше израза на лицето ѝ. Заимова го погледна учудено.

— Извинете — отговори тя. — Навярно сте сбърка-

[1] Има се пред вид Цвятко Радойнов. — Б. а.

ли адреса. Аз не познавам никакъв Карол Михалик и нямам нищо общо с него. Моля ви, седнете!

Тя донесе ликьор и почерпи провокатора, който седеше на тръни.

— Откъде идвате вие?

— От Словакия, госпожо.

— А как е там положението?

— Както във всяка окупирана от германците страна... При това Словакия е славянска страна, а вие знаете какво е отношението към славяните... и не само през последните години.

— Да — каза Заимова, — нещастието на славяните е, че са били разединени векове наред. Но каква огромна сила са те! С обединени усилия биха изменили облика на Европа.

— Уви, госпожо, всичко е толкова сложно!

— Знаете ли — каза по едно време Заимова, — струва ми се, че моят мъж имаше някакъв познат в Унгария, който се казваше Карол Михалик. Да, да, това име съм чувала. Почакайте за един момент! — Тя отиде при телефона и позвъни на мъжа си.

След десетина минути пристигна запасният генерал Заимов. Макар и в цивилни дрехи, той беше запазил своя внушителен вид. От лицето му се излъчваше доброта и в същото време някаква покоряваща и властна сила. Това беше човек, обладан като че ли всецяло от една идея, мъжествено решен на всичко. Провокаторът скочи от фотьойла и неволно застана мирно.

— Уважаеми господин Заимов, идвам от Словашко и ви нося поздрави от Карол Михалик!

Чул това име, което служеше за връзка като парола, Заимов стисна зарадван ръката на Флориан и като го прегърна през рамото, поведе го към съседната стая.

— Моля ви да ме извините — каза той, настанявайки госта си да седне. — Аз говоря слабо немски... Кога пристигнахте?

— Вчера, 19 март, с бързия влак. Имам фалшифициран паспорт на името на Христо Стефанов Христов, но паспорта ми взеха на границата. Дадоха ми бележка и по този начин успях да си намеря стая в хотел „Индустриал".

— Само вашия паспорт ли взеха?

— Не, на границата взеха паспортите на всички пътници. Понеже не говоря добре български, натоварих хотелския прислужник да ми вземе паспорта от Дирекция на полицията.

— Странно — каза замислен Заимов, — защо са им потрябвали паспортите? Моля ви да се пазите и да не се занимавате сам с вашия паспорт. Това е някакъв ход на германската легация, те имат широка мрежа от информатори и харчат много пари. Българската полиция не е много добра, но е многобройна. Имайте пред вид това и се пазете.

В същото време влезе Заимова и донесе кафе и ябълки. Генералът отиде в гостната и позвъни по телефона. Флориан се опитваше да долови нещо от разговора — естествено беше да се предположи, че Заимов говори за него.

Генералът се върна, почака жена си да излезе и като запали цигара, каза на Флориан:

— В дванадесет часа ще се срещнем с едно лице, което знае добре немски. Предлагам срещата да стане в ресторант „Сердика". — Заимов се пресегна, взе една пощенска картичка и нарисува пътя от хотела до ресторанта. — Моля ви, ако се наложи още един път да ме посетите, в никакъв случай не идвайте в моето жилище. Аз имам един познат, много добър човек, напълно доверен болшевик. Ще ви срещна в тази къща — и Заимов отново нарисува пътя от хотела до къщата. — Там ще бъде и явката за бъдещите куриери от Словашко. Довечера в ресторанта не ме заговаряйте, пазете се да не направите впечатление на околните. Ще поседим известно време на различни маси, после аз и моят познат ще излезем, излезте и вие. Ще ви чакам на трамвайната спирка, която е наблизо. Движете се на известно разстояние след мене, а нашият познат ще върви подире ни и ще ни засенчва, ще има грижата да установи дали не ни следи полицията.

Флориан стана. Беше възбуден от успеха, жестовете му бяха нервни. Това направи впечатление на Заимов и той, отдал го на неговата тревога, окуражително му стисна ръката. В един миг само провокаторът усети непреклонната сила на този човек, за когото му бяха казали, че е вървял прав в атака под град от куршуми. Съвсем осезаемо почувствува и вече вярваше, че Заимов няма да се спре пред нищо, и изведнъж изпита

страх от предстоящата среща. Бързайки за хотела, той премисли всичко отново и внезапно се сети, че в плана им има непростим пропуск. Какво щеше да стане, ако Заимов му заговореше на словашки? Толкова бяха бързали с Козловски, че просто пропуснаха да помислят за това. А ако тази вечер Заимов му заговори дори на чешки? Какъв славянин е, щом не знае майчиния си език? Провокаторът се помъчи да се свърже с Козловски или с Драголов — не намери нито единия, нито другия. До срещата оставаха броени минути. И той тръгна като обречен, друг избор за него нямаше. Взе от куфара си още един пистолет, решен при провал пръв да стреля.

Ресторантът беше полупразен. В дъното седяха Заимов и един млад мъж. Флориан си поръча коняк и кафе. След около петнадесет минути той видя, че Заимов се разплаща, повика келнера и със знаци му обясни, че иска сметката. След това бърже излезе. Навън беше тъмно. Минувачи имаше малко. Премина един трамвай и на опустялата спирка провокаторът видя самотната фигура на генерала, който пушеше. Тръгна подире му, оглеждайки се внимателно, за да запамети улиците.

Къщата, в която влязоха, беше тъмна. За няколко минути и тримата се събраха в една стая, в която гореше печка. Лампа не запалиха. Заимов запозна Флориан с преводача и каза, че на срещата трябвало да дойде човек от съветската легация, но за голямо съжаление днес това не можело да стане, защото полицията непрекъснато го наблюдавала.

— Получихте ли паспорта си? — запита Заимов.

— Да — отговори Флориан, скован от страх, очакващ всеки миг въпроса на Заимов: „Но защо не говорим на чешки или на руски?“ Толкова доверчиви ли бяха тези хора, или някаква фаталност му помагаше?

Преводачът взе паспорта му и на чист немски език каза:

— Знаете ли, че фалшификацията е направена много лошо? ... Дявол да го вземе, печатът върху вашата фотография е сложена наопаки! Как са могли другарите да бъдат толкова небрежни?

Флориан дори не помнеше какво отговори. Тия простаци от полицията! Такава голяма операция сега висеше на косъм. Той мушна ръка в джоба си и стисна пистолета

— Аз мисля — обади се спокойно Заимов, — че вие не бива да се връщате със същия паспорт. Какво трябва да се прави, ще ни каже човекът от легацията.

— Ние нямаме никаква връзка с нелегалната комунистическа партия — обади се преводачът — и поради това е много трудно да се направи един фалшив паспорт, който да е сравнително добре изработен.

— Но вие няма защо да се безпокоите — усмихна се ободряващо Заимов и поднесе цигарите си на Флориан. След малко добави: — Аз задължих госпожа Шварц да съобщи, че идващите в София куриери в никакъв случай не трябва да използуват български паспорти. И с нейното заминаване си имахме големи мъчнотии ... Извинявайте, че ви поучавам, но вие не познавате условията тук. Бъдете много внимателен и посещавайте само онези локали, където ходят германци, и главното, не говорете чешки или словашки, а само немски.

Без да бъде зададен злополучният въпрос, той вече имаше своя отговор. И Флориан с облекчение помисли, че самата съдба го покровителствува. Разделиха се след един час, като си определиха нова среща на следващия ден в същата къща.

Към полунощ Флориан отиде в Дирекция на полицията, където имаше контролна среща с началника си. В кабинета на Драголов се бяха събрали Козловски, Праматаров, Цонев, пиеха гръцки коняк и явно бяха много нетърпеливи, защото го отрупаха с въпроси. Когато им разказа всичко, забеляза, че тримата българи останаха като гръмнати. Директорът Драголов повтаряше едно и също: „Как е възможно, как е възможно! И всичко това под носа ни!“ В тези думи се криеше голямата му тревога — царят щеше да го пита какво е правил досега, страшно беше дори да си помисли за сведенията, които Заимов навярно е предал на руснаците.

Когато Флориан показа грубо направения си паспорт с обърнат печат, Праматаров изскочи като бесен и доведе чиновника, който беше правил паспорта.

— Е? — запита Драголов. — Какво ще кажеш? Колко ти платиха болшевиките, за да провалиш работата?

Чиновникът стоеше втрещен и не можеше да произнесе нито дума от страх. Внезапно целият се разтърси от плесницата на Цонев.

— Арестувайте го! — заповяда Драголов.

Оставаше да решат как да постъпи Флориан, ако му заговореха на словашки. Тия недомислия, които можеха да провалят работата, ги накараха да бъдат много внимателни. За идния ден се уговориха никакъв оперативен орган или сътрудник да не наблюдава мястото на срещата, да не се вземат никакви мерки, които биха привлекли вниманието и обезпокоили Заимов. Всичко сега оставаше в ръцете на Флориан.

— Аз мисля да докладвам на министъра в други ден — каза Драголов. — С това дело сме запознати само ние и господин Випер. Излишно е да се посвещава Гешев.

— Същото бих казал и за доктор Делиус — обади се Козловски.

Те се спогледаха и се разбраха без думи — при успех, а нямаше никакви причини да не успеят, славата и наградите щяха да останат само за тях.

На другия ден точно в двадесет часа Флориан дойде в къщата, която беше тъмна и пуста, и влезе в познатата стая. Вътре видя един мъж.

— Здравейте! — каза мъжът. — Поседнете и изпушете една цигара.

Сетне мъжът угаси светлината, излезе, заключи отвън вратата на стаята. След малко се чу да изщраква ключалката на пътната врата. Флориан не очакваше такъв ход, помисли, че е попаднал в клопка. Той се завря в ъгъла на стаята, махна предпазителя на пистолета си и зачака скован от страх развръзката. Другояче не можеше да бъде. Тоя идиотски паспорт беше провалил всичко.

Напрегнато вслушан, изчака цял час. По тротоара се разнесоха стъпки, предпазливо се отключи външната, а след това и вратата на стаята.

— Къде сте, господине? — разнесе се познат глас и Флориан различи в мрака фигурата и лицето на Заимов и облекчително въздъхна. Кой знае защо, този човек само с присъствието си внушаваше сигурност и спокойствие. Бяха дошли още преводачът и трети човек, едър, с късо подстригана коса. Запушиха и човекът от руската легация започна да разпитва Флориан за някои другари в Словашко и за работата. Окопитвайки се от уплахата си, провокаторът отговаряше сигурно на

кръстосаните въпроси — гестапо му беше дало твърде подробни сведения за дейността на Фонфера и Шварц. Разпитът свърши и руският човек каза:

— Вие сам разбирате, че вашето положение е затруднено, защото паспортът ви има явни недостатъци. За да се осигури безопасността ви, в следващите дни ще ви укрием в нашата легация. Утре този другар (той посочи с глава преводача) ще ви заведе да се снимате. Ние сме длъжни да направим всичко за вашата безопасност, дори и то да доведе до политически скандал.

— Много съм ви благодарен за грижите — колкото може по-естествено изрече Флориан.

Флориан си тръгна. Прекоси няколко улици и като се убеди, че никой от тях не го следи, спусна се към Лъвов мост и задъхан влезе в кабинета на директора Драголов.

— Току-що имах среща с помощника на съветския военен аташе — обяви тържествуващ той. — Искат обаче да ме скрият в легацията.

— Ако вие отидете там — обади се Драголов, — аз не мога да гарантирам за вашата безопасност.

— Не се плаша, господин директоре. Убеден съм, че спечелих доверието им. — Но той целият тръпнеше, очаквайки решението на Козловски.

— Мисля, че не е нужно — каза Козловски. — Предлагам да започнем арестите. На първо място — помощника на военния аташе.

— Това не можем да направим — каза Драголов. — Ще предизвика затруднения... но и той ще си получи заслуженото.

Точно по уговорката на следващия ден Флориан и преводачът се срещнаха и отидоха в едно фотографско ателие. Тук на Флориан направиха снимки за паспорт. След това се разделиха — той беше свършил своето черно дело.

Рано сутринта на другия ден Заимов беше вече изправен на разпит пред Драголов и първите думи, които чу, бяха:

— Болшевишки шпионин! Позор!

Но Драголов си беше направил криво сметката. Генерал Владимир Заимов нищо не признаваше освен онова, което бяха признали вече други преди него.

След първия разпит Драголов помоли Козловски и Флориан да останат за малко в кабинета му. Двама полицаи внесоха маса, отрупана със закуски и бутилки шампанско.

— Уважаеми господа — изправи се Драголов, — имам честта да ви поднеса благодарностите на моя министър. — Той взе от масата два големи луксозни плика, издути от банкноти, и ги подаде на есесовците.

— Ние изпълнихме своя дълг — отговори Козловски. — Това не ни е нужно.

И Драголов разбра, че пари не им трябват, защото си имат предостатъчно от грабежи и изнудвания. Не след дълго той им връчи български полицейски ордени I степен за заслуга и диплом. Ордените — заветна мечта на всеки хитлерист — представляваха шестолъчна звезда от злато и бронз.

Едва докладвал за ареста на Заимов на министъра на вътрешните работи в дома му, Драголов вече летеше с колата си към великолепната къща на архитект Севов. Всички знаеха за огромното му влияние върху цар Борис. Говореше се, че умеел да хипнотизира, съчиняваха се какви ли не басни. Малцина царедворци имаха толкова широки връзки като него и правеха толкова тайни срещи за размяна на мнение. Севов информираше „господаря“ редовно за всички събития, клюки и сплетни, можеше да се среща с него по всяко време на деня и нощта. Драголов подозираше, че този човек е масон, член на българската масонска ложа, и англофил. Не беше изключено в същото време да е най-добрият агент, който турците са имали някога в България. Но всичко това ни най-малко не ги занимаваше сега. Слугинята му каза, че господин Севов имал грип.

— Няма значение — отговори Драголов и влезе в хола, отрупан с кресла и скъпи персийски килими. — Уважаеми господин Севов, ще ме извините за всичко... днес аз арестувах запасния генерал Заимов и притежавам на ръка неопровержими улики, че той е съветски агент. Моля ви да съобщите на негово величество царя и да изразите моите най-верноподанически чувства!

Севов се изправи с лукава усмивка. Новината беше изключителна. След минута автомобилът му летеше към двореца.

Същата вечер помощникът на съветския военен аташе отиде в къщата, където имаше среща с Флориан, за да го заведе в легацията. Но едва отвори вратата, и върху му се нахвърлиха неколцина цивилни хора и с палки и юмруци го повалиха на земята. Той се свести след няколко часа, пребит от бой, с изкъртени зъби и премазано лице. Беше тъмно и пусто. Обърса очите си от кръвта и тръгна по безлюдните улици, като се опираше по стените на сградите. Няколко пъти падаше върху тротоара и лежеше обезсилен. Не много отдавна бяха стреляли срещу него в центъра на града. Сега сигурно мислеха, че са го убили. Но той живееше и докато имаше макар и искрица сила, щеше да продължи да се бори. Страшно беше другото — нямаше никакво съмнение, че са арестували групата на Заимов. Какво щеше да стане с този прекрасен човек?

В следващите дни българската полиция разнищи съзаклятническото движение сред войската. Бяха разкрити и две саботажни групи — едната в София, ръководена от Заимов, и другата във Варна. С немски самолет от Виена беше доведена на очна ставка Стефания Шварц. Една нещастна бременна жена, пребита от бой, бе признала онова, което знаеше. Заимов не само че не я укори, но при очната ставка се мъчеше да ѝ вдъхне малко кураж и да успокои нейната съвест.

Бяха проговорили други хора и сега полицията знаеше, че съветският консул във Варна поддържал връзки с Букурещ. От съветското консулство били изпращани големи пратки с експлозиви на името на българския поданик Пехливанов. Куриерът минавал през Добруджа. Пехливанов изпълнявал същите задачи в Румъния, каквито имали Фонфера и Шварц в Словашко. Той трябвало да действува в петролните полета в Плоещ и срещу големия нос в устието на Дунав.

Полицейският аташе Випер предложи телеграфически в Берлин операцията в Румъния да се възложи на Козловски. Но гестапо отхвърли молбата му и нареди операцията „Пехливанов“ веднага да се възложи на Делиус. Групенфюрер Мюлер не искаше в никакъв случай да оскърбява Делиус, който можеше да му бъде полезен в разгорялата се борба срещу Канарис.

Големият български патриот и славянофил Владимир Заимов беше арестуван. Още един сериозен враг на царския режим беше изваден от редицата на бор-

ците. Сега той трябваше да бъде морално сломен и физически унищожен. Процесът Заимов се следеше от хиляди хора с интерес, със злорадо любопитство, но най-вече с уважение към неговите дела и със симпатия към личността му.

„Ще ме обвиняват в шпионаж — писа Заимов, — предателство и какво ли не още. Таман храна за моите врагове. Сигурен съм, че моите обяснения защо съм направил това, няма да бъдат приети от властта, но аз искам вие (неговите домашни — б. а.) да ги знаете и да ме вините по-малко за злото, което ви оставям. Ти, Аняка, знаеш какъв краен славянофил не от вчера съм... Русия стана официално наш противник, а аз продължих да ги срещам (служителите от съветската легация — б. а.). Защо съм продължил — ето въпроса, който всички ще искат да зададат. За пари — ще викнат мнозина, но вие всички ги виждате колко ги имахме, че постоянно бяхме в недоимък, знаете вие — не е за пари, а за друго нещо, за една идея, която малцина ще разберат. Аз съм славянофил... Издайничество? Та вие ме знаете и можете ли да си представите, че аз ще си загубя ума да донасям работи, които ще са във вреда на България?“

Заимов се беше борил срещу пагубната политика на царското правителство, беше пожертвувал живота си в името на мира и щастието на своя народ, в името на цялото славянство, което в тези трагични години водеше борба на живот и смърт срещу хитлеристките палачи. Той воюваше срещу фашизма, срещу убийците, които искаха да превърнат славянството в тор на една раса. Във великата битка генерал Заимов беше със своя народ, с поляците, с чехите, словаците, югославяните и руснаците, с белорусите и украинците, които се бореха за своя живот и за съдбата на цялото човечество.

През пролетта на 1935 година генерал Заимов беше поканен на един прием в съветската легация. Там той се запозна с пълномощния министър Разколников и военния аташе Сухоруков. Тримата разговаряха за славянството, за отношенията между България и СССР, за надигащата се военна буря. Заимов реши да помага на брата си. Нито той постави условия, срещу които да се съгласи да дава сведения, нито пък те му поставиха някакви условия. Както каза по-късно Заимов — „между нас имаше взаимно разбиране“.

Обвързването на България с хитлеристка Германия той преценяваше като катастрофална грешка. С политическия си и военен опит вярваше, че интересите на народа могат да бъдат защитени, а благоденствието му осигурено само с дружбата със СССР. Неговият патриотизъм и политическа прозорливост го хвърлиха в непримирима борба с царедворците.

Сведенията, които Заимов — военен специалист — съобщаваше на своите руски другари, бяха много важни (полицията не можа да се добере до тези сведения, за да ги използува като разобличителен материал). Ето някои от тях:

„21 май 1941 г. — Към края на май германците ще изведат войската си от Балкана. Остават само три мотодивизии: в Гърция 37-а и 38-а и в Югославия 40-а.“

„30 май — немските войски продължават да се движат за Румъния.“

„6 юни — немските войски в масов порядък напускат Гърция.“

„8 юни — немските войски от Гърция заминават за Румъния. В Гърция са останали три дивизии, а в Крит — две.“

„13 юли 1941 година — цар Борис принципно се е съгласил българската армия да участвува на страната на Германия във войната против Съветския съюз. На 8 юли съгласието е изпратено на германското правителство.“

Съобщенията на Заимов ясно говореха за надвисващата буря над Съветския съюз.

Разследването на Заимов продължаваше. За да сломят неговата упоритост, започнаха да го мъчат. Една неделя, беше Връбница, той писа:

„Станах. Умих се. Времето е намусено. Вали дъжд. Този ли е последният ми ден?... Мили, мили мои, колко жадувам да ви видя, но виждам, че за всички ни е по-добре да свърша. Дано опитът ми излезе сполучлив... Ако опитът ми излезе сполучлив, последният ми дъх е за вас.“

Той беше сам в килията си и знаеше какво го очаква. За този час се беше готвил от няколко дни. Изпра-

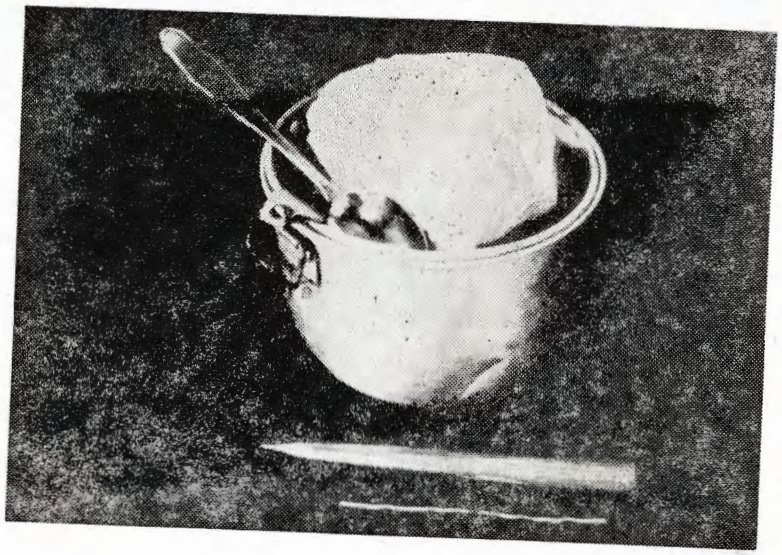

Затворническото канче на ген. Заимов и острието с което е направил опит да се самоубие

ви се и взе откъртеното от корниза на прозореца парче дърво, изострено като шило. Но се поколеба. То едва ли щеше да му свърши работа. Тогава откачи телената дръжка от канчето за храна, със зъби изправи тела и започна да точи върха му в циментовия под. Когато го изостри достатъчно, изправи се срещу стената и отбеляза върху нея мястото, където биеше сърцето му. След това заби тела в стената. Последен поглед към сивото, дъждливо небе. Но ето че се сети за нещо и се приближи до масата. Написа:

„Началници, не корете полицаите. Те ме добре пазиха, но който е решил да свърши, никой не може да го спре. Мили, скъпи мои Анушка, Стьопа и ти, малко мое Клодетинче... простете ми и ми вярвайте, че всичко съм вършил по убеждение. Това, че ви оставям без средства, ще ви увери, че не съм се продал..."

„Какво накара генерал Заимов да посегне на живота си? — писа по-късно защитникът му. — Страхът от

очакващата го смъртна присъда ли? Едва ли. Той е боец от двете войни, и то един от храбрите бойци. Смъртта той е гледал в очите неведнъж... Не е ли все едно дали тя ще дойде днес или утре?... За мене е повече от безспорно, че макар генерал Заимов да не се оплака от тормоз, такъв върху него сигурно е бил упражнен."

На 19 март по обед в Александровската болница, където Заимов беше откаран на лечение, дойдоха Праматаров и военният прокурор.

— Защо направихте това, кое ви накара? — запита Праматаров.

— Аз изпълних дълга си — отвърна с мъка Заимов. — Никой не е виновен...

След като те си отидоха, дойде доктор Алтънов. Той премери пулса и постави инжекция.

— Докторе — промълви Заимов, — ударете ми... една инжекция... та да спре това сърце...

Заключителните думи на Заимов пред съда изпариха надеждите на царедворците, че непреклонният българин ще склони глава.

— Аз имам за какво да се разкайвам, господа съдии, но не и за това, за което ме съдите. Разкайвам се, задето още в 1918 година, когато нашите войници по примера на руските си братя напуснаха бойното поле и тръгнаха да потърсят сметка от виновниците за войната, аз не бях между тях. Разкайвам се, че през септември 1923 година, когато народът се вдигна на въстание срещу фашизма, аз също не бях с него. Единствено за тези мои престъпления спрямо народа, а не за геройствата ми във войните аз не бях изхвърлен отдавна от войската и стигнах до чин генерал. Сега аз си давам сметка, че през двете войни, в които участвувах, не съм проявил истинско геройство, а само съм изпълнил дълга си на дисциплиниран войник. Когато след превратата на 19 май 1934 година като боен и политически секретар на мнозинството от офицерите се опитах да поправя злото, като предам на народа властта, която му бе отнета с превратата, аз бях арестуван, малтретиран, съден и освободен по недоказаност или по далечен замисъл да бъда съден сега, за да бъдат сплашени

командирите на войската и отново да бъдат против народа в подготвяната война срещу Съветския съюз.

Предоставям на вас, господа съдии, да произнесете присъдата, която хитлеристките окупатори искат от вас, но нека те знаят, че моята смърт няма да им помогне и в тоя момент, когато вие очаквате от мен думи на признания във виновност и молба за милост, аз заявявам, че българският народ няма да тръгне на война срещу своя брат и освободител, който го освободи от турско робство и сега се бори за свободата на всички поробени народи. Съветският съюз и славянството са непобедими! След мене идват хиляди! Да живее свободна България!

Присъдата беше смърт чрез разстрел.

За члена на Заимовата група Белопитов са останали като скъп спомен последните дни на осъдения. Заимов бил бодър, озарен като че ли непрекъснато от някаква вътрешна светлина. Полицаите си правели мръсни шеги с него. Носели му всеки ден цигарена кутия, в която имало листчета с нарисуван обесен човек. Той не им се сърдел. Разбирал, че тези просташки рисунки се поставят по нечия заповед отгоре, защото ония „горе" все още не се отказвали от мисълта да го повалят на колене.

Белопитов си спомня колко внимателно организирал конспирацията Заимов. Когато идвал в работилницата му, близо петнадесет минути водели общ разговор, като се стараели да го запаметят — така при един полицейски разпит показанията им щели да се схождат.

Своята вяра и непоколебимост Заимов запази до последната минута на живота си, когато прогърмя залпът на пушките в гарнизонното стрелбище. И тогава по целия Източен фронт, от Балтийско до Черно море, спряха да стрелят съветските оръдия в знак на преклонение пред големия славянин.

Радио Москва предаде:

„Българи, паднете на колене, тази вечер беше разстрелян великият син на България и на цялото славянство — генерал Владимир Заимов."

Беше 1 юни 1942 година.

КОНФЕРЕНЦИЯТА В ГОРНА ДЖУМАЯ

На 17 юли 1942 година главният секретар на Министерството на вътрешните работи и народното здраве Асен Голюбов извика в своя кабинет кмета на Серес — Стойнов. Преди два дена кметът беше присъствувал на една конференция на германската разузнавателна служба, макар като служебно лице да нямаше право да отива на никаква конференция. През главата на полицията бяха взети важни решения, министърът искаше да знае най-точно какво се е говорило и затова разговорът със Стойнов беше по същество подробен разпит.

— От какво естество са вашите връзки с германците? — запита Голюбов.

— Отношенията ми с германците бяха такива като на кмет и войник на България — отговори Стойнов. По пътя до София той беше премислил как да се защищава. — Аз се стараех и се старая да предразположа германците, така че при евентуален случай да бъдат полезни на мене като кмет и на България. Посещаваха ме германски офицери, препоръчани от нашето задгранично представителство в Солун, различни шефове. Идваше и германският консул доктор Бусе от Кавала, който беше настроен първоначално зле към българите. Обаче след няколко гостувания при мене, смея да се похваля, че той стана българофил. Моят подход е такъв, че смятам, всеки трябва да го използува. За да предразположа германците, не жаля средства, дори и личните си. Всички, които идваха при мене, биваха посрещани любезно, давах им обеди и вечери, черпех ги често до напиване, правех им различни подаръци и накрая си отиваха като приятели на България . . . и лично мои.

— На каква база са връзките ви с Роберт[1]?

[1] Роберт Леополд Фьорстер — подпоручик от Бюрото на Делиус. По искане на Делиус полковник Костов му издава следния открит лист през април 1942 г.: „Щабът на войската дава настоящия открит лист на г. Роберт Фьорстер за свободно движение в страната. На същия се разрешава съдействие във войсковите щабове при събиране на сведения от разузнавателен характер, а полицейските власти да му оказват съдействие при поискване. Важи до 31. 12. 1942 г.

(п) Костов"

— Още като дойде при мене, разбрах, че е представител на германската разузнавателна служба. Помислих се да го предразположа. Благодарение на моите обеди и приеми Роберт ми стана почти другар. От него научавам доста неща. Според мен той е „лека кавалерия". Не е от ония полицаи, каквито ги знаем измежду немците.

— Кога и как ви покани да тръгнете с него на конференцията и каза ли ви къде ще отивате?

— Първоначално уж ме покани на разходка с още някои други германци. По пътя аз му казах, че съм кмет и трябва да зная къде отивам, и той призна, че отиваме на среща с представители на разузнавателната служба, където ще обмислим ефикасен начин за борба с болшевишките и английските шпиони. Освен това неговият шеф, Доктора, искаше да се срещне с мене, за да го осведомя за начина на администриране в новоосвободените земи.

— И вие се съгласихте?

— Да, от тактическо и политическо гледище. Не можех да оскърбя господа германците. Поисках разрешение от областта, но оттам ми отказаха. Въпреки това реших да изпълня своя дълг.

— Къде отидохте?

— В Горна Джумая, в къщата на Бонков. Както научих, той бил македонски войвода от крилото на Ванче Михайлов. Там беше един негов родственик, после дойдоха други трима германци. Роберт отговаря за един голям район от Кюстендил до Драма и голяма част от Македония. Другият се казваше Кучера, представител на разузнавателната служба в Дедеагач, третият не разбрах какъв е. Роберт знае добре български и има допир с македонците от движението на Ванче Михайлов. Роберт каза, че тези българи са добри националисти и може да им се вярва.

— Кога се откри конференцията?

— Към 20 часа. Разговорите почнаха, вечеряхме и пак продължихме. Говорехме на български.

— Какво се говори на конференцията?

— Пръв се изказа Роберт. Той смята, че особено в новоосвободените земи чиновническият апарат над 50 процента е болшевизиран. Според него полицията не била на мястото си и също била болшевизирана. Възразих му, че е неправилно осведомен — може между чиновниците да има комунисти, но в полицията това е изключено. Войводата Бонков говори за известни нему комунисти в няколко града, имало комунисти и сред големите чиновници; той представи направен от него списък на комунистите, които следва веднага да бъдат отстранени.

— Какво се реши в първия ден на конференцията?

— След изложението на Роберт и по негово предложение немците решиха, че в помощ на тяхната служба било необходимо да се привлекат хората на Ванче Михайлов, които били добри българи и първите националсоциалисти в България. Роберт каза, че във всеки град и в по-големите села трябвало да има македонци, които да им помагат. Те следвало да бъдат въоръжени и легитимирани от германската разузнавателна служба. Реши се да бъдат въоръжени 100 души. От тях 86 разпределиха по различни градове и села със задача да водят борба с англо-болшевишките шпиони, като привличат свои съмишленици. На тези лица ще се плаща по 6000 лева месечно, от които 3000 лева на семействата им, плюс всякакви разноски. Върху една карта на България беше нанесено разпределението на въпросните лица по различните населени пунктове.

— Не стана ли въпрос, че въоръжаването на тези хора ще се изтълкува от нас като акт на вмешателство?

— Лично аз възразих на Роберт и предложих да се вземат 100 души от Министерството на вътрешните работи. Попитах ги, не смятат ли, че оскърбяват по такъв начин българската власт, след като македонската организация е разтурена? Те ми отговориха, че тази организация няма да работи срещу България, а против чуждия шпионаж и главно за физическа разправа с комунистите и че то ще е от полза за страната. Не искат хора от Министерството на вътрешните работи, а македонци, защото те познавали местното население и евентуално шпионите и биха могли успешно да се борят с тях. После стана въпрос за различни служители в новоосвободените земи — за едни, че съчувствували на комунистите, а за други, че получавали пари от англичаните. И отново нападнаха полицията, че била негодна и болшевизирана.

Така завърши първата вечер. Едни спаха при родни-

ната на Бонков, а аз на хотел. Сутринта отидох на пощата и поисках да ме свържат с град Серес, общината, с оглед снощните разговори да бъдат известни на министерството, тъй като се боях, че взетите решения могат да имат лоши последици за България. Роберт пък ходил до Дупница (Станке Димитров). Доведе още двама души — единият зъболекар, говореше добре немски, а другият — запасен поручик, мобилизиран от десет дена. Събрахме се отново и закусихме. Роберт каза, че чакаме Доктора. Чак към девет часа Роберт отиде да го търси из града и се върна с него.

— Опишете го!

— Ръст среден, набит, носеше черни очила, говори перфектно френски. Каза, че не знае български, обаче когато говорехме на български, внимателно слушаше. Беше цивилен. Доктора каза, че е дошъл в 6,30 часа, обиколил града, но не знаел къде сме. Помоли ни да почнем веднага, понеже в 12 часа имал някаква изключително важна среща. Германците му направиха своите доклади на немски. Дедеагачкият представител между другото му предаде и една снимка на трима убити — били гърци, германски агенти, убити от нашата полиция и изхвърлени на неутрална територия.

Пак заговориха за нашата администрация. Чиновничеството не се държало добре с населението, полицията не била годна да се бори с шпионите и била болшевизирана. Доктора си вземаше бележки. Роберт отново развя идеята за собствена организация на македонците. Техният апарат бил необходим за спокойствието на Балканите, толкова нужно за крайната победа. Всички немци смятаха, че нашият апарат е болшевизиран и за да може тяхната главна задача да се изпълни, прибягвали към това организиране на населението. Послужиха си с такъв пример. Кметът на село Сърмускалий хванал трима гърци, английски шпиони, и ги изпратил в Серес на полицейския комендант. Тия гърци носели нареждане до населението да гори и унищожава храните. Въпреки всичко полицейският комендант ги освободил. Казаха, че той бил слаб полицай. Говориха и приятелите на войводата, посочиха много имена на хора, казаха, че демирхисарският околийски управител и цялото му семейство били комунисти.

Роберт отново докладва за необходимостта да бъ-

дат въоръжени 100 души, които ще посочи бившият войвода Бонков, предадоха на Доктора плана за разпределянето им в Дупница, Горна Джумая, Кюстендил, Петрич, Свети Врач, Рилския манастир, Чамкория. В Горна Джумая щял да се разпорежда войводата.

Доктора ми зададе въпроси на френски по отношение на администрацията и има ли според мене комунисти между чиновниците. Отговорих, че твърденията на Роберт и другите са пресилени, че това всъщност са приказки на техните агенти гърци. Използувах случая и отново повторих, че е по-правилно да се вземат 100 полицаи от министерството. Доктора ме изслуша, прегледа плановете и заяви, че сега 100 души са много. Взеха решение да бъдат въоръжени 30 души. После германците му предадоха по една папка, доколкото разбрах, със заявления от различни лица. След това Доктора поблагодари на всички ни за готовността, с която сме се отзовали на тяхната покана да се обмислят ефикасни мерки за борба с болшевиките шпиони, а за констатираните нередности на конференцията щял веднага да донесе на негово величество царя. Повторно ни благодари, заявявайки, че в България имало добри мъже, но за нещастие имало и недобри. Те разчитали с помощта на добрите да изкарат войната до победа. Обади се един от македонците да се вземели мерки срещу комунистите из различните министерства и главно в Министерството на благоустройството и Министерството на земеделието.

След конференцията ни помолиха да излезем за малко, съвещаваха се половин час и отново ни повикаха. Доктора каза, че било желателно никой да не знае за нашата среща. Останахме за обед, а тъй като наближаваше 11 часът, Доктора се сбогува и потегли сам с колата си към София.

Кметът на Серес добросъвестно разказваше всичко, което беше чул и видял на конференцията. Той нямаше какво повече да докладва на Голюбов.

Но същия ден се беше състояла една знаменателна среща някъде между Кочериново и Дупница. Тя беше определена за 12 часа и доктор Делиус караше с голяма скорост по разбития път. Скоро цялата кола се покри с прах. Вляво беше долината на Струма, в която се отглеждаха най-добрите ориенталски тютюни и мно-

го плодове. По едно време Делиус видя по шосето сив „Хорх“ с черно знаменце. Той спря зад него. Наблизо не се виждаше жив човек, но Делиус почака. Иззад едно дърво към него тръгна мъж, облечен в някаква странна униформа, с дълги женски коси, и на чист немски език го запита дали той е господин Доктора.

— Да — отговори Делиус.

— Моля, последвайте ме!

— Един момент — каза Делиус, — в колата ми има някои неща, които искам да взема — и той показа бутилките шампанско, пакетираните сандвичи и пурите.

Човекът отговори, че те също са се подготвили, и то по „хайдушки“, и го молят да им бъде гост. Тръгнаха по склона над пътя и скоро се озоваха в една долчинка. Тук под сянката на голямо дърво седеше мъж на средна възраст. Само за миг Делиус се огледа и забеляза из околността хора в същата униформа като на съпровождача му — охраната явно беше добре организирана. Сега той беше лице срещу лице с един от най-големите терористи в Европа, който му се усмихваше с блага усмивка, подавайки му ръка. Срещу него се беше изправил Ванче Михайлов.

Историята на ВМОРО (Вътрешна македоно-одринска революционна организация) е дълга, но заслужава да се споменат няколко по-значителни събития. Тя беше създадена през 1893 година като революционна организация за освобождаване на Македония и Тракия от турско робство. В нея влизаха изтъкнати революционери като Гоце Делчев, Даме Груев, Гьорчо Петров и други, но по-късно част от нейните кадри бяха използувани от реакционната буржоазия и двореца за извършване на терористическа дейност. През декември 1922 година банди на ВМОРО фактически окупираха град Кюстендил и през главата на официалната власт и войската отвлякоха голям брой граждани. По-късно, след 9 юни 1923 година, по внушение на фашисткото правителство на Александър Цанков ВМОРО извърши масови убийства. Бяха убити мнозина комунисти, земеделци като Петко Д. Петков и някои неудобни на правителството буржоазни политици като Генадиев. Главорезите от ВМОРО убиваха дръзко посред бял ден, без да се крият и бягат. Убиецът на Петко Д. Петков, осъден на смърт и след известно време освободен, сам закла адво-

ката на Петков. Българските капиталисти използуваха опръсканите с кръв комити от ВМОРО като същински плашила, хрантутеха ги по фабриките, за да плашат работниците. Постепенно във ВМОРО се оформи левица, която се свърза с комунистическата партия и се приобщи към единния антифашистки фронт.

През август 1924 година беше убит край Мелник Тодор Александров. Двадесет дена след това негови привърженици нападнаха събраните в Горна Джумая на съвещание представители на други течения и ги избиха. Това даде възможност на Ванче Михайлов да застане начело на организацията.

Но нека се върнем десетина години назад в главната квартира на Тодор Александров на ул. Гурко в София. По онова време Тодор Александров се беше прочул със серията бомбени атентати в Щип, Кочани, Дойран, надхвърлили всичко видяно дотогава. В главната му квартира имаше сух, рус момък, машинописец и куриер, прекалено прилежен и толкова стеснителен, че се изчервяваше безпричинно. Тодор Александров го наричаше „Скромний“, предричаше му бъдеще на адвокат. Ванче тичаше нагоре-надолу, вземаше си бележки и твърде често забравяше поръчаното. Нарекоха го „Забравен“. Но той забравяше не само писма, а и големи суми в джоба си, за което в организацията направо разстрелваха. Беше роден в Щип, откъдето беше и Тодор Александров, и само така можеше да се обясни симпатията на стария войвода.

През септември 1924 година в София с шест куршума беше убит съдията Ковачев. Няколко часа след това теоретикът на левицата във ВМОРО, автор на много книги и депутат в Народното събрание Димо Хаджидимов беше повален с четири куршума от известния терорист Владо Черноземски. В Горна Джумая се развихри истинско сражение. В Пиринския край беше обявено военно положение. Министърът на вътрешните работи се принуди да успокои представителите на западните държави в Обществото на народите. Ванчовите наказателни отреди шареха по цялата страна. Вестниците публикуваха неговите изказвания, че всички смъртни присъди на екзекутивния комитет ще бъдат изпълнени независимо от мястото, където се намират осъдените. В Милано беше убит Петър Чаулев, в „Бургтеа-

тър“ във Виена една жена на име Менча, по-късно съпруга на Ванче, уби Тодор Паница, в Прага убиха Райко Даскалов, в Белград — сръбския генерал Ковачевич.

Ванче беше избран за член на ЦК на ВМОРО. Той вече се разхождаше с жена си из Европа, присвоил 340 000 лева от касата на организацията. Един ден преди да убият генерал Протогеров, Ванче изтегли от касата на организацията 7 000 000 лева, а след два дни обсеби цяло състояние. Фашистките терористи на Ванче в течение на десетина години бяха успели да си създадат привилегированото положение на „държава в държава“. Ванче влизаше често в двореца през парадния вход на срещи и разговори с царя.

Едва в 1934 година правителството на Кимон Георгиев, което действуваше за сближение с Югославия, разтури македонската организация, иззе оръжието и имуществото ѝ и арестува голяма част от нейните кадри.

По това време прочутият Владо Черноземски успя да убие на 9 октомври в Марсилия югославския крал Александър и министъра на външните работи на Франция Луи Барту. Това убийство беше организирано от хитлеристите, които се безпокояха много от политиката на Барту за сключване на пактове за взаимопомощ срещу фашистките агресори и за сближаване със СССР.

През време на Втората световна война, след като беше разгромена Югославия, Ванче Михайлов стана член в антуража на хърватския фашистки главатар Анте Павелич.

Ето този човек, чиито фанатизирани привърженици сред бял ден хвърляха бомби, застрелваха с пистолети или промушваха с ножове политически дейци по градовете на България и Европа, сега стоеше срещу Делиус. Една мистериозна личност, отрупвана с пари от двореца и хитлеристките централи, закриляна и от двете места, живееше в своята кървава слава, засенчена сега от военните събития, и чакаше времето си.

Делиус търсеше Ванче Михайлов, за да го превърне в един втори Дража Михайлович. Идеята му беше Ванче Михайлов да събере една армия, която те да въоръжат и да поеме борбата срещу партизанските бригади. По този начин се надяваше да се осигури германският тил, тъй като намираше, че българските войски не са в състояние да се борят с партизаните.

Ванче Михайлов прие идеята на Делиус с голямо въодушевление. Но той каза, че трябва да получи съгласието на царя. Конкретни мерки не обсъждаха. Делиус разбираше, че без съгласието на цар Борис е почти невъзможно да се пусне армията на Ванче Михайлов — това в никакъв случай не можеше да се сравнява с неговите 30 сподвижници из Пиринския край, с които той целеше чисто и просто да опита почвата.

След тази среща Делиус изпрати подробен доклад на Канарис. В същото време съобщи за идеята си в РСХА. Той беше започнал сложна игра. Чрез свои приятели знаеше за ожесточената борба между абвера на Канарис и службата за безопасност на Хайндрих. Тази борба се беше временно поуталожила след убийството на Хайндрих в Прага, но Делиус предвиждаше, че тя отново ще пламне.

Както можеше да се очаква, предложението за организиране на една армия на Ванче Михайлов[1] срещна съпротива главно от Генералния щаб — това се прие не само като грубо вмешателство на германците, но и като удар върху престижа на българската войска. Борис също не вземаше определена позиция. Занимаваха го по-важни събития. Трябваше да мисли за партизанските отреди в старите пределе на страната, за непрекъснатите саботажи и нарастващата съпротива на народа, за съдбоносните сражения на Източния фронт, най-сетне — за съдбата на короната.

---

[1] През 1943 г. Ванче Михайлов, който събираше кадри и се готвеше за генерални погони, пусна слух, че се е срещал лично с Хитлер и получил одобрение и помощ за организиране на македонска армия. РО веднага се зае да открие истината. От българския пълномощен министър в Загреб се узна, че Ванче Михайлов се е свързал с немското командуване в Белград и настина е ходил в Германия. Но там не се срещал с Хитлер, а с друго отговорно лице — решило се армията му да действува само в Гръцка Македония. Негов представител дойде да преговаря с генерал Лукаш.

След войната Ванче Михайлов се укриваше в различни страни. Наскоро в. „Македонска трибуна“ в САЩ публикува негови изявления.

ИГРА БЕЗ ПАРТНЬОРИ

Успеха на контрашпионажа Делиус виждаше не само в разкриването на агентите на противника, но и в умелото вплитане в противниковата мрежа, за да се получи пълна светлина за поставените й задачи и хората, участвуващи в нея. Особено се увличаше в играта със заловени радисти. Това увлечение идваше от успехите, които постигаше при отделни случаи.

През октомври 1941 година няколко български емигранти, живеещи в Съветския съюз, бяха прехвърлени в България, за да водят борба с немците. В една от групите радистът се оказа малодушен и обхванат от страх, извърши най-подлото деяние: уби двамата си другари и се предаде в полицията. Узнавайки за случая, Делиус незабавно се разпореди да не се предприема нищо до разработването на общ план за работа. По негови указания полицията запази всичко в пълна тайна.

Специалистите на Делиус веднага прегледаха радиостанцията, донесена от Съветския съюз. Те установиха и доложиха на Делиус, че това е радиопредавателна и приемателна станция, пригодена да работи при всякакви условия. Специален агрегат с бензиново моторче й предаваше необходимия електрически ток. Заключението на специалистите беше, че станцията може да поддържа връзка на далечно разстояние и агрегатът я прави независима от електрическата мрежа. Изясниха още, че групата, дошла с тази радиостанция, вероятно има възложени по-особени задачи.

С учтива молба, каквато форма по него време Делиус използуваше в отношенията си с българската полиция, изиска да не се предприемат никакви действия, несъгласувани лично с него. По отношение на радиста настояваше да се проявят максимални грижи, за да се затвърди в него убеждението, че решението му е правилно. Поради опасността той да изпадне в някаква психическа депресия, при него винаги да има подходящ български цивилен полицай, който да му оказва съответно влияние. Разпитите да се извършват внимателно и по предварително съставен списък на въпросите. Що се отнасяше до явното участие на немски представител,

такъв да не се допуща до радиста без негово съгласие. „По-добре цялата работа да се върши чрез нашите приятели българите“ — каза той на директора на полицията.

Планът на Делиус предвиждаше да се отпочне радиоигра със Съветския съюз, за да се разкрият съществуващите групи и тези, които допълнително ще дойдат. Строго подбрани полицейски разузнавачи от Дирекция на полицията се заеха с изпълнението на плана. С помощта на предателя радист беше установена радиовръзка със Съветския съюз и в етера полетя шифрована телеграма. С нея молеха да се даде на групата връзка в България, тъй като без такава не може да започне изпълнението на задачите. Накрая се предлагаше срещата с човек от България да стане на шосето между Севлиево и Габрово, два и половина километра от с. Яворец, определяха се ден, час и опознавателни знаци. Без да подозира предателство, Центърът прие предложението, основавайки се на пълното доверие в подбраните хора. Ръководен от грижата за хората, както и за да постави в по-голяма сигурност групата, Центърът рискува. Нареди на съществуващата разузнавателна група в Пловдив да изпрати човек за установяване контакт с парашутистите. Така беше уговорена дългоочакваната от Делиус и българската полиция среща на „съветски парашутист“ с неизвестен пратеник.

За мястото на срещата бяха взети специални мерки, за да не би случайности да предизвикат подозрение у неизвестния пратеник. Полицейските началници не предприеха никакви действия в определения есенен ден. В късния час само пет-шест души се гушеха из шубраците, въоръжени и готови всеки миг да се хвърлят върху лицето от Пловдив. А ролята на „съветски парашутист“ играеше софийският таен полицейски агент Иван Зеленогоров.

Нищо неподозиращият български патриот Павел Нончев беше тръгнал за Севлиево с неудържимото желание да изпълни толкова важната за делото задача. Той беше доволен и развълнуван, че именно нему беше възложена тази отговорна среща. Та кое ли българско сърце не би туптяло от радост, щом е ратувало за българо-съветска дружба, щом е виждало в нея опора в освободителната борба, и изведнъж поверително му

съобщават, че трябва да отиде и се срещне с другар, дошъл от Съветския съюз.

Пътувайки с влака, Павел Нончев на няколко пъти премисляше грижите, които ще прояви към непознатия герой, оставил семейство, лишил се и от личен живот, за да дойде от далечната земя и се включи в борбата заедно с хилядите борци срещу фашизма тук в родината...

Всичко вървеше точно по уговорката. Очакваната среща се състоя. Единият — българският полицай, подходи към нея с уплаха. Сковаваше го страх и действията му станаха неуверени. Мислеше повече за личната си сигурност, отколкото за очакваното от Нончев топло отношение. Не успя да влезе в ролята си, но извърши исканата от него подлост. А стъпките на Павел Нончев бяха смели и едва прикриваха вътрешното му вълнение, породено от любовта към брата. Но опитното око веднага забеляза неестественото изражение на лицето, на което току-що даде паролата за връзка. Без да може да реагира, в същия момент няколко коварни удара по главата го повалиха и полицаите се нахвърлиха върху му.

Няколко часа по-късно уведомиха Делиус — „птицата влезе в кафеза...". Настроението на немеца се повиши от успеха на полицията. Това забелязаха всички от постоянната му компания по време на вечерята в ресторант „България". Никой от присъствуващите не разбираше причината за рядко хубавото разположение на Делиус. Той беше весел, защото знаеше, че в късния нощен час две коли се движат към Пловдив. В едната — директорът на полицията Хр. Драголов пътуваше от София, а в другата отвеждаха задържания Павел Нончев от Габрово в Пловдив. Директорът на полицията беше нетърпелив. Искаше да стигне по-бързо, за да не изпусне нищо от „песента на птицата". Тя действително запя, но за разпитвачите песента й приличаше на тази на папагала. Павел Нончев каза само едно: „Дойдох да прибера наш човек." Насърчени от отговора, инквизиторите бързаха да узнаят колкото се може повече. Но Нончев повтаряше, че някой си Петър Иванов от Пловдив, с когото преди няколко дни случайно се запознал, го е натоварил с това задължение. Сам или със срещнатия парашутист, в 18 часа на 17 октомври

той трябвало да бъде в бозаджийница „Бяла Стана" в град Пловдив.

Час и половина чакаха напразно полицейските агенти в бозаджийницата с надеждата да заловят П. Иванов. Заедно с тях беше и задържаният. Възбудени от измамата, разярените полицейски агенти подложиха Нончев на жестоко мъчение. Пребит от бой го откараха в София, където в продължение на два месеца продължиха да го разпитват и инквизират.

За неуспеха от следствието Делиус обвиняваше полицията. Не умеела да разработва и провежда правилна тактика на разпитите. „Провалиха ми такава хубава операция — често се ядосваше той пред помощника си Клайхампел. — Не биваше да се бърза!"

Делиус винаги разсъждаваше от мястото, което заемаше, и никога не приемаше грешките върху себе си. „Грешат изпълнителите" — бяха думите, които постоянно повтаряше на подчинените си.

Павел Нончев неизменно поддържаше избраната вече версия. Никаква тактика, никакви инквизиции не заставиха смелия карловски работник да каже истината. Неговата твърдост и решимостта му да отдаде силите си за социализма, изпълнявайки в тези тежки времена своя интернационален дълг, го бяха поставили в услуга на съветското разузнаване.

За Делиус и полицията работата приключи с интернирането на българския патриот. А Павел Нончев успя да спаси своите другари от разузнавателната група в Пловдив и макар и интерниран, беше доволен, че те продължаваха да изпращат по етера така ценни за Червената армия сведения за немските войски в страната.

Немците докараха в България специални апарати за засичане и разкриване на радиостанции. При тогавашната система на работа се налагаше да се прекъсва токът на различни райони в града и по този начин да се определи участъкът, в който действува радиостанцията. Все още никой не е проучил колко радиостанции е имало в България през Втората световна война. Съдейки обаче от изнесеното досега, се вижда, че доста станции са работили непрекъснато през целия период, без да бъдат разкрити с технически средства, а и при разкритите в повечето случаи това ставаше не по технически път.

Веднъж хората на Делиус засякоха една радиостанция във Варна. Те установиха, че се намира на ул. Мадара № 5. Разработиха специален план за залавянето на радиста в момента, когато предава сведения. Операцията този път се водеше от немците. Делиус изказа предположението, че българските полицаи може би ще преценят това като акт на недоверие, но случаят го заставяше да не обръща внимание на евентуални временни настроения, още повече, че добре му беше известно раболепието им към Германия.

Ето и подробностите:

Рано сутринта, в 3,30 часа, на 20 февруари 1943 година немски и български полицаи нахлуха в дома на ул. Мадара № 5. В това време Зара Стайнова завършваше радиопредаването, с което уведоми Центъра в Съветския съюз, че във Варна са пристигнали нови немски и хърватски военни части. Чула шума, тя свали инстинктивно слушалките, пъхна шифрограмата в пазвата си и посегна да скрие предавателя. Но погледът ѝ обходи малката стая и изведнъж срещна смразяващите очи на полицая, който с мигновен удар строши стъклото и изникна в рамката на прозореца. Гордо вдигнатото лице на младата жена респектира за кратко нейните врагове. Един от германците се поддаде пръв на омразата си и удари Зара с опакото на ръката си през лицето, сякаш да я накара да си затвори очите.

— Нямате право да ме удряте! — тихо, но решително заяви Зара. — Аз съм българка, а вие сте чужденец, германец! Аз съм у дома . . .

Разбира се, Зара беше арестувана и отведена в полицейския участък. Заедно с нея отнесоха и предавателя. Станцията замлъкна. Там, в Голямата земя, нейните далечни приятели напразно щяха да очакват призивните ѝ сигнали. Стана ѝ толкова мъчно, сякаш беше умрял близък човек.

Към мъката ѝ се прибавяше още една тревожна мисъл: „Ами ако Милка дойде в къщи?“ Тя знаеше, че тази сутрин в 8 часа трябваше да дойде при нея Милка, за да поправи радиостанцията. Домогнеше ли се и до нея с лапите си врагът, ще се провали още една радиостанция в Пловдив, чиято радистка беше Милка.

Делиус не подозираше, че случайно е попаднал на една добре организирана разузнавателна група, ръководена от Гино Георгиев — той и жена му Милка бяха преминали през специални школи. У немеца събудиха завист инициативата и активността на българския разузнавач, който не само умело се криеше под името Петър Владимиров Мирчев, но и беше успял да създаде две радиостанции в такива центрове като Варна и Пловдив. Делиус заповяда, щом задържат Гино Георгиев, веднага да го уведомят, за да се срещне лично с него. Но отново трябваше да преглътне хапа на разочарованието. Желанието му не можеше да се осъществи. Гино Георгиев беше преминал в нелегалност.

С двете радиостанции в ръцете си, Делиус реши да ги използува за игра със съветското разузнаване. Неговите хора заедно с българските полицаи не жалеха време и грижи, за да пречупят Зара и Милка и ги заставят да се подчинят и вършат онова, което е по волята на полицията. И когато най-сетне се убедиха, че двете жени са сломени и безропотно ще изпълняват техните искания, пристъпиха към една от опасните си игри със съветското разузнаване.

Апетитът на немците се подсилваше от фантастичните предположения за подмамване на някой съветски разузнавач, за предаване на дезинформация за наличието на немските войски в България и т. н. Те много добре знаеха, че играта може да бъде сполучлива единствено ако самият радист участвува в нея. Всеки радист си има свой почерк, добре известен на приемателя, и този почерк трудно може да бъде използуван от друго лице.

Немците съоръжиха радиостанциите и като получиха съгласието на двете жени, решиха да действуват. Милка отведоха в една вила на 5—6 километра от Пловдив. Предаването се ръководеше от германец. Охраната беше също германска. Делиус беше решил операцията всецяло да се оглавява и осъществява от негови хора. Никакъв българин нямаше достъп до вилата. Немецът предаде на Милка текст на телеграма, която следваше да се шифрира и предава. Тя разучи сведенията, които трябваше да шифрира. Наглед те не се различаваха от онези, които толкова пъти беше изпращала. Но сега трябваше да предаде лъжа. Какво да прави?

Тя можеше да избира: направо да откаже, което щеше да доведе до нови страдания, или привидно да се

съгласи с условията на германците, като ги измами. Не е трудно да се избере първото, защото всъщност тя няма какво повече да губи. Но участието ѝ в играта в действителност означаваше живот! Нея не я напусна вярата, че вместо да излъже Съветския съюз, може да успее да предаде едно последно съобщение до своите другари, да им каже, че е в ръцете на врага, но още живее. Спокойно и методично Милка започна шифрирането. Наведена над листа, за миг тя като че ли стана предишната. Свърши шифрирането и предаде материала на немеца. Доволен от нейната акуратност, той прояви великодушие. Нареди да ѝ се поднесе кафе и учтиво ѝ предложи тази вечер да си легне рано, за да бъде бодра за предаването.

В стаята, където беше инсталирана радиостанцията, остана само немецът радист. В полунощ Милка беше пред радиопредавателя. Нагласи го на вълна 46 метра и сложи наушниците. Вместо милия стар „Телефункен" пред нея стоеше по-сложна и по-силна радиостанция. Леко се усмихна. Чудесно... Немците се бяха самоизмамили. Колкото и да искаха да представят, че апаратурата е изготвена набързо и скрито от врага, то звукът ѝ ще се отличава. Констатацията успокои радистката.

Милка уверено сложи ръката си върху ключа, защото вече беше намерила начина за измама на немците. Тя чу знаците на Центъра, познатите скъпи знаци, тайния глас, които неуморно прорязваше нощта над континента и шепнеше в ушите ѝ: „Ние мислим за тебе. Ти си далеч, но ние не те забравяме! Какво става с тебе? Защо мълча толкова дълго време? Отговори ни!"

Нощ след нощ гласът я беше търсил, но тя не можеше да извика: „Братя, жива съм, пленена съм! Елате, помогнете ми! Братя, мисля за вас!"

Милка трябваше да се изтръгне бързо от мислите си. Видът на немеца, седнал до нея с наушници, я сепна. Можеше ли да улови мислите ѝ? Студеният му и безжалостен поглед, втренчен в лицето ѝ. Несъмнено: ако не започнеше да предава, той веднага ще я удуши, ще я ликвидира. И тя отговори със знаците на своя предавател. Беше уверена, че там далеч на Съветската земя, чули нейните призиви, радистите ликуват и предават от уста на уста новината: „Семейството отново заговори!" Знаеше, че както немецът следи пулса на предавателя,

така и оттатък приятелите ѝ следят пулса на нейното предаване. Чакат да чуят бързото ѝ темпераментно предаване.

Междувременно Милка беше мислила как да измами немците още преди да влезе в радиовръзка с Центъра. „Само една хитрост е недостатъчна!" — мислеше често тя. На нея ѝ бяха добре известни кодът и шифърът, с които работеше Зара. Тях тя използува сега, когато шифроваше телеграмата на немците. И когато беше на ключа, пусна в действие втора хитрост. Ръката ѝ бавно и сигурно чукаше на морзовия ключ знак след знак, удар след удар. След предаването на последните знаци тя облекчено се отпусна. И германецът свали наушниците и избърса потта от челото си. По лицето му се четеше задоволство.

Делиус считаше, че играта е започнала и нареди на своите хора да продължат да предават сведения за Съветския съюз. Искаше също да му предложат някое по-интересно сведение, което би заинтригувало особено много русите. А в това време в Центъра съветските специалисти-радисти, които работеха с Гино, считаха определено, че на ключа има нов оператор. Освен това съобщението беше шифровано по странен начин.

Половин месец немците напразно чакаха да получат някакво съобщение от съветска страна. Делиус схвана, че е изигран. Упрекваше се, задето е уведомил и Берлин за тази игра. Оттам проявиха особен интерес и не изпускаха случаите на връзка с него, за да го попитат за хода и развитието на това мероприятие. Той не допускаше, че зад привидната наивност на бесарабката Милка Петрова Владимирова се криеше твърдостта и съобразителността на българката Свобода Михайлова Анчева. Нейния баща българските фашисти бяха убили през Септемврийските събития, дъщерята продължаваше борбата.

Делиус и особено неговите хора, които непосредствено участвуваха в играта, се надяваха, че ще се свържат със съветското разузнаване чрез радиопредавателя на Зара. Съгласието на Зара да влезе във връзка с Центъра беше подложено от немците на щателна проверка. Всяко нейно движение беше поставено под строгото око на немските специалисти. Първия път тя наистина не можа да осъществи връзката с Центъра. Немците оста-

наха с впечатление, че радистката вложи много старание, но атмосферните условия попречиха, а всъщност Зара не настройваше приемника както трябва. Но тя беше уверена, че по този начин дълго няма да може да мами немците и ето защо измени почерка си. Немците много трудно можеха да открият това, което беше лесно забележимо за приятелите й от Голямата земя. От Центъра веднага разбраха играта и не отговориха на нейните „напразни“ молби и настоявания.

Немците нямаха конкретни факти, за да обвиняват Милка и Зара, те само подозираха, че са ги измамили, но как е станало, не узнаха.

Идейната зрелост на тези две жени им даваше сила да се борят и изтърпяват не само инквизициите и гаврите, но и повече от година да живеят с мисълта, че всяка вечер могат да бъдат изпълнени смъртните им присъди. Техният борчески дух и несломима воля им помогнаха да посрещнат 9 септември 1944 година с открито вдигнати чела.

Колкото и да му беше неприятно, Делиус все повече се убеждаваше, че срещу германците в България действува добре организирана сила. Разрушаваха се с взривни материали железопътни линии, запалваха се бензинови резервоари, и то в повечето случаи предназначени за немските войски. Започнаха палежи на сено, кожуси и други стоки, предоставени за нуждите на германската армия. Засилваше се съпротивителното движение, зачестиха нападенията на общини, предприятия от партизаните. Според Делиус Българската комунистическа партия явно вземаше мерки за психологическа подготовка и закаляване на своите членове и съмишленици чрез саботажни действия и за да бъдат в състояние да участвуват в решителен удар срещу властта.

Въпреки различните мерки и опити Делиус все още не можеше да пресече изтичането на важни военни сведения за Съветския съюз. „Русите са се погрижили и създали своя мрежа в България, която все още не можем да обхванем.“ Той често изричаше тези думи пред своите помощници. Макар опитите за радиоигра с руснаците да не даваха резултати, Делиус не се отказваше от тях.

Има моменти, когато неуспехите пораждат силно желание „да се опита още веднъж“. Всеки нов опит започва с една вътрешна убеденост за предстоящия успех. С

Делиус ставаше нещо подобно. Неуспехите го тласкаха към нови действия, настойчиво, упорито. Болезнената му професионална гордост го тикаше и той предварително предвкусваше удоволствието от онзи момент, когато може да се усмихне и с удоволствие да каже на своите противници: „Господа, научете се да работите по-чисто!“

Опитният резидент Делиус знаеше какво биха значили тези думи за съветското разузнаване. Тук вече работата не се свеждаше само до конкретния провал, а трябваше да породи толкова много въпроси и мерки, че неизбежно да доведе до отвличане на вниманието и отклоняване на силите в друга насока.

В Берлин бяха засекли една радиостанция, излъчваща сигнали някъде от Балканите. Установено беше, че тази станция влиза във връзка с радиоцентъра в Москва. Немските специалисти след известно време откриха, че търсената радиостанция се намира в София. Докараха специални пеленгатори. Те денонощно държаха под контрол вълната, на която работеше радиопредавателната станция. Ден по ден, час по час кръгът се стесняваше около сградата на улица Цар Самуил № 29.

В същото време, нищо неподозиращ, радистът несръчно манипулираше и просто кълвеше с пръстите си по зумера и в ефира излитаха неравномерните морзови звуци. Елефтер Арнаудов — така се казваше той, изпращаше на Москва много важни сведения за разположението на германските авиочасти в България. Самоук, той нямаше обработен почерк на радист. Опитните радисти може би биха се надсмели на неумелата му ръка. За българския патриот беше съществено едно — той предаваше важни сведения за Москва. Преди всичко те трябваше своевременно да стигнат, за да бъдат полезни. Арнаудов беше от онези хора, които, обхванати от чувството за изпълнение на своята задача, не обръщат внимание на другите неща. В тези тревожни и опасни времена той продължаваше неуморимо и последователно да събира и предава сведения с удивително трудолюбие. Отделно взети, тези данни много пъти в деня на предаването изглеждаха дребни, даже незначителни, но събрани в края на месеца или годината, те ставаха един широк поток от информация, която осветлява много страни от дейността на немците в България, особено във военната област. Арнаудов беше във връзка със съветското раз-

узнаване още от лятото на 1939 година. Вече не можеше да пресметне колко пъти е стоял зад апарата, внимателно приведен, както и тази януарска вечер на 1943 година. Арнаудов продължаваше все така да чука на стария американски апарат „Джек". При това кварцовите кристали на апарата бяха повредени и той беше принуден да работи на плавен диапазон, което го принуждаваше да се задържа по-дълго в ефира.

И тази нощ, както винаги след завършване на предаването, Арнаудов завърза радиопредавателя в шарена домашноткана покривка и през едно отвърстие на комина го постави в градената печка. А шифъра сви на малки масурчета и също скри под вичкела, опасващ масата-тезгях. Доволен от предаденото в Москва, Арнаудов прекара нощта спокойно.

Сутринта бдителното му око забеляза, че срещу къщата им стои човек и наблюдава. Съмнението пораждаше тревога. Настъпваха мъчителни часове. Но Арнаудов си внушаваше спокойствие и сам внимателно се проверяваше. Скоро се убеди, че няма заблуда. Проследяваха го навсякъде, и на работа, и по улиците. Опасността беше надвиснала над него. Той веднага предаде в Москва, че се намира под наблюдение. Оттам му наредиха да прекрати работата. Дните течаха. Нищо особено не се случваше и някак си Арнаудов се успокояваше. Може би полицията има вина за това — беше преминала към по-добре замаскирано наблюдение. Успокоението отдалечаваше опасността и страха, а и бдителността постепенно заглъхваше и неусетно надделя стремежът да продължи започнатото дело. Още повече, че на фронта всеки ден загиваха толкова хора, какво е смъртта на един човек...

Арнаудов започна отново да предава сведения за Москва. Но и полицията, подтиквана от немците, вършеше своето. Наблюдението продължаваше, записваха радиопредаванията на Арнаудов

На трети април 1943 година Арнаудов излезе от дома си сутринта, за да отиде на работа. Точно на пресечката на улиците Цар Самуил и Солунска (сега Васил Коларов) върху него връхлетя един полицейски агент и му нанесе боксов удар по лицето. В същото време и група цивилни полицаи се струпаха около му и го задържаха. Веднага го отведоха в дома му, направиха обиск, преровиха всичко, но нищо не намериха. След това го закараха в Дирекцията на полицията. Там Арнаудов беше подложен на физически и морални изтезания, за да го принудят да признае вината си.

Доктор Делиус отблизо следеше цялата операция по арестуването на Арнаудов. Той беснееше от яд, че при обиска на квартирата не са намерили никакви уличаващи неща. Даже в разговора си с директора на полицията невъздържано направи остра бележка. Делиус изпрати свой човек в полицията, непосредствено да оказва помощ при разследването на Арнаудов. Не подбираха средства за насилие, използуваха данните от наблюдението и засичането на радиостанцията. Арнаудов беше принуден да признае част от своята дейност. При повторния обиск Делиус, нямайки вяра в полицията, изпрати свои разузнавачи да участвуват при претърсването. И когато бяха намерени скритите вещи, той не без основание обвиняваше полицейските агенти в некадърност дори да правят обиски.

Заедно с Елефтер Арнаудов бяха арестувани и Никола Бонев, Страшимир Анастасов, Петър Абаджиев, Васил Дачев, Владимир Переновски, Александър Витанов, Богдан Бонев, Ангел Йотов и др.

Дължа да обясня, че споменатите другари са заемали длъжности, позволяващи им да имат достъп до широк кръг данни за летищата и състоянието на авиацията. Техните сведения са давали възможност продължително време съветските другари да знаят точното състояние на немските и българските авиочасти на територията на България и тяхната въоръженост и боева готовност.

Възможностите на групата са били големи и всички нейни членове самоотвержено, пропити от чист идеализъм и непреклонна вяра в Съветския съюз, достойно са изпълнявали своя дълг.

Делиус си даваше сметка за разузнавателните действия на тази група, затова побърза да я обезвреди. Наличието на подобна организирана група, както и нейното поражение го накараха да си направи сериозни изводи и потвърдиха още веднъж предположението му, че Съветите са изградили сложна и необхватна по размери разузнавателна мрежа в България. Желанието му за радиоигра не беше се изпарило.

Нареди радиостанцията на Арнаудов да бъде занесе-

на в Дирекцията на полицията. Арестуваният беше заставен да я инсталира. Дадоха му да шифрира една телеграма, изготвена от полицията, и да я предаде на Москва от свое име. Арнаудов беше разбит психически и премазан от бой, с изкъртени зъби, нямаше сили да се съпротивява. Някак си несъзнателно започна да шифрира. Увлечен от шифрирането, все още не си даваше сметка за подлостта, към която го тикаха неговите инквизитори. Когато завърши шифрирането и му казаха, че тази вечер лично ще предаде шифрограмата, той почувствува лъха на предателството.

Арнаудов беше уверен, че който и друг да предаде шифрограмата в Москва, оттам веднага щяха да разберат, че това не е той. Но сега съветските му другари, с чийто пулс той живееше толкова години, щяха да бъдат измамени от самия него. Как да ги предупреди? Този въпрос забушува в главата му. Мислите му се движеха в някакъв кръговъртеж, от който не можеше да се излезе. Наистина ли нямаше изход? Неутолимото желание да намери път за спасение пречеше на спокойния размисъл. Оставаха минути до сеанса, а все още Арнаудов не можеше да реши как да постъпи. Имаше моменти, когато виждаше единственото решение в това, явно този вариант. Той щеше повече да отежнява положението му. Заведоха Арнаудов пред радиопредавателя. Заповядаха му да почне. Зад него стояха двама агенти, които наблюдаваха да не предаде нещо друго. Трепещата ръка на Арнаудов подреждаше знаците на морза и в ефира полетяха звуците. Вътрешно той беше доволен и даже радостен, защото с цялото си премазано тяло чувствуваше пулса на съветския радист и му се струваше, че долавя пулса на столицата на социализма — Москва. Едновременно с дадения му текст Елефтер беше отправил вмъкнати в предаването предварително договорените сигнали за опасност. Сеансът свърши. Москва не отвърна нищо. Следващата нощ пак заставиха Арнаудов да предава. Така играта продължаваше няколко дни. А Москва само приемаше, без да предава . . .

Доктор Делиус беше изгубил играта. И този път някаква непреодолима сила беше го лишила от възможността да подмами своите противници. Злобата си мо-

жа да удовлетвори чрез осъждането на смърт и екзекуцията на Елефтер Арнаудов и Никола Бонев. Двамата герои загинаха от фашистките куршуми, отдавайки себе си в голямата борба, която донесе свободата на България. Другите подсъдими получиха различни присъди и в затвора дочакаха народната победа.

Апаратът на Бюро „Д-р Делиус“ и българските полицейски началници се радваха на успехи в работата си по линията на контрашпионажа. Бяха разкрили няколко групи, работещи за Съветския съюз. Беше арестуван Александър Пеев, известен столичен адвокат, който в продължение на няколко години изпращал много ценни сведения за Съветския съюз. Големият кръг от лични познати, особено от висшите военни среди, бил постоянен източник за неговата информационна дейност. Повечето от познатите му разказвали на Пеев тайни несъзнателно, но един-двама работили с пълното съзнание, че даваните от тях сведения са предназначени за Червената армия.

Арестуването на Александър Пеев беше извършено два дни след задържането на радиста Емил Попов. Последният беше уловен по време на работа с радиостанцията, предавайки сведения за Съветския съюз. Сведенията бяха събрани и шифрирани лично от Пеев. Попаднали на „голяма птица“, шефовете на българската полиция решиха да проведат сами игра със съветското разузнаване. Искаха да покажат на Делиус, че могат да го надминат в триковете. Набързо разпитаха Пеев и с кола го отведоха в дома му, поставен под силна вътрешна полицейска охрана.

За Делиус тази постъпка беше странна и наивна, още повече, че от поведението на Пеев пред полицията се виждаше, че той не се е разоръжил, за да може да му се вярва. Българските полицаи, като се увериха, че тяхната игра е безрезултатна, пристъпиха към други методи. При един от разпитите на Пеев присъствуваше и известният на българския народ главорез генерал Кочо Стоянов. Полицейските началници предполагаха, че самото присъствие на генерала ще въздействува психически на Пеев като бивш военен. Кочо Стоянов изливаше цялата си истерика върху арестувания, но и това не помогна. Въпреки някои явни доказателства, че определени лица са били свързани с Александър Пеев, той про-

дължаваше да твърди пред полицията, че сам е събирал сведенията, и то по начини, недаващи възможност на събеседниците му да се досещат за специалните му интереси. Предположението, че интелигентът Пеев бързо ще бъде сломен и ще търси спасение по пътя на разкаянието, се оказа направено, без да се познава добре човекът Пеев. Когато заплахите, шантажите, побоищата и инквизициите не помогнаха, Гешев реши да използува друг трик. През една тъмна нощ със закрита кола изведоха Пеев извън София за разстрел. Гешев му даваше възможност да помисли и обещанието, че ако проговори, ще отмени разстрела. Три нощи Гешев извеждаше за „разстрел" Александър Пеев, без да получи желания резултат.

Александър Пеев беше разстрелян няколко месеца по-късно, на 22 ноември 1943 година, без да провали връзките, а те бяха повече от десетина. Твърдостта му на революционер спаси от разстрел още няколко души.

Шефовете на българската полиция бяха включили в „играта" с Пеев и неговия радист. Те очакваха голяма игра с Москва по етера, в която важна роля трябваше да играе Емил Попов. Отначало той доста се колебаеше да приеме, или не, но след като прецени, че зумерът ще работи под неговите пръсти, се съгласи. Българските полицаи имаха особено желание да провеждат голяма игра и станаха жертва на него. Силният им стремеж естествено намаляваше тяхната бдителност. Те написаха телеграма и я връчиха на Емил Попов да я предаде, даже не се сетиха да поставят при него специалист за контрол. Доволни бяха, че Попов без подкана седна на апарата в определения час и предаде шифрограмата. Той се възползува от гласуваното му доверие и предаде два пъти международния код за чуваемост (-). Това беше достатъчно за специалистите в Москва, за да разберат, че групата се е провалила и че следва да се прекъсне връзката. Емил Попов продължаваше да предава носените му от полицията телеграми, а Москва мълчеше. За да изпревари разкритието си, той търсеше начин как да избяга. И това му се отдаде.

Резултат от играта нямаше, но провалът на българската полиция беше използуван от д-р Делиус. Случаят му даваше право по-често да се намесва в нейната работа. Предвидливият немец, който имаше натрупан опит

в дейността си срещу съветското разузнаване, писа писмо до Дирекцията на полицията, в което съветваше: „... аз и моят човек отначало Ви обръщахме внимание върху различните обстоятелства, вследствие на които не очаквахме резултати от тази игра. Аз се съмнявам в искреността на д-р Пеев, който иска да печели време, за да предупреди връзките си. Затова съм на мнението тази контрашпионажна игра (Попов, Пеев) да не се продължи, още повече, че съветската станция от няколко дена не изпраща вече така често сведения както по-рано.

Тъй като знам, от друга страна, че Вие добихте впечатление, че тази радиогрупа може да бъде във връзка с терористически действия, моля да си вземете бележка, че макар и от германска страна да няма интерес в тази игра, аз съм готов да Ви окажа всякакво съдействие в случай, че искате да продължите играта, с цел да се уяснят връзките с терористите."

Отново с присъщата си настойчивост Делиус предлагаше помощ, натрапваше съвети. Той не носеше никаква отговорност за така неудачния край на играта, но за себе си извлече още една поука ...

Немското разузнаване в България търсеше навсякъде опасните „болшевишки агенти". Могат да се разкажат още редица удачни и неудачни за Бюро „Д-р Делиус" случаи. При всички тях Делиус без каквото и да било стеснение се обръщаше към българското правителство и предлагаше да бъдат съответно възнаградени неговите хора. За изтезаване и убийства на народни синове германските фашисти искаха да получават български отличия. Коментарът е излишен. И все пак човек не може да сдържи възмущението си от това, че окупаторът, настанил се в чуждата страна под маската на съюзник, за злодействата си срещу български борци окачваше на гърдите си български ордени. Ето само едно от предложенията на Делиус.

„Поради изключителни заслуги в борбата срещу съветски агенти и тайни предавателни станции в България, имам чест да предложа чиновете от моето ведомство да бъдат наградени с български отличия:

1. Поручик Леополд Ензелайт, род. 19. 9. 1911 г. в Растенбург — началник отделение при извънграничната служба на германското главно командуване.

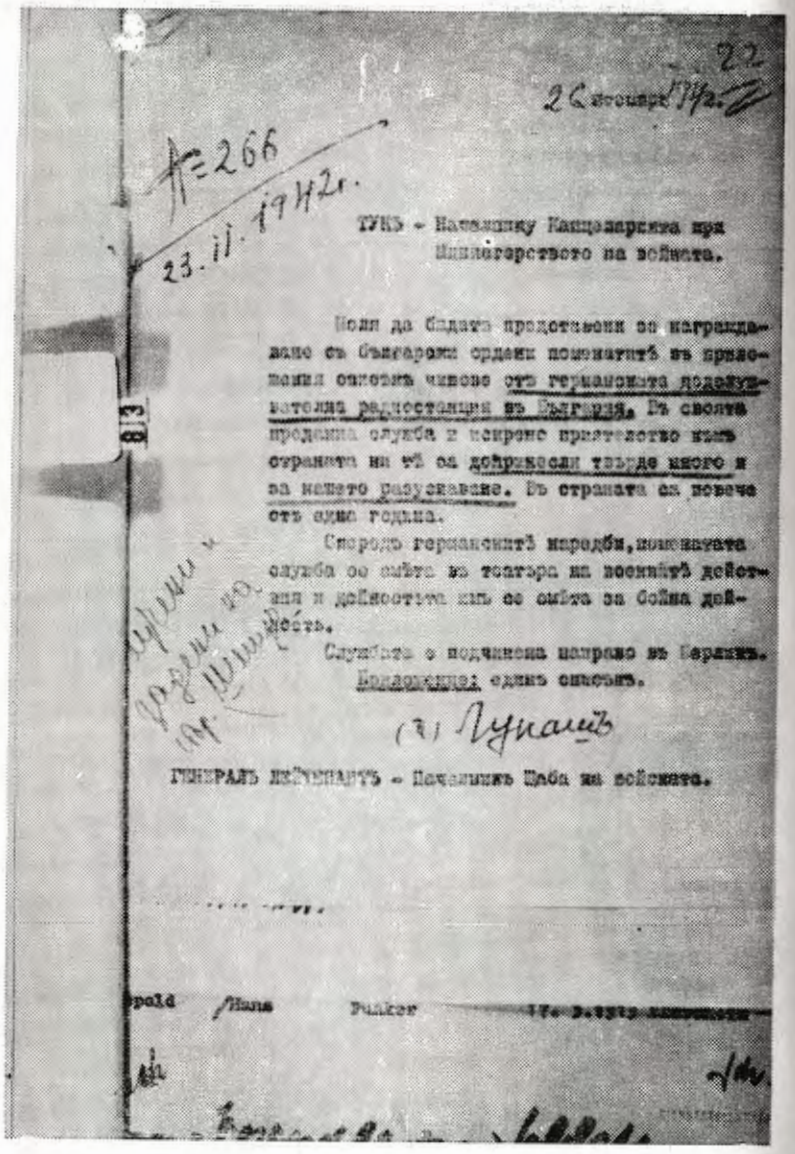

2. Поручик Вернер Киил, род. 19. 10. 1919 г. в Мёдерсхайм Кройцнах — ротен командир.

3. Вахмистър Ерих Холцхауер, род. 15. 12. 1917 г. в Нидердилфен — Зиген — взводен командир.

4. Подофицер Херберт Плесоу, род. 31. 7. 1907 г. в Берлин — на разположение на извънграничната служба на германското главно командуване[1].“

Няколко дена след това писмо на Делиус изброените фашисти получиха български ордени, както ги получаваха и всички онези хитлеристи, за които той се застъпеше. Д-р Делиус предложи за награждаване с български орден и Ото Вагнер, тоест сам себе си, и естествено получи такъв...

ОБЕДИНЕНИЕ НА „НАЦИОНАЛНИТЕ СИЛИ“

В началото на 1943 година настъпи коренен прелом във войната. Съветската армия нанесе небивало поражение на хитлерофашистите при Сталинград. Бяха унищожени 22 дивизии, наброяващи 330 000 войници и офицери, огромно количество бойна техника и оръжие. Съветската армия премина в неудържимо настъпление, като нанасяше нови и нови удари на врага и освобождаваше окупираните области. В грамотата си до защитниците на Сталинград Рузвелт писа: „Вашата славна победа спря вълната на нашествието и стана повратен пункт на войната на съюзените нации срещу агресията.“

Всичко това предизвика мощен подем на национално-освободителната борба на европейските народи. Разгромът на хитлеристите при Сталинград се посрещна с въодушевление от българския народ. Изключително ожесточени форми прие и неговата борба срещу царското правителство и цялата държавна машина. По внушение на Делиус и групата около Бекерле фашизираната буржоазия се запретна да потърси и други, по-резултатни

[1] По материали на полицията.

начини за противодействие освен използването на полицията и войската.

Така се роди идеята за обединяването на „националните сили“. На едно от заседанията на Съюза на запасните офицери в София под председателството на о. з. генерал Вълков се взе решение да се образува комитет на националните сили, който да поеме борбата против комунизма. След учредяването на комитета обаче се разбра, че генералът е искал да го използува за свои лични цели. Същевременно мнозина смятаха, че Съюзът на запасните офицери не представлява всички национални сили и че борбата срещу комунизма не може да бъде единствената му задача — трябвало да се воюва срещу масоните и англо-американските агенти. РО считаше, че с това обединение се подготвя ултрадесничарски преврат. Председателят на Съюза на запасното войнство Славейко Василев изпрати окръжно до всички провинциални дружества, обяснявайки им, че идеята за създаване на комитета е лично дело на неколцина членове на софийското дружество. Регентът Филов също беше против това обединение, защото се страхуваше, че ако дойдат на власт Александър Цанков, о. з. генерал Иван Вълков и Асен Кантарджиев, той ще бъде свален.

В самото софийско дружество се появиха разногласия и генерал Вълков с още трима свои привърженици беше изхвърлен от комитета. Новият комитет взе решение да се поканят всички съществуващи националистически организации и изтъкнати граждани-националисти, да се издаде позив до българския народ и да се поиска подкрепа от Военното министерство.

На поканата най-напред се отзова *Легионът* — неговият водач, престарелият запасен генерал Никола Жеков, издаде окръжно до всички легиони в страната да съдействуват на новосъздадените комитети из градовете. След това се обади *Всебългарският съюз „Отец Паисий“*. Трети се присъединиха членовете на *Ордата на Съселов* — една малочислена организация. Четвърти се присъедини *Съюзът на младите бойци,* чийто представител в комитета беше Падарев.

Не се обаждаше *Ратник*. Най-сетне в комитета дойде негов представител и донесе писмо от „великия водач“ Асен Кантарджиев, който пишеше, че нямал нужда от никакви комитети, единствено ратническата орга-

низация можела да оправи България, комитетът се състоял от „самозвани личности“ и пр. Личеше си, че се бои да не изгуби ореола си на „водач“, макар да знаеше, че всяка организация запазва своята самостоятелност и ще действува по общоприети решения.

Кантарджиев пусна освен това едно окръжно до своите подчинени, в което атакуваше членовете на комитета, изкарвайки на показ кирливите им ризи. Членовете на комитета пък писаха, че бил масон. Тогава ратниците им устроиха „атентати“, като хвърляха върху тях съдове с нечистотии.

Нека оставим буржоазните националисти да се оплюват взаимно и се върнем назад, за да видим как бяха създадени и какво представляваха различните националистически организации в България. Те започнаха интензивен живот след Първата световна война. След като в Италия Бенито Мусолини дойде на власт, и у нас по подобие на италианския фашизъм Крум Митаков основа *Съюз на фашистите*. Той не можа да процъфти и скоро се саморазтури. После беше създадена организацията *Кубрат,* в която влязоха Крум Митаков и генерал Шкойнов. Ала и тази организация просъществува само няколко години. Преди да угасне, от нея се отцепи генерал Шкойнов и образува с други запасни офицери съюз *Родна защита.*

Родна защита приличаше по структура на тогавашната австрийска организация „Хаймвер“ (Родна защита). Програмата ѝ беше както на останалите националистически организации преди и след нея: издигане името на нацията, привързаност към царя, борба с всички леви течения — на първо място с комунистите. В организацията отначало влизаха само възрастни хора, предимно запасни офицери и подофицери. По-късно се образува студентска и ученическа секция. Генерал Шкойнов, който разполагаше с организацията като с лична собственост, я привързваше към оная партия, от която имаше изгода. През 1923 година той взе участие в деветоюнския преврат заедно с генерал Иван Вълков, в организацията бе издигнат лозунг за борба срещу евреите и масоните. В същото време обаче водачът Шкойнов беше много близък със своя финансов меценат, евреина Жак Асеов. На младежите в клуба той проповядваше да не купуват от евреи, но това не му пречеше

да бъде един от главните акционери в еврейското предприятие „Утро“. Превърнала се в придатък на Цанковото „националсоциално движение“, организацията *Родна защита* не изпълняваше своята програма, а нарежданията на прикрития водач Александър Цанков, тоест нарежданията на българската масонска ложа.

През 1931 година някои от членовете научиха, че еврейското спортно дружество „Макаби“ разполага с оръжие на склад между Княжево и Овча купел. Шкойнов нареди на неколцина свои подчинени да изработят план за откриване на склада. Те решиха да хванат двамата членове на „Макаби“ д-р Арие и куриера Соломонов, да ги скрият някъде и изтръгнат сведения за склада. Но полицията успя навреме да арестува групата на Шкойнов. Заведе се един от най-шумните процеси по онова време. Шкойнов си изми ръцете, като заяви в съда, че така наречените „негови хора“ отдавна били изключени от организацията за неморално поведение. Бяха издадени доста строги присъди.

В същата година от Германия се върна Никола Ушев — бивш чиновник в легацията, добре запознат с идеите на националсоциализма. Ушев започна да изнася сказки пред родозащитниците. По това време член на *Родна защита* стана „инженер“ и о. з. капитан Славейко Василев. Това беше един интернационален мошеник от голям мащаб, който работеше за много чужди разузнавания. Чрез Василев Родна защита се свърза с бързо разрастващото се фашистко движение в Австрия. Неговият виден представител Фрауенфелд пристигна в София като официален гост и изнесе голяма сказка за националсоциализма във Военния клуб.

Поради явните вече връзки на Шкойнов с Цанков и Асеов сред младите родозащитници се появи брожение и студентската и ученическата секция се отцепиха и образуваха през 1931 година *Съюз на младежките национални легиони в България. Родна защита* без своята масова база остана да съществува само на хартия до 1934 година, когато бяха разтурени всички партии и съюзи.

Съюзът на младежките национални легиони води самостоятелен живот малко време, тъй като в него започнаха борби за водачество. В междуособиците Пеев, собственик на шоколадена фабрика, и Сталийски

образуваха организацията *„Национална задруга“* и предложиха на *Легиона* да се слее с нея — предстояха избори и им бяха нужни гласове. Но и този период в живота на *Легиона* беше кратък и нямаше значение за неговото развитие. Скоро той се отдели от задругата, доби самостоятелност и започна усилена пропаганда вече като *Съюз на българските национални легиони.* Първоначално организацията беше възприела напълно идеологията на италианския фашизъм, доколкото тя беше известна в България от откъслечни преводи. Към тоя фашистки облик на организацията се прибави един остро изявен антисемитизъм. Когато хитлеристите взеха властта в Германия, *Легионът* изцяло се ориентира към националсоциализма.

Легионът се разкъсваше от междуособни борби. Главното водачество се избираше ту в София, ту във Варна. Най-сетне победиха привържениците на Иван Дочев. Ето че и той реши да измъкне помощ от Германия. Хитлер го прие на официално посещение и Дочев, без много да се церемони, веднага поиска пари, но хитлеристите отказаха. За да не се връща водачът с празни ръце, подариха на организацията... една пишеща машина.

Дочев остана за дълго водач на *Легиона,* докато на един бурен таен конгрес на негово място беше избран преминалият в запаса генерал Христо Луков. Няколко провинциални легиона обаче (Шумен, Добрич, Кюстендил и др.) останаха верни на Дочев и признаваха само него за водач. През своето съществуване *Легионът* не успя да създаде централизирано ръководство, провинциалните легиони водеха самостоятелен живот.

Всебългарският младежки съюз „Отец Паисий“ се образува главно за дейност сред учащата се младеж. Той просъществува самостоятелно до Девети септември 1944 година. Както в другите националистически организации, и тук като учредители можеха да се видят видни масони.

Макар между националсоциалистическите съюзи да нямаше никакви програмни различия, членският им състав носеше своя класова отсенка. Докато в *Легиона* влизаха дребни буржоа и средни и дребни селяни, в *„Отец Паисий“* членуваха синове на капиталисти, на „големи интелектуалци“ и други. Някои от тях след това

станаха членове на „Лига на говорещите английски“, на „Българо-германски академичен клуб“ или на „Алианс Франсез“. Нищо не им пречеше по-късно да станат агенти на английското или германското разузнаване и да продават интересите на народа си.

В 1932 година неизвестният дотогава журналист Христо Кунчев реши да основе в България националсоциалистическа партия. Той събра около себе си група от 9 души (по подобие на Хитлер) и зарегистрира партията си. Полека-лека около него започнаха да се групират хора с различни професии. Между тях имаше и мошеници от международен калибър като о. з. поручик Енчо Григоров, адвокати, търговци и собственици на печатници.

Новата партия започна да издава вестник „Атака“ и илюстрования седмичник „Тревога“. На всички правеше впечатление крещящото оформление, подчертаването на заглавията с дебели червени линии, едрият набор. Фюрерът Кунчев преписа програмата на германските фашисти (къде правилно, къде неправилно) и я обяви за своя. Стигна се и до куриози. В своите издания Кунчев нападаше универсалните магазини, каквито в България въобще нямаше. Статиите, особено уводните, бяха преводи на някои речи на Хитлер или Гьобелс, под които Кунчев слагаше своето име. Появиха се плакати с негови снимки с вдигната по хитлеристки ръка. Данданиите около тази партия все повече се увеличаваха. Кунчев реши, че е настъпило време да измъкне някой и друг лев от хитлеристите. Тъкмо тогава те бяха дошли на власт и нямаха още ясна представа за положението в България.

Кунчев започна да им изпраща своите вестници и да намеква, че е готов да посети Германия. Хитлер се съгласи. Изработи се специална програма за посрещането и пребиваването на „големия водач на многохилядното българско националсоциалистическо движение“. Шумотевици, изявления, речи. Кунчев отиде в Германия, приеха го Хитлер и Гьоринг. Самозваният „фюрер“ подхвърли, че партията му е много бедна и се нуждае от материална подкрепа. Веднага поставиха на негово разположение една голяма сума, част от която му връчиха още в Берлин. Определиха маршрут из няколко града, където гостът говори на много големи публични събрания.

По време на своята обиколка обаче Кунчев изгуля

парите по кабаретата с бардами. Изненаданите хитлеристи спешно запитаха в София що за птица е българският „фюрер“. Сведенията от легацията бяха такива че турнето на Кунчев се прекрати веднага. Голямата му сестра, която го придружаваше, бе заловена на границата с контрабанда.

Жалкият фарс приключи с няколкото снимки в „Атака“ от първите дни на Кунчевото посещение в Берлин. В партийния клуб на бул. Дондуков група работнички приготовляваха мартеници по нареждане на Кунчев. Една вечер неколцина „партийци“ го завариха да изнасилва една работничка. „Великият водач“ не само беше бит, но бе изправен и пред „партиен съд“, който го изключи от редовете на партията. За водач бе избран столичният търговец Тахов. Кунчев обаче не призна решението на партийния съд и с неколцина свои привърженици продължи дейността на партията. Така че ако другаде нямаше ни една националсоциалистическа партия, в България бяха две. Едната развяваше знамето си на бул. Дондуков, а другата в клуба на бул. Мария Луиза до халите.

Към новата партия се присъедини Славейко Василев. Той не беше нито „инженер“, нито „о. з. капитан“ и досието му красеше картотеката на почти всички европейски полицейски централи. Специалностите му бяха измами, изнудвания с щедри обещания за женитби, фалшификации на документи, контрабанда и шпиониране. Той беше близък с тогавашния гаулайтер на Бавария. Василев се беше снабдил от клуба на Тахов с документи, че има право да представлява партията в Германия. Уши си една фантазе униформа с лампаси и всякакви други дрънкулки и замина за Германия. Настани се в Мюнхен, където започна охолен живот. Дадоха му на разположение кола. На много снимки от 1934 година Василев можеше да се види на официални места по паради и банкети. Но той не се отказваше от старите си занаяти и попадна в концентрационен лагер. Пуснаха го, обаче започна нова игра — стана добре платен агент на „Хаймвера“ в Австрия. Пак го хванаха и хвърлиха в лагер. След редица мошеничества го изгониха. Но после той започна да се появява ту в Италия, ту в България или Турция под различни имена и навсякъде търсен от полицията.

Таховата партия също не вървеше добре. Членовете

искаха да чуят от своя „фюрер“ една добре аргументирана реч против масонството. Какво можеше да направи нещастният водач, който сам беше масон? Най-сетне той се приготви, събра партийците, но когато се опита да представи масонството като невинна „човеколюбива организация“, разярените му привърженици, начело със зъболекаря Русев, го малтретираха и едва не го хвърлиха през прозореца. След това го поведоха към магазина му, обискираха всичко и откриха много масонски материали. След 1934 година двете националсоциалистически партии престанаха да съществуват, за да не се появят повече никога.

Около 1935/36 година почти никоя от съществуващите националсоциалистически организации не представляваше каквато и да е реална сила. Масоните решиха да образуват нова организация — *Ратник,* и с тази цел натовариха своите членове професор Кантарджиев и Петър Габровски (по-късно министър на вътрешните работи). Кантарджиев успя да привлече от *„Отец Паисий“* Далкалъчев и З. Стоилков. „Центърът“ изработи верую на организацията. Кантарджиев беше голям блъфьор — с външност, с обноски и с културата си той умееше да печели хората от пръв поглед.

На една вечеря през август 1941 година с немския полицейски аташе в София Кантарджиев се хвалеше, че има стегната организация, че е провел над 20 000 събрания с по 10—40 души Той говореше образно за пирамидата, върху която седи царят. Всеки, който се бил изкачил, лесно можел да бъде смъкнат. Но сам той, преди да се присъедини, щял да си изгради най-напред отдолу една платформа, за да не може да бъде смъкнат. Събеседникът му беше останал със силни впечатления — „извънредно голяма личност, най-доброто, което е опознал като водаческа личност“. С такива фрази Кантарджиев търсеше да спечели популярност сред немците. В случая беше успял. На новите членове в неговата организация подобно на националсоциалистическата партия даваха поредни номера. Правеше впечатление обаче, че макар клубът над сладкарница „Пачев“ да съществуваше като нелегален, полицията ни най-малко не се занимаваше с него. Едва ли имаше друга така пасажна националсоциалистическа организация като *Ратник* — пасажна в смисъл на преминали

през нейните редове хора. Обикновено членовете стояха по няколко месеца, дори година и напускаха. Водеше се уж организационен живот, правеха се ежедневно на няколко места събрания, агитираха се ученици и студенти, но „пасажният“ й характер не се изменяше. Водачът Кантарджиев и неговите приближени се движеха постоянно с автомобили, печаташе се доста литература на хубава хромова хартия, поддържаше се клубът, тук-там се раздаваха помощи. Откъде набираха средства? Приход имаше от членски внос, но най-сериозното перо бяха волните пожертвувания на по-заможни членове — фабрикантите често бяха спохождани от водача. Излишъците от приходите той изгулняваше по кабаретата. След една противоеврейска акция, която се изрази в изпочупване витрините на търговци евреи, част от членовете напуснаха. После Габровски стана министър и се пусна версията, че бил изключен от редовете на *Ратник.* В същото време той прибра на служба известни ратници — Ал. Белев стана комисар по еврейските въпроси, Далкалъчев — важен функционер в Дирекцията на националната пропаганда.

Излезе брошура на Кантарджиев за „Расовият облик на българина“, в която самозваният учен причисляваше българите към туранската раса. Връзките на *Ратник* с хитлеристите започнаха още със създаването на организацията.

Кантарджиев също поиска помощ от хитлеристите, но му се отговори, че след случая Кунчев се въздържали от материална подкрепа на която и да е организация в България. Немският полицейски аташе разполагаше с факсимиле от документ на софийската масонска ложа с подписите на Габровски, Кантарджиев и бившия министър на външните работи Попов. Кантарджиев се опита да измъкне средства и от пристигналия в София водач на Хитлеровата младеж Аксман, но също безуспешно. Въпреки това „водачът“ Кантарджиев поддържаше тесни връзки лично с Химлер и с хората му в България.

През това време в *Легиона* продължаваше борбата между Луков и Падарев. Последният обвини Луков, че е бивш масон и като член на английското дружество „Петрол“, е английски шпионин. Спорът се прекрати с убийството на Луков от бойна група на комунистическата партия.

За водач на *Легиона* бе избран престарелият о. з. генерал Никола Жеков. Хитлер му отпусна голяма парична сума. Бившият злополучен главнокомандуващ си купи вила на Княжевското шосе, а за *Легиона* отдели една малка незначителна част от тези пари.

Отец Паисий продължаваше своя хайлайфски живот. Съществуваше и още една организация с регистрирани точно 20 члена — *Ордата Съселов*. Съселов беше столичен търговец, който също мечтаеше за водачество.

Изложеното за развоя на националистическите организации и техните водачи красноречиво показва какви хора трябваше да обедини споменатият комитет. Това бяха националистическите сили, които се нагърбиха да спасяват България от комунизма. Издадоха се няколко позива — отпечатаха се със средства на РО. Генералният щаб обеща да въоръжи комитета, но министърът на вътрешните работи Дочо Христов отказа каквато и да е подкрепа. Дочо Христов беше много близък с Делиус и изцяло под негово влияние. По идея на Делиус той започна да изгражда своята „Обществена сила". Немецът смяташе, че силите не бива да се разпиляват и затова предложиха на комитета да се слее със „Силата". Но по това време комитетът се свърза с германския полицейски аташе Хофман и получи от него благословия и обещания за помощ.

Тогава Делиус и Дочо Христов се помъчиха да разбият комитета, като обещаха на Падарев поста главен организатор на „Обществената сила".

Комитетът, тоя мъртвороден изтърсак на буржоазията, без да е свършил каквато и да е работа, се разпиля на Девети септември.

ОБИР НА КРЪСТОСЛОВИЦИ

Д-р Делиус беше поставил под наблюдение и служителите на френските мисии в България. С всички средства той се стремеше да държи под свое око дейността им. Французите бяха принудени да работят в обстановка на постоянни подозрения.

Делиус беше узнал, че един български офицер поддържа контакт с френския военно-морски аташе в София капитан Грюйс. Напълно нормално и естествено беше дипломат да се среща с граждани на страната, в която е акредитиран, но бдителният немец се страхуваше от капитан Грюйс и затова търсеше начин да го държи под наблюдение.

През горещото лято на 1942 година извика при себе си, в уютната вила в Овча купел, шефа на РО подполковник Никола Костов.

Тоя път поведението на доктора и тонът му бяха коренно различни от досегашното му държане. Нямаше помен от надменността и високомерието, от хладната недостъпност.

Прислужницата по знак на домакина поднесе закуска.

— Господин Костов — започна Делиус с усмивка, — интересите на Великия трети райх изискват всепобеждаващата армия на нашия любим фюрер да извоюва победи по всички фронтове . . .

За офицер като Костов вниманието на немеца означаваше много нещо. Той беше нащрек, отделяше общите думи, които Делиус изричаше, а следеше и гледаше какво ще поиска. Ще поиска. . . и ще се ангажира, което пък лично ползуваше Костов . . .

— В името на общите ни идеали — продължаваше Делиус, но вече без усмивка — трябва да извършим нещо много важно. По-точно да заблудим противниковото разузнаване. От достоверен източник научаваме, че френският морски аташе в София проявява голям интерес към нашите сили тук и се стреми да получи сведения за положението и действията ни в Черно и Средиземно море. Както виждате, господин Костов, предлага ни се възможност да задоволим интереса на френското разузнаване със сведения, изгодни за нас. Набелязах план. . . начин. . . но преди това кажете ми, как бихте се отнесли вие и службата ви, ако се наложи при изпълнение на задачата да участвуват и ваши хора?

Въпросът на Делиус се виждаше странен на Костов.

„Съмнява ли се той в неговите искрени чувства? Доктора! Защо не заговори направо? Дали допуска, че ще изпусна шанса да прекрача прага на тайните?"

Мисълта на Костов работеше трескаво, реши да отговори веднага, защото се досети, че ако се забави, Делиус може да сметне паузата за колебание.

— Мисля, че въпросът ви е излишен. Както винаги съм на ваше разположение, лично аз и доколкото зависи от мен, и моята служба.

— Благодаря — сухо каза Делиус. — Смея да ви уверя, че високо ценя вашата преданост. Реших да се заема с французите, и то делово и бързо. На тази мисъл ме наведоха близките връзки на един от вашите офицери с френския морски аташе Грюйс.

Костов се смути от осведомеността на Делиус.

— Знаете ли — започна той неспокойно, — става дума за взаимни визити. Преди няколко дни имаха интересен разговор.

Делиус помоли Костов да му възпроизведе разговора. Костов схвана, че шефът на абвера е осведомен подробно, затова не скриваше нищо.

— На 22 юли 1942 година капитан Грюйс се срещнал с капитан Силянов. В разговора помежду им господин Грюйс споделил, че скоро се завърнал от Гърция и че там между германците и италианците съществувало голямо съперничество. И двете страни се стараели да спечелят гърците и затова се държали много по-добре с тях, отколкото германците към французите в окупирана Франция. Грюйс твърдо бил убеден, че придобивките на България ще бъдат накърнени в края на войната. Господин Грюйс казал, че настъплението на войските на генерал-фелдмаршал Ромел е отишло до дълбочина, за каквато те не били подготвени. Всеки ден по петдесет германски самолета излитали от летище Татон, за да снабдяват войските в Африка. В окупирана Франция отношенията между окупационните германски власти и населението били много лоши. Разстрелванията на заложници и полицейските мерки настроили зле населението и въпреки желанието на френското правителство да съдейства на германците за отстраняване на еврейството и масонството от Европа, това сътрудничество се осуетявало от озлобените французи.

Доктора слушаше със съсредоточено внимание и си вземаше бележки, без да прекъсва Костов. Тук обаче той се обади:

— Започвам да прозирам намеренията на господин морския аташе.

— Костов продължи:

— Според Грюйс германците не умеели да печелят симпатиите на победените народи. Той казал: „Днес е публична тайна, че българските граждани не обичат германците . . .“

— Много бързо свалят картите си — каза Делиус.

— И още нещо — добави Костов. — Грюйс предложил на капитан Силянов да разменят сведения по военни въпроси без знанието на германците.

— Драги Костов, по чия инициатива се е състоял разговорът и какво е било поведението на вашия капитан?

— Срещата се състояла по инициатива на Грюйс. Сам той отишъл без предизвестие при капитан Силянов. Последният не е реагирал остро, понеже нямал инструкции.

— Случаят заслужава да го разгледаме по-грижливо и да го разтълкуваме — поде Делиус. — Какво мислите, драги Костов, за съображенията на Грюйс?

Костов взе цигара, после дълго търси кибрит, за да събере мислите си.

— Според мен — заговори най-после Костов — той търси близък контакт и сигурен източник на сведения.

— Да, но вие можете да му давате фалшиви сведения, това му е добре известно.

— Въпреки всичко той предполага, че между лъжливите ще има и верни данни. Само на лъжа трудно ще играем.

— Не ви ли се струва — замислено говореше Делиус, — че тук има по-дълбок замисъл?

— Аз не вярвам, че Грюйс ще ни дава точни сведения, но все пак мисля да дадем съгласието си, за да видим как ще се развиват отношенията ни.

— Драги Костов, ако започнем игра на размяна на фалшиви сведения, не си струва да хабим сили и време. Безплодна работа, взаимно заблуждаване.

— Тогава капитан Силянов да вземе твърда позиция и да му каже, че сме съгласни да разменяме сведения, но със знанието на германците.

Костов считаше, че ще получи одобрението на Доктора. Но той не бързаше да приеме неговото предложение.

— Господин морският аташе опипва, дири пукнатина в нашите отношения, която да използува за оказване влияние във вреда на германските интереси...

— Разбирам ви, господин Делиус. В беседата му с капитан Силянов има няколко такива момента.

— Освен това — продължаваше Делиус — той поставя условие да не знаят германците за размяната на сведения. Хитро иска да ви въведе в неискрено отношение към нас, да ви ангажира за свои сметки... Вашият капитан има ли качества на ловък играч срещу френския морски аташе?

— Той е верен и много предан на нашите общи интереси. Убеден съм, че честно ще изпълнява задачата си.

— Честността и предаността имат значение, но когато насреща имаш хитър противник, нужно е много повече — умело лавиране, съобразителност и... артистичност.

Костов мислено прерови списъка на хората си, но не можа да намери нито един с всички необходими качества. И тъй като вече беше създадена обстановка за срещи между Силянов и Грюйс, той се обърна към Делиус:

— По мое мнение капитан Силянов е подходящ.

— Вие най-добре познавате хората си и щом така преценявате, нека бъде той.

Костов прие изказването на Делиус като израз на доверие. Това го задължаваше. Трябваше да отделя много време за подготовката на Силянов за всяка среща.

— Нужно ни е да разкрием ходовете на противника и задачите, които си е поставил по отношение на България. Ето моя план: капитан Силянов да се срещне с господин Грюйс и по начин, непредизвикващ подозрение, да му каже, че е благоразположен към французите. Ако господин Грюйс му иска сведения, то офицерът да се съгласи. Всички сведения, които вашият офицер трябва да предава на французите, ще се изготвят от моята служба. Същевременно сведенията, съобщавани от господин Грюйс, да ми се предават веднага. Всички въпроси, които ще възникнат в работата, ще уреждаме с взаимни консултации. Случаят налага участието на ограничен брой хора. Имате ли въпроси по плана?

— Не — отвърна подполковникът, — аз вече мисля върху изпълнението му.

— Работата е сериозна. Започваме игра, в която вие нямате опит. Това изисква да участвуваме по-активно в подготовката на вашия офицер, а после да направляваме конкретната му работа.

— Безспорно — добави Костов, — без вас ние не бихме се хванали на тази игра, тя е достатъчно сложна, за да ни провали.

— Ако нямате възражения, да считаме, че сме се споразумели и пристъпим към работата — заключи доктор Делиус.

Подполковник Костов прие тези думи като епилог на срещата. Изправи се, зае войнишка стойка и се ръкува с домакина. Той също искаше да изглежда делови човек и след обичайните любезности си тръгна.

Мина доста време от тази паметна среща, а капитан Силянов не можеше да намери удобен момент, за да изпълни задачата. Делиус и Костов проявяваха интерес, ставаха все по-нетърпеливи. Най-после в началото на септември 1942 година на капитан Силянов се удаде да покани Грюйс да го посети в кабинета му. Силянов беше наредил върху малка масичка бутилки и цигари. Прекалено учтив, той канеше госта да пие и му поднасяше ту една, ту друга кутия цигари.

Първоначално разговорът имаше най-обикновен и общ характер. След като изчерпаха общите теми, Силянов невинно запита:

— Господин Грюйс, отдавна не сме се виждали, вероятно ще разкажете нещо интересно?

Морският аташе можеше да не отговори на въпроса или да поиска по-голяма конкретност, обаче в тази среща и той се стремеше към определена цел: затова се възползува от случая.

— Ако ви интересуват военни сведения, мога да ви съобщя някои данни, които имам под ръка. — Грюйс бръкна във вътрешния си джоб и извади малко тефтерче. Разтвори го.

— Любопитен съм да чуя — каза капитан Силянов, взе молив от бюрото и приготви един лист.

— Към 30 юли германците са имали:

във Франция — 30—33 дивизии; в Белгия — 3—4 дивизии и в Холандия 3—4 дивизии.

През месец юли англосаксонците са загубили много военноморски единици, или 613 000 тона, потопени от подводници.

19 000 тона, потопени от торпедни лодки, и 183 000 тона от самолети, или общо 815 000 тона.

От 10 юни 1940 година до 1 август 1942 година италианците са загубили десет кораба кръстосвачи и тридесет и един разрушители.

В Съединените щати са преминали към военните сили през месец юли тази година от търговската флота: 52 търговски кораба, 6 големи петролоносача, 13 различни товарни кораба, или всичко 71 с общ тонаж 55 000 бруто регистър тона.

За същото време корабостроителниците на Великобритания са построили морски съдове с около 100 000 тонаж.

Грюйс следеше как капитанът записва и затова говореше бавно. Той знаеше, че тези сведения не представляваха интерес за България, но любопитството играе понякога по-важна роля от трезвата мисъл и човек граби това, което се оказва впоследствие ненужно. Френският военноморски аташе продължи:

— Съветският съюз разполага в Черно море към 6-и август със следните военни кораби: 1 стар кораб, два модерни кръстосвача по 78 000 тона, 20 разрушители и торпедоносци, 5 миночистача, 30—40 подводници и около сто малки кораба за брегова отбрана.

Месечно Съветска Русия придобива следните самолети:

местно производство	— 550 самолета
получава от Америка	— 250 самолета
получава от Англия	— 150 самолета
всичко	— 950 самолета[1]

Грюйс затвори тефтерчето си с отсечен жест и го прибра в същия джоб, от който го беше извадил. Като че ли искаше да каже: това е, което мога да ви предложа.

Капитан Силянов благодари за готовността на Грюйс да сподели наличните си сведения. По този повод отново вдигнаха чашите с пожелание по-често да се срещат.

Капитанът също прибра молива и листа с намерение да покаже на госта, че е време да си тръгва, но гостът не бързаше, напротив, разположи се удобно и заговори:

[1] Сведенията са взети от доклада на капитан Силянов.

— Бих желал вие също да споделите някои ваши сведения.

— Не предполагах, че ще проявите интерес — отговори Силянов, — щях да подготвя нещо. Моля да бъда извинен.

— Интересуват ме сведения предимно за положението и действията в Черно и Средиземно море — спокойно каза Грюйс и добави: — Ако вие считате за необходимо тия сведения да не бъдат съобщавани в щаба на нашите сухопътни войски, аз декларирам, че ще спазвам това условие.

Капитан Силянов не беше се подготвил да реагира при такъв случай и затова предпочете да замълчи. Вместо потвърждение или възражение той предложи цигара, видимо за да може да излезе от затруднението си. Неговата неподготвеност го караше да приключи разговора. На тръгване Грюйс каза:

— Кога бих могъл да получа въпросните сведения?

— След три дни, тъй като утре и в други ден ще отсъствувам — набързо измисли една лъжа Силянов. Той прецени, че това време би било достатъчно за неговите шефове да му подготвят и предадат подходящи данни.

Вече се налагаше Костов да докладва за състоялия се разговор на генерал Лукаш — началник на Генералния щаб. Последният, вместо да реши сам как да постъпи, нареди:

Да се съобщи на германците.

Да се искат от германците сведения, които да дадем на Грюйс.

Така генералът учеше подчинените си на пълна зависимост от хитлеристите.

Заявлението на Грюйс, че въпросните сведения няма да съобщава на техния сухоземен щаб, е подчертано и отбелязано от генерал Лукаш. Лично той е записал на полето на представения му доклад: „Мижи, ке те лажем".

Няма да се впускам в по-нататъшните подробности на тази игра, защото между офицера на Костов и Грюйс са се разменяли сведения и данни от военен характер, подправени в интерес на страната, която ги е предавала. Има документи, които изясняват много добре характера на взаимоотношенията от една стра-

на между немски и български фашисти, а от друга — французи. Такова е писмото на РО до Делиус с дата 22 октомври 1942 година, в което се казва:

„Господин Грюйс желае да получава от време на време сведения от мен за положението в Черноморския басейн и за това в Съветска Русия. Срещу тези сведения той ще ми дава други такива от техния щаб на морските войски. Той помоли сведенията, които си разменяме, да се довеждат до знанието на генерал Лукаш и генерал Михов, а от тяхна страна до началника на разузнавателния отдел — морски войски във Виши. Помоли ме също да не се известяват германците в София за размяната на тези сведения. Съгласно дадените ми указания аз дадох съгласието си за размяна на сведения при условие, че ние като невоюваща страна нямаме много сведения по въпросите, които ги интересуват. Обещах, че това ще остане в пълна тайна . . .

Като ви съобщавам горното, аз считам за свой дълг да ви съобщя, че обещах на Грюйс на 25 т. м. да му дам сведение. Моля ви до тази дата да ми дадете данните, които трябва да предам на Грюйс, и какво да поискам от него.

Моля, приемете моите почитания."

Дали капитан Грюйс мислеше, че българският му колега е честен и всецяло служи на интересите на България, или знаеше, че зад него стоеше шефът на абвера в България доктор Ото Делиус? Но играта не доведе до други по-сериозни мероприятия и последствия.

Изглежда, Делиус виждаше в лицето на Грюйс опасен съперник. Той изиска от РО и полицията да ограничат движението на офицера из България и да се следи дейността му, за да го парира. В това отношение Делиус се разпореждаше в България в качеството си на окупант и не се съобразяваше с международните норми за отношение към дипломати и чуждестранни представители. На 25 май 1943 година той писа на РО писмо. То е характерно преди всичко като документ за абсолютното господарско пълноправие на хитлеристкия резидент в България. А отговорът му и

делата на българските фашисти доказват по безспорен начин робската безпрекословност и раболепието на Костов и хората му.

„Освободеният от длъжност френски морски аташе, фрегатният капитан Грюйс, възнамерява в скоро време с автомобил ДТ-117 да замине от София за Букурещ и оттам да се завърне във Виши. Аз ви моля да откажете на господин Грюйс пътуването с автомобил и му наложите да използува за целта влака, тъй като е нежелателно един член на френската легация, работещ в разузнавателната служба, какъвто е Грюйс, да има случай чрез едно пътуване с автомобил да събере материали за противника."

Горното писмо същевременно показваше, че Делиус е недоволен от играта с Грюйс. Следователно — трябваше да вземе мерки да ограничи възможностите му. „Молбата" на доктора бе изпълнена . . .

И се редяха нови писма.

„Тъй като е установено, че противниковата шпионска дейност в по-голямата си част се осъществява от членовете на френската легация в София, които работят в полза на голисткото НД, моля да се откажат на членовете на френската легация пътувания с кола из България.

Аз моля особено много да не се дават и на всяка цена да се отклоняват пътувания на членове на френската легация в района на турско-българската граница.

Известно ми е, че работещите в противниковото НД разузнаване членове на френската легация — Анри Ру, търговските аташета Сази и Колона — с автомобил ДТ-49 респективно ДТ-31 възнамеряват да посетят българо-турската граница. Аз моля тези пътувания да бъдат отказани."

Началникът на РО при Министерството на войната Костов, веднага след като получи писмото, извика офицера, поддържащ връзка с полицията и му нареди:

„Да се изпълни искането на Делиус!"

Сега е твърде трудно човек да си представи цялата унизителна сервилност на българските фашисти. Тези хитри господа вече съзнаваха до голяма степен мрачната си роля и безперспективността, която ги очакваше в бъдеще. Навярно личното послушание на Канарис и

неговия човек у нас им е било коз за идващите дни на погром, когато тук в страната ще бъде горещо за тях. Те сами подготвяха сегашната си съдба на безотечественици и храненици.

За да се разбере отношението на Делиус към Франция и френските граждани, ще си позволя да посоча следния случай.

С писмо от 4 ноември 1943 година Делиус предупреждаваше РО при Министерството на войната, че група от девет души пленници — французи, са избягали от един европейски лагер. С привичния си маниер Доктора искаше от българска страна да се вземат мерки за залавянето им.

Измина четвърт век, откак отшумя мълчаливата и ожесточена битка, която агентите на Делиус водиха срещу френските дипломати... Купища листа, събрани в архивите — повечето изписани на пишеща машина, подписани с цифри и букви: „Ф-9“, „№ 1404“, — донасят до наши дни отглас от тази битка, в която на времето са били жертвувани толкова сили, умение и дори човешки съществования. Редица имена на французи могат да бъдат срещнати из избелелите редове, но почти никога — имената на техните врагове. Те като че ли са искали да подчертаят с анонимността си своята принадлежност към света на безименното насилие, на безличното подчинение на мрака. Дори термините, употребявани от агентите в рапортите им, ни връщат в един друг свят, в който и куфарът, и човекът биват равнодушно обозначавани с една и съща дума — „обект“, а убийството се нарича „мероприятие“.

Многобройните номера, срещани в докладите, показват, че Делиус е хвърлял значителни сили в битката срещу французите, като, разбира се, широко е използувал агентите на българските си съюзници — по-точно на своите български слуги. Справка след справка очертават пред нас образите на френските дипломати, така както ги виждат агентите на Делиус — от особената гледна точка на професионалиста-мракобесник, който се интересува от стъклената чаша не защото в нея може да се налее вода, а защото с парче от нея може да се пререже вена. Интересно би било едно задълбочено изследване да покаже различията между истинските черти на хората, наблюдавани от Доктора, и справките, намерени

в архивите. Вероятно някои от образите биха се очертали като напълно противоположни.

Според Делиус нямаше служител от френската легация, който да не се занимава с разузнаване против немците и едновременно да не е привърженик на генерал Де Гол.

Той с изключителен интерес се отнасяше към всичко около личността и действията на маркиз дьо Кергарю — пълномощния министър. След неговото пристигане в София през есента на 1943 година немците се надяваха, че ще бъдат предприети някакви мерки срещу привържениците на Де Гол. За съжаление пълномощният министър не само не се опитваше да се освободи от „нежеланите“, а, обратно — толерираше тъкмо тия, които според Делиус имаха най-много грехове. При това дьо Кергарю не направи нито една ясна декларация за политиката, която смяташе да води като представител на Лавал—Петен. Немците непрекъснато изпращаха журналисти, за да измъкнат от маркиза някакво интервю, обаче той винаги намираше начин да им се изплъзне. Отлагаше срещи, боледуваше от ревматизъм, празнуваше или носеше траур. Наричаха го „резервиращият се“.

Но според Делиус най-опасната личност от легацията, с много широки връзки в страната, човек с обаяние и опит, беше Шарл Колона Чезаре — консул, шеф на френското разузнаване в България. А що се отнася до полковник Жан Шабание — френски военен аташе в София, завършил генералщабна академия, воювал срещу Германия в щаба на генерал Де Гол, него Делиус смяташе за доверен човек на генерала и проводник на политиката му в легацията.

Срещу тия хора и срещу десетки други, чиито имена се срещат в различни документи, агентите на Делиус водеха безпощадна борба, в която традиционната дипломатическа неприкосновеност беше тълкувана доста произволно, да не говорим за понятия като почтеност, чест и други, които не съществуваха в речника на Доктора.

Побоища, грабежи, шантажи — всичко беше пускано в ход, когато трябваше да се постигне определена цел или просто когато агентите на Делиус изгубваха нервите си.

Една френска вербална нота от 24. 6. 43 година съ-

общава за побой над Жорж Йозе, представител на френската осведомителна служба в България. Той бива нападнат и пребит от три лица — пред собственото му жилище и пред очите на полицаите на две посолства, „ненамерили за нужно да се намесят“, както с горчива ирония се казва в нотата. Че тримата нападатели са имали нещо общо ако не пряко с Доктора, то поне с помощниците му, говорят револверите в техните ръце и прощалните им думи: „Ще помните кога сте пращали съобщения.“

По-долу предаваме съдържанието на два рапорта на агенти на доктор Делиус. Рапортите се препечатват дословно, за да добие читателят макар и повърхностна представа за дейността на бюрото. Избрани са точно тия рапорти, защото и в двата случая агентите на Доктора остават с празни ръце.

„Ф-3, Ф-5
№№ 31 и 214
20.09. 1943

РАПОРТ

В изпълнение на възложената ни задача да проследяваме и направим опит да задигнем куфара на френския дипломатически куриер Паке, Ви донасям следното, Господин полковник:

На 17 т. м., идващи от Букурещ през Русе, пристигнаха на гара София в 1,30 часа след полунощ френските дипломатически куриери Андре Паке и Жак Лотрус. На софийската гара куриерите бяха посрещнати от управляващия френската легация Анри Ру, от генералния консул Шарл Колона, първия секретар Сент Мари, секретаря на военното аташе капитан дю Грес и разсилния при легацията. След слизането на куриерите всички гореспоменати лица се отделиха настрана, разтвориха един от куфарите и цялото негово съдържание беше разпределено по джобовете на персонала от френската легация и куфарът задържан. Това идваше да покаже, че донесените поверителни книжа от Виши за София и Анкара са от изключително голямо значение. Другият еднотипен куфар, предназначен за Анкара и наш обект, беше заобиколен от горните лица, които не мръднаха от местата си до заминаването на влака.

С наближаване на заминаването на влака всички се отправиха към спалния вагон и бяха заобиколили носачите на багажа на куриерите. След това лично Паке се качи в купето, като сам поемаше и настаняваше куфарите. Колона се приближи до прозореца на купето и му подаде чанта с разни закуски и две бутилки вино с оглед на това, да не слизат по гарите.

Персоналът на легацията се сбогува и си отиде. Паке седна непосредствено до куфара-обект, а Лотрус седна на един стол в коридора на вагона до вратата на купето. При това положение ние не можахме да действуваме. Влакът потегли в 2,20 часа след полунощ. През времетраене на цялото пътуване никой от куриерите не напусна мястото си и беше изключено да се предприеме нещо от наша страна в спалния вагон.

Пристигнахме на гара Свиленград и с това оставаше последната възможност, поради обстоятелството, че ставаше прехвърляне от нашите в турски вагони. Обаче и тук Паке и Лотрус сами носеха и лично настаняваха багажа си в определеното им купе. След 30 минути Паке слезна от вагона и отиде да се нахрани в бюфета на гарата и след неговото завръщане Лотрус направи същото и с това не оставяха без наглеждане куфарите. Куфарът-обект беше поставен до отворения прозорец на купето и при това положение можеше да се направи опит, обаче едно, че куфарът беше много тежък и второ, че в Свиленград беше пристигнал директорът на полицията от Одрин с голям антураж и постоянно се въртеше по перона на гарата в близост на спалния вагон, ни възпря да действуваме.

Ф-3, Ф-5“

Съдържанието на втория рапорт внася в дългата история на борбата между доктор Делиус и френските чиновници един неочакван комичен елемент — а хуморът е твърде рядък гост в изключително сериозното съдържание на пожълтелите документи.

„Ф-5, Ф-9
30:09.43

РАПОРТ

На 27 септември 1943 година, в 19,30 часа, използвайки отсъствието на Франк Лекавле, французин, фрегатен капитан, роден 1915 година в град Лорио, Франция, който беше отседнал в хотел „Славянска беседа“, стая № 415, Ф-5 и Ф-9 влязоха в стаята му. След претърсване на куфарите му бяха намерени две тефтерчета, едно от които обърна внимание на разузнавачите с шифроподобни знаци във вид на ребуси. Малко по-късно тези две тефтерчета бяха преснети в германската разузнавателна фотослужба на улица Цар Калоян, след което взетите неща бяха върнати обратно в куфарите. Всичко това стана с най-голяма бързина, с което не се даде и възможност на Лекавле да забележи и се усъмни в нещо.

На 17 септември Лекавле излезе от хотела и отиде във фирмата „Бултексвнос“ и представителство на разни видове пишещи и сметачни машини на улица Цар Борис № 4, където постоя около 20 минути. В 11,50 часа излезе и отиде на обед в „Юнион клуб“. Използвайки отсъствието на обекта от хотела, Ф-9 се качи в стаята му, за да провери ръчната чанта на Лекавле, която липсваше при претърсването на куфарите му. Действително чантата се оказа на място, в която чанта Ф-9 намери три листа от бележника, написани с различни цифри, и един затворен плик, адресиран на турски.

В 16 часа и 30 минути, след като затвореното писмо се преведе, последното заедно с трите листа се върнаха от Ф-9 и се поставиха обратно в личната чанта на обекта. В 18 часа и 15 минути Лекавле дойде в хотела да вземе багажа си, като в това време направи среща с Иван Симеонов, който дойде с мотоциклета си.

В 19 часа и 20 минути дойде колата на френския военен аташе полковник Шабание — ДТ-53, като спря пред хотела, откъдето взема Лекавле и заминаха за гарата.

След напускане на хотела от Лекавле на път за гарата възложих на Ф-3 продължаване на преследването и вземане участие при проверка на багажа на обекта на гара Пирот. При пристигане на гарата Ф-3 наблюдава как Лекавле, придружен от шофьора, накупува цигари, след което влиза в купето си. Във влака Ф-3 влиза във връзка с митническите чиновници, които помолва да го допуснат при прегледа на багажа, така че той да мине за митнически чиновник и по този начин да може да прегледа багажа на обекта, което му се разрешава. От щателния преглед на багажа на Лекавле се оказало, че освен големия сак, подпечатан с легационния печат, който нямало право да се преглежда, имало три куфара, пълни с най-различни вещи. При прегледа на книжата му от един документ, издаден от нашата легация в Анкара, се виждало, че последният е извънреден френски куриер, което ще рече, че той носел много важни книжа и документи в споменатия сак, което пък се потвърждава от обстоятелството, че споменатият сак беше донесен от тукашната френска легация в последния момент на заминаването и бил съхраняван до тръгването му в легацията. В книжата му били също гореспоменатото тефтерче, на което били написани цифроподобни знаци, съкратени думи и цифри. Всичко това се хвърляло на очи и обърнало внимание на митническите чиновници.

Ф-5 и Ф-9“

Трескавата работа на немските специалисти по дешифрирането на загадъчните кодове на Лекавле имаше твърде неочакван край.

Още на 27 септември вечерта Лекавле беше отишел във френската легация, за да търси полковник Шабание, но намери само първия секретар Сент Мари, комуто каза, че иска да води разговор, докато са в легацията.

Фактът, че разговорът бе стигнал до бюрото на Делиус, макар и с известно закъснение, достатъчно красноречиво говореше за безрезултатността на усилията на Лекавле да се укрие от агентите на Доктора. (Или пък говори за неговата висока интелигентност, ако след откриването на кражбата се опитва да забърка противниците си.)

Лекавле разказа на Сент Мари, че от хотела са откраднати кръстословиците му, които той редовно изпращал на някакво списание в Истанбул. „Те бяха твърде сполучливи“ — добави Лекавле.

Сент Мари го запита дали му липсват и пари. „Не“— отговори Лекавле. „Е, добре, тогава всичко е в ред“ —

философски приключи разговора практичният Сент Мари.

Дали наистина немците трошеха главите си над невинни кръстословици? Или горният разговор бе умел опит за дезинформация?

Никъде по-нататък не се споменава ни дума за кръстословиците на Лекавле.

ПЕРИОД НА ЗАГОВОРИ

След разгрома на хитлеристката армия при Сталинград цар Борис загуби ума и дума. Цялата фашизирана буржоазия също се беше оклюмала.

На 31 март 1943 година Хитлер отново извика Борис в Берхтесгаден и поиска твърдо уверение, че българската войска ще се бие срещу англичани и американци, ако те се опитат да нахлуят на Балканите през Турция. По сведения, които идваха редовно сега от бюрото и резидента от Турция Лаверкюн, се виждаше, че в Тракия се струпват големи турски сили, а в останалата част на страната се настаняват американски и английски ескадрили. Борис обеща на Хитлер, че България ще остане вярна на договорите и ще се бие до последния войник. Но още щом се върна в София, царят чрез своя посланик в Анкара започна тайни преговори. Стар хитлеристки агент, продал на безценица страната си, той виждаше разгрома на Третия райх и сега беше готов да продаде България на англичани и американци, стига да може да запази короната си.

Заслуга в тези преговори имаше приятелят на Борис, бившият американски пълномощен министър Джордж Ърли. Преговорите се водеха ту в Цариград, ту чрез хора на Ърли в София, за които Делиус непрекъснато настояваше пред РО да бъдат арестувани. Но и РО беше безсилно пред закриляните от царя шпиони.

В основата на подработваното от царя съглашение лежеше признанието, че България е водила своята политика под давление на Германия. Занапред тя ще се

придържа към пълен неутралитет. Щом спре натискът от страна на Германия, България напълно ще евакуира окупационните си войски. Американският военен аташе в Турция съобщи по-късно, че това съглашение било подготвено благодарение на голямото дипломатическо изкуство на Ърли. Писмото на Рузвелт до Ърли, започващо с думите: „Драги мой Джордж“, предизвикало голяма възбуда в американското посолство. Все още обаче не било решено кой ще подпише съглашението от името на България.

Отрезнял, царят вече явно мислеше единствено за това, как да спаси кожата си и династията. На 25 юли беше свален режимът на Мусолини в Италия. В същото време при Курск се водеше грандиозна битка, в която хитлеристите търпяха огромни загуби. Битката при Курск изправи немско-фашистката армия пред катастрофа. Тя незабавно се отрази върху политиката на някои европейски държави.

Унгарските управляващи, начело с регента Хорти, направиха първите стъпки за преговори с английското правителство за сключване на сепаративен мир с Англия и САЩ. Известно беше, че се подготвя съглашение и с Румъния.

В София се разнесоха слухове за предстоящата министерска промяна, за излизане от правителството на Габровски, Захариев и Божилов — министри на вътрешните работи, търговията и финансите. Смяташе се, че след една такава макар и частична промяна народните маси ще се успокоят, тъй като недоволството от полицейския терор, стопанския грабеж на хитлеристите, глада и финансовото разстройство беше много голямо.

Богдан Филов беше изработил устав за държавна фашистка партия, която възнамеряваше да създаде под името „Български народен съюз“. Сгромолясването на Мусолини го накара бързе да се откаже от проекта си.

Царят извика от Швейцария своя посланик Георги Кьосеиванов, бивш министър-председател, и започна да се съвещава с него. Извикани бяха и посланиците от Испания и Турция. В подготовка беше една сериозна акция, която подхрани известни надежди у монарха и правителството.

Но тъкмо когато преговорите бяха в пълен ход, Делиус успя с един удар да разруши всичко. Чрез свой

агент той беше монтирал в Министерството на външните работи скрити микрофони. Когато посланикът в Турция и министърът на външните работи разговаряха за съглашението с Ърли, подготвяйки се за доклад при царя, разговорите им бяха записани най-подробно. Новината беше толкова голяма, че Делиус веднага информира Бекерле и изпрати доклад на Канарис. По този начин сведението стигна до Хитлер едновременно по двете линии — на абвера и на РСХА.

Научил за тази новина, Канарис тръгна на инспекционна обиколка из Италия, Гърция и България. Целта му всъщност беше България, но той трябваше по някакъв начин да маскира това.

Канарис пристигна през август във Венеция, където дойде шефът на италианското разузнаване Аме с група свои офицери. След като на 25 юли след вот на недоверие на големия фашистки съвет Мусолини беше арестуван, Хитлер реши да отвлече италианския крал и папата и да освободи Мусолини. По-късно се доказа, че Канарис е предупредил своя приятел Аме за плана на Хитлер.

От Венеция Канарис отлетя за Гърция, за да създаде впечатление, че наистина извършва инспекционна обиколка. В София пристигна със самолет в един слънчев предиобед. На летище Божурище го очакваше Делиус с още две коли, в които имаше охрана. Беше дошъл с колата си и полковник Недев, който от месец май беше сменил полковник Костов като началник на РО.

Канарис слезе от самолета си във военна униформа, наметнат въпреки жегата със своя морски шинел. В ръка държеше любимото си кученце Зепел — от породата такса, с много рядък цвят на козината. Снимка на това куче имаше в кабинета му наред с фотографията на Франко. След Канарис от самолета слезе полковник Ханзен, убит през 1944 година като участник в заговора срещу Хитлер. Делиус, също в униформа, изтича да срещне началника си. Първите думи на Канарис бяха:

— С вас ще имаме специален разговор.

Въпреки тревогата, породена от тези думи, защото имаше за какво да се страхува, Делиус запази спокойствие и усмихнат представи на адмирала новия началник на РО. След това колите тръгнаха за София.

Пред парадния вход на Военното министерство вече чакаше генерал Лукаш. Той поведе госта към своя кабинет, подреден за срещата. В кабинета сега останаха Лукаш, Канарис, Ханзен, Делиус, полковник Недев и поручик Пиперов, който трябваше да превежда.

— Още веднъж добре дошли на българска земя! — каза Лукаш. — Как пътувахте?

— Благодаря — отговори Канарис, галейки кученцето си. — Пътуването беше леко, но, изглежда, старея, все ми е студено, дори и тук в България.

— Моля да опитате този коняк, това е специално производство — каза Лукаш.

— Да, наистина е чудесен — призна Канарис, — има особен аромат. Радвам се да ви видя в такъв добър вид след последната ни среща. Е, господин генерал, добри ли са отношенията ви със службата на доктор Делиус, няма ли неприятности и търкания?

— Засега, вече толкова години, работим добре — отговори Лукаш, — нямаме никакви неприятности, хер Делиус е отдавна у нас, познаваме се и се разбираме добре. Искам да запитам господин адмирала, какви новини може да ни съобщи?

— Напуснах Берлин преди петнадесет дена — каза Канарис, — а и бях все на път и не съм в течение на последните новини. — Той изглеждаше уморен и мълчалив и явно нямаше настроение да води политически разговори. Тогава Лукаш, по предварително подготвен му въпросник от полковник Недев, съобщи следното:

— Средствата на централата за телефонно подслушване, с които разполагаме, са недостатъчни. Дали господин адмиралът не би могъл да нареди да ни се изпрати по-голям апарат, за да се свързват повече телефонни постове за подслушване? Сега свързваме само международните линии и 4—5 поста, които не са достатъчни дори и за легациите в София. Второ, разузнавателната служба у нас не разполага с големи засечници, само при наличността на които може да се търсят противникови радиостанции. Трето, не бихме ли могли да изпратим в абвера няколко чиновника, които да се запознаят с разчитането на шифър? Такава служба у нас няма и чиновниците не могат да използуват правилно радиото като средство за разузнаване.

Канарис отговори, че е съгласен да се дадат нужните разузнавателни средства, но за това е необходимо да се направи официално искане, за да може той да докладва в Берлин. (Постъпки бяха направени в Берлин, но се разреши да се изпратят само пет чиновника в абвера, за да се запознаят с разчитането на шифър. След като се върнаха, откри се специална служба, която можеше вече да проверява всички сведения за противниковите войски.)

Разговорът се поведе на общи теми. Делиус каза, че трябва да се обърне особено внимание на пощите, тъй като неговите органи установили, че комунистите използуват за нелегалната си кореспонденция пощенските кутии по трамваите, откъдето писмата отиват на гарата. Така пощата им заминава за чужбина без цензура. Не би ли могло цялата кореспонденция от гарата да се събира и му се представя за бърза проверка? (Делиус, разбира се, не знаеше каква невероятна находчивост проявяваше по това време комунистическата партия — директиви на Георги Димитров се получаваха в София на адреса на бившия министър Александър Гиргинов по един много прост начин: пощенският раздавач в квартала беше свързан с партията и всички писма до реакционера Гиргинов от чужбина със залепена накриво марка той прибираше и отнасяше където трябва.)

Делиус се оплака, че от известно време във вилата му в Овча купел, където имал телефонен номер 5-60-95, му се обаждат по най-различно време денем и нощем непознати лица. Навярно задачата им е да проверяват дали се намира в жилището си. При издаването на новия указател на София неговият номер бил посочен, а досега бил таен.

Срещата трая към 40 минути. Канарис напусна министерството, като обеща непременно да присъствува на официалната вечеря, която генерал Лукаш щеше да даде във Военния клуб в негова чест. В министерството остана полковник Ханзен. Той отиде в кабинета на полковник Недев и му даде сведения за англо-американските войски в Близкия Изток и Средиземно море. Разговорът между двамата се водеше на френски. Ханзен остави написани на немски език сведения и няколко схеми. От тях се виждаше, че Осма американска армия, която беше взела участие в десанта на остров Сицилия, е изтеглена и се намира в период на съсредоточаване в Северна Африка.

След набързо проведената официална среща Канарис тръгна за легацията да посети Бекерле.

Когато сядаше в колата си, той запита Делиус:

— Уговорихте ли чрез вашите хора среща с цар Борис?

— Да, господин адмирал, царят ще ви очаква към единадесет часа, навярно ще ви покани на обед.

— В колко часа ще се състои конференцията във вашето бюро?

— В шестнадесет часа.

— Помнете, че може би ще имам с вас специален разговор — каза на прощаване адмиралът и изгледа мрачно своя разузнавач.

Делиус се върна веднага в бюрото си. Заповяда на един от шофьорите си да отиде в Овча купел и да помогне на готвачката и камериерката да подготвят всичко за нощуването на адмирала. Нареди на Клайхампел да усили охраната. Предупреждението на адмирала не излизаше от главата му. Нищо чудно, ако беше усетил за играта му с РСХА. Като стар нацист, Делиус беше близък с Химлер и се радваше на доверието му. Беше понаучил оттук-оттам, че положението на адмирала е разклатено, и за човек като него беше естествено да вземе мерки за собствената си кожа. Истина е, че сведенията за съглашението на Борис с турците той съобщи на Бекерле с единствената цел за това да бъде предизвестен Химлер. Би могъл да се оправдае, че сам Бекерле го е извикал, тъй като е имал вече някакви сигнали.

Делиус познаваше своя шеф и знаеше, че с него е опасно да се шегува. Малкият „грък“ чисто и просто можеше да нареди да го отровят или убият, без да му мигне окото. Отсега нататък трябваше да бъде много предпазлив. Той повика секретарката си:

— Анализе, в какво състояние е касата?

— Не достигат близо 300 000 лева — отвърна секретарката. — Напоследък имаме раздадени доста безотчетни суми.

— Опитайте се да намерите тази сума — каза Делиус. — Възможно е да ми направят ревизия. Нанесете

в разходите 10 000 лева, които завчера дадох на началника на аерогара Божурище, който се задължи да ми изпраща за проверка международната поща.

Всичко беше станало просто и цинично. След един кратък разговор с началника на аерогарата Делиус си тръгна, оставяйки на бюрото му плик с банкноти. Началникът свари само да козирува.

Анализе веднага замина с една от колите в контората на българския търговец В., който и друг път ги беше измъквал от затруднения.

— Моят шеф ви моли да му наброите веднага триста хиляди лева — каза тя. — Сумата ще ви върна след няколко дена. Трябва да платя на доктор Афанасов и Кераджиев, душата ми изкараха.

— Госпожице Анализе, сумата ще имате след един час, лично ще ви я донеса.

— Знаете ли — каза тя, — че не можем да намерим човек, който да закупи мината в Арабаконак или да участвува в разработката ѝ. Очаквам освен това от Щутгарт да дойде господин Шуберт за една сделка. Естествено ще го пратя при вас. Гледайте да не забравите да ми резервирате една комисиона от десет процента.

— Ваш покорен слуга! — целуна ѝ ръка, раболепно приведен, търговецът В. на прощаване.

Към тринадесет часа архитект Севов причака Канарис около Военния клуб и го взе в колата си. В двореца влязоха през задния вход. Борис нетърпеливо очакваше своя приятел. Той и Канарис се уединиха на разговор в царския кабинет, докато бъде наредено за обед. На първо място Канарис съобщи на царя за плана Хитлер да отвлече неговия тъст, италианския крал, папата. Разказа му още, че Еме му е съобщил конфиденциално, че правителството на Бадолио преговаря със съюзниците за сключване на примирие и присъединяване към антихитлеристката коалиция.

Борис изглеждаше напълно съсипан. Но сега го чакаше още по-тревожна новина.

— Ваше величество, в Берлин знаят за подготвеното от вас съглашение с Джордж Ърли.

— Не е възможно! — извика царят.

— За съжаление така е. Моят по[illegible]ен доктор Делиус е записал най-подробно в Мини[illegible]ерството на вън-

ните работи разговор на вашия посланик. Аз бях длъжен да съобщя на фюрера, защото се опасявах, че Делиус е информирал и Химлер.

Борис беше загубил дар слово.

— Предполагам — продължи Канарис, — че фюрерът ще ви вика в Берлин, за да ви иска обяснение. Вас и Антонеску, защото Румъния също подготвя такова съглашение.

— Как посрещна господин Хитлер новината? — запита Борис.

— Беше много развълнуван — отвърна с нескрита ирония Канарис. — Чух го да казва, че тия, които го напускат, ще съжаляват, защото новите оръжия щели да изменят картината на войната.

— Има ли нещо сериозно в тези нови оръжия? — попита царят.

— Много неща се крият дори и от мене. Наистина Вернер фон Браун работи върху едно страшно оръжие, но ние ще закъснеем. Диверсията на англичаните в Норвегия, където имахме заводи за тежка вода, обърка всичко. Освен това, ако ви интересува моето скромно мнение, никакво тайно оръжие не може да спре настъплението на руснаците.

— Какво ще ме посъветвате? — запита трескаво Борис.

Канарис твърде уклончиво му загатна, че е най-добре да отклони поканата на Хитлер и да печели време. Също така намекна, че ако се открият реални възможности, би могло да се помисли и за предложението на американците, независимо от това, че в Берлин навярно ще вземат най-сериозни мерки, за да осуетят едно излизане на България от Оста.[1] Канарис пренесе веднага с лекота разговора върху положението вътре в страната. Той сподели загрижеността си и каза, че е

[1] Резидентът на абвера в Турция Лаверкюн седем години след войната в разговор с английския журналист Кольвин съобщи, че е напълно възможно Канарис да е посъветвал царя да сключи мир със съюзниците. Есесовецът Хупенкотен, който разследва по поръчение на Химлер дейността на абвера, също съобщава за посещението на Канарис при Борис и за възможността двамата да са водили политически разговори в духа на възприетата по това време от Канарис политика на застраховане пред съюзниците. — Б. а.

особено важно да се вземат решителни мерки против партизаните в страната, които по негови сведения представляват вече внушителна сила. Събитията сега всъщност работят за комунистите. Не е пресилено да се каже така. Фаталната грешка на Хитлер е, че със своята политика допринесе за бъдещото комунизиране на голяма част от Европа. Всяка държава, която би могла навреме да се измъкне от Оста и сключи примирие със съюзниците, в същото време се спасява и от комунизма. Борис слушаше с интерес, с изненада. Съветите на Канарис и болшевишката опасност — всичко се свързваше, затягаше...

Следобед в бюрото на Делиус имаше конференция. Присъствуваше и специално извиканият от Турция Лаверкюн. Канарис поиска да му докладват отново и подробно за подготвяното съглашение на Борис с Ърли. Лаверкюн каза, че посланикът в Турция фон Папен навярно се е сдобил с твърде интересен източник за информация. (По-късно се разкри, че това е камериерът на английския посланик в Анкара на име Базна. Фон Папен му беше дал псевдонима Цицерон. Цицерон предаваше на немците филми със снимки на документи, които изваждаше нощем от касата на посланика и снимаше. За всяка фотолента хитлеристите му заплащаха 15—20 000 фунта стерлинги, повечето от тях фалшиви.) По сведения на Лаверкюн фон Папен навярно води преговори за сепаративно примирие с Англия и САЩ. Лаверкюн съобщи и редица данни за пристигащи в Турция английски и американски части, както и за съсредоточаване на войска в Палестина.

Независимо от агентурната мрежа на Лаверкюн в Турция бюрото на Делиус беше насочило напоследък много сили към тази страна. Кадрови разузнавачи, най-често прикрити като търговци, кръстосваха територията на Турция и чрез подкупи и шантажи или като използуваха представители на различни мюсюлмански секти, които мразеха англичаните, събираха информация. В град Харманли беше създаден разузнавателен център с голям обсег с ръководител Хуберт. Той използуваше покрай другите средства за връзка и гълъби. Делиус докладва, че отскоро Хуберт разполага с източник във Военното министерство на Турция и сведенията за личния състав, за броя на конете, количеството и качеството на въоръжението могат да се считат достоверни.

Преди два месеца беше започната игра с турското разузнаване чрез Сюлейман Пехливан. Съпоставянето на официалните сведения, писани от турската полиция, със сведения от други източници даде възможност да се разкрият някои тенденции на турското разузнаване. Делиус спомена и за един малък провал на Хуберт, който обаче не можел да му се пише в минус. Разузнавачът научил, че туркинята Мюзеин (Надя) Сарагьозел решила на всяка цена да замине за Турция. За да осъществи това си намерение, тя се сближила с турския консул в Пловдив. Хуберт се свързал с нея, обещал й поддръжка и може би малко грубо я заставил да се съгласи да открадне ключовете от касата на консула. Мюзеин се съгласила, но в последния момент се изплашила и признала всичко на консула. Понастоящем правели опити с генерал Расим, личен приятел на президента Исмет Инюню, който се занимавал с военните доставки. На него били подчинени всички фабрики за производство на оръжие и всички задгранични служби по закупка на оръжие. Бюрото разполагало още с разобличителни факти за генерал Расим, който бил участвувал в редица афери по доставка на оръжие.

По нови сведения в предстоящата среща между Инюню и Чърчил турският премиер ще се опита да получи максимални изгоди за своята страна, тъй като се преценява, че Англия ще се стреми да запази влиянието си в този район. Интересен е и друг факт — напоследък се забелязва усилена дейност на англичаните за вербуване на турци в Цариград. На всяко вербувано лице те заплащат около 45 турски лири. Шофьори или механици получават по 300 лири.

След това Делиус представи обширен доклад, който съдържаше сведения за Турция, Сирия, Иран, Палестина и Румъния, придружен от схеми. Всички материали взе полковник Ханзен. Докладът беше твърде подробен — имаше сведения за английски и американски войски, за танкове, авиация и други средства, за дислокация на турските войски.

Канарис даде редица указания на подчинените си. По всички останаха с впечатление, като че ли този човек е изпаднал в тежка депресия. Трудно беше да се

следи ходът на мислите му — той скачаше от една тема на друга, често не можеха да разберат почти нищо. Внезапно прекъсна логическите изводи за вероятните намерения на англичаните в Близкия Изток и се впусна в дълга тирада за положението на Балканите. Думите му се сториха на Делиус зловещи. Накрая адмиралът каза:

— Поздравявам ви от името на службата със своевременното разкриване на тайното съглашение между България и САЩ. Фюрерът е доволен.

Делиус очакваше много повече. Той се опита да докладва за финансовото положение на бюрото, но адмиралът го прекъсна и запита дали е пораснало кученцето, което му беше подарил.

Вечерта във Военния клуб, в малкия салон, се състоя официална вечеря, на която присъствуваха много български генерали и полковници от министерството и Генералния щаб, както и немски офицери и служители от легацията. Генерал Лукаш раздаде ордени на мнозина немски офицери. Канарис не получи орден, тъй като вече имаше един, който му се полагаше по чина. Не получи и Делиус. Орден „За военна заслуга“ III степен с мечове и дъбов венец му беше връчен още миналата година след производството му в чин подполковник.

След вечерята гостите бяха изпратени до булевард Царя, където чакаха колите им. Бяха се натрупали доста любопитни граждани, но в широк кордон наоколо охраняваха български войници и немци от полицейската рота, кой знае защо, подчинени не на гестапо, както беше другаде, а на Делиус.

Канарис и Делиус седнаха в „Мерцедеса“, пред тях и зад тях се понесоха коли с полицаи и скоро автомобилната колона се проточи по Княжевското шосе.

Делиус сви от шосето и подкара по една прашна улица към вилата си. Тук-там се виждаха постове от пръснатата из околността охрана. Фаровете на колата осветяваха царевични ниви. Пред вилата стоеше на пост български полицай. Цялата сграда беше осветена. На стълбището чакаше секретарката и Канарис я поздрави. Заведоха го в спалнята на Делиус да се преоблече, след това той дойде в кабинета, където му поднесоха кафе, коняк и праскови. Най-сетне останаха са-

ми. Канарис помълча, удобно изтегнат в креслото, и някак изведнъж подхвърли въпроса:

— Какво е истинското ви мнение за България?

— Лошо — призна Делиус. — В момента цели войскови части водят сражения с партизаните, а по сведенията, с които разполагам, партизанското движение още повече се масовизира.

Партизаните трябва да бъдат унищожени до крак! — каза Канарис. — Вашата задача сега е ликвидирането на комунистическата партия в България. Ние сме длъжни да мислим за бъдещето. В тази страна, независимо от превратността на съдбата, трябва да запазим режим с оглед на нейното бъдеще и бъдещето на Европа. Това е наш дълг пред бога. Какво ще кажете, подполковник Вагнер, бях много изненадан, когато се явих на доклад пред фюрера и той вече знаеше за съглашението.

— Причината е в това, че господин министърът Бекерле вече имаше информация и ме помоли да отида в легацията, когато готвех доклада си за вас — отговори Делиус.

— Предпочитам сведения от подобен характер да ми докладвате в бъдеще лично в Берлин... Е, какво научавам, драги, често сте посещавали семейство Дитрих на улица Гурко. Съпругата била доста интересна.

— Мила е — отговори Делиус.

— Оставихте ли полякинята?

— Отдавна.

— Може би поради расов признак? Така и господин Гьобелс се отказа от чехкинята Лида Барова. Не сте прав, драги, не смесвайте жените с политиката.

На другия ден Канарис отлетя за Берлин.

Последствията от това посещение не закъсняха. Веднага по предложение на Канарис в България пристигна немски център по обучението със задача да запознае германското командуване с подготовката на българската войска. Офицерите от центъра присъствуваха на всички по-големи военни занятия. Те изпращаха указания за борба с бойни коли и за използуване на новите технически бойни средства, за да обогатят българските военни части със собствените си поуки от фронтовете. Можеше да се предполага, че германското командуване преследва друга, скрита цел — опитва на-

чин за сближение и спечелване на българското офицерство. Немските офицери се държаха прекалено коректно и търсеха възможност да общуват с отделни български офицери.

Събитията се носеха с главоломна бързина. Хитлер отново повика в Берлин цар Борис и румънския диктатор Йон Антонеску. След завръщането си от Германия Борис внезапно заболя и на 28 август почина.

По-късно, след народната победа, на съдебния процес над военнопрестъпниците в София неговият брат Кирил заяви, че царят е бил отровен от есесовци, които го снабдили с неизправна кислородна маска при обратния полет със самолета. Но Кирил не можеше да даде никакви доказателства. Лаверкюн смяташе, както после изяви, че Борис е умрял от сърдечен пристъп, след като е взел гореща вана. Официалният смъртен акт за царя, подписан от лекари и Филов, гласеше, че смъртта е последвала от запушване на лявата сърдечна артерия, двустранна пневмония, оток на белите дробове и мозъка. В Берлин бяха предадени последните думи на царя, че той твърдо вярва в окончателната победа на Адолф Хитлер. Независимо от всички версии, които се пуснаха в обръщение след смъртта му — че са го отровили германците, че го е тровила италианската принцеса Матилда или че е умрял от собствена смърт, — хитлеристкият агент до последния си дъх остана верен на нацистка Германия, така както и баща му беше верен на кайзерова Германия, довеждайки България отново до катастрофа. Колебанията му през 1943 година бяха всъщност тревога единствено за съдбата на династията и той беше готов да се продаде на англичани или турци, стига само да запази короната си от надигащия се като буря народен гняв.

За цар на България беше поставен шестгодишният му син Симеон. Узурпаторското правителство на Филов натрапи за регенти оръдията на Хитлер — принц Кирил, Богдан Филов и генерал Михов.

През ноември се събраха Рузвелт, Чърчил и Чан Кай-ши да обсъдят бъдещите действия против Япония. След това в Техеран се състоя среща между Сталин, Чърчил и Рузвелт. На Техеранската конференция бяха разгледани и съгласувани военни въпроси, беше решено откриването на втори фронт от съюзниците, прие

се декларация за съвместни действия след войната. Заседанията ставаха в самостоятелна сграда на територията на съветското посолство. Тази сграда беше охранявана от международен караул: на всеки пост имаше трима часови — по един от страна на СССР, САЩ и Англия.

На 17 декември лондонските вестници предадоха едно съобщение, което събуди голям интерес:

„По съобщение на вашингтонския кореспондент на агенция „Ройтер“ президентът Рузвелт съобщил на пресконференция, че се е настанил в руското посолство в Техеран, а не в американското, тъй като Сталин бил уведомен за германския заговор.

Маршал Сталин, добавил Рузвелт, съобщил, че е възможно да бъде организиран заговор срещу живота на всички участници в конференцията. Той помолил президента Рузвелт да се настани в съветското посолство, за да избегне необходимостта от пътувания до града... Президентът заявил, че край Техеран се намирали стотици германски шпиони. За немците било твърде изгодно, добавил Рузвелт, ако съумеели да си разчистят сметките с маршал Сталин, с Чърчил и с него по време, когато те биха пътували по улиците на Техеран.“

През същата година Хитлер замисляше все такива операции с голям политически и пропаганден ефект, но без съществено значение за изхода на войната. Той поръча на щандартенфюрера от SS от Скорцени, специалист по диверсиите, да измъкне Мусолини от ареста му на непристъпния планински връх в Гран Сасо. Със специални планери главорезите на Скорцени се приземиха край хотела, обезоръжиха охраната и с лек самолет откараха дуче в Германия. Пропагандата вдигна небивал шум, по вестниците се появиха снимки на двуметровия есесовец с лице на горила, насечено от белези.

След това беше замислено отвличането на италианския крал и папата, но то не се осъществи. Сега на Хитлер му хрумна нова идея — да убие Чърчил и Сталин и да отвлече Рузвелт, за да може да диктува на американците своите условия. Както се разкри по-късно, този заговор е бил наречен от хитлеристите опера-

ция „Вайтшпрунг“ („Далечен скок“). Шефът на главното управление за имперската безопасност Калтенбрунер възложи тази операция на началника на VI отдел при управлението — на д-р Валтер Шеленберг. Младият Шеленберг се залови енергично да подготвя операцията. В планините на Норвегия бяха изпратени диверсанти, специално подбрани по определени външни белези — мургава кожа, продълговато лице и сини очи. Оставиха си мустаци, за да приличат на кюрди, и през цялото време, за да свикнат, се движеха в кюрдска национална носия, с пояси и ятагани. Специалистите ги запознаваха с нравите на населението, с географията на страната, с устройството на харемите.

Така се случи, че за тази операция беше поканен и пехотният офицер от Ровно Паул Зиберт от „приятеля“ му есесовеца фон Ортел, Паул Зиберт беше всъщност съветският разузнавач Николай Иванович Кузнецов от специалния чекистки отряд на подполковник Д. Н. Медведев. Кузнецов докладва на командира си, а той от своя страна съобщи в Москва. Там бяха засечени две сведения — едното от Берлин. Нямаше никакво съмнение, че операцията „Вайтшпрунг“ е в пълен ход.

Шеленберг назначи за водач на групата Юлиус Шулце. Заместник на Шулце беше Вили Мерц.

„Групата „кюрди“ беше изпратена в София. Настаниха я в една от специално опразнените вили в Овча купел. Никой в София освен Делиус не знаеше за гостите. Охраната организираше лично той. Докато чакаха човека от Берлин, Делиус обсъждаше с Шулце плана за действие. Беше решено, щом изпълнят задачата, да се качат на камили и да се вмъкнат в Турция, където щеше да ги срещне със свои хора Лаверкюн. Там всичко щеше да бъде готово, за да минат безпрепятствено границата и довлекат пленения американски президент. Лаверкюн беше потвърдил чрез парола по радиото своята готовност. Обади се и резидентът в Иран, известният археолог д-р Опенхайм. И така за операцията се грижеха трима „доктори“.

Един следобед на летище Божурище пристигна Делиус и се запъти към специално охранявания хангар, където имаше огромен самолет „Юнкерс-52“. До този самолет можеха да се приближат само той и трима доведени лично от него техници. Охраната беше предупредена, че за всеки пропуск ще има само едно наказание — разстрел. Самолетът беше готов. Бяха му инсталирали допълнителни резервоари за бензин, резервоарите бяха пълни, моторите — изпробвани. Делиус показа на началника на летището заповед от генерал Лукаш — целият обслужващ персонал и войниците се пускаха в градски отпуск до следващия ден, офицерите се освобождаваха от всякакво дежурство. На летището оставаше единствено охраната на тайнствения немски самолет. Странното беше, че самият началник на летището трябваше да се прибере в къщи.

Всичко беше готово. Оставаше само да чакат човека от Берлин. Радиостанцията на Патриарх Евтимий беше в непрекъснато дежурство. Най-сетне съобщиха — човекът ще пристигне в 23 часа. Беше 14 номеври. Делиус отиде да вечеря в ресторант „България“. Обадиха му се неколцина приятели. Тази вечер той беше загадъчно мълчалив, слушаше приказките им и често поглеждаше часовника си. В 21 часа той нареди на келнера да занесе в колата му каса бутилки с шампанско. След това отиде в полицейската рота и заповяда да го последват два автомобила с полицаи. Докато шофираше към вилата в Овча купел, неволно мислеше за съдбата на „кюрдите“. Не би искал да бъде на тяхно място, макар да знаеше, че при успех Хитлер ще ги позлати. Северната част на Иран беше окупирана от съветски войски, а южната от английски. Шахиншахът на Иран, макар и формално, беше обявил наскоро война на Германия. По сведения на Лаверкюн голяма част от германците бяха арестувани. В страната цареше безпокойство, племената се бунтуваха, водачите на кюрдските племена можеха да се купят за кесийка опиум или за шепа злато.

Делиус завари „кюрдите“ да се обличат, да си навиват чалми и да пъхат ятагани в поясите. Настроението не беше лошо. Той внесе шампанското и ги почерпи за успеха на акцията. Шулце непрекъснато бърбореше. Навярно мечтаеше да затъмни славата на Скорцени.

Автомобилите потеглиха за Божурище с голяма скорост. След като остави всички при самолета и се увери, че в летището няма нито един външен човек, Де-

лиус потегли с охраната към летище Враждебна да посрещне човека от Берлин. Точно в 23 часа на пистата се приземи изтребител и от него слезе мъж в цивилни дрехи с вид на дребен чиновник. Това беше д-р Шеленберг. Делиус изтича и се представи. В момента и през ум не му минаваше, че докладва на човека, който след няколко месеца наистина щеше да му стане началник.

Двамата седнаха в „Мерцедеса“ на Делиус и той подкара, следван от колите на охраната.

— Всичко в ред ли е? — запита Шеленберг.

— Да, господин щандартенфюрер. Тайната е абсолютно запазена. Знаем само вие и аз.

Колата прекоси София и се понесе по шосето за Божурище. Беше студена и тъмна нощ. Тук-там срещаха само двойки конни полицаи. Пусто и тъмно беше в летището.

Когато пристигнаха, самолетът беше изкаран вече на пистата, моторите му работеха. По него нямаше никакви опознавателни знаци. „Кюрдите“, строени в редица, чакаха. Шеленберг се ръкува и каза само няколко думи:

— Помнете, че в тази нощ фюрерът не спи и мисли за вас. Онова, което ще направите, ще разтърси света.

„Кюрдите“ се качиха, моторите заревaха и самолетът се понесе по замръзналата писта. В него светеше само една лампичка — лампичката на щурмана, който бе забил поглед в една точка: Шираз.

Делиус и Шеленберг се върнаха в бюрото. Радистът чакаше. Шеленберг му предаде текста на радиограмата:

„Берлин. Принц Албрехтщрасе 8. Секретно — от имперско значение. До райхсфюрера Химлер. Операцията „Далечен скок“ започна.“

Делиус раболепно поднесе на Шеленберг чаша с шампанско и каза:

— Разрешете ми честта да бъда първият, който ще ви поздрави като генерал-майор! Хайл Хитлер!

— Благодаря ви, драги Вагнер, най-много ме радва това, че сте искрен!

Странни неща се случиха през последните дни на ноември в Техеран. Един след друг изчезваха видни членове на немската колония в града. Нощем из различни места на града избухваше яростна стрелба. Иранската

полиция откри убити на улицата двама млади хора в кюрдска носия. Те нямаха никакви документи. По телата им откриха особени знаци, татуирани под мишницата на лявата ръка. Полицаите, разбира се, не знаеха, че това са знаци на кръвната група и че те се татуират само върху кожата на есесовските офицери.

Групата, която съпровождаше Рузвелт, се състоеше от 17 души. Неговият самолет пристигна, като пренесе и знаменития му филипински готвач. На 28 сутринта при Рузвелт дойдоха развълнуваният Хариман и началникът на секретната охрана. Хариман разказа на президента, че съветите са го осведомили за следното — градът е наводнен от германски агенти и са възможни „неприятни инциденти“. Хариман от вежливост не употреби истинската дума — „покушение“. Съветите предлагали президентът да се настани в една вила на територията на тяхното посолство, където те му гарантирали пълна безопасност. „...разумът диктуваше да се живее, където е най-безопасно“ — писа по-късно синът на Рузвелт, Елиот. В 15 часа президентът се пренесе в съветското посолство в центъра на Техеран. Чърчил се настани в английското посолство, което се намираше на две крачки от съветското — и двете опасани от кордон усилена охрана.

От „кюрдите“ никой не се върна. След два месеца доктор Делиус зачеркна от задачите си грижата по приемането в България на участниците в операция „Далечен скок“.

ТРЕВОЖНА РАВНОСМЕТКА

Задачата, която Канарис беше поставил на Делиус, изглеждаше не само изключително трудна, тя беше абсурдна. Единствено човек, който е загубил всякаква реална представа за нещата, можеше да иска „унищожение на комунистическата партия“. Делиус получаваше информация от полицията и Военното министерство и знаеше много добре какво представляваше тази партия

в 1943 година. В своите доклади се стараеше обективно да обрисува картината на съпротивата в България. Или Канарис не следеше досегашните му доклади, или с него наистина ставаше нещо, както беше загатнал Шеленберг. Канарис напоследък страдал от психическо разстройство. Делиус пък смяташе, че шефът му разиграва една от поредните си роли — прави се на побъркан, но защо?

Все пак се зае добросъвестно отново да проучи всички материали от преди три години и да ги анализира. Той се интересуваше не само от ръста на комунистическото движение и броя на саботажите и конспирациите, но преди всичко от психиката на комунистите, от влиянието им и техните връзки с народните маси. Точно преди двадесет години Българската комунистическа партия беше извършила въстание, потушено след кървави сражения с войска, полиция и шпицкоманди. Дейността ѝ след това беше минала през различни перипетии, бяха се изменяли форми и методи на борба. Непрекъснато беше подлагано на изпитания умението на кадрите ѝ да преминават към нелегалност, да се законспирират във всяка организация, да поддържат огромна мрежа от сътрудници и ятаци, които да ги укриват и подпомагат.

На Делиус му правеше особено впечатление, че тук в тази малка страна събитията на Източния фронт като точен барометър отразяваха градуса на кипежа на народната съпротива, оглавявана от комунистите. В 1941 година по преценка на РО партията наистина беше една все още не масова организация, но затова пък от смели и готови на всичко членове. Активизирането на дейността ѝ се движеше неумолимо по възходяща линия. През есента на 1941 година в полицейския дом на пл. Възраждане в София Дирекция на полицията организира изложба на материали, донесени от емигранти, пристигнали от СССР. Делиус също посети тази изложба, за да разгледа оръжието, парашутите и взривните материали. Екипировката беше отлична, емигрантите носеха фалшиви лични карти, пистолети, бомби, топографски карти, български и чужди пари, хранителни и санитарни припаси — всичко необходимо за едно по-продължително съществуване, докато си създадяха връзки с нелегалната партия. И все пак голяма част от тях бяха заловени и избити. Тогавашният директор на полицията

Драголов вдигна много шум, раздаваше награди, отпечата и специален албум.

Полицията според фактите, с които разполагаше, описваше състоянието на българската политическа емиграция в Съветска Русия. Виждаше се, че много от емигрантите, забягнали главно след Септемврийското въстание, бяха завършили политически или военни академии, медицински факултети и технически училища, бяха се издигнали до отговорни постове. Част от тях бяха участвували и в Гражданската война в Испания, където бяха натрупали боен опит. На 7 юли 1941 година започнало мобилизирането на българските емигранти. Както им заявил Васил Коларов, член на изпълнителния комитет на Коминтерна, било настъпило време да се реши „кой кого“. При победа на хитлеристите щяла да настъпи реакция за десетки години.

Мобилизираните емигранти били разпределени така:

I. Военна организация

II. Саботьори (парашутисти)

Членовете на военната организация били по-възрастни хора, с голям политически стаж, повечето с висше образование. Тяхната основна задача била борба с немците в България, запазване на неутралитета на страната, борба за демократизъм. В щаба на тази организация влизали: Цвятко Радионов (Радойнов), полковник от съветската армия и преподавател във военната академия в Москва, няколко години преди това съветник при щаба на републиканската армия в Испания; Иван Винаров, полковник от Червената армия, пропътувал с различни задачи Азия и Европа. Полицията предполагаше, че Винаров е участвувал в отвличането на генерал Милер от Париж, а след това под ръководството на руския евреин Голдщайн — и в нашумялото на времето отвличане на генерал Кутепов.

Членовете на военната организация се разпределяли според административното деление на страната по области и една от задачите им била да работят за укрепването на партията.

Групата на парашутистите била съставена от млади, смели, дейни хора, способни на всякакви саботажни акции. Те трябвало да работят и за организиране на партизански отряди под ръководството на щаба на военната организация, да разрушават мостове, фабрики и

складове, да избиват фашисти, да се борят против въвличането на България във война срещу СССР. Парашутистите получили райони за действие, били разделени на пет групи и към всяка от тях имало радист.

Подготовката на всички емигранти била извършена грижливо — те преминали специални курсове по действие с взривни материали, обучавали се в скачане с парашут и т. н.

Членовете на военната организация били прехвърлени в България с подводници в различни дни на месец август. Групата на Цвятко Радойнов слязла с гумени лодки близо до устието на река Камчия, там слязла и групата на Георги Янков.

Парашутните групи през септември започнали да скачат обикновено към полунощ в определените им райони.

Борбата на полицията и с едните, и с другите групи, както личеше от сведенията, е била ожесточена и свързана с много жертви. Делиус си спомняше, че през есента на 1941 година беше посещавал всеки ден Дирекция на полицията, за да получава информация лично от Драголов. В цялата страна полицията беше алармирана и вдигната на крак. По горите, край селата и пътищата бяха организирани засади, подвижни отряди с камиони се носеха из различни райони, престрелките не секваха денонощно.

На 8 ноември беше блокирана в Сливен къщата, където се укриваше Съби Димитров, от 75 стражари и 20 войници. (Той се беше завърнал в родината, за да вземе участие във въоръжената борба на народа срещу фашизма и хитлеристките окупатори. Смелият партиен деец, който по време на Гражданската война в Испания представляваше ЦК на БКП в ЦК на Испанската комунистическа партия и отговаряше за българите интербригадисти, беше отново в града, където години наред ръководеше работническите борби.)

Рано сутринта жена му излезе на двора и видя гъстия полицейски кордон. Полицаите нахлуха в къщата с ругатни. Крещяха: „Къде е скрит? Да се предаде Съби Димитров!“ Жената им отговори с вик: „Убийци, палачи!“ Запушиха ѝ устата и дадоха заповед къщата да бъде хвърлена във въздуха. Съби чу това и през стената на скривалището прокънтя:

— Палачи, вие ще станете господари на трупа ми, но

духа ми никога, той вечно ще живее между работничеството! Съветска Русия ще победи!

След това се чу тих изстрел. Намериха го в скривалището с окървавена глава . . .

Голямо сражение бе станало с една парашутна група в гората между селата Оризаре и Жребчево, където бяха убити мнозина полицаи. Втората група беше скочила в Добричко. Преследваше я войска и полиция. След ожесточена престрелка полицаите стигнаха на 50 крачки от парашутистите и започнаха да ги увещават да се предадат.

— Защо сте дошли? — провикна се един от парашутистите. — Ние сме българи и сме на българска земя. Гонете германците. Вашата . . . живи няма да се предадем! Оттеглете се, защото ще дадете много жертви.

Полицаите и войската атакуваха. Един от полицейските началници успя да намуши с ножа си паднал парашутист. Макар и със забит в гърдите нож, парашутистът възпламени бомба.

Друга група, която беше скочила в Асеновградско, също бе преследвана от много полицаи. В тяхна помощ изпратиха от София двама гестаповци с полицейски кучета.

Най-ожесточена беше борбата с групата на Йордан Кискинов. Участвуваха немци и дадоха убити, Кискинов и Романов загинаха по време на престрелка в кръчмата на село Копривлен, където бяха отишли за храна.

От членовете на военната организация бяха убити 17 души, а към 10 се бяха укрили. От парашутните групи двама се бяха укрили, а 29 бяха заловени или избити. Полицията даде към 14 убити и ранени, а немците — към 10.

Делиус беше опитен военен и разбираше, емигрантите имаха повече жертви, защото ги атакуваха десеторно повече противници. В редица случаи се беше намесвала и ръката на предател. Организирани отлично, екипирани и въоръжени, с ясни и съвсем конкретни задачи, те биха могли наистина да разстроят съобщенията и да нанесат големи вреди на предприятията, работещи за немската армия. Ожесточените боеве, в които бяха участвували, сражавайки се до последния куршум, сочеха, че са смели, преданы и убедени в идеята си хора. Защо все пак не бяха успели?

Причината можеше да се търси в обстановката през

септември 1941 година, когато германските успехи на Източния фронт бяха големи, пропагандата беше успяла да обезвреди и отчая много хора. Партията навярно все още нямаше широка база от връзки и ятаци, можеше да се допусне, че не е разполагала през този период с достатъчно оръжие и съобщителни средства, за да узнае и организира навреме посрещането и укриването на емигрантите.

На 16 юни 1942 година в тунелите на военното стрелбище в София бяха докарани 18 комунисти. Незабавно изпълниха произнесените им същия ден смъртни присъди по делото на парашутистите. Между осъдените беше и Цвятко Радойнов. (Той се беше завърнал в България през лятото на 1941 година. С опита си на участник в Испанската гражданска война, на преподавател във военната академия „Фрунзе“ в СССР и полковник от съветската армия, Радойнов беше особено нужен за борбата в страната. Той стана ръководител на военната комисия при ЦК на партията и беше заловен и съден като такъв.)

Записаха последните желания на осъдените и ги разпределиха на три групи в тунелите. Съблякоха им арестантските палта, а някои си свалиха ризите и останаха полуголи (ризите пожелаха да бъдат предадени на близките им). Завързаха ги за коловете. Когато им поставяха маски на лицето, Цвятко Радойнов извика:

— На нас паметници ще ни вдигнат тук! Да живее Съветска Русия! Победата е нейна!

— Да живее независима България!

Чуваха се разпокъсани викове:

— Долу тези мръсни немци!

— Вън германците, да живее независима България!

Прокурорът даде заповед за стрелба и осъдените бяха екзекутирани.[1]

Делиус се мъчеше да проникне в същността на многото проявления от този род. Спъваха го омразата му към комунистите, расистките предразсъдъци. Така и не можа да схване психиката на бореца за свобода и социална справедливост. Със завоевателската си наглост бюрото на Делиус се намеси и в еврейския въпрос. Делиус съобщи в щаба на войската, че през Свиленград често минавали евреи за Турция и Палестина, което „представлявало една добавка към военната мощ на противниците“. Прилагаше списъци на изселници, алармираше, че евреите, уж шпиони на противника, бързали да се измъкнат от правосъдието.

[1] Из полицейските архиви. — Б. а.

Когато научи, че във Варна е започнала поправката на моторния платноход „Марица“, той веднага поиска да узнае дали корабът няма да бъде използуван от евреите, тъй като се научил поверително, че в български и еврейски кръгове се говорело за една предстояща акция за изселване на евреите в противникови държави.

В друго писмо Делиус съобщаваше, че получавали конкретни данни за опити на богати евреи да минат нелегално границата на Турция. Подготвял се един транспорт от софийски евреи, които заплатили за 10 лица един милион лева и 40 000 лева за камион, който да ги пренесе до границата. Негови разузнавачи му донесоха изложението на бившия морски капитан Антон Прудкин[1] от 1941 година във връзка с потъването на кораба „Цар Крум“, където бяха загинали към 200 души евреи, между които 70 деца.

Прудкин пишеше, че наблюдавал подготовката на този кораб за отплаване. Обшивката му била толкова прогнила, че като го ударили на няколко места с тесла, тя се пробила. Бившият стопанин гледал как да се отърве от това корито, което можело всеки момент да потъне. Арматорите потърсили екипаж на евтина цена и назначили неопитни хора. Капитанът, който нямал понятие от корабоплаване, дори не си подготвил навигационни уреди. Цялата подготовка била извършена небрежно, не бил поставен мотор, тъй като корабът не можел да издържи сътресението. Освен това корабът бил претоварен с хора.

Внезапно Делиус предложи да се разреши на голяма група евреи да заминат с кораба „Марица“ — той се наемаше да повтори трагедията с „Цар Крум“.

Тогава генерал Лукаш писа до министър-председателя едно писмо, в което с наивни аргументи се опитваше да убеди правителството, че всеки евреин, напуснал страната, „увеличава мощта“ на съюзниците, че „всич-

[1] Прудкин беше разстрелян от полицията като ръководител на саботажна група във Варна.

ки евреи, без изключение, са враждебно настроени срещу силите на Оста и срещу нас, като желаят победа на англосаксонците и на болшевиките".

А Филов писа в дневника си:

„Напомних на царя, че преди два дена Бекерле ми съобщи, че тяхното правителство не би одобрило, ако ние изселим в Палестина уговорените с английското правителство (посредством швейцарската легация) 4000 деца и 500 възрастни, понеже това би послужило за пропаганда в полза на Англия ... Германците не искали да се месят в нашите вътрешни работи и биха подкрепили всяко правителство, което е в състояние да се справи с комунистите и с евреите, за които в Нова Европа няма място ..."

Филов даде нареждане на пресата да започне кампания против евреите и комунистите. В София пристигна пратеникът на Айхман хауптщурмфюрер Данекер и се уговори с комисаря за еврейските въпроси Белев да бъдат депортирани 20 000 евреи от новите земи в Полша. Правителството послушно гласува редица постановления, които уреждаха практическите въпроси по незабавното изпълнение на споразумението с Данекер. Комисарството на Белев трескаво се зае да организира депортирането: направиха се подробни планове за етапните пунктове, за влаковете, за приемането на еврейското имущество, за мерките по опазване на тайната от народа.

Акцията започна в началото на март в редица градове в Беломорска Тракия. Към полунощ, след блокиране на градовете, полицаи почукваха на еврейските къщи и предупреждаваха живеещите, че ще ги въдворят на временно местожителство във вътрешността на страната. В срок от 30 минути да се облекат и да вземат със себе си долни дрехи, завивки, прибори за ядене, парите и скъпоценностите си. Багаж — 40 килограма. След това къщата се запечатваше.

Евреите откарваха в лагер, където ги обискираха и вземаха парите и скъпоценностите им. Други комисии отиваха да опишат запечатаните домове. Както се разкри по-късно, фашисти и булгарни типове от тия комисии се отдали на грабеж и машинации, обогатявайки се с чуждо имущество. Между тях имаше полицейски началници, кметове и чиновници. Помощник-кметът на Кавала Петко Костов Папазов например при закрит търг

оценил фина мебел и сервизи на стойност 40 000 лева за 1000 лева и ги купил.

Еврейските ешелони потеглиха за лагерите на смъртта в Полша. И тогава, научавайки за извършеното престъпление, се вдигна на крак целият български народ. В Народното събрание политиката на филовци срещна неодобрението на значителна част от депутатите. Четиридесет и трима народни представители начело с подпредседателя Д. Пешев под давление на българската общественост връчиха на Филов протестно изложение. Започнаха заплахи и натиск, Пешев беше отстранен от поста си. Комисарят Белев беснееше, че бил поел ангажимент пред немците и сега не можел да понесе своя позор. Той си подаде оставката в знак на протест (разбира се, не му я приеха).

Цялата нелегална комунистическа преса разобличаваше престъпниците, видни общественици се обявиха против решението на правителството, протестното събрание в софийската синагога се разрасна в манифестация по улиците, по цялата страна ставаха манифестации.

Полицейският аташе Хофман докладва в Берлин, че правителството направило всичко възможно да депортира евреите, но обстоятелствата в България били по-различни от другите окупирани страни, имало много трудности, трябвало да се вземат пред вид вътрешнополитическите и външнополитическите последици. Калтенбрунер получи писмо, че „от общополитическо гледище е даже опасно в сегашния момент да бъдат предприемани постъпки по еврейския въпрос". По-откровен беше пълномощният министър Бекерле. Той докладва, че ще успеят да уредят без остатък еврейския въпрос, щом *германските успехи на фронта отново минат на преден план.*

България беше единствената страна в окупирана Европа, която не позволи на хитлеристите да изселят от пределите ѝ нито един евреин.

Делиус се опитваше да разбере причините за неуспеха на акцията. Пред него стояха записи от предаванията на нелегалната радиостанция „Христо Ботев". Още през месец октомври 1941 година тя издигна лозунг за създаване на Отечествен фронт. По-късно, на 17 юли 1942 година, радиостанцията беше оповестила програмата на Отечествения фронт. В нея се призова-

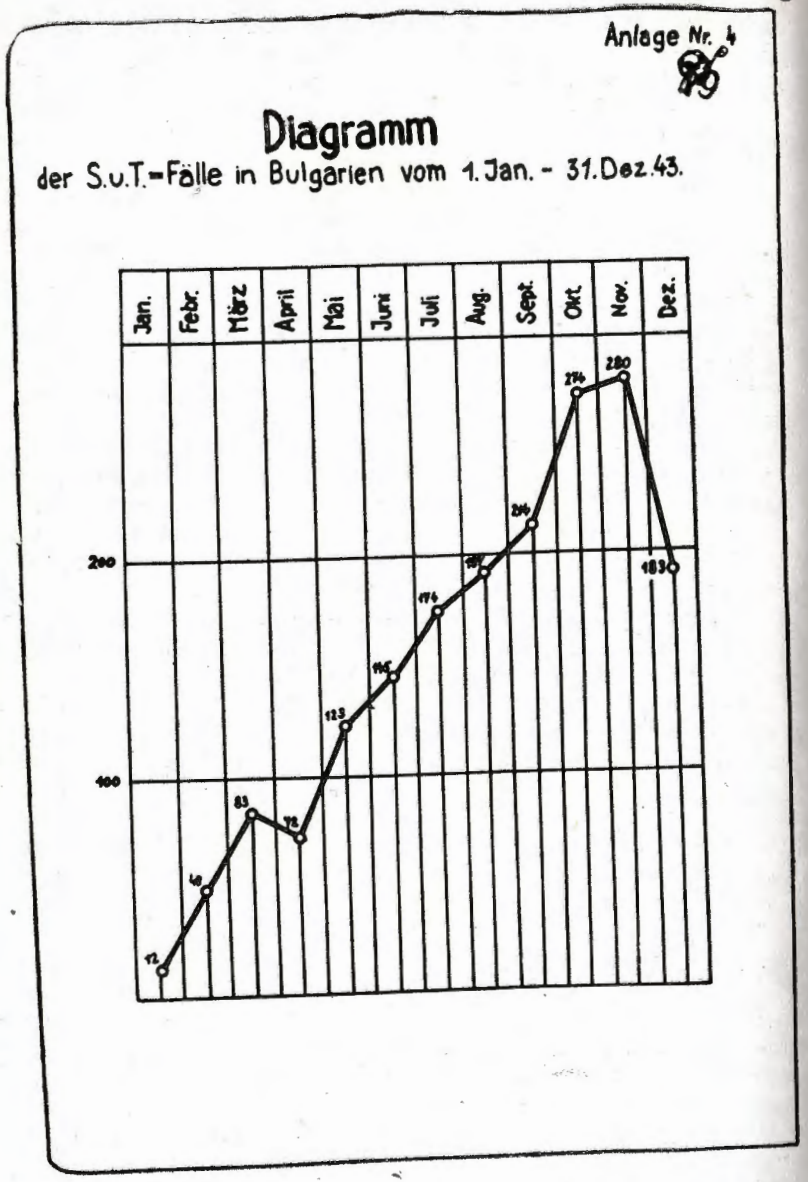

Диаграма за загубите в боевете с партизаните през 1943 г.

ваха на борба всички патриотични антифашистки сили. Бяха записани речи на Георги Димитров, Васил Коларов и Станке Димитров, които българските граждани слушаха по радиоапаратите си на вълната на държавната радиостанция. От страниците на нелегалния вестник „Работническо дело", от позивите и лозунгите по стените на сградите, от тайните срещи и разговори следваха призиви към народа да пресече позорното престъпление. Към битката на партията се бяха присъединили здравите патриотични среди.

Онова, което плашеше хитлеристкия разузнавач, бе, че комунистическата партия беше успяла за две години да приобщи огромна част от народа и да го спечели за своите идеи. Жестоките репресии не даваха никакъв резултат. Той знаеше, че къщите на партизаните се изгаряха, че по селата се разнасяха забучени на колове партизански глави, че без съд се избиваха ятаци с целите им семейства. Борбата ставаше все по-напрегната и кървава. За това свидетелствуваха и докладите на РО, един от които предизвика събирането на коронен съвет.

Сега в бюрото на Делиус се попълваха ежедневни диаграми за партизански акции и саботажни действия на бойните групи, водеше се карта на партизанските райони, правеха се статистики. В диаграмите пулсът на народната борба се движеше по една възходяща линия. Полицията признаваше, че задачите ѝ са станали много тежки. Българската комунистическа партия използуваше всички фактори — Отечествения фронт и политическите партии — и настъпвайки последователно и на етапи според възникналите вътрешни и външни събития, разрешаваше всички свои задачи.

Според полицията броят на разкритите младежки (ремсови) конспирации за цялата страна възлизаше както следва: 1941 година — 26; 1942 година — 78; за 10 месеца на 1943 година — 77. Партийни конспирации: 1941 година — 201; 1942 година — 85; за 10 месеца на 1943 година — 49. Твърде силно беше влиянието на партията във войсковите части. През 1942 година само в Софийския гарнизон бяха дадени под съд 200 военнослужещи, а в цялата страна около 3200 души. От 1941 до 1943 година бяха разкрити конспиративни групи в 81 войскови части от всичко 250, тоест повече от една

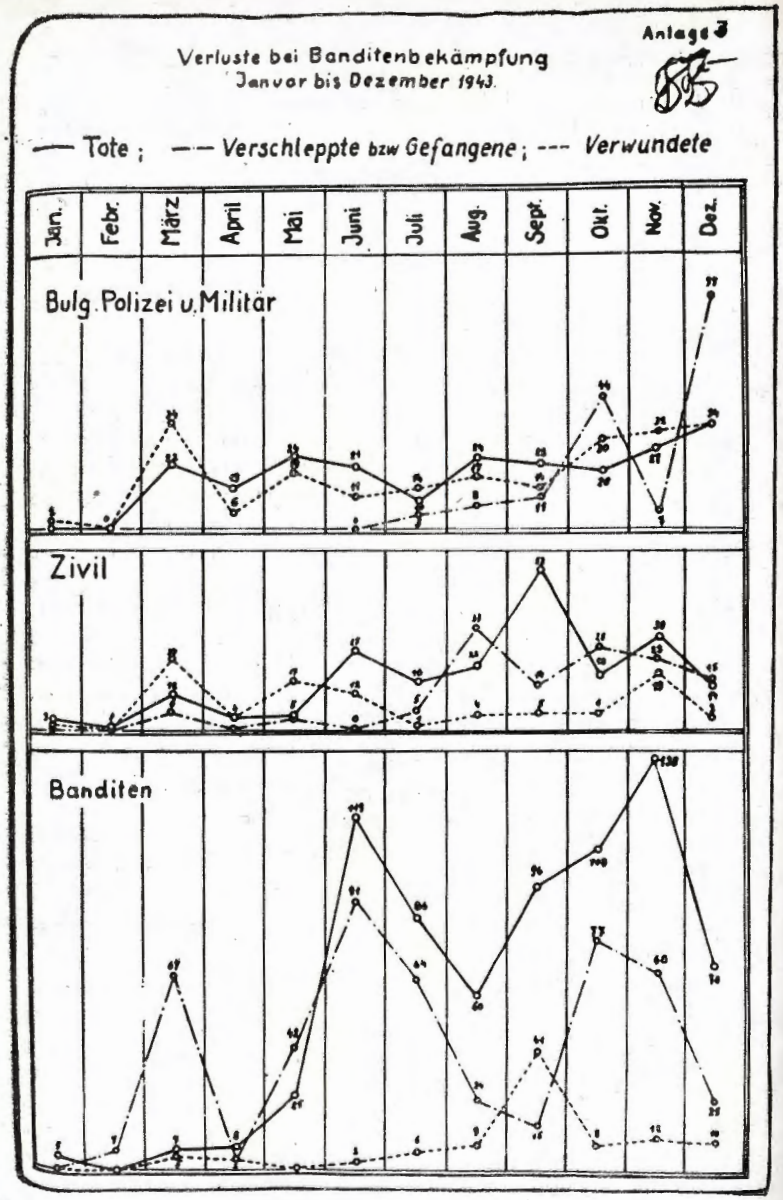

Диаграма за комунистически, саботажни и терористични действия в България от 1 януари до декември 1943 год., изготвяна от Бюро „Д-р Делиус“

трета от войсковите части в България. Това изключително нарастване на конспирациите, и то главно след 22 юни 1943 година, полицията обясняваше само по един начин — с прякото влияние и въздействие на болшевишка Русия.

Полицията не знаеше точния брой на партизанските чети, предполагаше, че в страната през ноември 1943 година има 60.

Делиус и полицията имаха сведения, че партията развива широка дейност за мобилизацията на антифашистките сили. И наистина в този период усилено се изграждаха отечественофронтовските комитети. През есента на 1943 година извънредно много комунисти и ремсисти, особено в Софийска, Пловдивска, Старозагорска, Плевенска и Шуменска област, се бяха отправили към четите. Партизанските чети прилагаха твърде гъвкава и съобразена с обстановката тактика. Появяваха се на такива места, където полицейските органи не предполагаха.

В документите на бюрото бяха отбелязани за единадесетте месеца на 1943 година:

саботажни акции по военни и стопански обекти — 194;

терористични актове, въоръжени нападения и други — 1491;

понесени загуби от полицията и войската: убити — 420, отвлечени — 140, ранени — 172.

Това бяха внушителни цифри. Не само че не можеше да се мисли за някакво унищожение на комунистическата партия и нейните въоръжени отряди, напротив, налагаше се да се вземат извънредни мерки за охраната на важни обекти, чието значение за хитлеристката армия на Балканите беше голямо.

Но ето че идваха сведения за масови бягства и бунтове на войници — от частите в гр. Враня, от 10-а рота в гр. Лебане, 1/15-и граничен подучастък в с. Конско премина към партизаните с целия си наличен състав, начело с командира подпоручик Дичо Петров. Малко по-късно батальонът на Дичо Петров заедно с югославски партизани разгроми при манастира „Свети Прохор Пчински“ четническия „корпус“ на Дража Михайлович.

Хитлер извика регентите и поиска от тях да напра-

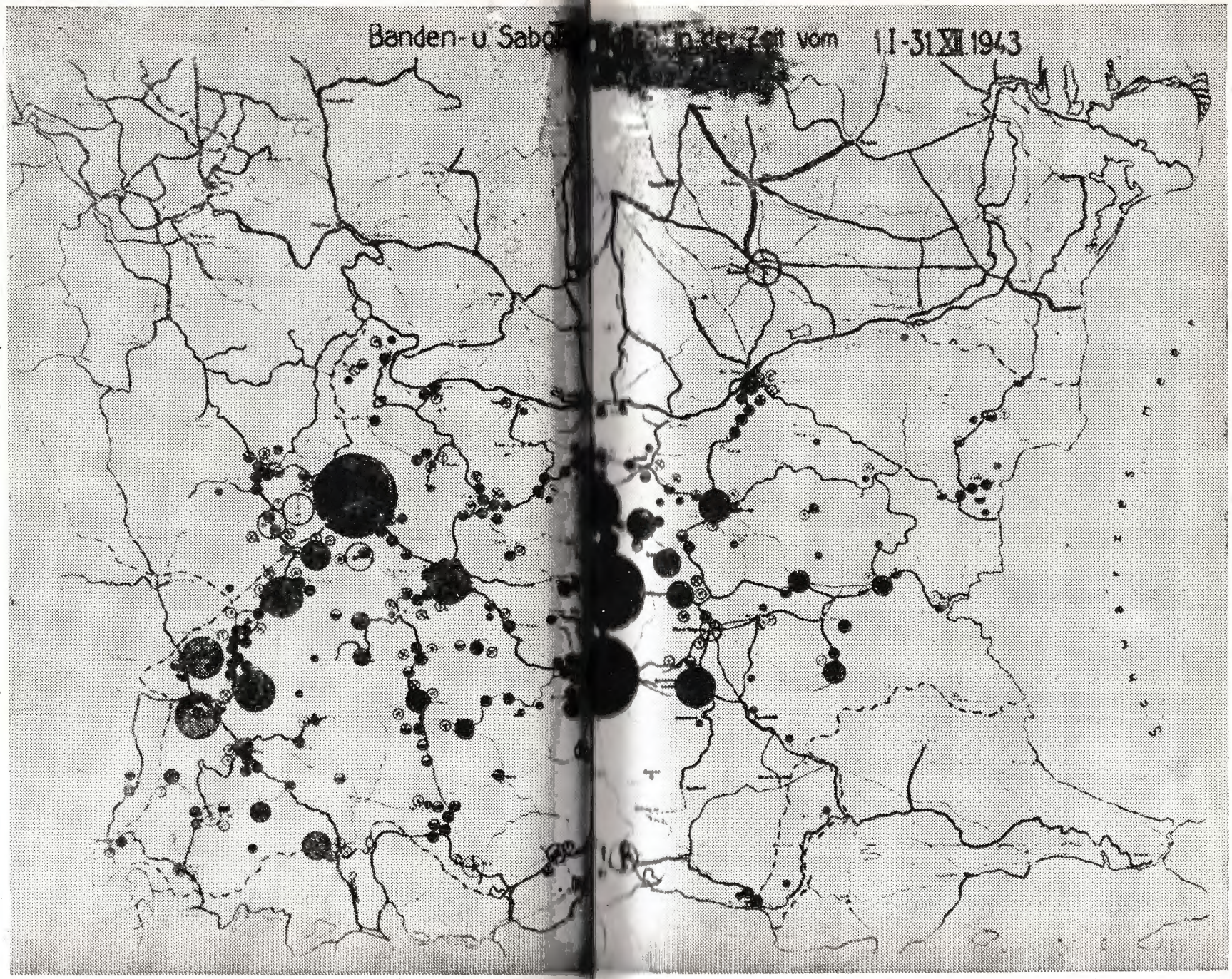
Banden- u. Sabo
in der Zeit vom 1.1-31.XII.1943

вят всичко възможно, за да смажат съпротивата в България. В боевете срещу партизаните бяха хвърлени цели войскови съединения. Само в Средногорието се биеха хилядна войска и жандармерия, подкрепяни от артилерия и самолети.

Делиус доложи на Канарис, че сраженията с партизаните не са довели до никакви резултати. Както посочваше в една от диаграмите си, партизаните още повече се активизираха през есента, отколкото през лятото, като акциите им през ноември стигнаха своята кулминация.

Шефът на бюрото се ровеше из докладите и сведенията — той не само не проумяваше психологията на комунистите, трудно му беше да се ориентира дори в обстановката в България — 1943 година приключваше тревожно. Щяха ли да помогнат с нещо полицейските войски, които той и Хофман изграждаха по подобие на SS-войски? Какво щеше да донесе новата година?

ПОДМОЛНА БОРБА

За първи път в течение на три години хората от абвера в България бяха обвинени, че бездействуват. В Берлин беше изпратен голям доклад от полицейския аташе Хофман, съгласуван, разбира се, с пълномощния министър Бекерле.

Но още преди да научи за доклада, Делиус знаеше какво се говори за хората му в легацията или на срещи в полицията и Военното министерство. Това беше добре организирана игра и нямаше нищо общо с ревизиите, които му бяха устройвали главно по финансова линия. За гестаповците не беше тайна, че почти всички негови сътрудници са обвързани с фирми и дружества, откъдето печелят много. Известно им беше също, че мрежата на бюрото е прекомерно раздута и че се плащат фиктивни заплати и безотчетни подкупи. За това Делиус имаше своите доводи. Но те не можеха да не подозират, че голяма част от безотчетните суми по-

тъват в джоба на Делиус или Клайхампел. Най-силният коз на гестаповците беше, че абверът не е могъл да се справи с комунистите, че по немската армия в един обширен район непрекъснато се нанасят удари от партизаните и бойните групи на комунистическата партия. Хофман предлагаше да се обединят усилията на двата института, като гестапо погълне политическото и военното разузнаване и контраразузнаване.

Тази борба тук в София беше отражение на голямата война в Берлин, в която Канарис загиваше. Той продължаваше своята рискована игра на презастраховка сред непрекъснато изострящото се съперничество между фашисткия апарат за разузнаване и терор — абвера — и Главното управление за имперска безопасност. Управлението представляваше извънредно тежък и бюрократичен механизъм. Историята му е следната. През 1929 година елит от 300 души, които бяха гвардия на Хитлер, образуваха SS. Химлер беше назначен за райхсфюрер на SS. По-късно към SS се създаде служба за безопасност или партийно разузнаване, наречена Sicherheitsdienst, начело с 27-годишния Хайдрих. В 1939 година тази служба прерасна в Главно управление за имперска безопасност — РСХА, — оглавено от Химлер, с пръв негов помощник Хайдрих.

Управлението беше разделено на седем отдела, по-важни от които бяха:

III отдел — разузнаване в Германия и окупираните страни (контраразузнаване).

IV отдел — обединяваше гестапо (тайната полиция) и държавната полиция, ръководена от Мюлер.

V отдел — криминална полиция.

VI отдел — външно разузнаване, ръководено от Шеленберг.

Хайдрих отговаряше за III и VI отдел.

Шеленбург и Мюлер постоянно се сблъскваха с Канарис, когато изпълняваха разузнавателните си задачи. Единият не можеше да се помири, че Канарис е завладял цялото външно разузнаване, а другият — че му оставят да довършва черната работа на абвера.

В „делото“ срещу Канарис постоянно се натрупваха разобличителни факти. Хитлер побесня, когато англий-

ска десантна част нападна фашистката експериментална база в Хавър, където се изработваха нови средства на противовъздушната отбрана. Канарис не само не беше предупредил командуването за възможността и подготовката на това нападение, но дори го беше успокоявал, че то е невъзможно. По-късно бяха арестувани негови видни сътрудници, а през февруари избягаха при англичаните двама помощници на Лаверкюн в Турция.

Хитлер смяташе, че е налице голямо предателство. Той поиска Канарис да му представи пълен доклад за Източния фронт. Канарис се яви в кабинета му с папка разузнавателни донесения и след установения церемониал започна да говори. По едно време Хитлер се хвърли насреща му и в истерика закрещя, че се опитвал да го убеди, че е загубил войната. Още същия час Канарис беше свален от заеманя пост. Абверът беше включен в VI отдел при Главното управление за имперска безопасност, тоест в отдела на Шеленберг. За да не се даде повод да тръгнат слухове, ча абверът е рухнал, Канарис бе назначен на незначителната длъжност началник на управлението за икономическа война. Заповядаха му да напусне главната квартира на Хитлер и повече да не стъпва там. Сега му оставаше да дочака на този пост края на войната, след като беше успял добре да се застрахова при съюзниците.

Положението на службата за безопасност, или както я наричаха — гестапо, в България по сведения на участниците беше коренно различно от положението ѝ в другите окупирани страни, например във Франция, Полша или Холандия. Задачите на полицейския аташе при германската легация Панцингер — 1940—1941 г.; Випер — 1941—1942 г. и Хофман — от 1943 г. бяха: административни, паспортна служба, проверка на всички пътуващи за Германия, наблюдаване членовете на германската колония, политическа, стопанска и културна информация, някои контраразузнавателни задачи.

Апаратът на гестапо беше малък. Освен това имаха група сътрудници — едни за връзка с Дирекция на полицията, други за връзка с РО. Използуваха и хора, които по принцип служеха на различни разузнавания: съдържатели на барове, портиери на хотели, собственици на ресторанти и сладкарници, цветари и прочие.

Политическото разузнаване се опираше и на широк кръг реакционни управници. Главната му задача беше да следи дейността на политическите групировки, настроенията сред народа и преди всичко да се бори с всички леви течения.

Шефът на гестапо неофициално беше пълномощният министър Бекерле. Фактически ръководството на това разузнаване беше в ръцете на полицейските аташета. Те поддържаха лична връзка с Дирекция на полицията и особено с началника на ДС Павлов и началника на отдел „В“ Праматаров, които бяха на редовна заплата и при тях. Ценен помощник на аташетата беше Клайхампел, считан и за най-близък помощник на Делиус. Фактически той осъществяваше връзката между бюрото на Делиус и гестапо. Отлични помощници на гестапо бяха различни търговски предприятия и най-вече съмишлениците на Александър Цанков. Неговото партийно разузнаване си имаше своя кантора. В нея се събираха информации от вътрешнополитически характер, систематизираха се и се предаваха на гестапо. При важни случаи Цанков сам отиваше на доклад при Бекерле.

Гестапо в България имаше и външно разузнаване. Това разузнаване разполагаше с няколко централи. Негови агенти бяха предимно големи търговци, индустриалци, вносители и прочие.

Сериозна помощ му оказваше РОВС — Руски общовойнски съюз. Членовете му събираха сведения за СССР, съдействуваха за образуване на белогвардейски доброволчески корпус.

Пълномощният министър Бекерле играеше немаловажна роля в политиката на царските фашистки правителства. Той беше стар член на националсоциалистическата партия и бивш полицейски президент на Франкфурт. Смятаха го за един от проводниците на нацизма в България главно чрез Цанков, Кантарджиев и мнозина други водачи на националистически групи и организации. Бекерле успяваше да дава тон на външната политика на страната, да се намесва грубо в решенията на правителството. Когато Съветският съюз например поиска да бъдат открити консулства в България, Бекерле притисна министрите на Божилов, мнозина го виждаха да присъствува дори на заседанията им. Той

беше официалният параван, зад който действуваха всъщност енергични, умни, безскрупулни фашисти като Делиус и Хофман. Може да се каже, че в много случаи те или подсказваха решения на Бекерле, или сами прокарваха своите намерения, като използуваха целия огромен апарат на хитлеристкото разузнаване и фашизираната буржоазия.

Интересна е съдбата на хитлеристкия агент Б—4, българин, търговец, за когото вече няколко пъти става дума в тази книга. Беше човек интелигентен, ловък, енергичен и с изключителна памет. Неговата работа сред нацистите хвърля доста светлина върху взаимоотношенията им и начина на работа.

Б-4 се беше продал на полицейския аташе Панцингер. Когато дойде ред Панцингер да бъде сменен от Випер, той му заяви, че с удоволствие ще продължи да сътрудничи и на приемника и че вече е така добре материално, че няма нужда от тяхната заплата от 5000 лева. Випер беше гуляйджия, лекомислен и флегматичен човек. Задачите на Б-4 не се измениха: правеше доклади за заседанията на Народното събрание, където беше промъкнат като парламентарен дописник, събираше сведения за бившите политически партии, за интересни събития и коментариите по тях, за хора, които искаха да заминат за Райха. Б-4 често посещаваше Випер, канеше го на вечери, на тях привличаше и всякакви политически продажници. Сътрудничеството и общуването с аташето му позволяваше да надниква и в картотеките, където се съхраняваха досиета на много българи и немци. Това му даваше представа за огромната мрежа от англо-американски агенти в страната, някои от които служеха и на хитлеристите.

От честите разговори Б-4 добиваше представа и за постоянната борба между органите на РСХА и бюрото на Делиус. Постепенно се разкриваше, че Делиус има силна подкрепа в Берлин. При това опитният разузнавач умееше да лавира, кокетираше с Бекерле и полицейския аташе, подхвърляше им от време на време интересни сведения. Ако Канарис воюваше с Хайдрих и Шеленберг, неговият резидент в България балансираше успешно между едните и другите, като в редица случаи подвеждаше шефа си.

В същото време Делиус ревниво пазеше престижа на

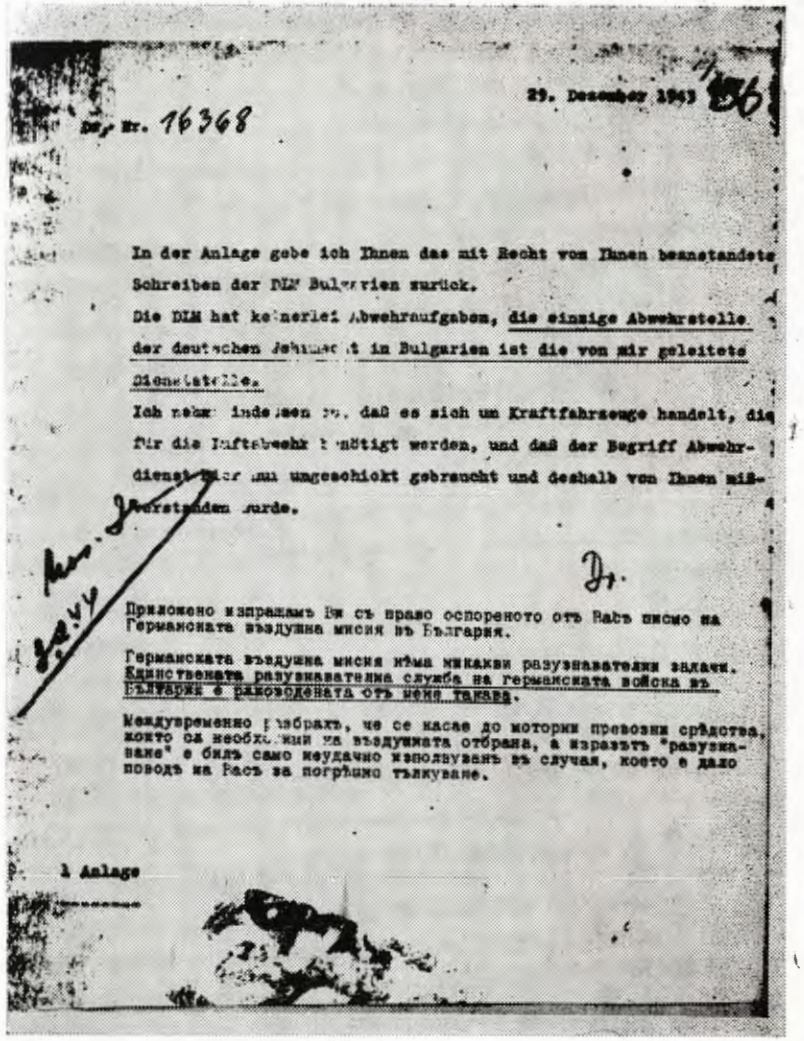

29. Dezember 1943

Nr. 16368

In der Anlage gebe ich Ihnen das mit Recht von Ihnen beanstandete Schreiben der DLH Bulgarien zurück.

Die DLH hat keinerlei Abwehraufgaben, die einzige Abwehrstelle der deutschen Wehrmacht in Bulgarien ist die von mir geleitete Dienststelle.

Ich nehme indessen an, daß es sich um Kraftfahrzeuge handelt, die für die Luftwaffe benötigt werden, und daß der Begriff Abwehrdienst hier nur ungeschickt gebraucht und deshalb von Ihnen missverstanden wurde.

Д.

Приложено изпращам Ви съ право оспореното отъ Васъ писмо на Германската въздушна мисия въ България.

Германската въздушна мисия нѣма никакви разузнавателни задачи. Единствената разузнавателна служба на германската войска въ България е ръководената отъ мене такава.

Междувременно забрахъ, че се касае до моторни превозни срѣдства, които са необходими на въздушната отбрана, а изразътъ "разузнаване" е билъ само неудачно използуванъ въ случая, което е дало поводъ на Васъ за погрѣшно тълкуване.

1 Anlage

бюрото си. Запазено е едно негово писмо до Генералния щаб, твърде категорично по тона си:

„Приложено, изпращам Ви с право оспореното от Вас писмо на Германската въздушна мисия в България. Германската въздушна мисия няма никакви разузнавателни задачи. Единствената разузнавателна служба на германската войска в България е ръководената от мене такава ..."

Силата на Делиус беше изпитал на собствения си гръб Б-4. Веднъж той разговарял с някакъв немец в сладкарница „Савоя". Дошъл немски оберлейтенант, седнал при тях и в завързалия се разговор, вземайки Б-4 за немец поради отличното му произношение, се нахвърлил срещу българското офицерство, наричайки го долно и подкупно. Б-4 поискал обяснение. Казал му, че преди да прави преценки за царските офицери, най-добре ще е да се порови в далаверите, които ставали в германското интендантство.

След няколко дни Б-4 получил една пощенска картичка — да се яви в немската служба на бул. Дондуков. Там се помещавала германската военна полиция, подчинена на Делиус. Започнали да го разпитват и му поискали писмени показания. Засегнатият Б-4 отговорил, че е български поданик и не е длъжен да им дава показания. Пропуснал да спомене, че е на служба в гестапо.

След няколко дни получил покана да се яви в РО при полковник Костов. Костов го изслушал и му заявил, че Делиус иска да знае за кои немски интендантски органи ставало дума. В този момент вратата се отворила без почукване и в кабинета на началника на РО в Генералния щаб влязъл самият Делиус, придружен от преводач. Троснато, чрез преводача си, той запитал Б-4: „Как се осмелявате да нападате германската войска и кои са тези случаи, които знаете в интендантството?" А Б-4 отвърнал, че може да говори и без преводач, че се намира при български полковник и единствено на негови въпроси може да отговаря.

Естествено едно такова държане не било по вкуса на Делиус и той решил да действува другояче.

На следващия ден в търговската кантора на Б-4 пристигнал Клайхампел. Той го заплашил, че ще му отнемат всички представителства на чуждестранни фирми, ако не даде показания пред Делиус и с писмена декларация не оттегли думите си за интендантството. Изплашеният Б-4 отърчал при аташето Випер и му разправил цялата работа. Випер му заявил, че Делиус е опасен, не трябвало да се залавя с него и просто не виждал как да му помогне.

Три дни след това извикали Б-4 в службата „Социално-нравствен отдел при гражданската мобилизация", където началникът изразил своите съжаления, но тъй като били зависими от Делиус, а той настоявал за наказанието на Б-4, трябвало все пак да направят нещо. Решили да приложат „интерниране". Б-4 бил приет от началника на ДС Павлов, който преди това бил помолен да улесни „българския патриот". И Павлов изпратил Б-4 в с. Версия, където той прекарал два месеца.

По-късно Б-4 бил вербуван от РО и започнал да получава заплата оттам. От него искали да ги информира за всичко, което знае за гестапо и бюрото, без обаче да открива, че се е ангажирал с Военното министерство. Б-4 подписал декларация за вярност към РО.

Началото на дейността му в РО съвпаднало с идването в София на новия германски полицейски аташе Хофман, човек сдържан, самонадеян и брутален. Б-4 се активизирал още повече. Както работата му в Народното събрание и в дружеството на чуждите кореспонденти, така и увеличената му търговска дейност и разширеният кръг от познати му давали възможност да се добира до общи информации от много източници. При непринуден разговор твърде бързо той събирал нужните му сведения. Хофман съобщил на Б-4, че в Берлин имали крайно объркани представи за българските националистически организации, тъй като многобройните германски служби, всяка според предпочитанията и връзките си, давали различни, често пъти противоречиви оценки.

Хофман все повече засилвал наблюдението върху множина германски поданици тук, на първо място върху сътрудниците на Делиус — виенския евреин Глат, Клайхампел, Глюк и други. Когато било установено, че поддиректорът на „Интерконтинентал" работи за англичаните, той на бърза ръка бил арестуван и ликвидиран.

За да докаже, че службата му не бездействува, Делиус пристъпи към реорганизация на бюрото. Създадоха

се нови четири разузнавателни района в България, подмениха се някои от ръководителите.

Пред него възникнаха нови задачи, след като неочаквано полковник Костов беше свален от поста началник на РО. В Генералния щаб се говореше, че една от причините била необяснимата изключителна дружба между Костов и Друми Друмев, известен мошеник и авантюрист на служба в абвера, и доказаният факт, че Костов и майор Генчев (началник на шифъра и офицер за връзка с абвера) получавали солидни заплати от Делиус — предавал им ги лично в пликове.

Новият началник, полковник Недев, беше преди това военен аташе в Румъния. За негов помощник като ръководител на вътрешното разузнаване назначиха подполковник Куцаров, човек избухлив, с изявени фашистки убеждения, известен като член на „порковата команда", вършила много издевателства през Септемврийското въстание и Априлските събития.

Делиус опита старата си система спрямо Недев, но срещна отпор. Много неща се бяха изменили в страната, редица офицери разбираха, че Германия губи войната, и се пазеха от прекалено заангажиращи ги връзки. Но РО както и преди редовно информираше Делиус и изпълняваше нарежданията му.

Делиус се тревожеше, че политиката на България не се развива добре, споделяше с Недев, че правителството на Божилов, изглежда, смята да извърши завой, беше дори заявил, че „това поведение на България повече няма да се търпи". Но той напразно се безпокоеше. Реакционната върхушка възприе курс на изчакване. Говореше се, че англо-американците няма да допуснат през България да минат съветски войски. Без да скъсва с хитлеристите, фашизираната буржоазия реши да успокои народа и да си отвори вратичка към съюзниците. В пресата и по радиото се развихри небивала пропаганда на новите оръжия „Фау-1" и „Фау-2", с които Хитлер щял да спечели крайната победа.

По това време, за голяма изненада на всички гестаповци, по заповед на Шеленберг Делиус оглави гестапо в България. Сега той имаше такава сила в ръцете си, че започна открито да влияе върху правителствената политика. Доктора вече отговаряше за поведението на България, той в никакъв случай не трябваше да допусне тя да се откъсне от Оста.

ПРИКАЗКИ ЗА „ЗАВОЙ"

Докато германските войски имаха успехи на Източния фронт, службата на Делиус в България беше по-лека. Вратите на всички кабинети гостоприемно му се отваряха. Българската управляваща върхушка уверено вървеше с Германия и за него нямаше никакви особени въпроси, които да го заставят да се занимава отблизо с тази върхушка.

Но в страната ставаше все по-неспокойно. Съпротивата на народа се засилваше. Определени сили с влияние и възможности се обединяваха. Дълго време, въпреки ясното очертаване на положението в България, на Делиус се струваше, че неговите довереници сами ще се справят с вътрешната опасност.

Сега нещата се изменихa необичайно бързо. През лятото и есента на 1943 година стратегическата инициатива на Източния фронт окончателно премина в ръцете на съветското командуване. Контранастъпленията на съветската армия понякога се извършваха в огромни размери — фронт 1000—1200 километра и дълбочина от 200—250 километра. Контранастъплението прерасна в общо стратегическо настъпление с недопустим за фашистите размах. Проваляха се стратегическите планове на хитлеристкото командуване. Немците даваха огромни загуби. Хитлер губеше. С авантюристични действия се стремеше да направи някакъв поврат. Приказките за стратегическото скъсяване на фронтовата линия и за някакво тайно, изключително силно оръжие, което ще реши изхода на войната, нямаха очаквания ефект. Провалите на фронта се отразяваха зле и на поддръжниците на политиката на Хитлер в България. Сред ръководещите кръгове се промъкваше смут. Не слизаха от устата им думите: „Новините от Източния фронт пак не са хубави."

По сведение на агентите си Делиус разбра, че министърът на външните работи Киров е убеден англофил и че някои от приятелите на Германия смятат, че той съзнателно саботира политиката на българското правителство. В подкрепа на това се изтъкваше и фактът, че Киров протакаше въпроса с признаването на новото италианско правителство на Мусолини. Сам Бекерле на

няколко пъти настойчиво искаше българското правителство да признае правителството на Мусолини. Даже на 17 септември 1943 година регентите на два пъти се събираха, за да убедят Киров, че веднага трябва да решат признаването на Мусолини. Това поведение на Киров дразнеше немците и техните верни български приятели, като Филов и други. Колебанията му Делиус разглеждаше като резонанс на приказките за някакъв „завой“ в политиката на България.

Делиус и Бекерле бяха единодушни, че още в началото трябва да се пресичат всякакви опити за отклонение или забавяне при решаването на въпросите, засягащи интересите на Германия. Не без тяхно въздействие беше решено Киров да бъде заменен с Шишманов. Причината за тази смяна беше оправдана със „заболяването“ на Киров.

На 4 октомври 1943 година германското правителство покани княз Кирил и Филов, а след тях и министър-председателя и министъра на външните работи да посетят Германия, „за да се установи контакт с новите ръководни личности в България. Особено... да видят княза, който още не се е срещал с фюрера“.

На 18 октомври 1943 година Кирил и Филов бяха посрещнати от Хитлер и свитата му в главната квартира при Görlitz. На първата среща говори фюрерът. Той се изказа ласкаво за цар Борис, чиято смърт им причинила голямо нещастие. Другото голямо нещастие била измяната на Италия. За Италия фюрерът говореше с възмущение и си служеше с примери, показващи нейната неспособност да воюва.

По-нататък фюрерът запозна българските регенти с положението по фронтовете. Той разказа, че западното крайбрежие е много добре укрепено и ако англичаните се опитат да нападнат, ще бъдат решително сразени. В Русия били длъжни да отстъпят, за да могат да засилят фронта в Италия и на Балканите. Според Хитлер „русите имат големи технически средства и се бият много добре, с голям фанатизъм, само пехотата им е слаба. Англичаните се бият по-зле, отколкото в Първата световна война, а американците са още по-лоши войници“.

Фюрерът успокояваше своите гости, че засилва с нови методи и нови бойни средства противовъздушната си отбрана и че в скоро време ще направят нападенията над Германия невъзможни. Най-опасен за момента бил Балканският фронт, който бил много дълъг — от Триест до остров Родос. Немците възнамерявили към Скопие да концентрират две ударни дивизии, за действие в случай на нужда.

Хитлер самоуверено разказваше, че идущата пролет с новите войски, които подготвят, и главно с нове оръжие ще нанесат решителни удари в Русия, в Италия и прочие. Новите бойни средства ще употребят изведнъж, за да нанесат съкрушителен удар, преди противниците да могат да намерят противодействие.

Регентите слушаха с внимание фюрера, те вярваха в думите му. Стори им се, че той е откровен с тях повече от нормалното. Тази негова откровеност те отдаваха на вярата му в техните позиции, непоклатими по отношение на Германия. Поведението и държането на Хитлер вдъхваше увереност в победата и усилваше решимостта на българските регенти да продължат същата политика в България.

На следващия ден те бяха приети от Рибентроп. И той изнесе доста дълга беседа, в която засегна редица исторически и актуални въпроси. В края на беседата си наруши своята сдържаност и студенина и настървено се нахвърли срещу болшевизма. Уверяваше регентите, че ако Германия не удържи положението на Източния фронт, то цяла Европа ще се болшевизира. Англичаните в своето заслепение не виждали тази опасност.

Кирил и Филов благодариха на Рибентроп за оказания прием и беседата, но те не знаеха, че не случайно той се спря на болшевишката опасност. Рибентроп разполагаше с информация от България за контактите на българите с англо-американците в Цариград. Знаеше, че на 5 октомври 1943 година лично Филов, един от най-преданите на германците управници в България, беше приел търговеца Киселов, който отиваше по търговска работа в Цариград. Филов беше дал напътствие на Киселов пак да влезе във връзка със служителя при американското консулство в Цариград Бляк. Чрез него да се каже на американците, че България би могла да бъде крепост срещу болшевизма при положение, че се закрепи днешният режим и се запа-

зи обединението ѝ. В случай, че българският народ преживее още едно разочарование в борбата си за обединение, той ще се отчае и лесно ще се поддаде на болшевизъм.

Борба срещу болшевизма — тъкмо на тази основа българските управляващи среди търсеха възможност за контакти с англо-американците. Всъщност това бяха само сондажи, намиращи се постоянно под контрола на немците. Ето защо те не могат да се считат за важен елемент на някакъв сериозен замисъл за „завой".

Делиус имаше хора, които редовно го информираха за настроението и безпокойствата всред политическите среди. Бяха му казали, че даже регентите, в чиято привързаност към Германия никой не можеше да се съмнява, са изпаднали в разколебание. Така регентът Михов, когато узнал, че се говори за опразване на Кримския полуостров от немците, където те имали около 200 000 военни на почивка (ранени, болни, слаби и пр.), бил се изказал, че ако германците не успеят да спрат русите, ще значи, че положението е много тежко и че работите не се развиват по техните сметки.

Делиус беше умен разузнавач и много добре разбираше силата на фактора разколебание. Сам той беше малък, за да внуши повече смелост и увереност на управляващите в България. Бекерле също не можеше да помогне в това отношение, защото, привикнал да се разпорежда с тях, нямаше да попадне в необходимия за случая тон. И Делиус реши да действува. По негово внушение в Германия бяха извикани Божилов — министър-председател на България, и Шишманов — министър на външните работи. Там и двамата бяха сърдечно приети. Вниманието към българските държавници се чувствуваше не само при официалните срещи, но и извън тях. В беседите германците подчертаваха своята увереност в победата. Те се стремяха да вдъхнат вяра на събеседниците си в силата на Германия. Божилов и Шишманов останаха с впечатление, че оказаният им сърдечен и любезен прием е „предизвикан от слуховете за завой в България". Германците постоянно подчертаваха доверието си към тях и към българското правителство. Чрез личните контакти те целяха да импулсират Божилов още по-настойчиво да

провежда прогерманската политика в България. Той беше поласкан, защото мислеше, че срещата затвърдява положението му на министър-председател. Затова не скъпеше думите си, за да увери своите немски приятели, че в България не може да се води друга политика освен на тесен съюз между двете страни. Едновременно Божилов и Шишманов благодариха за оказаната помощ от Германия на България.

Така от германска и българска страна се произнасяха хвалебствени речи и клетви за вярност. Уверяваха се взаимно, че ще водят заедно борбата докрай. Двамата министри се завърнаха в България ободрени. Докладваха на регентите, че са били викани с цел опознаване и ориентиране и „да ни вземат мярката", по израза на Шишманов. С това той искаше да каже, че германците следят всяко действие на българските управници. Думите му съдържаха и предупреждението — никой да не си прави илюзия за някаква промяна.

Наблюденията на Делиус установиха, че посещението на Божилов и Шишманов в Германия внесе в управляващите кръгове известно успокоение. Сега полесно се решаваха възникващите общи въпроси от българска страна. Но не мина много време и някаква невидима за Делиус сила започна да разпространява слухове за „завой" на българската политика. Той възложи на хората си да проучат тоя въпрос. Всички сили бяха насочени, за да се изясни дали действително се подготвя такъв завой. Делиус беше изпаднал в нервност. Допуснеше ли под носа му да се измени политическата линия на България, това означаваше не само край на кариерата му, но и на неговия живот. Сам той на няколко пъти беше се съветвал с доверените му българи, обаче всички те не отдаваха голямо значение на слуховете. Според тях в страната липсваха сили, които да извършат това. Но след като беше надникнал по-дълбоко и внимателно анализира всичко, с изненада констатира, че под влияние на събитията и с участието на прогресивните сили в България е възможно да се направи завой. Още повече, че в по-голямата си част българският народ не одобряваше политиката на обвързване с Германия. Определено трябваше да се мисли, че това е курс на партията, която

ръководи съпротивителното движение в страната — Българската комунистическа партия. По какви ли странни пътища стремежите на народа, неговите мисли и интереси проникваха в съзнанието на някои непредубедени буржоазни дейци и ги караха да виждат по-реално събитията! Други стигаха до същото не от политически усет, а от страх за себе си.

Така или иначе, трябваше да се осуети предприемането дори на крачка към завой. Делиус написа подробен доклад и го изпрати в Германия. Реакцията не закъсня. В началото на март 1944 година фюрерът покани регентите да го посетят. Те грижливо се подготвиха за тази среща. Стараеха се да могат веднага да отговорят на въпросите на Хитлер. Филов се беше подготвил по евентуалните въпроси от политически характер, които Хитлер би му поставил, Михов — по тези от военен.

Първата среща с фюрера се състоя на 16 март 1944 година в Залцбург. На нея той запозна регентите със събитията на Източния фронт. Между другото говори за голямото въоръжение и многото сили на Русия, с които германската армия трябва да се справи. Танк „Т—34“ бил много добър и неуязвим от всичките германски противотанкови оръжия. Княз Кирил и Филов бяха при фюрера и преди няколко месеца — през октомври 1943 година. Но тогава той не говореше така за силите на Русия. Сега някак си по-търпеливо разясняваше на събеседниците си събитията. Заедно с това искаше да им вдъхне по-голяма увереност в успеха на Германия. Наблегна и на необходимостта да се поддържа и в България сигурен вътрешен ред. Спря се и на измяната в Италия. Това налагало да се отделят двадесет и пет дивизии за Италия и голяма авиация. В 1939 година във Франция свършиха работа 65 дивизии, сега не по-малко са приготвени срещу десанта от запад. Фюрерът увери регентите, че ще се справи с такъв десант. Също така поясни, че въздушните нападения над Германия не са се отразили много върху военното производство, защото най-важното се произвежда в подземни бункери. В момента усилено се работи върху усъвършенстване на оръжията и към месец юни ще бъдат готови.

Фюрерът случайно се „изпусна“ да каже, че предстои голяма задача — да се справят с Хорти. (Фашисткият диктатор на Унгария Миклош Хорти свърза тясно своята страна с Германия след 1933 година. Унгария взе участие във войната срещу СССР на страната на хитлеристка Германия. Но с приближаването на съветската армия той направи неуспешен опит да скъса с хитлеристите. Три дни след цитирания разговор хитлеристките войски окупираха Унгария.)

Но той беше запазил най-важното за накрая. Фюрерът внуши на регентите, че би било голяма грешка да се правят опити за мир. Натърти най-много, че с Русия е невъзможно споразумение. Налага се да се води борба на „живот и смърт“. Друг изход няма.

На следващия ден регентите имаха нова среща с фюрера. Той се обърна към княза да изложи въпросите, които имат да поставят. Трябва да се отбележи, че Кирил беше обграден със специално внимание. Той пътува до Германия с личния самолет на Хитлер, пилотиран от летеца Байц. Другите двама регенти пътуваха в отделен самолет. Немците показваха с държането си специално отношение към Кирил. При всички срещи, когато Хитлер се обръщаше към регентите, той подчертано отнасяше въпросите си към княза. И сега фюрерът се обърна отново към него. Кирил помоли да им бъде отпуснато повече оръжие за жандармерията. Естествено Хитлер не взе отношение към тази молба. Сам по себе си въпросът беше от такова естество, че можеше да се реши и на по-ниско равнище. Така както през месец февруари, непосредствено след създаването на жандармерията, Германия не закъсня да подари 25 танка за борба с нелегалните.

Хитлер заговори на регентите за ръководната им мисия при сегашната обстановка. Тя изисква водачите да сплотяват народа, да му вдъхват силна вяра в крайната победа, да се възлага повече на духа.

Фюрерът осведоми регентите, че в Германия са се появили малодушни личности, но бързо ги обезвредили и осъдили. Разстрелването на 38 души поставило всичко в ред. И при двете срещи Хитлер настойчиво искаше да внуши на българските регенти, че всеки опит за завой ще им коства скъпо.

Регентите останаха в учуда, когато Хитлер не отправи никакви искания към тях. След срещата

Кирил шеговито се обърна към другите: „Тебе думам, дъще, сещай се, снахо“, а после и на снахата: „Тебе думам, снахо, сещай се, дъще“. Ето такива изводи си бяха направили регентите от посещението си при фюрера. Помежду си те недоволствуваха от приказките за завой на България. Недоволствуваха от това, че те бяха отекнали чак до фюрера, и то доста внушително. Спокойната обстановка в резиденцията на Хитлер и неговата бодрост повлияха на регентите. Те се завърнаха в България с подсилени надежди и с решимост да бъдат докрай верни на Третия райх.

Делиус потриваше радостно ръце. Името му беше достигнало до фюрера, когото той боготвореше. Това можеше да повлияе решително върху кариерата му. И самоуспокоението му постепенно изместваше тревогата. Ежедневните информации, които получаваше от явни и тайни сътрудници, сочеха, че правителството и регентите предприемат мерки за укрепване на вътрешното положение. На 29 март 1944 година регентите повикаха Добри Божилов, Дочо Христов — министър на вътрешните работи, и генерал Руси Русев — министър на войната. Обсъждаха уреждането на висящите въпроси между Министерството на войната и на вътрешните работи, главно по отношение на жандармерията. Сведенията, които се получаваха за дейността на нелегалните, съвсем не успокояваха. През месец януари в България бяха извършени 95 партизански и саботажни акции, а през февруари — 159. През март партизаните на отряд „Чавдар“ завзеха Кремиковци. Това беше една смела акция, извършена в голяма близост със столицата. И събралите се държавни водачи обмисляха мерките, които биха направили резултатна борбата с нелегалните. Едни предлагаха да се поведе борба освен с оръжие и чрез слово. Пропагандата, особено в селото, да втълпява на селяните да не си играят с огъня. Да им се напомня, че приказките от рода на: „Е па да видим и тях“ (нелегалните) крият опасност за собственото им бъдеще. Други говореха и обвиняваха, че в резултат на просветната политика „маса ученици и ученички са хванали Балкана“. Дочо Христов се оплакваше, че в жандармерията има 2500 вакантни места. Даже се нахвърли върху министъра на войната, че не помага за комплектуването и въоръжаването на жандармерията. Министърът на войната

пак обвиняваше жандармерията в неспособност да се справи с нелегалните. Разменяха се упреци и обвинения.

Накрая се споразумяха в близко време министрите взаимно да решат висящите въпроси. А борбата с нелегалните да се разнообрази. Явно недостатъчни са само полицейските мерки.

Всички присъствуващи виждаха в лицето на нелегалните комунистическата партия и с нарастващо говореха против нея. Плашеше ги нейното ръководство над нелегалната борба. Буржоазната власт и представителите ѝ искаха да изпълнят препоръките на своите хитлеристки приятели — да ликвидират с нелегалните. Те търсеха спокойствие за себе си. Вътрешният ред според тях можеше да се заздрави само по пътя на кървава и жестока борба с комунистите и всичко прогресивно и чрез засилване на пропагандата. Съвещанието приключи с по-голяма увереност на участниците, че ще въдворят най-после ред в България.

Но заедно с информациите за такива приятни събития до Делиус достигаха и други. В тях се изнасяха факти за все повече и повече налагащата се дума „завой“. Той прочете, че един народен представител предложил да се подобрят отношенията на България със Съветския съюз, да се прати в Москва Георги Кьосеиванов.

По някакъв неуловим начин думата „завой“ продължаваше да си пробива път и да се разнася като мълва не само сред обикновените хора, но и сред висшето общество. Опитите на Бекерле и Делиус да отстранят от речта на хората тази дума оставаха напразни. Те дойдоха до извода, че трябва да се направи нещо, решително да се излезе от това положение, и то по начин, който да запази позициите на Германия в България.

При това Делиус беше узнал от своя стар приятел Габровски, бивш министър на вътрешните работи, че между военните се готви преврат. Сам Габровски не виждаше смисъл в подобен преврат, но сигналът беше сериозен. И той побърза да го съобщи на Делиус. Разузнавателната машина заработи в пълна пара.

Два фактора, които не можеха нито да се спрат, нито да се преодолеят, внасяха смут, несигурност и страх сред българската буржоазия — военните неуспехи на хитлеристите и нелегалното движение в родината.

Подемът на въоръжената борба вътре в страната ускоряваше разлагането на буржоазните среди в България.

На 28 март 1944 година Георги Димитров отново постави въпроса за мобилизиране на антифашистките сили срещу опасността от открита хитлеристка окупация на България. Акциите на партизанските части и бойни групи се разрастваха. Те оказваха мобилизиращо въздействие върху широките народни маси, привличаха ги за участие в борбата срещу фашизма и хитлеризма. Откритият полицейски терор, безмилостното ограбване засилваха народното недоволство. Партията призоваваше масите да започнат ударни действия за изгонване на хитлеристите от България. В окръжно № 3 на ЦК на БРП се казва: „Пътят за спасението на страната е всенародното въоръжено въстание. Силите за такова всенародно повдигане са налице. Това са — народът, армията и въстаническите дружини.“ Българската комунистическа партия отчиташе трезво възможностите, разчиташе на реални сили.

Фашистите строяха хипотези. В тези дни Делиус все още не можеше да си обясни причините за разрастването на партизанското движение. Струваше му се, че властта не се отнасяше с необходимата сериозност и бавно и откъслечно предприемаше една или друга акция за прочистване на областите от нелегални. Гешев се хвалеше, че успешно се справя с комунистическата партия тогава, когато влиянието ѝ ставаше реална опасност за властта. Делиус не обичаше самонадеяността на Гешев, често пъти изразявана чрез самохвалство. Министерството на вътрешните работи, което ръководеше жандармерията, не можа да я пусне в достатъчно широки оперативни действия. Опитите на Делиус да активизира целия държавен и полицейски апарат даваха известни резултати, но все още поврат не се получаваше. Тук-там в буржоазните среди, главно сред либерално настроените личности, се появиха приказки на неодобрение за строгите наказателни мерки срещу нелегалните. Преследванията на близките, палежите на къщите им, разстрелването на старци, жени и деца плашеха, но и едновременно отрезвяваха колебаещите се, будеха гняв против властта всред народа. Те естествено влияеха и на либералните хора от буржоазията.

Имаше група буржоазни политици, които бяха за

ориентация на външната политика на страната към Англия и Америка. Представители на тази линия бяха хора като Никола Мушанов, Димитър Гичев и др. Те също искаха изменение на външната политика на България. Едно от главните им условия беше да се отмени положението на война на България с Англия и Америка. Тези буржоазни политици бяха антикомунисти. Избягваха съюза с комунистическата партия и в същото време даваха вид, че със своята „антигерманска“ политика се приближават към комунистите. Това те правеха преднамерено, за да си придадат народен характер и да увлекат след себе си наивните и поддаващи се на лъжата им български граждани. Публично изтъкваха, че стоят на антигермански позиции, но както разкриха по-късните събития, тези политически личности бързо се компрометираха, показвайки истинския си лик.

Политическата зрелост на преобладаващата част от българския народ му помагаше да се ориентира правилно в твърде преплетените събития и политически линии. В декларациите на фашистките управници и в изявленията на различните буржоазни лидери винаги се подчертаваше, че всичко, което се върши, се върши в „интерес на народа“.

Между буржоазните политици имаше и такива, които реално подхождаха към събитията и определяха политическите си позиции на основата на обективна преценка на нещата. Изхождаха от реалистични позиции, даваха си сметка за народните настроения и традиции. И затова обединяваха своите сили с комунистите и другите леви партии и групировки. Считаха, че България може да се развива и напредва само заедно със Съветския съюз. Някои от тях изразяваха открито своите възгледи и концепции. Така Кимон Георгиев на 10 януари 1944 година отправи писмо до министър-председателя и други отговорни държавни дейци в България. В него той обръщаше внимание на държавните ръководители върху необходимостта „своевременно да се потърсят средства и начини за избягване или поне за смекчаване на застрашаващата ни опасност“. По-нататък в писмото се казва:

„...нашето държавно ръководство, напускайки единствено спасителния за България път — строг и лоялен неутралитет, позволи в някои отношения и съдействува

на една от воюващите страни да превърне нашата територия във военна и снабдителна база и изходен пункт за военни удари... Наистина нашата страна и досега поддържа формално дипломатически връзки със Съветския съюз, с който Германия воюва, но държанието на нашето правителство към тази велика сила през всичкото време се отличава с едно лекомислено предизвикателство, което е в явно противоречие с интересите и чувствата на нашия народ."

В писмото се подсказват и редица изводи, които следва правителството и другите държавни фактори да извлекат. А между тях и следните:

„Да се употребят искрени усилия за довеждане на нашите отношения със Съветския съюз до положение на пълна искреност, сърдечност и взаимно доверие, за да имаме морално основание в днешни и утрешни затруднения да търсим в него подкрепа и съдействие."

Не е чудно, че и това писмо попадна в ръцете на Делиус. Той не се изненада от позициите на Кимон Георгиев, но се замисли върху дързостта му. Спомни си, че това не беше първото писмо на Кимон Георгиев. Веднага поиска от Клайхампел да потърси из архивите. Не след дълго време на бюрото му лежаха две писма.

Делиус взе едното, от септември 1939 година, и започна да чете:

„Новата война в Европа постави правителствата и народите на всички страни пред крайно тежки задачи..." Погледът на Делиус шареше по писмото и се спираше само на някои пасажи:

„...смятам за необходимо да привлека тук Вашето внимание върху още една особено груба грешка на нашата външна политика през последните няколко години. Възстановяването на редовните дипломатически отношения със Съветска Русия през 1934 година се призна още тогава от всички като една щастлива стъпка. Трябваше да се очаква, че поставеното по такъв начин начало за по-тесни и оживени връзки с голямата славянска държава ще добива все по-широко развитие... Ние до този момент нямаме със Съветското правителство един редовен търговски договор. Между туй събитията с всеки ден от ред години изтъкваха по-ярко знамението и ролята на Русия в европейската политика

и стопанство, докато напоследък тя доби необикновен превес в източната част на Европа.

Далече е от мен мисълта да внушавам в случая някакво наше участие в големите от световен мащаб планове и задачи на руската държавна политика, нито смятам за необходимо да настоявам върху неразрушимите нравствени и културни връзки, които при всички обстоятелства са ни свързвали и ни свързват с братския руски народ. Искам само да напомня, че един поглед върху географската карта е достатъчен да открие елементите на една естествена и здрава политическа концепция — а именно, за ползата и значението на потесни политически и стопански връзки с най-близко разположената до нас и родствена велика сила. Аз съм убеден, че нашето обществено мнение ще поздрави с радост всеки сериозен почин от страна на българското правителство за оживяване на отношенията ни с Москва..."

Делиус беше раздразнен, той захвърли писмото, без да го прочете докрай. Сграбчи следващото и най-първо погледна датата — 11 февруари 1941 година. Той се замисли за момент върху датата — предхождаше ли я някакво важно събитие? И без да си отговори определено, започна да прелиства писмото, търсейки някакъв пасаж. На трета страница приковаха погледа му редовете:

„От това гледище от особено значение е да поддържаме с нашите съседи или поне с някои от тях отношения на сърдечност и доверие, които са от естество да подхранват възможно най-благоприятна атмосфера на мир. Също така от особено голямо значение е било и е — да заякчим връзките си със Съветска Русия, единствената неутрална велика сила в Европа и която при това поради географското си положение има изключителни интереси в Черноморския басейн. Нейната политика на мир и ненамеса във войната се явява една естествена опора на всички ония малки и съседни на нея народи. За нас това засилване на приятелските отношения със Съветска Русия е толкова по-лесно постижимо поради неизбродимите и дълбоки връзки, които ни свързват с руския народ. За съжаление никакви определени и сериозни разяснения не се дадоха на страната по развитието на отношенията ни с Русия след неотдавнаш-

ното посещение на нейния пратеник г. Соболев в София. Вместо това в тая област се даде воля и свобода на езика, за да се манифестира от отговорни лица и места едно пропито с враждебност отрицание към Съветска Русия, което е от естество да помрачи отношенията ни със страната, в която днес единствено може да се търси опора на една политика на неутралитет и на ненамеса“...

Делиус с не по-малко раздразнение захвърли и това писмо и започна нервно да се разхожда из стаята. Сам той чувствуваше безсилието на българските власти да се справят с такива хора като Кимон Георгиев. Той виждаше объркаността, обхванала управляващата върхушка, която въпреки желанието си не можеше да премине в организирани действия за разправа със своите политически противници от буржоазните среди. От друга страна, самонадеяността на същата върхушка подхранваше у мнозина илюзиите, че тя единствено ще съумее да изведе България от сложния лабиринт на събитията.

НЕОБЯВЕНА КРИЗА

А събитията се развиваха така динамично, че понякога ставаха причина за паника всред голяма част от управляващата клика. В края на март 1944 година из София се разнесоха слухове, че Червената армия била достигнала до Яш. В Румъния положението било тревожно, а Унгария вече не била в състояние да се съпротивява на болшевишката опасност. По същото време над София беше извършено голямо нападение от съюзнически самолети, на брой около 350. Слуховете, бомбардировките, цялата атмосфера в стганата се отразяваха върху състоянието на някои министри. Те се обърквaха и изпадаха в бездействие. Така на 30 март след бомбардирането на София регентите завариха министъра на външните работи Шишманов разстроен и парализиран от вълнение. Неговото състояние им показа, че той не е повече за министър в такива времена.

Освен това някои немски офицери тук-там на чашка споделяха, че положението на Източния фронт било грозно. Тези техни мисли бързо се разнасяха всред средите на буржоазното общество и увеличаваха безпокойството.

Делиус познаваше почти всички ръководни хора в България и допущаше хитрувания и даже измяна на интересите на Германия за някои от тях. Ето защо, особено от началото на 1944 година, беше отделил способни разузнавачи, които да следят не само събитията и процесите в България, но и да знаят позициите и ходовете на отделните лидери и правителствени хора. Той също считаше, че Шишманов не е вече за министър на външните работи, не че беше противник на Германия, а поради неговата страхливост и паникьорство. Назряваше идеята Шишманов да се смени. Беше намерен и официалният повод — здравословното му състояние. По този начин „болестта“ на Шишманов, както ще се види, прерасна в болест на управлението на държавата. На 5 април 1944 година регентите повикаха в Чамкория министър-председателя и безшумно му възложиха да намери подходящ министър на външните работи. Те обърнаха внимание на Божилов при издирването на лицето да се съобразява с целта, която се преследва с промяната — „по-голямо единство, по-голяма активност и по-здраво управление, без да се сменя външнополитическият курс на страната. Да се вземат хора; които ще обнадеждят населението в България и съюзниците“. Бяха посочени и редица имена, но оставиха сам той да направи избора. Беше решено да се повика Георги Кьосеиванов, тогава български пълномощен министър в Швейцария, за евентуален министър на външните работи. Няколко дни след този разговор Георги Кьосеиванов се върна в страната и се срещна с регентите Филов и Михов.

Тъй като за Кьосеиванов са разнасяни най-различни слухове и в съзнанието на някои хора той е останал като реалист в политиката и привърженик на линията за свързване на нашата външна политика със Съветския съюз, то ще си позволя по-подробно да възпроизведа разговора му с регентите.

Двамата регенти го поканиха заедно с неговия брат на чай в по-интимна обстановка, за да разговарят от-

кровено. Естествено Кьосеиванов заговори за положението, както той го виждаше от Швейцария. Според него Швейцария не играеше вече ролята, която е имала в Първата световна война (1914—1918 г.). Затова там не можеше да се направи нищо особено.

Филов се стараеше да бъде внимателен към Кьосеиванов и когато последният завърши информацията си, той, вместо да поиска обяснение и допълнения по някои въпроси, любезно пренесе разговора на друга тема.

— Никога не съм имал нищо против вас — бавно говореше Филов. — Напротив, много наши общи политически приятели са ми казвали, че можем да си сътрудничим. Аз считам нашите отношения за напълно приятелски.

Георги Кьосеиванов малко се смущаваше. Личеше, че не е предвиждал такъв разговор и като опитен стар политик, мълчаливо изчакваше.

— Още на 3 септември 1943 година — продължаваше Филов, — два дни преди погребението на негово величество цар Борис III, група ваши приятели се събрали, за да обмислят кандидатурата ви за евентуален регент, мимо правителството. Те са се поддали на настроения, предизвикани от събитията в Италия, и свързаха вашето име със завой във външната политика. Нетактичността на вашите приятели увреди на престижа ви.

Братът на Георги Кьосеиванов не се въздържа:

— Народният представител Тютюнджиев навива тая дума „завой“ на пръста си.

— Когато е ставало дума за вас пред немски отговорни фактори — продължаваше Филов, — аз винаги съм казвал, че Георги Кьосеиванов е привърженик на сегашната ни политика и ако чуят нещо лошо за него, да не вярват.

Без да дочака Филов да завърши разговора си, Георги Кьосеиванов го прекъсна:

— Според мен изборът на регентите е най-подходящият. Ако бяха ме избрали, щях да откажа. Обаче никой не счете за необходимо дори да ме попита.

— Причината, за да не бъдете извикани заедно с другите бивши министър-председатели — обясняваше Филов, — е в това, че бяхте далече от родината. В случай, че ви повикахме, едно неблагоприятно решение би се отразило зле на вашето име и авторитет.

Кьосеиванов слушаше обясненията на Филов и не вземаше отношение. Не изразяваше съгласие или несъгласие с изложените причини. И сам насочи разговора към целта, за която беше поканен.

— Бях сондиран — започваше бавно той — от господин Божилов за една промяна в правителството.

— Това стана с наше съгласие — допълни Михов видимо за да подчертае благоразположението на регентите към Кьосеиванов.

Братята Кьосеиванови гледаха с пренебрежение на Михов, защото за тях той не беше никаква политическа личност. Събитията го бяха изтикали на повърхността и сега по силата на служебното си положение влизаше в ролята на политическа фигура. Без да окаже необходимото внимание към репликата му, Кьосеиванов продължаваше спокойно:

— Намирам, че сега в България не бива да се правят коренни промени. Отделни членове на кабинета винаги могат да се сменят, за освежаване. Действително Шишманов е болен и трябва да се освободи. Но не е време аз да поема министерството. Не бива да бъда изхабен сега. Би се повторила грешката от 1918 година с идването на Малинов току преди края. Така той беше свързан като продължител на делото на Радославов, което пък стана причина да се правят опасни експерименти със Стамболийски.

Двамата регенти и Петър, братът на Георги Кьосеиванов, внимателно го слушаха. Той говореше бавно, подбираше думите си и от време на време спираше, за да поеме дъх, и проследяваше ефекта от казаното. Бледината на лицето му характеризираше вътрешното му състояние. Неговите събеседници не нарушаваха мълчанието. Особено регентите, заинтригувани колкото се може по-бързо да чуят становището му, да си изяснят неговите позиции.

— Всяка смяна — продължаваше Кьосеиванов — на министър-председателя и на министъра на външните работи дава повод за много тълкувания, а особено ако бъде издигната очертана вече личност. Ако бъда избран за министър на външните работи, то ще се счита, че

въпросът за завой е възникнал от времето на избора на регентите.

—Вашите съображения — отвърна Филов — заслужават да бъдат поставени на по-внимателна преценка. Ние се спряхме на кандидатурата ви, защото кабинетът има нужда от човек като вас. Вашият авторитет и политически опит безспорно ще повишат ролята и активността на правителството не само в България, но и пред външния свят.

— Оставете ме в запас — уверяваше с най-сърдечен тон Кьосеиванов, — разбира се, дано не дойдат времена за такъв запас. И като помълча, добави: — Негово величество при освобождаването ми като министър-председател каза, че иска да има един свой човек в запас, и то в неутрална Швейцария, за всеки случай. Грешка ще е, ако сега хвърлите моята карта, рано е. Аз съм най-напред българин и мисля най-напред за България.

— Наистина обективните ви доводи не могат да се оборят — възрази Филов.

В това време в разговора се намеси и братът на Георги Кьосеиванов:

— От два дни непрекъснато го уговарям да приеме поста министър на външните работи, но той все така разсъждава и говори за себе си като страничен наблюдател.

Георги Кьосеиванов като че ли не обръщаше внимание на думите на своите събеседници, а, напротив, искаше да използува момента, за да изложи съвсем ясно позициите си. И тъкмо когато регентите мислеха, че е завършил разговора си и под добрите впечатления бързаха да се разделят с него и насаме да ги потълкуват, Кьосеиванов се обърна към тях:

— Не бива да се прави никакъв завой! Трябва да се чака. Германия може би няма да победи, но ще излезе от тази война непобедена и в бъдеще ще играе роля. На всяка цена трябва да запазим приятелството си с Германия.

— Разбирам ви много добре, господин Кьосеиванов — съгласи се Филов. — Както съм си мислил, ние с вас нямаме никакви различия относно политическия курс на правителството.

— Бих помолил за пояснение по един важен за мен

въпрос — запита Кьосеиванов. — Защо обявихте война на Англия и Америка?

Въпросът бе неочакван за Филов, защото целият ход на днешния разговор беше на друга тематика. Пък и вървеше гладко. Но Филов не за първи път беше изправян пред този въпрос и без да мисли, пристъпи към отговора:

— Това беше категорично искане на Германия, което ние не можехме да заобиколим и отбегнем. Същото сториха Румъния и Унгария. Германия считаше Америка за нападател и ние трябваше да се солидаризираме с другите държави на Оста.

— Считам, че това беше един грешен ход на нашето държавно ръководство.

След твърдото си заключение Кьосеиванов стана и си тръгна. На излизане, когато се сбогуваше с Филов, му каза:

— Аз съм готов винаги да сътруднича при не дай боже лошо положение на България.

Останали сами, двамата регенти се спогледаха. Лека усмивка озаряваше лицата им. Михов гласно изрази мнението си:

— У мен, войника, разсъжденията на Кьосеиванов оставят дълбоко впечатление. Доволен съм, че моето добро мнение за него се потвърждава. Не е прав по отношение на обявената война на Англия и Америка, но то е минало.

— Да... да... — произнесе Филов. Усмивката на лицето му изчезна и то стана непроницаемо, скри дълбоко неговото истинско мнение и отношение към личността на Кьосеиванов.

Няколко дни по-късно един от сътрудниците на Делиус му донесе, че в тесен кръг Петър Кьосеиванов казал: „Регентите викаха брат ми, но сега е много късно и много рано.“ Шефът на абвера в България не се погрижи даже да тълкува значението на тези думи, защото знаеше в подробности разговора между Кьосеиванов и регентите, а имаше и точни данни за политическия облик на Георги Кьосеиванов.

Животът си течеше, а събитията идваха едно след друго.

На 19 април 1944 година регентите получиха телеграма от българския пълномощен министър в Москва,

с която той съобщаваше, че Молотов му е връчил нота. В нея се настояваше българското правителство, което не се намира във война със Съветския съюз, да престане да съдействува на германците в България и да не позволява да бъдат използувани за тази цел бреговете на Черно море и по-специално във Варна и Бургас. Нотата смути управляващата българска върхушка: „Не е ли това признак за скъсване на дипломатическите отношения между Русия и България?“ Стигнеше ли се до такъв край, това значеше крах на правителството. Никой в България, дори и от средите на правителството, не би посмял да поеме отговорността за прекъсване отношенията с Русия.

Българската комунистическа партия беше съумяла да разясни отношението на Съветския съюз към българския народ, поради което хората не се плашеха от широко разпространяваната от фашистите болшевишка опасност. Напротив, любовта на народа към Русия беше толкова силна, че управляващата фашистка клика в България беше принудена да се съобразява с това обстоятелство и се боеше много от него. Не случайно и редица буржоазни политически личности открито казваха: „Немислимо е да скъсаме отношенията си с Русия.“ Думите: „Сакън, с Русия да не скъсваме“ не само се носеха от уста на уста като мълва, но те вече оказваха решаващо въздействие върху политиката на българското правителство към Съветския съюз. Силата на тези думи се обуславяше и от общия настъпателен щурм на Червената армия.

Съдържанието на нотата беше веднага предадено на Бекерле с молба, колкото се може по-скоро да вземе отношение. Трябваше да се бърза с отговора, защото бавенето можеше да се използува във вреда на българското правителство.

На другия ден Бекерле предаде становището на своята страна. Хитлеристите съветваха българските власти да не се стига до скъсване на отношенията между България и Съветския съюз. Сега това не било в интерес на Райха. Но едновременно германците продължаваха да използуват територията на България за военните си цели.

В страната проникнаха сведения, че Турция е престанала да доставя хром на Германия. Говореше се, че

Турция, макар и да не беше напълно неутрална страна, първа от неутралните се огъва, понеже била съюзница на Англия. Този факт имаше политическо отражение в България. Правителството взе мерки за засилване на военната мощ: увеличаване на запасните и разместване на някои войскови части, усилване на жандармерията, активизиране борбата срещу нелегалните и прочие.

Въпреки всичко, което се предприемаше, не се постигаха желаните резултати. Делиус беше получил сведение, че нелегалните са нападнали един склад и са взели 250 пистолета, 80 пушки и 750 кг патрони. Това го вбеси. Той поиска от министъра на вътрешните работи и от началника на РО при Министерството на войната да вземат сериозни мерки. Правителството засили преследванията срещу партизаните.

На Божилов се струваше, че дните на месец април 1944 година текат много бързо. Всеки ден правеше сондажи, за да намери търсения министър, и все не сполучваше.

Някои се съгласяваха да приемат министерски пост, но предявяваха претенции за министерства, за които Божилов не бе склонен. Други поставяха условия, като Сп. Ганев, който бил съгласен да вземе участие в правителството, но само съвместно с Георги Кьосеиванов. Един пък направо каза, че би станал министър, ако Божилов не е министър-председател, защото много се изложил. Многобройните сондажи и молбите към този или онзи поставяха Божилов понякога в неудобно положение. Сам признаваше, че със своите молби вече се злепоставя. До него достигаха и слухове: регентите мислели, че той не желае силни личности в правителството, за да не го изместят. Няколко кандидати за министри, с които беше разговарял, бяха викани от регентите за повторен разговор, за да проверят дали точно ги информира за причините, поради които не се съгласяват. Така изразяваното недоверие подсказваше на Божилов, че регентите възнамеряват „всички злини да стоварят нему“.

Божилов не можеше да намери министър на вътрешните работи — факт, който разтревожи не само регентите, но и немците и техните представители Бекерле и Делиус. Ставаше ясно за всички, че в тези бурни и тревожни времена трудно се намираха хора, съответству-

вящи на изискванията на фюрера — твърди ръководители, годни да поемат отговорност. В процеса на търсенето на министър на външните работи започна да се говори за слабостите и на Божилов. Съдбата на Шишманов беше решена, поради което тежестта на разговорите се изместваше върху Божилов. Регентите започнаха да се вглеждат има ли качества министър-председателят съгласно новите изисквания на Хитлер. Явно бай Добри, както беше известен той, не можеше да бъде такъв ръководител. Много важни въпроси стояха неуредени поради неговата мудност.

Делиус наблюдаваше отблизо дейността на българското правителство и схващаше, че сондажите за привличане на една нова личност в него преминаха в криза на цялото правителство. Тези свои мисли той реши да сподели с Бекерле. Знаеше, че след подобен разговор Бекерле незабавно ще изпрати телеграма в Берлин, затова го изпревари и преди още да отиде и беседва, сам изпрати такава.

Няколко дни след разговора между Бекерле и Делиус при регентите се яви Александър Цанков и поиска да му дадат три министерски места, за да сътрудничи на правителството със своите хора. Като узна за това, Делиус веднага се досети, че зад този ход на Цанков стои Бекерле. Той беше уверен, че Бекерле разчиташе извънредно много на него като на силна личност, която с всички средства ще потуши вътрешното недоволство и ще ликвидира с нелегалните. И още: Цанков при никакви обстоятелства не би измамил Германия. За разлика от Бекерле Делиус, като човек, по-добре информиран за положението в страната, знаеше, че Българската комунистическа партия беше подела още от октомври 1943 година широка кампания за разобличаване на Цанков като един от най-отявлените лакеи и Хитлерови агенти. Той беше компрометиран не само сред народа, но и сред редица водачи и представители на буржоазните демократични сили. Независимо от това регентите и Божилов търсеха сътрудничеството му в правителството. Божилов се срещна с него. Цанков се съгласи да сътрудничи на неговото правителство, но ако се дадат на хората му най-малко три места. Той предлагаше за министър на вътрешните работи генерал Кочо Стоянов, а за министър на войната генерал Христов, командир на Трета армия. Освен с Божилов Александър Цанков се срещна и с Филов и отново изрази готовност да сътрудничи на правителството, ако хората му получат съответни постове. Регентите не се съгласяваха само за да не „възкресят партиите толкова рано". И защото искаха да се създаде дейно управление, а не „орел, рак и щука" чрез хора от партиите.

Една нова нота на съветското правителство внесе още затруднения и нови объркания всред управляващата клика в България. Съветският съюз искаше да се открият търговски консулства във Варна, Бургас и Русе. През 1942 година по вина на българското правителство беше закрито съветското търговско консулство във Варна. Откриването на тези консулства се налагаше от необходимостта да се контролира дали германците не използуват българските морски и дунавски пристанища за военни цели срещу Съветския съюз. Както и при другите случаи, и сега съдържанието на нотата веднага беше предадено на Бекерле. Отговорът трябваше да се съгласува с Германия. В това отношение нито Бекерле, нито Делиус имаха някакви претенции към българските управници. Всяка тяхна външнополитическа стъпка се извършваше след предварителното одобрение на германците.

Позицията на Германия беше ясна и крайна — да не се дава съгласие за никакви консулства. „Всяка отстъпка — беше казал Бекерле на Божилов — е вече голяма политическа загуба." Появиха се отделни гласове от членове на българското правителство, които предлагаха да се отстъпи по отношение на Варна. Бекерле найнахално се вмесваше в заседанията на Министерския съвет, когато се разглеждаше въпросът за отговора на съветската нота. Божилов се беше замотал с безкрайните си сондажи и нотата съвсем го объркa. През цялата си дейност като член на правителството и негов председател беше доказал на германците, че неотменно защищава техните интереси. Обаче сега не можеше да си позволи да даде категоричен отговор на съветската нота и възприе линията на бавенето. Няколко министри от кабинета заявиха, че ако получат ултиматум от Съветите за скъсване на отношенията, ще предизвикат министерска криза. Най-после беше изпратен отговор на нотата в смисъл, че като се създадат условия за търго-

вия, ще се открият и консулства. От страна на Съветите реагираха, че това не е никакъв отговор на тяхната нота. Те посочиха определено, че консулствата им са необходими сега за контрол върху дейността на немците във въпросните пристанища.

При създаденото положение въпросът стоеше открит.

Делиус все повече и повече се убеждаваше, че Съветите използуват всяка пукнатина, за да оказват разложително влияние върху буржоазните лидери. Според него нотите не случайно съвпадаха с особените вътрешни събития в България. Много ловко русите бяха насадили в България едно „беззащитно растение", на което нито корените, нито стъблото бяха видими, за да бъдат откъснати, но то даваше своите плодове в съзнанието на хората.

След като Божилов не можеше да обнови кабинета, атмосферата в и около правителството ставаше нервна. Чувствуваше се безсилието му да се справи с положението. Едни и същи въпроси по няколко пъти се разглеждаха и решаваха, а нещата стояха все на едно и също място. Стопанският живот беше дезорганизиран. Поради липса на превоз и като не им се извозваше жито, 17 мелници спряха работата си. Производството на въглища намаля с 30%. Движението на вагоните беше объркано. Дневно бяха нужни 250 вагона, а се използуваха 180—200 вагона. С какъв политически успех вътре в страната можеше да се похвали правителството, когато не беше в състояние да се справи с партизанското движение? В момента, когато Кочо Стоянов усилено се готвеше за акцията срещу партизаните в Мургашкия край, партизански части извършиха нападение на един склад и задигнаха много пушки и бойни припаси. Според военния министър бяха иззети 700 пушки и тон и половина бойни припаси. Божилов пък в обясненията си пред регентите казваше, че това е дребна работа, извършена от деца. Когато регентите се заинтересуваха за точността, им беше съобщено, че са взети 550 пушки. Подобни факти подсилиха в тях мислите за освобождаване на Божилов и за образуване на ново правителство. Те се стремяха да държат здраво в ръцете си ръководството на държавата и понякога се занимаваха с уреждането на редица въпроси, които

трябваше да се решават от правителството. По този начин добиваха и непосредствена представа за дееспособността на министрите и особено на министър-председателя. Затова Божилов не можеше да се жалва от липса на опекунство от страна на регентите. Между него и тях почти нямаше различие по вътрешно- и външнополитически въпроси, но независимо от всичко те единодушно решиха да го заменят. Сега търсеха настойчиво по-подходяща личност и прелистваха имената на различни кандидати.

След няколкодневно премисляне се спряха на председателя на народното събрание Христо Калфов. Според тях той се ползуваше с добра репутация пред немците и щеше да получи подкрепата на народните представители.

Регентите повикаха Калфов, уведомиха го за решението си да сменят Божилов и го помолиха да се нагърби със съставяне на листа за ново правителство, което да оглави. Поискаха от него да състави правителство, което да бъде по-добро от сегашното, по-волево, по-дейно, по-умно и готово да поема отговорност. Калфов се съгласи да представи листа при условие, че се извърши коренна промяна на правителството, без да се изменя външната политика.

През времето, когато председателят на Народното събрание Калфов се съветваше със своите приятели из кабинетите на Народното събрание, за да уточнят листата, станаха две значителни събития. От главната квартира на фюрера беше повикан висш офицер от българския генерален щаб (генерал Иван Попов), а от Турция се върна българският пълномощен министър. Тези личности донесоха важни сведения.

Пълномощният министър характеризира положението в Турция така: „Сега не мога да твърдя, че Турция няма да се намеси във войната, щом моментът е благоприятен за нея." Съвсем поверително той сподели, че при него в Анкара е дошъл Бляк, като си предложил услугите да играе ролята на спасител и доброжелател на България. Същевременно се „изпуснал" да каже, че тайно от русите тук на Балкана ще се преселят англичани и американци.

Доктор Делиус отдавна се занимаваше с бившия директор на американския колеж — Бляк, и го смяташе за

по-дребен агент на американците, но сега вече виждаше, че той е ангажиран в изпълнението на големи политически задачи. Делиус беше участвувал в не една такава операция и заради това не се отнесе както другите. Не прие сведенията само информативно, но се зае с разработване на мероприятия, които да противодействуват на замислите на англо-американците. Въпреки мерките за запазване в тайна подхвърлените от Бляк мисли докторът беше уверен, че те ще проникнат сред управляващите. Той добре разбираше, че много от буржоазните лидери подкрепяха Райха, защото ги беше страх от болшевизация на България, но сега, при създалата се вече обстановка по фронтовете и тук в страната, те можеха лесно да се откажат от тази поддръжка и открито да застанат на страната на Англия и Америка.

След няколко дни се завърна в България и офицерът, който беше на посещение в главната квартира на фюрера в Залцбург. Най-важните новини, донесени от него, бяха, че според германското командуване е възможно нахлуване на англо-американците през Турция. Основанията за това бяха:

1. Усилена работа по турските летища и участие на английски и американски сили.

2. Англия и Америка доставят в Турция оръжие в големи количества. Това е ново явление.

3. За Англия и Америка най-леко ще бъде нахлуването по сухо откъм Турция.

4. Турската политика поражда вече съмнения. Турция е отворена врата за Англия и Америка.

Той докладва още, че фелдмаршал Кайтел останал недоволен, че на срещата не е отишъл генерал Лукаш. Изразил огорчение, че България не е изпратила свои офицери, за да се калят на Италианския фронт.

В разговорите с него немците често говорели за опасността да се стои на два стола и напомняли, че за всичко се държи сметка. Няколко дни преди завръщането на генерал Попов регентите приеха Славчо Загоров, български пълномощен министър в Берлин. Той сподели с тях, че духът на германците е много висок. При последното нападение над Берлин били свалени почти 15% от неприятелските аероплани. Производството било по-голямо от миналата година. По отношението на

Турция да не дава хром на Германия още не било взето становище. Германците имали запаси за една година. Фюрерът казал, че Турция ще съжалява. За всичко се държи сметка. Тази фраза, звучаща и като напомняне, и като заплаха, започна да се чува доста често. Германските ръководители имали големи симпатии и доверие към българските държавници, и особено след посещението на регентите в главната квартира на фюрера в Класхайм.

И двете информации колкото окуражиха регентите, толкова ги и разстроиха. Трябваше да решават големи въпроси на външната политика при крайно лошо вътрешно положение. (За това време много подхождаше сполучливо даденото от народа определение: „Вътрешно положение на България — няма цървули, външно положение — стягай цървулите“.)

Шефът на абвера в България считаше, че в такъв момент единствената сила е войската. Тя можеше да решава не само въпросите на външната отбрана, но и да помогне за стабилизиране на вътрешното положение. Водим от това съображение, той неколкократно се среща с министъра на войната, началника на разузнавателния отдел при Министерството на войната и други отговорни фактори. Действията му както винаги бяха последвани от съответните мерки. На 12 май 1944 година бяха извършени големи промени във войската с цел да се засили нейният команден състав. Генерал Лукаш беше назначен за главен инспектор на войската, а на негово място за началник-щаб на войската беше назначен генерал Трифонов. Освен това бяха извършени и други преназначения. На верния приятел на Делиус, полковник Костов, се поверяваше оперативният отдел на Министерството на войната. Беше коригирана дислокацията на войсковите части. Вземаха се допълнителни мерки за материалното осигуряване на офицерите и подофицерите. Министърът на войната генерал Русев отдели специално внимание на моралната подготовка на войската и сам беше дошъл до извода, че трябва да се вземат сериозни мерки, за да се поддържа постоянно висок боен дух в командирите, за да могат да въздействуват положително на войниците.

Мерките по линията на войската вървяха „по команда“ и те бяха извършени без особени усилия, обаче изходът от правителствената криза не беше ясен.

От разговорите на регентите с Калфов беше изминала цяла седмица. Той все още не можеше да се яви с окончателна листа. Вече беше обиколил няколко града (Шумен, Горна Оряховица, Плевен и други), за да се съветва със своите приятели и за да намери хора за попълване на листата си. На 13 май Калфов беше извикан от регентите, за да ги информира за хода на преговорите си. Срещата се състоя в Панчарево. Той заяви на държавните ръководители, че настоява да се извърши цялостна промяна на правителството. Съображенията му бяха против сегашното и главно против министър-председателя Божилов. За него лично било създадено особено мнение, носела се мълва, предизвикана от неуважение и незачитане. Божилов нямал не само влияние сред народа, но и в парламента. Много народни представители споделяли становището, че трябва да се смени това правителство. Калфов не считал, че една такава смяна трябва да предизвика и промяна на външната политика на България.

После Калфов изреди имената на седем души, които според него можеха да бъдат министри. Между тях имаше един индустриалец от Габрово, двама от Горна Оряховица, един от Шумен и т. н. Освен това той назова и няколко души, с които му предстоеше да беседва.

Тази среща малко разочарова регентите, тъй като в предложената листа бяха посочени лица не особено известни, „дребни хора“, някои от тях нямаха никакъв опит в политическата дейност. С такива личности би имало промяна на правителството, но в действителност нещата нямаше да се изменят. Ето защо регентите обърнаха внимание на Калфов, че трябва да се намери нещо по-добро, по-дейно, готово да поеме отговорността.

Когато Делиус научи какви хора предлага Калфов, отначало се изсмя на неговата политическа ограниченост. Но след като се размисли по-дълбоко върху факта, защо един такъв човек, председател на Народното събрание, подхожда по толкова примитивен начин, дойде до заключението, че има нещо неизвестно нему, което оказва своето влияние.

Той извика помощника си Клайхампел и му възложи да изясни в най-кратък срок как всеки политически водач и личност възприемат събитията; „на кой стол седят“.

Същия ден, в който регентите беседваха с Калфов за съставяне на листата за ново правителство, имаха среща и с Божилов. Целяха да го тласнат към по-оперативно водене на управлението.

За да има читателят по-пълна представа за регентите и техните планове, ще си позволя да цитирам един пасаж така, както е записан в дневника на регента Михов:

„Вечерта към 10 часа дойде бай Добри (Божилов). Импулсирахме го за по-здраво управление:

а) да се замисли отсега за материали за малки къщички, бараки (тухли, керемиди, дъски и др.);

б) по-голям контрол в пощите и телеграфите (писмо от София до Ямбол отишло за 43 дни — срам);

в) стига добрини и отстъпки, да се налага той, а не да се помирява сам;

г) едни и същи въпроси ги приказвахме по 20 пъти, а все на едно и също място стоим.

Всеки, а най-много бай Добри, се е облягал на регентите, вследствие на което идва и неговият чиновнически манталитет. Той трябва да мисли и урежда едрите въпроси, които обикновено оставя на другите. Ние какво да правим, като той има вкус към дреболиите, клюките, кой какво казал и пр. Иска всичко да знае, та... та разхлабване на държавната машина. Хора много, но за такива сериозни времена като днешното — няма. Дано бог ни пази и помага...“

Според регентите Добри Божилов беше негоден да ръководи страната. Никой не смееше да подозира, че фашистът Божилов се е разколебал в съюза с германците, защото за него политиката на обвързване на България с Германия не беше само временен дипломатически ход, а резултат на дълбоко единство. Той напълно споделяше идеологията на фашистите и с голяма убеденост се бореше за нейното осъществяване в България. Но фашистките идеи бяха много компрометирани в страната, а заедно с тях и министър-председателят,

който ги провеждаше. Божилов състави правителство на 14 септември 1943 година и сега, само след месеци, то се оказа неспособно. Първата правителствена проява веднага след поемане на функциите му беше извършването на множество арести на антифашисти. Започна кървава разправа с комунистите. Незабавно се изпълняваха смъртните присъди. Избиваха се български граждани без съд и присъда, интернираха ги в лагери и ги тероризираха. Същото правителство създаде жандармерия като специален орган за борба с партизанското движение и за запазване на вътрешния ред. Взетите от него мерки не затвърдиха провежданата линия, не ликвидираха съпротивителните сили. Напротив, под ръководството на комунистическата партия се разрастваше съпротивителното движение, сплотяваха се антифашистките сили. „Хлапетиите“ както Божилов обичаше да нарича партизаните, извършиха смели действия, които все повече и повече рушаха основите на фашистката власт.

В такава обстановка Калфов търсеше министри за своя кабинет.

Усилията му най-после се увенчаха с успех. Той се яви пред регентите с нова листа, но преди да я връчи, направи едно изложение. Всъщност то беше израз на неговата готовност да се жертвува в тези трудни времена. Не само Калфов, но и по-голяма част от буржоазните политически лидери на България, макар и някои явни, а други прикрити фашисти, живееха със самочувствието, че те ще спасят нацията, като поемат ръководството на страната в свои ръце. Всеки от тях казваше, че е готов да се жертвува в най-трудните моменти, които изживява страната.

(За бъдещето на нацията се жертвуваха други. Далеч от кабинетите, демагогските политически игри и гръмките фрази, в партизанските отреди, в затворите и концлагерите се бореха и умираха истинските спасители на народа.)

Калфов зае позата на спасител на България, прочете имената на предложените от него министри:

Министър на просветата — професор Михаил Арнаудов

Министър на вътрешните работи — Иван Русев — бивш генерал

Министър на правосъдието — Филип Махмудиев
Министър на финансите — Стефан Фетваджиев
Министър на търговията — Ст. Бояджиев
Министър на земеделието — проф. Иван Странски
Министър на благоустройството — Коларов
Министър на железниците — доктор Иван Бешков

След като изслушаха Калфов, държавните ръководители казаха, че ще се занимаят с предложената листа и съответно ще изразят своето мнение.

След два дни регентите отново се събраха в Чамкория. Главното, което ги занимаваше, беше въпросът за вземане на окончателно решение за промяната в правителството. Нещата бяха съвсем назрели.

Около бъдещия кабинет се водиха много разговори. Регентите изреждаха една след друга политическите личности в България. Едни се оказваха неподходящи, други, че са подписали писмото на опозицията, с което искаха завой в политиката. Що се отнася до Александър Цанков, то Калфов изрази готовност да сътрудничи с него, но при условие, че се откаже от водачеството. В процеса на търсене на лица за попълване на необходимото число министри регентите дойдоха до извода, че безпартийният режим не създава и не издига волеви, силни, умни и борчески натури със силно развит политически усет. А за момента те търсеха да намерят човек, който да може да оправи вътрешното положение и да спаси българската буржоазия. Най-после, след дълги и мъчителни разговори регентите съставиха листата, по която Калфов трябваше да образува правителството. Предложеният от него вариант претърпя промени и доби следния вид:

Министър-председател и министър на външните работи — Христо Калфов;

Министър на вътрешните работи — Иван Нещов — областен директор на Русе (въпреки че за това място Калфов предлагаше запасния генерал Иван Русев, който имал „много ценни“ качества и можел да се справи с нелегалните; регентите обаче, неизвестно по какви причини, не го одобриха, мотивирайки се, че той вече е на 70 години. За да не обидят Калфов, те му предложиха Иван Русев да бъде определен за председател на Народното събрание);

Министър на просветата — проф. Михаил Арнаудов
Министър на финансите — Ст. Фетваджиев
Министър на правосъдието — д-р Дяков
Министър на войната — остава Руси-Русев
Министър на търговията — Ст. Бояджиев
Министър на земеделието — Ив. Бешков

За министри на благоустройството и железниците все още нямаше определени лица. Същевременно регентите решиха да се устроят на подходяща работа досегашните министри, които излизат от кабинета на Божилов. Самият Божилов да бъде назначен за директор на Българска народна банка. След всичко това регентите повикаха в Панчарево Калфов и вече официално му възложиха да състави кабинет, без да се обявява криза. Той нямаше никакви особени бележки по съставената от регентите листа. Малко по-късно при регентите пристигна Божилов, който докладва, че от Съветския съюз е връчена чрез Кирсанов нова вербална нота. В нея се поставя въпросът за консулства във Варна, Бургас и Русе. В случай, че не се даде съгласие за откриването им, България ще бъде считана като държава, която подпомага Германия във войната ѝ срещу Съветския съюз.

В същото време Бекерле беше повикал Делиус в кабинета си и когато последният се настани във фотьойла, той отиде до него.

— Правителствена криза и нота — обърна се Бекерле към Делиус и му даде да прочете съветската нота. Делиус вече знаеше за нея, защото неговите хора му я бяха донесли, но за да не се издаде, започна да я чете.

— Едно правителство не могат да съставят! — с висок тон говореше Бекерле. — Управници, мекотели... Така както върви, ние не можем да им се доверяваме вече, трябва да направим нещо.

— Чувствувам, че Съветите са информирани много добре за положението в България — отвърна Делиус.

— Нали ликвидирахме агентурата им — малко нетъртено каза Бекерле.

— Вероятно имат някъде добре прикрит човек, който знае тайните ходове на управлението в България.

— Шпиони не ме интересуват — нервно изрече Бе-

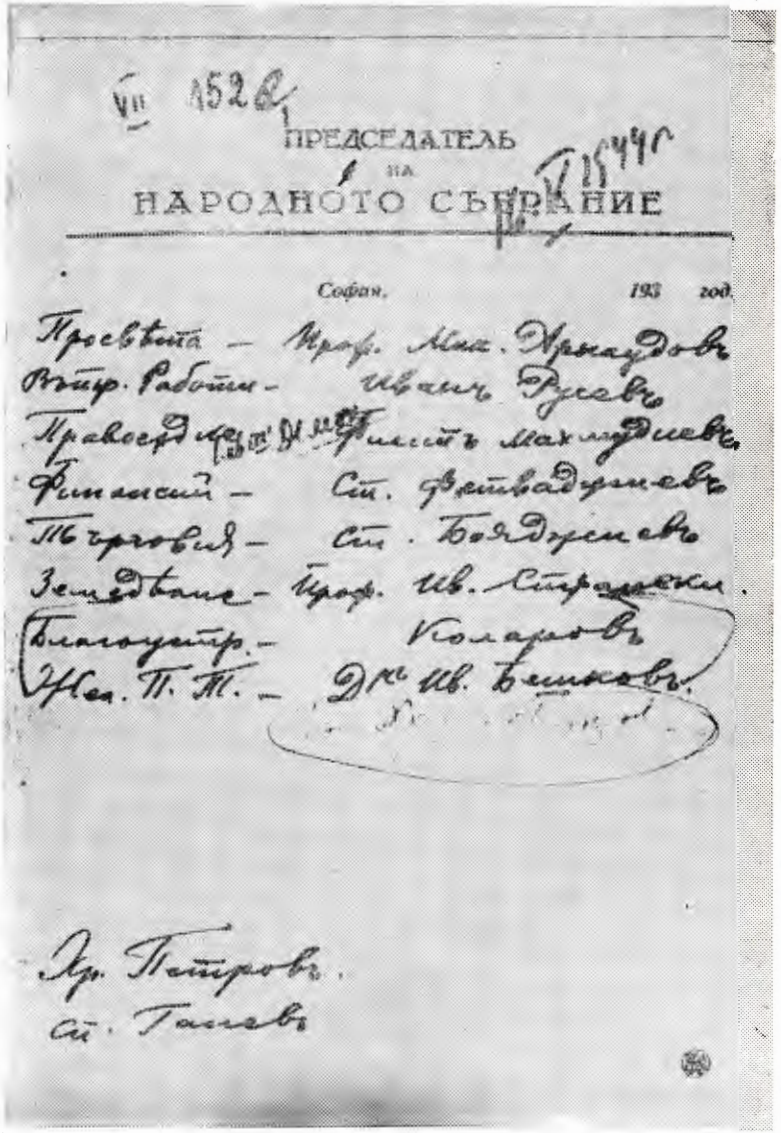

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ
НА
НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

София, 193 год.

Просвета — Проф. Мих. Арнаудовъ
Вътр. Работи — Иванъ Русевъ
Правосъдие — Димитъръ Махмудиевъ
Финансий — Ст. Фетваджиевъ
Търговия — Ст. Бояджиевъ
Земеделие — Проф. Ив. Страшимировъ
Благоустр. — Коларовъ
Упр. П. Т. — Дръ Ив. Бешковъ

Др. Патровъ.
Ст. Гановъ

керле, — вие си ги търсете, но аз се опасявам, че ние с вас изпуснахме положението тук.

— Ако ви е нужно моето мнение, Калфов няма да създаде правителство — уверено каза Делиус.

— Вие върху какво градите категоричните си заключения?

— Така, по интуиция.

— Политика по интуиция не се прави, господин Делиус.

— С какво мога да ви бъда полезен? — попита вместо отговор той.

— Какво мислите за Цанков?

Делиус знаеше, че Цанков е най-редовният информатор на Бекерле по политическите въпроси в България. При това притежаваше преписи на писмени сведения, които хората на Цанков даваха на политическото аташе, и затова реши да избегне ясния отговор. След като помисли, каза:

— Ще може ли да обедини политическите сили в България? Много са въпросите, които са разкъсали и противопоставили един на друг политиците в тази страна. Трябва да се намерят хора, които да държат сметка за настоящата обстановка.

— Обединение на основата на твърда ръка! — малко възбудено извика Бекерле. — Цанков е човек, който бързо ще ликвидира с нелегалните и ще създаде здрав режим. Аз му вярвам. Той е смел човек, а и нямаме по-искрен приятел на Германия.

— Цанков има малко приятели.

— Вие напоследък много рядко ме информирате — сърдито се обърна Бекерле към Делиус.

— Но и вие се отдалечихте от нас.

— Нека не се ровим в различието, господин полковник. Бихте ли могли да съберете по вашите канали сведения за политическите лидери? По-специално ме интересува списъкът на тези, които непоколебимо ще вървят след нас.

— Малко трудно е — отговори Делиус, — но ще направим необходимото.

Той преднамерено даде такъв отговор, въпреки че в момента можеше да го осветли по поставените въпроси. Но не желаеше да разкрива всичките си карти

пред Бекерле. Много добре го познаваше и вече не един път беше почувствувал, че Бекерле бързаше да съобщи в Берлин онова, което е получил от него, като собствена информация. Освен това той не се съобразяваше с тайните на разузнаването. Делиус сам разбираше, и то не по-малко от Бекерле, сериозността на момента в България. Лесно можеше да се стигне до измяна на интересите на Германия. Няколко видни политически дейци се водеха като английски агенти. Делиус схващаше, че те действуват за политическа ориентация на България към Англия и Америка. В положение като сегашното обърканите биха ги последвали. Освен това той знаеше, че една част от опозицията открито издига въпроса за отделяне на България от Германия.

— Мислите ли, че Русия ще скъса отношенията си с България? — запита Бекерле.

— Руснаците искат пунктове за наблюдения. Това ще затрудни нашата контраразузнавателна дейност — каза Делиус. — Персоналът на тези консулства е готов.

— Аз твърдо съм против всякакви компромиси — продължи Бекерле. — И ако остане на мен, никакви отстъпки!

— Вие имате добри позиции сред управляващите хора и ако е нужно, можете да поискате да уважат вашето становище.

— Както знаете, аз така и предлагам, но Рибентроп не се съгласи и нарежда да не създаваме мъчнотии на българското правителство. Между впрочем, знаете ли какво количество наш транспорт минава през България?

— Уверен съм, че русите са много точно осведомени. Ежедневно около осем влака извършват превоз на наша материална част и жива сила. Мисля, че на българите им е добре известно, че ние ще ги браним от север. При това положение имаме право да минаваме през страната.

Бекерле схвана много правилно намека на Делиус. Ето един много сериозен повод, за да обоснове добре своето становище. Съветската нота затрудняваше не само българските му приятели, но и самия него, защото при всички случаи управниците искаха мнението му. По-рано, когато германската армия напредваше, нико-

га не се явяваше различие между неговото становище и тяхното, но сега по някои въпроси, макар и плахо, имаше различни мнения.

Отговор на тази нота той трябваше да даде още днес, и то съгласувано с Берлин. Но преди да изпрати телеграмата, искаше да разбере мнението на Делиус.

— Все пак как мислите, нотата не е ли някакъв ход на Съветите? — обърна се Бекерле към Делиус.

— Предполагам, че те искат да задълбочат правителствената криза и не е изключено и скъсване на отношенията. Този, който настъпва, взема остри решения. Всъщност вие по-добре знаете дипломацията.

— Да, да, благодаря ви.

Делиус стана и с бързи крачки напусна кабинета. Останал сам, Бекерле състави телеграмата до Берлин. В нея цитира и съветската нота, а собственото си мнение изрази в смисъл, че отговор на съветското правителство от страна на България засега да не се дава, като се обясни това с правителствената криза. По този начин той искаше да печели време.

В същото време Калфов провеждаше една след друга срещи с набелязаните в листата лица за създаване на кабинета. Той бързаше, защото Божилов подаде писмено оставката на кабинета и беше обявена официално правителствена криза. Вече всеки знаеше, че в България има криза и че на Калфов е възложено да състави кабинет. В съгласие с регентите беше определена и вечерта — 22 май, когато трябваше да се обяви новото правителство.

Междувременно Божилов беше позвънил по телефона на съветския управляващ легацията Кирсанов и му беше съобщил, че има министерска криза. Изрично беше подчертал, че тя не е във връзка с нотата и че отговорът ще се забави до създаването на ново правителство. Регентите бяха уверени, че Калфов ще създаде правителство. Беше приготвена и речта, която княз Кирил щеше да прочете пред новия кабинет. В деня, в който смятаха да се обяви съставът на новото правителство, регентите отидоха в Панчарево, за да бъдат по-близо до София.

Точно в 15,00 часа Калфов се яви пред тях и до-

кладва, че някои от определените за министри лица не са дошли от провинцията, други отказват по лични съображения или понеже не са разговаряли с лидерите на партиите, към които са принадлежали. Потърсил други, някои от които се съгласили, но съставянето на правителство от такива хора не му вдъхвало доверие. Отново настояваше министър на вътрешните работи да бъде Иван Русев. Освен това не одобряваше генерал Руси Русев за министър на войната, защото не бил очарован от него. Но най-много държеше за Иван Русев, понеже му бил близък и много важен за борбата с партизаните. Регентите настояваха Калфов да създаде кабинет, защото вече е обявена правителствена криза и днес трябва да се обнародва съставът на новото правителство. Те бяха съгласни да се състави кабинет само от народни представители, обаче той пък не приемаше това. Явно беше, че се е разколебал, и за оправдание възрази на регентите, че много късно са го натоварили със задачата. Все пак на края на разговора помоли да му позволят да посочи друга листа. Регентите вече имаха опит в такива случаи и като виждаха, че продължаването на кризата беше неуспех и за тях, и в страната, и пред външния свят, дадоха съгласието си. Но когато Калфов си излезе, решиха, че трябва да потърсят други възможности.

Седемнадесет дни Калфов се мъчи да състави кабинет и най-накрая — провал. Това събитие занимаваше немците много сериозно. Делиус не го разглеждаше като личен въпрос на Калфов. Всъщност то беше провал и за регентите, и за цялата политическа върхушка, която ръководеше съдбините на България. Сам Делиус, колкото и да се мъчеше да види в дълбочина причините, не можеше да направи обективен анализ. Въпреки огромния си апарат и голямото количество информация, събирана от довереницте му, той не беше в състояние по силата на положението си на чужд властник да си изгради вярна представа за страната и съотношението на силите в нея. Фашистката идеология му пречеше да се вгледа по-дълбоко в явленията, извършващи се сред народните маси, и да оцени правилно онази сила, която движеше общественото развитие. Неговата омраза към комунистите не му позволяваше да види революционните сили на тази партия,

нейното дълбоко сраствaне с народа. Той не можеше да долови, че политическите лидери се бяха откъснали от народа, че приказките им от името на народа бяха голословни. Делиус не можеше да премери силата на вълните, които разтърсваха държавната машина. Фразите за вярност към Германия на най-приближените му български приятели го отделяха от истината. Неговото разбиране беше, че при това състояние трябва да се създаде правителство, което да може да лавира.

Регентите търсеха разрешение на кризата, срещаха се с различни политически лидери, а в това число и с някои хора на опозицията. На 23 май 1944 година те поканиха и приеха в Чамкория Никола Мушанов, който се считаше за един от водачите на така наречената легална опозиция. Но същевременно бе известно, че той на времето беше отказал да влезе в единния фронт, защото не вярваше на комунистите. А през септември 1943 год., когато се „избираха“ регентите, Мушанов беше отишъл при Богдан Филов и го помолил за известно отлагане на избора, докато се изяснят събитията в Италия. Въпреки това обаче той и хората му гласуваха за избора на регентите.

Никола Мушанов подчертаваше пред регентите, че събитията се развиват не в духа на техните очаквания. Благодари им, че са го зачели и са потърсили съвета му. Но когато го попитаха какво му е мнението, отговори:

— Моето мнение знаете от речите ми в Народното събрание.

— Получихме писмото ви, само че не беше оригинал, а копие, заверено лично от вас — обърна се към него Филов и допълни: — Редно беше поне на регентите да изпратите оригинал.

— Нямах всички подписи върху един екземпляр — заоправдава се Мушанов, — тъй като някои си дадоха съгласието чрез писма.

— Искаме да чуем определено вашето мнение за правителството — уточни въпроса един от регентите.

— Аз вече казах мнението си, всъщност това, което и вие знаете. Обаче що се отнася до конкретния случай, по никакъв начин да не се запазва сегашното правителство. Заявявам го съвсем отговорно и категорично.

— Така мислим и ние. — Регентите бяха единодушни.

— Аз съм не за какво да е правителство, а за такова, което ще бъде правителство на националната концентрация. Не се плашете от бившите партийни водачи — наблегна Мушанов. — Никой сега не мисли да възстановява партиите. Но вие трябва да използвате тези водачи. Моментът е такъв, че те най-добре биха се справили с положението — с увереност заключи той.

Забелязал, че регентите го слушат с внимание, Мушанов нашироко започна да разяснява своята позиция. Те бяха доволни — един известен англофил, с когото могат да намерят някакви допирни точки, а и, от друга страна, той не представляваше за тях някаква опасност.

Всички бяха обнадеждени от срещата.

Същия ден регентите имаха среща с Александър Цанков. И с него водиха откровен разговор. В центъра на беседата им бяха двата основни въпроса — външнополитическата насоченост на властта и съставът на правителството.

— Не бива да се променя досегашната политика — заяви Цанков. — Това не трябва да се допусне.

— Моментът налага да имаме дейно управление. Кой според вас може да състави подходящо правителство? — запита Михов.

— Според мен не казва истината политикът, отказващ се от власт. Аз съм готов да поема управлението на страната, но само с участието на хора от социалното движение, което имам честта да ръководя.

Категоричното заявление на Цанков фактически сложи край на разговора. Констатираха още веднъж, че Цанков не беше си изменил становището, което им беше отдавна известно.

Сондажите продължаваха.

След Цанков регентите се срещнаха с бившия министър на вътрешните работи Петър Габровски. За да не правят впечатление срещите им с него, те го извикаха в Панчарево. Габровски направи пред регентите характеристика на положението. Той взе отношение и към бившето правителство, което наистина не бивало повече да остава. Същевременно новото правителство трябвало да продължи политиката на вярност към

Германия. Себе си той считал за неподходящ, главно поради открития въпрос с нотите на СССР. На времето като министър на вътрешните работи той беше изгонил съветското консулство от Варна. Напомни още, че името му беше свързано с антиболшевишката изложба в България. Когато регентите поискаха да чуят мнението му и да посочи евентуален политик, който да състави новото правителство, той без колебание отговори:

— Най-добре ще бъде посрещнат Иван Багрянов. Той може да състави кабинет от министри с найголям политически усет, а не само да бъдат специалисти.

Регентите неволно се спогледаха. Предложението на Габровски беше неочаквано. Той беше известен като открит германофил, много близък приятел на шефа на абвера в България д-р Делиус. Особено когато Габровски беше министър, те работеха в постоянен контакт. Сега той предлагаше Багрянов, за да спаси България в този сериозен момент.

ОРИГИНАЛНОСТ И ДЕМАГОГИЯ

На управляващата върхушка, заплетена в сондажи и разговори, поднесоха добра идея. Дали беше намерен проводник на средния път, с който да се постигне сплотяване на народа и да се поддържа добър ред в страната, но без особено изменение на фашистките порядки? Трудно се намираха хора, за да спасяват фашизма в България в момент, когато Червената армия разгромяваше хитлеристката военна сила. На българската буржоазия беше нужен политик с възможности да задържи онова, което е провалено. За нея имаше два пътя: или да обяви открита фашистка диктатура, или чрез демагогия и лъжа да се опита да обедини около себе си буржоазните лидери и лековерните и недостатъчно осведомени граждани и селяни.

Имаше такъв човек. Ориентацията на Габровски за Багрянов беше в духа на изискванията на момента. Намериха го за подходящ, защото за Багрянов беше разпространено мнението, че е добро съчетание на оригиналност, вкус и демагогия. Със своите маниери според тези, които го предлагаха, той си беше спечелил име на приятел на селяните.

Багрянов се яви пред регентите със своето кафяво късо кожухче, с панталони от бозав домашен шаяк, ушити на клош и добре изгладени. Регентите му предложиха да се заеме със съставянето на едно правителство, способно да поддържа добър ред в страната, без да се правят каквито и да са промени във външната политика. Багрянов веднага се съгласи и им благодари, че в такъв труден момент се спират на него. За да си придаде по-голяма тежест и за да покаже на регентите своето умение да лавира, им каза, че ще се срещне с руските си приятели. Що се отнася до немците, регентите много добре знаеха, че той поддържа връзки, началото на които води още от времето, когато беше министър на земеделието. Той каза, че тези връзки е поддържал досега като частно лице. Сега се налагало да се посъветва с руските и немските си приятели за случая.

Освен това Багрянов побърза да каже на регентите, че е намерил видни хора, познати и вещи, с политическо умение и знания по специалностите на различните министерства. Тези негови мисли бяха възприети от регентите като факт, който им подсказваше, че Багрянов беше мислил за поста министър-председател. Явно въпросът го е занимавал и се явяваше пред тях подготвен психологически. Срещата завърши с уверенията на Багрянов, че след няколко дни ще се яви с листа. Преди да започне сондажите, той направи маскировка, като замина уж за Хисаря, а всъщност отседна в една вила в Павлово, за да бъде по-близо до София.

На 30 май 1944 година Багрянов се яви пред регентите и ги информира за извършеното от него по съставянето на листа за нов кабинет.

— Господа — започна Багрянов. — Най-напред бих ви помолил да ме извините за забавянето. Причините за това са, че мъчно се уреждат срещи и разговори с набелязаните от мен лица. Несигурно се пътува, понеже няма автомобили, мъчно и бавно се влиза във връзка по телефона. След предварителните бележки за

трудностите, позволете ми да премина към деловата част.

Регентите бяха доволни, че словоохотливият Багрянов без общи фрази започваше да предлага лицата. За тях това беше показател, че той се явява подготвен и че след толкова дни мъчителната криза ще бъде преодоляна. Обнадеждени, те слушаха Багрянов с голямо внимание.

— За министър на вътрешните работи — започна Багрянов и извади от джоба си един измачкан лист — се спирам на професор Станишев.

Регентите се спогледаха, даже Филов не се стърпя и наруши мълчанието на регентите:

— Той едва ли ще се съгласи.

— Вече имам съгласието му — отговори веднага Багрянов. — Предлагам го, защото е голям приятел на германците и ще бъде добре посрещнат от тях. При това той е деен човек. Известен на обществото като ректор на университета, особено по отпразнуването на петдесетгодишнината на същия. Говори много добре и ще може да се справи с парламента. При разговора ми с него той каза, че по̀ бил съгласен за министър на просветата, но аз му отговорих: „Тъй не може! Тогава и аз ще отида в чифлика, а ти в клиниката, пък България нека пропада! Няма да остане нито твоята клиника, нито моят чифлик, ако не помагаме.“ Накрая се съгласи с мен.

Докато Багрянов излагаше доводите си за Станишев, регентите искаха да си изяснят защо той се е спрял на него. Те нямаха нищо против Станишев, обаче вкорененото любопитство ги караше да се ровят. Малко по-късно разбраха, че Багрянов и Станишев имат родствени връзки.

— За министър на просветата — продължи Багрянов — се спирам на професор Михаил Арнаудов. Познат общественик. Както знаете, фигурираше и в листата на Калфов. Предложението за него се посрещна добре от различните среди.

Багрянов обходи с очи регентите, изгледът на лицата им му подсказваше, че и тази кандидатура ще бъде приета.

— За министър на благоустройството се спирам на Славейко Василев. Като бивш министър на благоустройството и председател на Общия съюз на запасното

войнство, той е известен на обществеността. И с издигането му за министър ние ще отбележим нашето внимание към запасното войнство. Разговарях с него. Разбира се, той е съгласен.

— Името му е свързано с убийството на Александър Стамболийски — обади се някой от регентите.

— Няма какво да се прави — каза Багрянов и добави: — Ще съумее да се справи с работата.

— Само ви напомняме за този факт — поясни се регентът.

— За министър на земеделието се спирам на професор Дончо Костов. Още не съм говорил с него. Очаквам го довечера да се върне от провинцията. Няколко години живя в Русия и минава за левичар. Неговото участие в правителството ще разшири авторитета на Министерския съвет.

— А германците? — запита Михов. — Няма ли да се разсърдят?

— Напротив, разкъсване на левите сили в България чрез поддържане на илюзиите за „завой“.

— Не бива да допускаме никаква подлост по отношение на Германия — каза Филов.

— Ако вие се съмнявате в мен, тогава не ми възлагайте да съставям правителство — малко нервно забеляза Багрянов.

— Моите думи не са отправени към вас, а са в подкрепа на вашите мисли — поясни Филов.

Обясненията на Филов задоволиха Багрянов и той спокойно продължи:

— За министър на външните работи се спирам на Първан Драганов. Надявам се, че като мой приятел ще се съгласи. Той, както ви е известно, е на дипломатическа работа зад граница, поради което моля да бъде запитан по съответния ред.

— Ще сторим това чрез двореца — каза регентът княз Кирил, който през цялото време мълчаливо слушаше Багрянов.

— За министър на финансите... — Багрянов малко замълча, усмихна се и продължи: — Може би ще ми се зачудите, но аз се спирам на досегашния министър-председател Добри Божилов.

Багрянов правеше нова изненада за регентите. Ставаше все по-интересен и по-интересен. Той забеляза, че

по лицата се появиха леки усмивки. Очакваше такава реакция и беше уверен, че те в момента чакат с нетърпение да чуят доводите му. Искаше му се да поиграе малко с нервите им, даже миг-два помълча, но реши, че не е време за това, и продължи:

— Сега не може да се учат нови хора. Всеки трябва незабавно да подхване работата си като министър. Божилов лесно ще се справи с многото милиарди разходи. От друга страна, ще се избегне излишното ровене във финансите.

— Това ще бъде още една трудност за вас — каза княз Кирил.

— Така е, но него, както и Славейко Василев ще покривам и понасям товара им аз — отговори веднага Багрянов.

— Божилов проявява недостатъци като ръководител, освен това срещу него има голямо настроение в обществото — намеси се друг регент.

— Да, но в парламента — защищаваше се Багрянов — ще ми бъде леко с Божилов. Той знае на много народни представители кирливите ризи и по този начин ги държи в ръцете си.

След тези думи Багрянов замълча. Чакаше нови въпроси от регентите, но тъй като не зададоха той продължи:

— Както виждате, най-главното е монтирано. Сега да видим как ще се решат въпросите по ръководството на стопанството. Стопанските задачи на правителството са твърде важни и аз мисля да говоря с някои хора като: Пенчев, за председател на кооперациите; Палазов — евентуално за търговията; Греков бих могъл да използувам за министър на финансите, ако имате сериозни съображения против Божилов; Колчев — спирам се на него евентуално за министър на железниците. Нямам още набелязан за министър на правосъдието. Но мен подборът на такъв човек не би ме затруднил.

— При избора на министър на правосъдието търсете добър юрист, разбира се, с политически качества, за да имате един добър юрист в Министерския съвет — каза княз Кирил.

— А... вие къде сте? — запита Филов.

— Аз съм министър-председател, без портфейл, иначе не може! — отговори Багрянов и добави: — Бих по-

молил господа регентите, ако може да се смени и министърът на войната генерал Руси Русев. Достигат до мен сведения, че не поддържа необходимия дух във войската.

Регентите, които си бяха присвоили правото единствени да решават смяната на министъра на войната и да определят личността, заемаща този пост, се смутиха. Страхувайки се, че Багрянов ще използува това като повод да се откаже от съставяне на правителството, те му отговориха:

— Ако имате по-добро предложение, готови сме да го обсъдим!

Срещата завърши с уговорката на следния ден отново да се съберат и в случай, че се постигне решение на кризата, на 1 юни да има вече ново правителство. Всички се разотидоха доволни и обнадеждени, че най-после ще се ликвидира с мъчителната криза.

Германците, които официално и неофициално бяха в течение на всичко, което ставаше в България, се безпокояха от продължителната министерска криза. Толкова разговори и слухове имаше по време на кризата, че Бекерле получаваше най-различни и много често противоречиви сведения. Това объркваше самия него и хората му. Опитът му да наложи Александър Цанков за министър-председател не даде резултат. По отношение на Багрянов нямаше сериозни основания да се противопостави. Той неведнъж беше показвал доброто си отношение към Германия. Бекерле знаеше също, че Багрянов имаше лични приятели в Берлин, които заемаха важни постове в държавния апарат. Безпокояха го качествата му на човек, който винаги лавира. Сам предпочиташе Цанков пред Багрянов, обаче „за момента кандидатурата на Багрянов беше подходяща" — така я оценяваше Бекерле. И ако в себе си имаше някакви безпокойства, те трябва да се разглеждат като грижа за държане по-отблизо Багрянов.

Бекерле се чувствуваше като господар в България. Всякога вземаше отношение по държавнически и политически въпроси и го съобщаваше веднага на своя събеседник. Беше дързък и прям.

Той отиде при регента Филов, за да „чуе сведенията за кризата лично от най-важния фактор на страната".

— Спрели сме се на Багрянов — започна информацията си Филов, — може би не е най-удачният, но в момента надяваме се, че ще оправдае доверието.

— Ние държим да не се изменя външната политика на България — заговори Бекерле.

— Промяната се налага с оглед да се заздрави вътрешното положение — отговори Филов. — Трябва да ликвидираме с нелегалните и да оправим редица други вътрешни въпроси.

— Моето впечатление е, че Божилов има желание да сложи порядък, но му липсват организаторски качества — каза Бекерле. — Неговият заместник трябва да притежава непоколебимата вярност на Божилов в дружбата на българския народ с германския и да бъде по-добър организатор, по-твърд ръководител и изградена личност.

— Багрянов е деен и делови човек — каза Филов. — Доколкото знам, той се ползува с добра репутация от германска страна.

— Бих искал да зная вашето лично мнение за него — обърна се Бекерле към Филов.

— За момента е подходящ — подчерта отново Филов.

— Благодаря! С общи усилия ще му помагаме. Нашата преценка е, че с Багрянов ще съумеете да постигнете вътрешна консолидация. Тя ще ви позволи да вземете по-ефективни мерки за борба с нелегалните и в течение на няколко месеца да ги ликвидирате.

— Налага се да се вземат разнообразни мерки, за да увеличим съпротивителните сили на народа срещу нелегалните — обясняваше Филов. — Считаме, че новото правителство ще съумее да създаде в страната ни желания ред. Във външната политика не ще допуснем никакви отклонения.

— Вашите лични уверения биха били много добре посрещнати в Берлин.

— Можете да ги съобщите.

Бекерле беше доволен. Уверенията на Филов не му бяха особено нужни, обаче реши да използува момента, за да подчертае доверието, което те — немците, имат към него. Ето защо пренесе разговора на друга тема.

— Някои политически дейци в България говорят, че

една от главните причини за мъчнотиите по съставяне на правителството била руската нота.

— Това са злонамерени слухове, господин Бекерле. Руската нота, с която те искат да открият търговски консулства във Варна, Бургас и Русе, ни създава затруднение. Но аз мисля, че заедно с вас ние ще намерим отговор на тази нота.

— Аз съм убеден — изрече с особен тон Бекерле, — че ако се отстъпи даже само за едно търговско консулство, ще значи, че русите вече имат един дипломатически успех, който лично аз не желая.

— Трябва ли ние да не се страхуваме от скъсване на отношенията със Съветския съюз? — запита Филов.

— Този въпрос ще реши Берлин — отговори Бекерле. — Според мен никакви отстъпки не бива да се правят. Това означава, че нашата армия се лишава от възможността да използува въпросните пристанища.

— Аз ви моля — обърна се Филов — да ускорите получаването от Берлин на становището за нашия отговор на руската нота. Без вас ние не можем, а и не бихме си позволили да направим каквато и да е отстъпка.

— Моята страна е поела задължението да ви пази от север, господин Филов, разбирате, че в случай на опасност естественият път на нашите войски е през България... — Бекерле дори не се опита да проследи ефекта от думите си, стана, сбогува се с Филов и си излезе. Той бързаше, понеже знаеше, че наближава часът на срещата на регентите с Багрянов.

Бекерле се срещаше с Делиус, действуваше по многобройните си неведоми пътища. Докторът не само получаваше информация, но и се стремеше да оказва влияние върху развитието на събитията. Неговият приятел Габровски си беше свършил добре работата. Самият факт, че Габровски предложи Багрянов, което се знаеше от последния, създаваше благоприятни възможности да влияе на един министър-председател. Шефът на абвера в България безшумно си беше свършил работата. Схващанията му по някои въпроси се отличаваха от тези на Бекерле, но нека в Берлин оценят чия позиция е правилна. Той знаеше, че в политиката си Бекерле внася много от горещината на своя характер, поради което мненията му често се обуславяха от временни явления и факти. Нито Бекерле, нито Делиус

знаеха становището на Берлин — да се запазят или скъсат отношенията на България с Русия? Но докато Делиус изчакваше, Бекерле беше категоричен — „никакви отстъпки". Според Делиус Германия имаше интерес България да не скъсва с Русия, в противен случай, както той разсъждаваше, отдавна да бяха скъсани тези отношения.

Бекерле и Делиус очакваха с еднакво нетърпение да се състави правителството. Колкото и да бяха уверени, че Багрянов ще съумее да представи листата, все пак имаше частица съмнение да не се повтори случаят с Калфов. Бекерле беше разговарял със Станишев, за да се осведоми от него за мнението му за правителството, и му беше заявил, че интересите на Германия налагат Министерството на вътрешните работи да се поеме от самия него. Станишев му беше обещал, че ще действува в съответствие с неговата молба.

Багрянов работеше оперативно и точно в определения час се яви при регентите. Преди да пристъпят към разглеждане на листата, Филов се обърна към него, за да го предупреди, че моментът е много тежък във връзка с руската нота. Хората, от които ще състави кабинет, трябва да бъдат единни по отговора на нотата, защото, ако няма единство, след два дни трябва да изживяваме нова криза.

Багрянов доложи пак същите неща, които сподели и в предишната им среща, и всъщност не внесе нищо ново. Но с изказванията си даде възможност на регентите да разберат, че другояче си е представял нещата, мислел е, че по-леко ще състави листата и сега, след като се е сблъскал с толкова трудности, го е обхванал известен песимизъм. Когато той си излезе, регентите бяха доста обезпокоени. Вече толкова дни изтекоха, откакто се замисли промяната, а нищо не излизаше. Ето че сега и Багрянов се затруднява. Разотидоха се с тревога: „Дано Багрянов състави кабинета." Времето минаваше. На следващия ден трябваше да се обяви новото правителство.

Този път регентите отидоха в Панчарево. Искаха да бъдат по-близо до София, та ако възникнат въпроси по съставяне на кабинета, да могат бързо да ги решават.

В същото време недалеч от тях чакаше бившият министър на вътрешните работи Габровски. Филов се беше погрижил, в случай че Багрянов не може да състави правителство, задачата веднага да се възложи на Габровски.

Докато чакаха, регентите четяха разни донесения и преписки. Княз Кирил, взел едно донесение в ръката си, се обърна към двамата си колеги:

— Вижте, докато ние се занимаваме с правителствена криза, 200—250 партизани са минали на юг от Дупница към Рила. Партизаните се ширят из страната, а ние чакаме тука! — ядосваше се Кирил.

Споменаването на самата дума „криза" беше достатъчно, за да се върне разговорът им на тази тема. Всъщност той се въртеше отдавна все около нея. Багрянов мълчеше дълго. Така се стори на регентите, а всъщност той тичаше да търси министри . . .

Най-после дългоочакваният се яви. Беше облечен прилично, което подсказваше, че нещата се развиват добре. Първо Багрянов разказа, че Бекерле се е срещал с професор Станишев. Казал му, че те няма да пречат на правителството за запазване на отношенията с Русия и с каквото могат, ще му помагат. Изменената позиция на Бекерле изненада регентите, но заедно с това Багрянов им подсказваше, че предложението му е съгласувано с немците. Доложи им, че се отказва от Добри Божилов и Славейко Василев, когото наричали „Злодейко", за да се освободи от техните товари. Пред Славейко Василев щял да каже, че не е утвърден за министър, защото регентите искали Министерството на благоустройството да се оглави от специалист. Беше уточнена и листата на новото правителство със следните министри: на вътрешните работи — проф. Ал. Станишев, на просветата — проф. М. Арнаудов, на правосъдието — Руси Русев, на войната — генерал Руси Русев, на търговията — Хр. Василев, на железниците — Колчев, на благоустройството не беше определен кой да бъде и на земеделието — проф. Дончо Костов, когото Багрянов включи в правителството без негово съгласие. Министрите на външните работи и на благоустройството щяха да бъдат определени допълнително.

Така беше сложен край на правителствената криза в България. С одобрението на регентите Иван Багрянов произнесе по радиото първата си реч като министър-председател, за която сам регентът Михов каза следното:

„...тая реч е доста особена; програма не е и почти е покрита с мъглявина. Изобщо речта е такава, че да има свобода — хем да каже нещо, хем нищо да не каже. (Според думите на Багрянов това значило — да се печели време, което сега ни е нужно и докато се избистри положението през това лято.) Сигурно с това той иска да има възможност да се провре между Сцила и Харибда...“

Веднага след поемане на властта Багрянов лично се зае със стабилизиране на вътрешното положение. Още при съставянето на кабинета беше обещал на регентите, че ще усили борбата срещу нелегалните. Сам той разбирал, че не може да се мисли за укрепването на вътрешното положение при наличието на нелегални из страната. Багрянов се опита да внесе разложение в партизанското движение. Обяви, че няма да бъдат съдени партизаните, които доброволно се предадат. Един твърде примитивен ход. Обещанието се изтълкува и прие правилно в средите на демократичните сили и най-вече сред партизаните. Замислената хитрост разчиташе на малодушни и лековерни, а такива не се намериха. В същото време Багрянов вземаше мерки за разширяване на борбата срещу партизаните. Тя всецяло се поемаше от Министерството на вътрешните работи. Тъкмо това беше актът, разкриващ истинското отношение към народната въоръжена борба. Войската, която дотогава преследваше партизаните, се задължаваше да съдействува. Същевременно Багряновото правителство засилваше пропагандата, за да обедини всички „добри българи да не помагат на комунистите“. То издигна и една демагогска програма за „социални и аграрни реформи“. Говореше, че вече народът постепенно вземал съдбата си в свои ръце, а в същото време избиваше храбрите синове на този народ. На 5 юни 1944 година полицията разстреля без съд 22 антифашисти от село Перущица, 17 от които бяха под 20 години. Потресващ факт, който не се нуждае от коментар.

Правителството на Багрянов увеличи жандармерията от 6800 души на 12 000 и по този начин усилваше полицейската борба срещу партизаните. Отново коментариите са излишни. И още един красноречив факт.

Все във връзка с действията срещу нелегалните Багрянов лично се срещна с командирите на армиите, за

да им разясни политиката на правителството и да ги успокои. Той бързаше да им внуши, че по отношение на външната политика няма да има никакви изменения, а за вътрешната — правителството ще вземе строги мерки за въдворяване на ред. Някои генерали, известни като главорези на българския народ, като Кочо Стоянов, Дочо Христов и др., бяха разтревожени от приказките на някакъв отговорен човек, който бил казал: „Турците, преди да обесят Левски, го съдиха, а не го убиха изведнъж, както правят сега военните с партизаните.“ Споделиха това с Багрянов. Той ги успокояваше, че не бива да дават ухо на такива приказки.

„Нашата задача е да ликвидираме с нелегалните в най-скоро време. Вие сте изпълнявали дълга си към родината. Бъдете все такива защитници на нашия народ...“ — успокояваше ги Багрянов и ги окуражаваше за бъдещата им борба срещу нелегалните.

Обеда Багрянов прекара заедно с генералите и беше много доволен, че след тази среща недоразуменията са премахнати.

Обаче мерките, провеждани от него, в това число и увеличението на жандармерията, не дадоха очакваните резултати. Броят на партизаните растеше, партизанските акции не само че не намаляваха, но и бяха по-смели и по-дръзки. Някои буржоазни лидери, като Петър Кьосеиванов, казваха, че твърде рано войската се е оттеглила от борбата с нелегалните и че само Министерството на вътрешните работи няма да може да се справи с тях.

По искане на Багрянов на 27 юли 1944 година при регентите се състоя конференция, на която освен регентите присъствуваха Багрянов, генерал Руси Русев — министър на войната, Ал. Станишев — министър на вътрешните работи, генерал Трифонов — началник на Генералния щаб, генерал Попов — негов заместник, генерал Димитров — началник на жандармерията.

На конференцията Багрянов тревожно постави въпроса за вътрешното положение. Според него в страната вече има външни врагове. Нелегалните разстройват вътрешното положение. Армията, създадена, за да се справи с външния враг, може би няма да воюва. Но при наличието на такъв отчаян вътрешен враг нейната сила трябва да се използува. Външният враг по мнение-

то на Багрянов сега се намирал вътре в страната и армията трябва да воюва с него. „Трябва бързо и настойчиво да се работи, защото, изпусне ли се моментът, после ще бъде мъчно. За да не се вкара вълкът в кошарата, трябва да се действува смело и решително, така че до края на месец август тази година да се ликвидира нелегалното движение в България!“ След това Багрянов се спря и на пропагандата, която следва да се засили, „за да се създадат и в самия народ съпротивителни сили против нелегалните“. Той предложи и всички се съгласиха — войската отново да поеме в свои ръце борбата с нелегалните. По негово искане беше задължен генерал Руси Русев да свика армейските командири и да им даде съответните указания.

Делиус, комуто абверът беше поставил като една от основните задачи борбата с нелегалните, не изпускаше от окото си действията на Багряновото правителство. С цялата си енергия Багрянов се беше захванал с тази задача и естествено Делиус нямаше основание да бъде недоволен. Бекерле също беше доволен. Неговият доверен човек Станишев смело размахваше „сабята“ в борбата с нелегалните.

По това време се появиха слухове, че Багрянов щял да стане регент на мястото на Филов, а министър-председател щял да бъде Драганов, министърът на външните работи. Делиус не се учуди, знаеше, че в дъното на слуховете стои самият Багрянов. Освен това министър-председателят направи един друг ход, с който по същество заобиколи регентите Филов и Михов. Реши да представи цялото правителство на непълнолетния цар в присъствието само на княз Кирил. Всички тези действия Багрянов предприемаше с оглед на бъдещето, в което искаше да играе важна роля. Той чувствуваше, че Германия ще изгуби войната, обаче няма да позволи политическо поражение, разчитайки на някакъв обрат в събитията, на сепаративен мир или нещо друго. Според него и в бъдеще България ще подобрява своите позиции в международните отношения в тесен съюз с Германия. Не току-така почти не се заемаше с такъв важен въпрос, какъвто беше съветската нота. В замяна на това той се срещна с Бекерле, за да го информира по редица въпроси и да се посъветва с него. Уверяваше Бекерле, че като министър-председател няма да позволи изменение в отношенията с Германия. „Приятелство и никакви подлости“ — заявяваше той. Тези думи много се харесваха на Бекерле. Багрянов със същото усърдие го информираше най-подробно и за вътрешното положение, и за морните, предприети от правителството.

През периода, когато Багрянов енергично провеждаше немската политика в България, в международния живот станаха някои събития, които естествено се отразяваха и тук.

Английски и американски войски извършиха десант във Франция. Дългоочакваният Втори фронт беше открит и немците не можаха да се справят с него така, както уверяваха своите приятели в България.

През месец юни в България проникнаха сведения за голям пробив на Червената армия в централния фронт, където на протежение от 120—150 километра съветските войски напреднаха за шест дни 100 километра в дълбочина.

Успехите на Червената армия продължаваха да внасят увереност в предстоящата победа на борбата на българския народ за изгонване на хитлеристките окупатори, за събаряне на монархофашисткото правителство и за установяване на демократична власт. Антифашистките сили се групираха около Отечествения фронт, ръководен от Българската комунистическа партия. „...Изходът от кризата — се казваше в документа на ЦК на БКП — не трябва да се схваща като моментално решение, а като процес на действие.“ Българската комунистическа партия последователно ръководеше този процес. Още на другия ден след образуването на правителството на Багрянов радиостанция „Христо Ботев“ съобщи, че и това правителство ще продължи прогерманската политика. А след три дни същата радиостанция предаде указанията на Георги Димитров, в които се разкриваха пъклените цели на Багряновите политически ходове и машинации. Георги Димитров посочи, че правителството на Багрянов в съгласие с волята на своите хитлеристки господари се мъчи под маската на неутралитет да води и по-нататък прогерманска политика.

Успехите на Червената армия и загубите на немците внасяха безпокойство и сред българската управ-

ляваща клика. Александър Цанков се яви при регентите и предложи да остане само княз Кирил за регент, а на него да се възложи да състави правителство. Такива внушения се правеха и от някои сътрудници на гестапо. Разбира се, претенциите на Цанков срещаха сериозна съпротива и в самите регенти Филов и Михов, които в момента играеха важна роля в политическия живот и не така лесно биха се съгласили да се откажат от сегашното си положение. Този факт отдалечаваше възможността Александър Цанков да стане министър-председател.

В Бюро „Д-р Делиус" попадна един доклад, съставен от „германската тайна полиция". В него се казваше: „Всички кризи бяха една комедия. Княгинята свири първа цигулка. Тя мрази германците. Поддържа любовни отношения с Багрянов. Багрянов е последовател на дановистите. Савов, министър на финансите, е масон и звенар, Колчев, министър на железниците, е звенар, министрите на търговията и благоустройството са също масони, а министърът на външните работи Драганов — меркантилист. Багрянов е много опасен със своето левичарство. Нечестен е и спекулира с българските селяни. От наказателните отреди пускат масово хора под гаранции на отделните министри. Между висшето офицерство има недоволство, понеже не може да разбере защо се правят опити да се разделя народът от войската. По-слабохарактерните офицери, а такива има много, започват да се приспособяват към левичарския дух на правителството. Целта на днешното правителство е:

а) вътрешното положение на България да се затвърди наляво с участието на войската;

б) така закрепеното положение ще създаде предпоставки да бъде разпокъсан народът и военният дух да бъде принизен и унищожен;

в) тогава ще настъпи моментът да се обяви на германците, че правителството иска да остане вярно на Германия, обаче българският народ не иска войната и не е подготвен за нея. Така за пръв път българското правителство ще постъпи честно. Такава беше и тайната политика на бившия цар. Остана изпълнителят на системата му Багрянов.

В ход е една нова прегрупировка на действуващите офицери, които никъде не могат да намерят здрава опора освен от Багрянов като освободител. Офицерите, приятели на германците, губят почва под краката си. Днешното правителство на Багрянов е под знака на антигерманското масонство, което засега все още нечестно се мъчи да измами Германия." Накрая в доклада се отбелязва, че данните са събрани от добри българи.

След като внимателно прочете доклада, Делиус веднага се заинтересува за неговия автор. Справката в службата му показваше, че докладът не произлиза от нея. Мина време и Делиус почти беше забравил за този доклад, когато една случайност му го напомни. Четеше сведение, получено от хората на Александър Цанков. Шрифтът, на който беше написано то и особено един отличителен белег на една от буквите, а той добре го помнеше, виждаше и сега. Незабавното сравнение показа, че докладът и настоящото донесение са писани на една и съща машина, на еднаква хартия, тоест на пишещата машина в канцеларията на „социалното движение", на която хората на Цанков си пишеха донесенията.

Наситено с много събития, времето течеше изключително бързо. Осведомителните служби едва смогваха да съобщават новините главно от военните театри. Дипломатическите представители на България също се стараеха да подхранват своето правителство със свежи новини и вести за дипломатическите ходове. Българският пълномощен министър в Москва съобщаваше, че през съветската столица са минали колони от 58 000 германски пленници. Няколко дни след това радиото предаде най-сензационната новина за атентата срещу Хитлер.

Управляващата върхушка в България продължаваше да търси пътища, за да запази ръководните си позиции. Със знанието на немците българската буржоазия беше започнала сондажи с англо-американците. И сега, когато ходът на събитията се развиваше неблагоприятно за немците, тази дейност се активизираше. На 21 юли 1944 година Багрянов и Даскалов се срещнаха със Стойчо Мошанов и му предложиха да замине за Цариград и да започне преговори с англичаните. Мошанов се съгласи и започна своята мисия, с която читателят ще има възможност да се запознае.

Багрянов се опитваше да измами Съветския съюз

Минаха месеци, а правителството не отговаряше на съветската нота за консулствата. Министърът на външните работи Драганов се оправдаваше пред съветските представители в България, че е още нов и проучва въпросите. Иван Багрянов се опитваше да излъже народа, привидно приказваше за дружелюбие към Съветския съюз, а на дело оказваше всякакви услуги на хитлеристите. Играта му не беше особено ловка, но коварна. Той бавеше отговора на съветската нота, защото знаеше, че във Варна има 2200 германски военни и около 60 други параходи и гемии. А в същото време министърът на външните работи уверяваше съветския представител в България — Кирсанов, че от Варна вече са изтеглени всички немски нападателни средства и че българското правителство преминава от думи към дела. С този отговор Багрянов искаше да каже на съветските представители, че е излишно да се настоява за консулства, обаче Кирсанов отговори: „Но государственая нота стоит."

Все с намерението да укрепи престижа си, Багряновото правителство говореше за самостоятелност — всичко само на думи, предназначени за лековерните. Всъщност вършеше това, което беше одобрено от Германия. Отговорът на нотата се бавеше. Чакаше се становището на Берлин. Чак когато оттам изказаха мнението, че не ще се пречи на България да има лоялни отношения с Русия, българското правителство отговори, че е съгласно да бъде открито съветско търговско консулство във Варна. И то само във Варна, след като тя не беше нужна вече на немците. За другите — в градовете Бургас и Русе, ще се даде съгласие, когато се създадат необходимите условия.

Българските фашистки управници разпространяваха слуха, че съветското правителство връчило тези ноти, за да има основание да скъса дипломатическите си отношения с България. Обаче по-нататъшното отношение и поведение на Съветския съюз спрямо България напълно опровергаваше долната клевета. Съветският съюз търпеливо изчакваше българското правителство, въпреки че знаеше демагогията и опитите на Багрянов за заблуди, запазваше лоялността си към българския народ. Това беше в момент, когато Червената армия громеше немските военни части и се насочваше към

Балкана. Съветският съюз в своята правота и сила продължаваше да чака отговора на Багряновото правителство.

Багрянов тълкуваше другояче търпението на Съветския съюз. Мислеше, че е можал да заблуди съветския дипломатически представител. В началото на август, когато Турция скъса дипломатическите си отношения с Германия, той се срещна с Кирсанов. Използува случая да заяви, че становището на българското правителство е да запази добрите си отношения с Турция и че България няма намерения да напада южната си съседка или да позволи някой през нейна територия да направи това. Но само един ден преди изявлението на Багрянов министърът на войната от името на българското правителство изпрати писмо до Фелдмаршал Кайтел. В отговора последният съобщаваше, че могат да дадат на България само една бронирана дивизия. Кайтел съветваше да се извърши мобилизация и се усилят укрепленията. Според мнението на българските управници германците даваха много малко войска за защита на България от евентуално нападение от страна на Турция. Ето защо те повторно молеха Кайтел да им изпрати повече войска и оръжие за въоръжаване на българските дивизии.

Доктор Делиус беше получил нареждане от Берлин бързо да извърши евакуирането на архивата. Неговата архива съдържаше много тайни, тъй като всяка операция, всяко мероприятие се разработваха на план. Имаше данни за различни лица, работили в полза на Германия, а най-секретните и особено тези за агентурата, която бе работила най-добре, той отделяше, за да я носи лично със себе си. Това беше богатството на Делиус. Той предполагаше, че ще дойдат времена, когато същите хора пак ще потрябват, а неговото положение и тогава няма да бъде безлично. Когато цялото му внимание беше погълнато от подреждането на архивата, заедно със секретарката Анализе при него се яви помощникът му Клайхампел. Документът, който му подаде Клайхампел, беше твърде интересен.

Комунистите действуват! — каза Клайхампел.

— Нашите български приятели не можаха да се справят с тях! Баби! — нервно отвърна Делиус. — Опозицията пише предупреждение до Министерския съвет.

— Дело на Отечествения фронт — поясни Клайхампел.

— Подписали са документа бивши личности, тридесет и трима. Е, това е нахалство. Подигравка с правителството и нас. Виждам — каза Делиус, вглеждайки се в имената на подписалите хора, които според нашите данни не влизат в Отечествения фронт. Значи, работата е по-широка.

— Буржоазна опозиция — някак си подигравателно каза Клайхампел, — нали така се наричат. Пишат се демократи.

Документът, който разглеждаха Делиус и Клайхампел, имаше следния текст:

„Нашата малка земя, хвърлена във водовъртежа на съдбоносни събития, е изправена пред страшна катастрофа. Подписалите граждани, произхождащи от различни обществени, политически и културни среди, считаме за свой дълг да изложим пред правителството следното предупреждение.

1. Участието на България в днешния световен конфликт е от гледище на нейните интереси една с нищо немотивирана сметка, тъй като България не се е борила нито за задморски пътища, нито за световни пазари, нито за налагане в света на една или друга политическа система, каквито цели преследва днешната война.

2. Обявената в резултат на това участие война на Англия и САЩ е един колкото и неоправдан, толкова и гибелен акт, защото България нито има обща граница с въпросните държави, нито има открит конфликт и неразрешени въпроси, нито има стопански и национални противоречия с тях.

3. Резервираната и предизвикателна политика спрямо Съветска Русия е в пълно противоречие не само с чувствата на признателност, които нашият народ питае към руския народ, а е в противоречие и с историческите, културни и кръвни връзки, които свързват двата братски славянски народа. То е в противоречие със здравите интереси на българската държава, която в решителните събития разчита на дипломатическата подкрепа на Русия.

4. Изпращането на окупационни войски в Югославия, кървавите стълкновения на тези войски с борците за своята независимост на сърби, хървати, словенци и черногорци е светотатство с идеите на нашето национално възраждане, с паметта на борците за нашата независимост, с чувствата на народа, с който сърби, хървати, словенци и черногорци са братя по кръв и участ, е светотатство и с провъзгласената и одобрена от целия български народ политика на вечно приятелство с тия народи, която политика цели да изгради балканска солидарност и открие ера на споразумение с балканските народи.

5. Опитът да се създадат в нашия държавен живот системи и институти, чужди на нашето държавно развитие, на нашия народен бит и на нашия държавен строй, е грубо посегателство срещу националната ни самобитност.

6. Безогледното и лишено от всякакво чувство на отговорност предаване на големи контингенти на стоки без равноценна компенсация на чужди държави е най-крупното предателство, извършено спрямо стопанска България.

7. Установеният режим напълно безправно в България лишава гражданина от всичките му свободни чувства за самозащита и е направил земята ни плячка на безотговорни управници, на бюрократична корупция, на глутница стопански хищници, които сред спусналата се над земята ни нощ терзаят повалените в безправие и в безпомощност народ.

8. Това състояние на безправие и безпомощност е принудило един не малък брой граждани да забягнат в горите, за да дирят с оръжие в ръка това, което конституцията им гарантира, а управлението им го отне: правото да се борят с мирни средства за политиката, която смятат спасителна за родината ни. Предприетата срещу тях „усмирителна“ акция се е обърнала в едно повсеместно клане, съпроводено с палежи на къщи, с побоища на жени, деца и старци, с безчинства и убийства над всички.

Цялата тая политика на българското правителство е изправила днес страната пред пропаст и е застрашила нашето съществуване като свободна и независима държава. Единственото средство да бъде България отдръпната от тая зинала под нозете ѝ пропаст ние виж-

даме в следните мерки, които трябва да се вземат без отлагане:

— България да излезе незабавно от гибелния за нас съюз с хитлеристка Германия. Това е първата и неминуема стъпка, без която е немислимо нито преустановяване на войната с Англия и Америка, нито установяване на добри отношения с Русия.

— Да се преустанови положението на война с Англия и Америка.

— Да се поведе открита, искрена и приятелска политика със Съветска Русия и не се допускат в страната ни вражески спрямо нея сили и материали.

— Да се оттеглят нашите войски от пределите на Сърбия, Черна гора и Гърция.

— Да се установят искрени приятелски връзки с Турция, които да изключват всякакво съмнение, че България би подпомагала с каквото и да било Германия при днешното положение на скъсани дипломатически връзки с източната ни съседка.

— Да се спре износът на български стоки за държави, които не са изпълнили поетите от тях задължения за компенсационен внос.

— Да се разформироват всичките чужди на народния бит и на държавното ни развитие институти и организации, които са плод на частна и държавна инициатива.

— Да се възстановят свободите и правата на българските граждани, за да се даде възможност на българския народ на дело да поеме в собствените си ръце своите съдбини.

— Бързо и ефикасно да се отстранят анархията, корупцията и безчинствата на безотговорните политици, на престъпните чиновници и на безогледните стопански алчници.

— Да се закрият концентрационните лагери, да се върнат по домовете интернираните, да се даде пълна политическа амнистия, да се премахнат всичките изключителни закони.

— Да се пристъпи към една политика на широки стопански и социални преобразования, имаща задача да подкрепи и издигне стопански слабите.

Ставайки изразители на всеобщото негодувание от продължаване на гибелния за страната ни политически

курс, ние най-енергично предупреждаваме правителството на Багрянов, че ако то не извърши незабавно желания от народа и сочения от нас завой във вътрешната и външната политика на смъртно застрашеното отечество, то поема страшна отговорност пред история и народ и то самото създава условия, при които народът ще вземе с всички средства и сили, на дело, а не само на думи, съдбините на България в своите ръце."

Делиус с голямо внимание се запозна с документа. Проследяваше имената на подписалите, някои от които познаваше по материалите на своето бюро. Кой знае защо, погледът му се спираше на няколко пъти върху датата, на която авторите са подписали предупреждението, и някак цифрата втори август оживя пред него.

— Да... да... — говореше на себе си Делиус. — Излизат открито.

— Зад тях стои Отечественият фронт, а зад него комунистите; каквито едните, такива и другите — намеси се Клайхампел.

— Докато нашите приятели се занимаваха с криза, комунистите са се готвели — подхвана пак Делиус. — Тук нещата са сега такива, че ако не се намесим понепосредствено, ще се налага ние с вас, драги Клайхампел, ненадейно да напуснем тази страна.

— Имам на разположение още един материал, господин полковник.

— Нямам време! — строго отсече Делиус.

— Статия на Георги Димитров — продължи Клайхампел. — „Спасителният път на България", така е озаглавена.

Чул името на Георги Димитров, Делиус рязко се обърна, поиска от Клайхампел да чуе какви директиви дава Димитров.

— Трябва да не забравяме — обърна се той към помощника си, — че българските комунисти възприемат неговите мисли като указания и директиви. Ние пък сме длъжни да ги знаем, иначе работата ни няма да върви.

— Прави анализ на положението в страната, разбира се, от свое гледище и в съответствие с това поставя задачите — да се ускори скъсването на отношенията с Германия и България да участвува според силите си в разгрома на германската армия.

— Какво! Значи, иска българите не само да скъсат с нас, но и да участвуват във война против Германия?!

— С участието си България щяла да извоюва правото си за подобаващо място след войната.

— И какво още чакаш! Докато ние подбираме архивите си и ги опаковаме, тази статия ще залее страната. Влез във връзка с полицията и им кажи да вземат бързи мерки, за да не се разпространява статията и въобще документите на комунистите и Отечествения фронт! — разпореди се Делиус.

— Материалът вече е предаден на 18 август по радиостанция „Христо Ботев", а вие знаете, че сега тя най-много се слуша.

— Комунистите се готвят да вземат властта в България. Между нас казано — обърна се Делиус към Клайхампел, — те не само се занимават с шумкарство, но и с политически сили атакуват правителството и управлението.

— Трябва едните и другите да се унищожават! — настървено говореше, верен на себе си, Клайхампел; не случайно името му се свързваше с избиванията на редица антифашисти.

— Отидете в полицията! И аз ще се срещна с директора на полицията! — каза Делиус и докато Клайхампел излизаше, той повика секретарката си и припряно започна да се рови из архивите.

През август Багрянов прибягна към нова маневра. Той публикува декларация, че ще спазва „пълен неутралитет". Уведомиха съветския представител, че правителството е предупредило немското командуване да изтегли войските си от България (без обаче да се определя срок). В същото време Багрянов търсеше възможност за преговори с англо-американците.

Делиус сметна, че е настъпило време да смъкне Багрянов и да постави на негово място верен на Райха човек. Без да излиза на преден план, той възложи по своя линия на Хофман да намери някой българин с големи връзки, който да не е заангажиран с багряновци и да е безусловно верен на нацизма. Хофман извика Б-4. Каза му, че готвят една военнополитическа формация за преврат и иска той да вземе участие в комбинацията, понеже бил човек, на когото можели да се осланят. Б-4 поиска един час отсрочка под предлог, че имал

някаква важна семейна работа. Всъщност изтича да съобщи в РО. Там го посъветваха да се съгласява с всичко, да научи колкото може повече подробности, за да могат след това спокойно да обмислят следващите си стъпки.

Конференцията при Хофман беше кратка. Предложи се следната комбинация за преврат:

професор *Александър Цанков*
генерал *Кочо Стоянов*
професор *Асен Кантарджиев*
професор *Александър Станишев*
инженер *Илия Златарев*
полковник *Рогозаров*
Асен Цанков

Хофман твърдеше, че тази комбинация имала големи шансове, защото Кочо Стоянов бил известен с умението си бързо да се справя с всяко положение; освен това полицията била спечелена чрез Павлов и неговите приближени.

— Ще трябва още да се помисли — отговори Б-4. — Имам хора, с които мога да разменя мисли, още повече, че може би ще предложим нещо интересно.

— Слушайте — отговори Хофман. — Въпросът е толкова спешен, че не можем да отлагаме нито минута. Доктор Делиус беше против вашето участие и ако му съобщя сега, че се колебаете, ще си имаме неприятности... Но щом ще предложите нещо интересно, давам ви срок до утре сутринта.

Б-4 веднага замина за министерството. Събраха се с капитан Йолов и полковник Тумбин.

— Положението е твърде заплетено — каза Йолов. — Германците губят. Каквато и комбинация да се осъществи, тя ще бъде временна. Господин Багрянов има всички предимства пред съюзниците, следователно на нас ни остава да залагаме само на него.

Тримата отидоха в Съдебната палата, където тогава се беше настанил министър-председателят. Багрянов ги прие веднага. След като ги изслуша, той запита Б-4, с когото бяха близки приятели:

— Уверен ли си, че германците ти имат пълно доверие?

— Напълно — отговори Б-4.

— Тогава ето по какъв начин ще осуетим намеренията им... ще предложим на германците фиктивна комбинация, която да превъзхожда тяхната. Не се съмнявам, че ако им хареса, те ще се допитат до Берлин. Така ще спечелим ценно време. Гледай оная лисица Делиус нищо да не подозре. Елате тая нощ да ви съобщя комбинацията. Чудно, моят приятел професор Станишев, член на кабинета, мисли да ми забие нож в гърба!

През нощта беше измислена фиктивната комбинация:

генерал *Цанков (ШЗО)*
генерал *Станчев (Шумен)*
генерал *Стоянов (Варна)*
полковник *Тумбин (РО)*
Александър Падарев (Легиона)
Георги Стоянов (БЗНС, дясно крило)
Стефан Стефанов

На заранта Б-4 се срещна с Хофман и му разправи, че още от по-рано бил във връзка с хора, крайни германофили, които по своя инициатива смятали да извършат преврат. Не смеел досега да съобщи това, защото всичко се пазело в пълна тайна и трябвало най-напред да се сондира „водачът" генерал Цанков. Вече сторил това, Хофман и хората му се наведоха над листа с имената. Повечето от бъдещите министри познаваха. Признаха, че тази комбинация беше по-добра. В тяхната имаше много професори, но с професори преврат не се прави.

Хофман веднага позвъни на Делиус, който нареди спешно да се изготви доклад и да се прати със специален куриер в Берлин. Багрянов беше обмислил добре играта. „Водачът" генерал Цанков беше предупреден и можеше всеки момент да се яви на среща с германците. Другите двама генерали, които нищо не подозираха, бяха далеч и в момента нямаше възможност да се установи връзка с тях. Колкото до цивилните, едни бяха из провинцията, а за другите Багрянов беше наредил на Б-4, преди да ги срещне с германците, да ги заведе при него.

Хората на Делиус започнаха да протакат преговорите с членовете на първата комбинация, очаквайки в

началото на септември потвърждение на втората комбинация. В същото време Багрянов вече чрез Стойчо Мошанов преговаряше в Кайро с англо-американците.

Но изглежда, че Делиус подуши нещо. Разтревоженият Хофман каза на Б-4, че може би са сбъркали. Подобре лоша комбинация, за която има разрешение, отколкото добра комбинация, заради която трябва да чакат. Нищо чудно в това време Багрянов да ги изиграе. По нареждане на Делиус Б-4 трябвало да вербува частния секретар на Багрянов, Маринов, за да следят всяка стъпка на министър-председателя. Нямало никакво значение каква ще бъде сумата на подкупа.

Със съгласие на Багрянов, който искаше да разбере дали Маринов му е верен, Б-4 отиде да го провокира, но не успя. Тогава Маринов беше посветен в играта. Решиха той да предаде на Хофман копие от един фиктивен документ, написан от Багрянов за пред княз Кирил.

След няколко дни Маринов и Хофман се срещнаха и важният доклад на Багрянов беше заснет от немците. На Маринов връчиха възнаграждение в швейцарски франкове, повечето фалшиви.

Ще възпроизведем споменатия доклад, който, макар и замислен за заблуда, всъщност отразява истинските възгледи, идеи и планове на един голям политически въжеиграч, фашист до мозъка на костите си, готов заради собствената си кариера да извърши всякакви гнусни престъпления спрямо своя народ:

„До княз Кирил, регент на България
Лично!
5386
31 август 1944 година

Ваше Височество,

Както винаги верен докрай на династията и лично Вам, считам за необходимо да Ви изложа моето гледище върху положението на страната и на короната в настоящия момент. Понеже моят доклад засяга и другите господа регенти, считам за уместно да отправя този доклад лично Вам и предоставям на Вас да ми го съобщите, доколкото считате това за правилно.

а) Общо положение

То ми се струва извънредно тежко и объркано, ако осветя по следния начин основните му елементи.

I. *Стратегическо положение*

Германските въоръжени сили се намират в драматическо отстъпление по всички фронтове. Като се прекланям пред несравнимия героизъм на този обичащ ни народ, длъжен съм открито да призная своето убеждение, че германската стратегия не може повече да удържи стратегическия ход на нещата. Това е факт, който, макар и да не ни отнема цялата надежда, е за съжаление горчива истина, пред която не можем да си затваряме очите.

Обаче много примери доказват, че съществува една възможност, на която аз все още се надявам и която считам за мислима: Англия и Съветският съюз недоверчиво се дебнат и всяка една от тия държави би желала да изненада другата с отделно споразумение с Германия за сметка на другата държава. Нито една от тия две държави не иска да види Германия напълно разорена. Те обаче още се боят от силата ѝ и не искат да направят последната стъпка за сепаративен мир. Моето мнение е, че тази стъпка предстои. Коя от двете държави ще я направи първа, е въпрос, на който не може да се отговори сериозно. Съзнавайки голямата вероятност на тази възможност, аз смятам напълно реалистично, че германската политика може да доведе развоя на войната до важен обрат и по този начин да подпомогне затрудненатa стратегия. Затова никой сериозно мислещ нормален човек не може да твърди, че Германия била загубила войната. Както се вижда, има изгледи „за" и „против".

Съветската армия се увлича все повече и повече от победите си. Тя наподобява човек, който е пил премного и силно вино и мисли, че целият свят е в краката му. Макар и валякът да не е всемогъщ, но той все пак се приближава до нашите граници, което трябва да имаме пред вид.

Понастоящем откъм Турция и Средиземно море не трябва да очакваме никаква опасност. Но тази опасност може да възникне всеки момент. В най-общи черти нашето стратегическо положение сега може да бъде охарактеризирано по следния начин: ние се намираме между много огньове, които нашата хубава армия не може да загаси. Едничката възможност се състои в това — да се спасим от огъня политически вместо стратегически.

II. Външно положение

Англия и Съветският съюз имат остри противоречия, що се касае до влиянието на Балканските страни. Признаците за това бяха изложени на регентския съвет в редица доклади. Англосаксонците се опитват сега да ни спечелят, тоест да ни внушат идеята, че България може да спечели само в случай, че се опре на оста Чърчил—Рузвелт. Но същевременно Съветският съюз е точно осведомен за маневрите на англосаксонците.

Легално политически: Използувайки психологическото въздействие от появяването на Червената армия на нашата граница, Съветският съюз ще се опита да наложи на нашата страна комунистически режим, преминавайки през някои етапи.

Посредством военно вмешателство: Ако не сполучи този опит, ще бъде направен втори опит, като бъде намерено правдоподобно основание: или преминаването на немските войски в България да даде повод на Червената армия да ги изгони, или едно нелегално правителство, което да покани Съветския съюз да изгони немците.

Германското правителство и главно командуването са разбрали дълбокия смисъл на обявения български неутралитет, който преследва едничката цел: да спести на нашия народ безполезно кръвопролитие, опустошение и страдание, а на германския народ — един нов фронт. Макар и да смятам, че в Берлин са ни разбрали добре, от друга страна, бих помислил, че тъкмо противното е вярно, и то поради следните причини:

а) Представителите на германското правителство в България не притежават никаква политическа далновидност, защото не дадоха възможност да бъде правилно разбрано истинското съдържание на правителствената декларация. Предполагам, че по тази причина те са получили съответно мъмрене от Берлин. Това силно ги възбуди и огорчи. При такова душевно състояние лесно може да си представи човек какви доклади дават те. Когато при подобно положение до берлинските политически среди достигат „докладите" и „доказателствата" за „правителството" на България, то не е за учудване, че те намират там добра почва.

б) От съветска и англо-американска страна се прави всичко възможно за засилване на това мнение в официалните германски политически среди, за да бъдат подтикнати към решения, които да издълбаят пропаст между Германия и България и да ни вмъкнат във война с нашия ценен довчерашен съюзник. Английското разузнаване има умни глави, за които подобна игра никак не е мъчна. Военното ни разузнаване може да констатира сериозни опити в тази насока.

в) И в двата споменати случая най-вероятната цел беше да бъдем окупирани, още повече, че получих съобщения, какво в един определен момент намиращите се у нас германски войски са получили заповед да останат в страната. Вън от това бяха направени опити да бъдат спечелени военни лица и политици за един преврат, който би донесъл на българския народ неизразими страдания, а за германското оръжие и за германската политика — никакво, абсолютно никакво подобрение. Получих всевъзможни съобщения относно отделянето на Македония, която трябвало да стане един вид германски протекторат. Това означава, че бихме проклинали късогледството на германската политика. Колкото и да изглежда застрашително това съобщение за германски опит, не им вярвам напълно, защото съм убеден, че върховното германско държавно ръководство във всяко отношение е далновидно и няма да се поддаде на повърхностни влияния, които достигат до него по различни пътища. Изключено е германският фюрер да не си дава реална сметка за положението и да храни някаква омраза или желание за мъст спрямо България, за което действително няма никакви причини. Смятам, че може да се приеме, какво натискът, който ние забелязваме у нас, следва да бъде отнесен за сметка на долните слоеве от германското политическо ръководство. При все това не мога да премълча, че поведението на нашия съюзник ми създава грижи.

III. Външнополитическо положение

То се основава на следните три факта, които характеризират народните настроения:

а) българският народ остава в сърцето си верен на германския народ и неговата безподобна армия. Тази армия ще бъде изпратена от България със сълзи. Трябва да се подчертае, че народът схваща необходимостта от тази раздяла. Инстинктът му показва, че не е възможно друго разрешение. Деветдесет и пет на сто от българските граждани са убедени, че войната е изгубена и че трябва да бъде намерен някакъв политически изход;

б) българският народ смъртно мрази болшевизма и би искал спонтанно да се противопостави на тази опасност;

в) при това положение всички желаят правителството да се ориентира към Англия, но по никой начин към Съветския съюз.

IV. Политически извод

След смела обмисленост, както току-що изложих, идвам до следния политически извод, който за мен лично е необходим:

1. През септември да лавираме, докато аз не се убедя, че Германия както стратегически, така и политически наистина губи войната.

2. При всички случаи да попречим на болшевишки или английски войски да стъпят на българска земя, като дадем достатъчно убедителни доказателства, че ние не искаме да печелим време, а сме за това — добросъвестно да скъсаме с Германия и на дело да преминем на другата страна.

3. В никакъв случай да не приемаме първите предложения от Кайро, които при всички обстоятелства биха били тежки.

4. В никакъв случай да не позволим страната да бъде болшевизирана, против което трябва да се вземат радикални мерки.

5. Да пазим престола от всякакви посегателства, като за тази цел употребим всички средства.

V. Политически методи

Това решение бих провел по следния политически план:

1. Регентът Филов трябва да бъде политически пожертвуван за тоя план. Той беше гръмоотводът за гнева на съюзниците. Ролята му е изиграна и трябва сега да се даде на противниците пълно морално удовлетворение като доказателство за това, че сме готови да следваме политиката на вчерашните си противници. Независимо от това българският народ няма да изгуби много от политическото лавиране на един първостепенен франкмасон.

2. Трябва да се даде пълна политическа амнистия на всички политически затворници. Целта е двояка: от една страна, болшевиките трябва да бъдат задоволени чрез доказателства за нашето приятелство, благоразположение към Русия и лява ориентировка. От друга страна, ние ще намекнем на англичаните, че техните тежки условия, които досега ние само подразбирахме, все повече ни тласкат към водите на Съветския съюз. Предполагам, че наличните държавни въоръжени сили ще бъдат достатъчни да внушат респект у 1500 до 2000 заклети комунистически функционери. Поради това политическата амнистия ще има желания политически ефект, без да застраши държавната сигурност.

3. Оставката на днешния кабинет, която ще бъде обявена по радиото, става по следните причини:

а) за да замаскираме досега спечеленото време и да приспим подозрението на врага, когато аз се извиня, че съм бил възпрепятствуван да изпълня своята декларация по обстоятелства, които са вън от силите ми и против които аз заставам;

б) за успокояване на болшевиките, за да не помислят, че само съм играл с тях, и да им внуша, че съм уж техен най-добър по-

мощник, за да не прибягват до търсене на други средства и пътища, които биха довели до конфликт с англо-американците. Затова е необходимо да манифестираме още веднъж надеждата си на братския руски народ;

в) за да наведа англо-американците между другото на мисълта, че аз отхвърлям даже намека за лоши условия, което показва, че за такива лоши условия като свършен факт изобщо не може да се мисли.

4. С оставката си аз давам на регентския съвет възможност да изхаби самозваните водачи на така наречената опозиция на 33-те или 13-те. Важно би било да им дадат мандат, за да видят те самите, че зад тях не стои никой. Вярвам, че след подобна мярка, която политически ще ги унищожи, аз ще имам необходимото морално основание да ги ликвидирам, и то по полицейски път, без да биха имали нищо против това болшевиките или англичаните. За противниците тогава бих останал само аз, защото не би имало никой друг, с когото те биха могли да се договарят. Смятам, че при това положение бих могъл да придобия за България важни външнополитически позиции.

5. Колкото и да е дълбоко чувството ми на благодарност към германския народ, аз не мога да проявявам нито официално, нито негласно симпатиите си към Германия. Всеки опит от моя страна сигурно ще стигне до заинтересованите и цялата ми политика ще бъде срината и би довела нашата страна до пълна катастрофа.

Ето защо ние трябва да се осланяме на тънката интуиция на върховното германско ръководство и да се надяваме, че то разбира нашата трагедия, нашето тежко положение, нашата воля да избегнем при всеки случай един нов балкански фронт, нашето решение да залагаме до последния момент на Германия и, бих казал, нашата народна привързаност към германската нация. Ако това не е така, можем само да съжаляваме.

С дълбоко уважение Ваш:
Иван Багрянов"

Утвърждаването на комбинацията от Главната квартира закъсня. Делиус получи разрешението за преврат. Но беше вече късно.

КРАЯТ СЕ НАЛОЖИ

През месец август 1944 година на всички фронтове немците губеха. Яш-Кишиневската операция лиши Хитлер от 50 дивизии, двадесет и две от които бяха чисто немски.

На 23 август в Румъния, под ръководството на комунистическата партия, румънският народ свали фашисткото правителство и след два дни обяви война на Германия. Победоносното настъпление на Червената армия, което оказа решаващо влияние на събитията в Румъния, сега се движеше на юг към границата на България. За българската управляваща върхушка беше ясно, че едно навлизане на Червената армия в България ще означава краят на буржоазния строй. А през това време през България започнаха да минават разбитите немски части. Заедно с тях идваше и уплахата на българската буржоазия да не би Червената армия да навлезе в България, преследвайки немците.

Голяма част от буржоазните политици в България хранеха надежда, че в страната ще дойдат англичани и американци. Те гадаеха според собственото си желание и интерес. Искаше им се Червената армия да спре на Дунав. А тя вече се намираше на северната ни граница и имаше естествен повод да продължи напредването си на юг, преследвайки хитлеристките военни части. Регентите и Багрянов побързаха да намерят някакъв изход от това положение, най-важното да вземат мерки, за да не се допуснат съветски войски.

Те веднага помолиха Германия да изтегли войските си от България, като сочеха, че това е в интерес и на двете страни. Немците отначало се съгласиха, обаче малко по-късно заявиха, че ще изтеглят най-първо материалната част, а след десетина дни ще започнат да извозват и хората си. Този отговор още повече засили паниката на българските управници. Защото съветската армия беше вече заела Кюстенджа и Плоещ. Изправено пред този факт и в същото време държейки се здраво за Германия, Багряновото правителство помоли Хитлер да даде съгласието си България да бъде обявена за неутрална страна. Така й се даваше възможност да „задържа" немските войски и да ги извежда от

страната. Отговориха на молбата без закъснение. На 29 август беше получен следният „лично поверителен" отговор:

„Началникът на немската военна мисия в България има заповед от фюрера да изясни на Българския генерален щаб по най-ясен начин следното:

1. Фюрерът счита, че едно действително интернирание на германските части в България е основание за една пълна промяна на позицията на Германия спрямо България.

2. Ние, германците, ще допуснем само фиктивно интернииране, под което да се разбира само едно интернииране за външен ефект, а в действителност обаче германските части трябва да бъдат оставени да се извозват навън.

3. В никой случай ние няма да допуснем, щото един съюзник да интернира наши части."

По този начин властите оставяха хитлеристките войски сами да се прехвърлят в избраното от тях направление. А междувременно българските управници уведомиха съветския представител в София, че въпросът за евакуирането и обезоръжаването на немските войски е окончателно решен. Но Съветският съюз познаваше добре демагогията на Багрянов и не се поддаде на тази лъжа. На 30 август съветският представител в София връчи нота до българското правителство, в която се казваше: „...по достоверни данни българското правителство продължава да пропуска немски войски. Съветското правителство окачествява тази стъпка на българското правителство като пряка помощ на немците във войната срещу Съветския съюз..."

Нечестното отношение на правителството на Багрянов, а после и на Муравиев към Съветския съюз се вижда и от друг показателен факт: според регента Михов на 5 септевмри 1944 година в България имало около 6000 немски военни, част от които дислоцирани около София.

Събитията изискваха точни и открити действия от страна на българското правителство спрямо Съветския съюз. Багрянов се беше вече компрометирал. Съветите бяха разбрали неговите ходове за заблуда. Политическото ръководство на българската буржоазия се беше [illegible]ъркало. Нямаше в него онова единство, необходимо, за да може да запази строя си. Ширеха се най-различни слухове за оставки на министри, за ново правителство, за идването на англичани и американци и т. н. Освен приказки и предположения имаше и опити за действие от страна на буржоазни политици. Така при регентите се яви бившият министър Христо Стоянов. Той говореше от името на една група, в която освен него влизаха: Никола Петков, Недялко Атанасов и др. Поискаха да спасят България чрез Англия. Христо Стоянов заплашваше, че ако не вземат предлаганите от неговата група мерки, ще се стигне до болшевизиране на страната и за да бъде убедителен, разказваше на регентите за „страшните" действия на болшевиките. Регентите бяха също на мнение, че в момента единственото спасение е да се търси помощта на Англия и Америка. Дори вече действуваха в това направление, но нещата не се развиваха в съответствие с тяхното желание.

По същото време при Багрянов се яви делегация от шест души и от името на Националния комитет на Отечествения фронт настоя да се състави ново правителство. Той изпадна в паника. Веднага отиде при регентите, за да се съветва. Заедно с тях решиха Багрянов да отговори на делегацията, че регентите не могат да започнат сега разговори, защото има отговорно правителство, което не си е дало оставката. Почувствувал защитата на регентите, министър-председателят се успокои. Обаче нито той, нито регентите посмяха да арестуват или да преследват членовете на делегацията. Този факт показваше, че буржоазията и нейните политически водачи са неспособни да задържат властта в свои ръце. Но все пак се търсеше някакъв изход, за да не се даде възможност на Отечествения фронт да състави правителство. Управляващата върхушка реши да направи още една маневра, като се състави правителство на легалната опозиция, ръководена от Гичев и Мушанов. В него да се привлекат двама-трима представители на Отечествения фронт и по такъв начин да бъде разбито единството на здравия антифашистки фронт. Такова правителство, което да задържи господствуващата роля на буржоазията в ръководството на страната и да не позволи да се отиде наляво. Тази роля

беше възложена на Муравиев. Той веднага се съгласи да състави правителство, което в български мащаби да представлява „земеделци и работници, но без съсловна украска, управление, в което да е представен народът". Такова правителство искаше да състави Муравиев. Сам той считаше, че по този начин ще може да се извърши концентрация на националните сили.

Муравиев се заемаше да състави кабинет при условие да не се дава никакъв кредит на комунистите. Неговото правителство си поставяше задачата да запази сегашното положение, тоест никакви изменения във външната политика на страната.

По времето, когато Муравиев тичаше да събира хора за съставяне на правителството, управляващите бяха разтревожени от един необикновен факт. Румънският граничен пост по шосето Добрич (Толбухин)—Кюстенджа съобщил на българските граничари желанието на съветски войни за среща с български граничари „Какво да се прави?" Въпросът вълнуваше регентите и правителството. „Не е ли това началото на навлизането на съветски войски в България?" „Какво стана с англичаните?" Изникваха и много други въпроси. Страхът ги пораждаше и останали без отговори, те предизвикваха паника. Ето как е отразил в дневника си регентът Михов този случай:

„В 0.30 часа (на 31 август) ме събуди г-н Филов, за да ми каже, че ген. Русев се е обадил по телефона, за да съобщи, че на граничния пост на шосето Добрич—Кюстенджа румънски войници са предали желание от страна на русите за среща с наши офицер, подофицер и войник. Г. Филов пита какво да правим. Отговорих, че нищо не бива да се нарежда, за да не объркаме хората, понеже те знаят как стават тия срещи.

В 6,30 часа се обади по телефона г. Багрянов и пита какво ще се прави, ако русите насилят да минат границата. Ген. Русев е предал снощи, че всеки трябва да си върши службата, както повеляват правилниците за граничната служба. Багрянов се страхува от инциденти. Говорих и с Княза. Решихме, ако има нахлуване, нашите войници да се оттеглят встрани. Не бива да предизвикваме инцидент или да се уловим на някоя провокация. А ако противниковите сили са големи, и без това не може да има успешна отбрана. Това, разбира

се, съвсем не е редно и нормално, но когато събитията се развиха тъй бързо и ние сме решили по дипломатически път да разрешаваме въпросите, по-добре е да не усложняваме събитията, които и без това са толкова тежки . . ."

Оттегляне на българските войници, ако навлязат съветските. Благоразумно решение, ще каже някой. Но то е продиктувано не от някаква реалистична политика, а е резултат на други фактори. Защото заедно с вестта за исканата среща беше получено съобщението, че една руска моторна колона от около 1000 коли е стигнала с главата си румънския пост по шосето Добрич—Кюстенджа. Тези обстоятелства заставиха българските управници да вземат такова решение.

В същото време министърът на външните работи на България се срещна с германския генерал Шнекеблургер, представител на немските войски в България. В сърдечен разговор двамата се целунаха. Накрая немският генерал се съгласи до вечерта да изтеглят всички немски войски от страната. По този повод министърът на железниците изрази готовността си да предостави необходимите влакове, като отмени пътническите влакове. Заявлението на германския генерал зарадва управляващата клика. Вече се избавяше от неудобството при срещите си със съветските представители, които бяха така нагло лъгани, че се вземат мерки и за прочистване на България от остатъци от немски войски. Радостта беше за кратко. Следобед същият немски генерал заяви, че не могат да изтеглят войските си. Раболепните български управници се посмутиха, но пак проявиха готовността си да бъдат докрай верни на немците. И при създалото се изключително положение те предпочетоха да чакат търпеливо немците сами да се изтеглят.

За да прикрие тази си постъпка, демагогът Багрянов се срещна със съветския представител в София, комуто каза, „че е добре да влезем в по-тесен контакт, та ако е нужно, и той (Багрянов би отишъл в Москва". Може би имат право онези, които казват, че трудно се различава демагогът от нахалника. Ако трябва да се определи коя от двете черти доминира у Багрянов, бихме казали, че ге у него са така преплетени, че не си заслужава да се търси преобладаващата.

Срещата на границата се състоя на 31 август 1944 година, в 6 часа. Преди това на българските граничари беше наредено да съобщят, че германските офицери, подофицери и войници, дошли от Румъния, са обезоръжени и интернирани във вътрешността на страната. Тъй като тази среща представлява първият официален контакт между български и съветски военни, може би ще бъде интересно на читателя да се запознае с доклада на началник-щаба на Трета армия във Варна:

„Срещата се състоя в уговорения час между подполковник Маджаров — от наша страна, и един руски поручик. Поканен да поздрави нашите гранични войници, поручикът ги поздрави със „За свободна България".

Първи въпрос от руска страна: „Дали ще се съпротивяваме на тяхното минаване?."

Отговор: „Аз не мога да разреша този въпрос."

Втори въпрос: „Какво правителство имате?"

Отговор: „Българско."

Трети въпрос: „Желае ли подполковник Маджаров да говори с командира на руската дивизия по положението?"

Отговор: „Отдалечен съм от вътрешността, даже и вестници не получавам и не познавам и положението, не съм и голям началник и ако желаете, да доложа на моето началство да изпрати офицер, който да говори по този въпрос."

Четвърти въпрос: „Знае ли подполковник Маджаров, че имаме договор с Русия за взаимопомощ?"

Отговор: „Не зная, но зная, че сме в добри отношения и че не сме във война."

Руският поручик отива навътре и се връща с един майор, който задава следните въпроси:

Първи въпрос: „Има ли в близкото село германски войници?"

Отговор: „Няма."

Втори въпрос: „Има ли българска войска — артилерия, танкове, конница, наблизо?"

Отговор: „На границата има само гранични войници, но навътре има някои части за обезоръжаване на германците."

Трети въпрос: „Кога са обезоръжени германците?"

Отговор: „Преди 4—5 дена."

Четвърти въпрос: „Има ли в страната въоръжени германци?"

Отговор: „Няма и не вярвам да има."

В заключение майорът заяви: „Засега нямаме намерение да минаваме границата."

Въпрос на подполковник Маджаров: „Ще има ли друга среща?"

Отговор: „Няма нужда от срещи и дипломатически разговори, понеже ние сме дипломати в момента."

Същият повтори още един път: „Гледайте си работата, засега нямаме заповед да преминем границата." Същият пита: „Имате ли други въпроси?"

Между другото на два пъти руският майор попита: „Има ли в страната германци, които са воювали против нас?"

Отговор: „По-рано е имало, но сега не."

Едва ли тези дни имаше по-интересен и четен с такова внимание документ, както документът за срещата на границата. Заявлението, че сега няма да преминат границата, внасяше известно успокоение в управляващата върхушка. Тя бързаше да използва времето за съставяне на ново правителство, което да заблуди Съветския съюз и българския народ. Преди още Муравиев да състави правителството, беше позволено на Багрянов да произнесе реч по радиото. Такава практика, да се дава право на отиващия си министър-председател да произнася реч, нямаше в България. В речта си той говореше за несправедливо оценяване на земеделския труд, за това, че правителството трябвало да се намеси в изродената и насила създадена братоубийствена война, че в последните дни то намерило кураж да заповяда обезоръжаването и да наложи оттеглянето от България на всички германски войскови части. Редица хора не можеха да си обяснят защо се произнася тази реч. Читателят, който вече отчасти е запознат с

усърдието на Багрянов да води стриктно прогерманска политика в България и отношението му към нелегалните, също се пита. Всичко се правеше напълно съзнателно, с оглед на бъдещето. Буржоазията считаше, че й са необходими политически личности като Багрянов за резерв. Разобличено и заплашено от народния гняв, правителството трябваше да си отиде, но едновременно с това да се запазят силите на Багрянов.

На 2 септември 1944 година Муравиев състави кабинет, в който влизаха представителите на така наречената легална опозиция: Никола Мушанов, Димитър Гичев, Атанас Буров, Вергил Димов, Александър Гиргинов и други.

Късно вечерта Муравиев се яви при регентите, за да им доложи за новия кабинет. Доклада си той започна:

— Господа регенти, готов съм да съставя правителството, но предварително трябва да се реши един важен въпрос — говореше малко смутено Муравиев. — Буров и останалите от подготвяната от мен листа повдигат въпроса господин Филов да напусне регентския пост.

— Това условие ли е? — запита княз Кирил.

— Искане на новите личности от кабинета, които ще ви предложа — отговори Муравиев.

— Може би ще ни запознаете със съставената от вас листа — обърна се Кирил.

— Никола Мушанов, Димитър Гичев, Атанас Буров — за министри без портфейл. Вергил Димов — министър на вътрешните работи, Александър Гиргинов — министър на финансите.

— Всъщност това са хората, чиито подписи стоят под декларацията на тринадесетте — обади се Филов.

(В началото на месец август 1944 година тринадесет бивши министри и политически дейци бяха изпратили до регентите и министър-председателя декларация, в която се казваше:

1. Да се измени коренно досегашният курс на външната политика, който против волята на българския народ и против интересите му доведе до конфликт с великите сили и чрез неоправданото присъствие на германски военни сили на българска територия ни поставя пред опасността да станем театър на военни действия.

2. Да се преустанови положението на война с Англия и Съединените щати, с които фактически България не воюва.

3. Да се поведе открито една искрена и приятелска, изпълнена с доверие политика с нашата освободителка Русия.

Предявяваха се и други искания.)

Регентът Филов, засегнат от това, че се иска оставката му, не се въздържа и прибързано спомена за тринадесетте. Муравиев се възползува от случая и каза:

— Багрянов публично заяви, че му се пречело. На всички ни е известно, че той има пред вид господин Филов.

— Не може така да се процедира — обади се Михов, — има нещо монтирано срещу Филов. Регентите не бива да се поставят в зависимост от правителствата.

— Господин Филов се е проявявал като голям политик и е защищавал винаги интересите на България — каза княз Кирил и добави: — От взаимната ни работа мога ясно да заявя, че ние винаги сме били единодушни в решенията и действията си като регенти.

— Никой не е пречил — обади се Михов. — Напротив, от нас министър-председателят и министрите са имали само полза. Давали сме съвети и сме им показвали как да се разсъждава с оглед интересите на страната.

— Всички държим да се спазва конституцията — сериозно каза Кирил. — Но не можем да се съгласим с тълкуването, че може регентският съвет да се състои от двама регенти.

Филов слушаше защитата на своите колеги. Тя му действуваше успокоително, но същевременно знаеше с кого има работа и реши да направи заявление: „Съгласен съм да си дам оставката, стига правителството да настоява, още след като се разбере истината и като се намери конституционния път за това, за да улесня правителството."

Заявлението на Филов се посрещна радостно от Муравиев. Той лично не поддържаше искането за оставка на Филов, но в случая то му позволяваше да състави правителство и поеме властта в качеството си на министър-председател.

Предложенията на Муравиев се приеха единодушно. Когато листата бе одобрена, при регентите се явиха новите министри: Мушанов, Гичев, Гиргинов и Павлов, за да се представят. Князът от името на регентите им честити новите постове и пожела успех в отговорната работа. Когато вече свърши официалната част, Михов се обърна към министрите:

— Спрели сме се за министър на войната да одобрим генерал Атанас Стефанов, който е добър войник и командир.

Мушанов и Гичев скочиха и високо изразиха своето несъгласие. Според Гичев той държал речи, които съвсем не били в хармония със сегашния политически курс.

Регентите намериха бързо разрешение на този въпрос, като се спряха на генерал Маринов, който беше одобрен от всички за министър на войната.

Мушанов, Гичев и другите министри отидоха при регентите, представиха се, разговаряха, но не поставиха вече въпроса за Филов. Това създаде впечатление, че тяхното искане е някакъв тактически ход.

Новият кабинет поемаше съдбините на България, „за да спасят България в тези трудни моменти". На 4 септември правителството излезе с лицемерната декларация, че обявява „неутралитет", че скъсва дипломатическите отношения с Германия, че дава „амнистия". Всъщност въпросът за амнистия беше решен още през времето на правителството на Багрянов, когато то бе на път да си отива. Само се изчака обявяването ѝ да стане от новото правителство, „за да има един актив" и да му се придаде по-голяма хуманност и народност. А що се отнася до „неутралитета", това правителство в действителност с нищо не измени отношенията си към Германия и нейните войски в България. Оставаше този въпрос на усмотрението на немците и им даваше възможност спокойно да изтеглят частите си.

„Строг, безусловен и заслужаващ доверие неутралитет" беше празна игра на думи, произнасяни от министър-председателя Муравиев. Игра, разбираема за прогресивните сили вътре в страната и вън от нея. Дори една малка извадка от едно съобщение на ТАСС от онова време хвърля достатъчно светлина върху това, как вярно са се схващали опитите на Муравиев. „Ако българската политика на неутралитет не може да даде нищо повече освен укриване на немските въоръжени сили на българска територия, то по-добре да не бе започвана."

Вместо да се заеме с решаването на обявените в декларацията си въпроси на външната и вътрешна политика, правителството непрекъснато се занимаваше с Филов. Министерският съвет посвети първите си заседания на разисквания за отстраняването на Филов от регенския пост.

На 4 септември по обед при регентите се яви Муравиев. Той ги уведоми, че идва от заседание на Министерския съвет, където са възникнали сериозни спорове, главно: „Иска ли господин Филов да си даде оставката."

На другия ден се състоя среща на Филов с Муравиев, Мушанов, Буров и Вергил Димов. Филов ги ориентира по политическите ходове, разбирания и провеждане на политиката, откакто бе министър-председател досега, и изложи схващането си за регентския институт. В най-общи линии той заемаше позицията, че не е редно Министерският съвет да дава ултиматум и да се поставя по този начин над регентския съвет. Може би не е трябвало да казва, че е готов да улесни правителството, но е мислил, че това следва да стане в полза на общата кауза. Уверяваше събеседниците си, че е водил честно българската политика, което ще докаже. Съветваше ги, че не е добре сега да скъсваме съвсем с германците, преди да сме изчерпали всички средства. Неговото държане и връзки с германците могат да бъдат полезни. Не бивало да се бърза, при положение, че още няма условия за примирие. Може би в тях ще има искане за промени в регентството, поради което трябвало да се чака. Ако има такова искане, тогава да се извършела промяната, което щяло да е един плюс при водене на преговорите със съюзните държави. Държавните въпроси не бивало да се решават, изхождайки от лични подбуди. Накрая Филов заяви, че те си изпълняват дълга като регенти към регентския институт, който ще бъде един дванадесетгодишен траен орган в нашата държава, за да не се създаде прецедент за смяна на регенти по искане на всяко правителство.

След като Съветският съюз толкова време търпеливо и снизходително се отнасяше към България, на 5

септември 1944 година вечерта, в 19 часа, Молотов връчи на българския посланик в Москва нота. В нотата се отбелязваше, че повече от три години България фактически помагаше на Германия. Съветското правителство смяташе, че като малка страна България не е била в състояние да се съпротивлява на мощните въоръжени сили на Германия, които държаха в ръцете си цяла Европа. Но сега, когато Германия окончателно изгуби войната, се очакваше, „че България ще се реши да използува благоприятния момент и след Румъния и Финландия ще се откаже от прогерманската си политика, ще скъса с Германия и ще се присъедини към антихитлеристката коалиция на демократическите страни". В нотата по-нататък се казва, че България продължава да оказва помощ на Германия, поради което „съветското правителство не може да оцени тази политика на България иначе освен като фактическо водене на война в лагера на Германия против Съветския съюз". Изхождайки от всичко това, Съветският съюз заяви, че отсега нататък не само България ще се намира в състояние на война със Съветския съюз, но и Съветският съюз ще се намира в състояние на война с България.

Такъв беше обективният ход на събитията, за които голяма вина имат управляващите буржоазни дейци в България. Провалът на тяхната политика принуди Съветския съюз да обяви война на България. Муравиев, Мушанов, Гичев, Буров, Димов и Гиргинов, които преди бяха подписали декларацията на тринадесетте, сега като решаващи фактори в правителството не изпълниха нито един пункт от собствените си искания. Те настояваха пред Багряновото правителство „в един от най-тежките исторически моменти за отечеството ... се налагат бързи решения, за да се отстрани опасността страната ни да бъде театър на военни действия". Настояваха привидно, а не предприеха нищо на дело.

Естествен е изводът, че записаното в декларацията им за открита, искрена, приятелска и изпълнена с доверие политика с нашата освободителка Русия е призив, отправен към други, но не задължителен за самите тях. Хитростта, поднасяна с демагогски фрази, се оказа фатална за българската буржоазия в тези напрегнати дни.

Министерският съвет с участието на регентите веднага се събра на заседание, на което най-после реши:

да се скъсат дипломатическите отношения с Германия и да се поиска примирие със Съветския съюз.

И при тези събития правителството оставаше вярно на германците. Негови представители побързаха да уведомят генерал Шнекеблургер, че Русия е обявила война на България. Генералът си даде вид на изненадан и обеща още същата нощ да дигне немските части от България.

Българската комунистическа партия следеше бързия развой на събитията. Тя се готвеше да щурмува фашисткото управление и да вземе властта. Проваленатa буржоазия беше изгубила всякаква опора в народните маси. Българският народ обичаше своите руски братя не само като славяни и освободители от петвековното османско робство, но и като носители на новите социалистически идеи, и гневно порицаваше правителството. Негодуванието растеше в най-различни форми на борба и съпротива. Партията отчиташе момента. В страната се създаваше революционна ситуация. Буржоазията не беше в състояние да задържи властта. Тя следваше да се поеме от антифашистките сили, обединени в Отечествения фронт.

На 27 август 1944 година чрез Главния щаб на народоосвободителната въстаническа армия Георги Димитров бе изпратил до ЦК на БКП указания с конкретни задачи:

Да се сплотят всички демократични, прогресивни сили на народа около Националния комитет на Отечествения фронт.

Да се вземат мерки за незабавно разоръжаване на немските военни части ... да се смаже всяка съпротива и враждебни действия против Отечествения фронт и Червената армия.

Българският народ и неговите въоръжени сили трябва решително да минат на страната на Червената армия, армия, освободителка и на България.

Поставяха се и други конкретни задачи.

Под ръководството на Българската комунистическа партия народът се готвеше за завземане на властта. При настъпателния марш на Червената армия тази победа стана реална.

На 9 септември фашистката власт бе разгромена и бе създадено правителство на Отечествения фронт.

НЕЗАВЪРШЕНА МИСИЯ

Нейното начало трябва да се търси в коренния прелом на хода на Втората световна война. Управляващата върхушка в България, обезпокоена за бъдещето, но въпреки всичко вярна на Германия, търсеше разрешение на вълнуващите я въпроси. Тя хранеше илюзията за едно предстоящо изостряне на отношенията между съюзниците и разпадане на хитлеристката коалиция. Очакваше да се постигне споразумение за сепаративен мир между Германия и Запада. Управляващите среди на българската буржоазия предчувствуваха опасността от загиването на капиталистическия строй в България. Ето защо пред тях изникна въпросът — как да се спаси капитализмът?

Хитлеристите, както и българските им помагачи, залагаха много на едно евентуално изостряне на противоречията между САЩ и Англия, от една страна, и СССР, от друга. Те се надяваха, че при разпадане на коалицията ще им се отдаде възможност да преговарят за сепаративен мир, като си останат на власт и се запазят завоеванията на Германия.

В България не само монархофашистките управници се грижеха за спасяване на капитализма, но естествено и част от буржоазните дейци. От тези среди се надигаха гласове, които искаха да се поддържа „контактно обяснение" със Запада. В основата на желаните контакти винаги се поставяше въпросът за „борба против болшевишката опасност". За болшевишка опасност говореха американците, англичаните, разбира се, и хитлеристите. Хитлер в края на 1942 година беше заявил: „Германия, това е само авангардът на Запада срещу болшевизма. Ако германските сили пресъхнат, то Америка и Англия трябва да ги заменят. Америка и Англия и досега не разбират това. Но ще дойде време и ще разберат."

Хитлеристите вече очакваха такова разбиране, подсилваха надеждите им някои сигнали. Така при контактите в Цариград американският представител от своя страна се интересувал „твърде много от това, дали ще можем да удържим срещу болшевишкото течение". От друга страна, беше известен планът на Чърчил за

откриване Втори фронт на Балканите, за да могат западните сили да парализират народоосвободителното движение в Балканските страни. Американците не се съгласиха с „Балканският вариант" на Чърчил. Те не искаха да загубят Западна Европа заради Балканите. Според английския седмичник „The Week" изгодите от плана на Чърчил били тройни: 1. Комунистическите освободителни армии на Балканите ще бъдат откъснати. 2. Важният път към румънските петролни полета ще бъде осигурен и 3. Могъщите български политически сили ще бъдат смазани навреме, преди да могат да се оформят като опасност на Балканите."

Българската управляваща клика искаше България да остане незасегната, за да може да играе важна роля против болшевизма. Тя размахваше кървавия си ятаган в страната, за да разгроми вътрешните революционни сили. Главният въпрос на вътрешната политика, както вече беше посочено, беше да се ликвидира с нелегалните, да се умиротвори страната без оглед на средствата. Правителствата на Божилов, Багрянов и Муравиев разчитаха на „актив" в своята безогледна антикомунистическа дейност. Всички те се стремяха да се избегне конфликт със Съветския съюз, но не защото това беше искане на българския народ и борчески лозунг на патриотичните маси, а за да не се даде възможност на Червената армия да стъпи на Балканите. „Ние не искаме да влизаме във война" — заявяваха през лятото на 1944 година българските управници. Те искаха тези им изявления да бъдат чути от Съветите, защото ги отправяха тъкмо към тях с коварната цел за заблуда.

Съвсем различно звучи записаното от регента Михов на 12 април 1944 година в дневника му:

„С полк. Попов (полковник Иван Попов — началник на оперативния отдел при щаба на армията — б.а.) дълго разговарях по положението. Самите немски офицери били много обезпокоени за това, което става около Одеса и изобщо на южния участък на Източния фронт. Според някои от тях положението било „грозно". Трябвало Попов да наругае един подполковник. А че положението не е добро, се вижда от бюлетините. Дано румънците се стегнат и добре пазят земята си. Усилни времена!

В момента имаме около 360 000 души във войската,

около 200 000 мобилизирани и 160 000 от редовните — два набора: 1922 и 1923. До 815 000 има доста. За мен се поставя въпросът дали не е добре да мобилизираме още малко, но обезателно строеви части, за да се облекчи мобилизацията, ако се наложи. Досега поемахме рискове, но вече положението се усложни много... Ще наблюдаваме зорко..."

Горният цитат може да предизвика различни размишления у читателя. Не става въпрос за това, че Михов и Попов се представят като хора с непоклатима вяра в Германия и че даже „наругават" техни офицери, но и за това, че те замислят мобилизация, за да изпратят българската войска срещу... Точният отговор ще даде следващият цитат пак от дневника на Михов, вписан три дни след срещата му с Попов.

„Поради разстройване на ж. п. мрежа мобилизацията на войската би се затруднила много, затова да се обмисли, докладва и направи следното:

1. Увеличаване на състава на строевите части и специалните (бронеизтребители, свръзки и други специални служби) до 45—50%, а за някои до 100%, така че с едно общо увеличение от около 100 000—120 000 души (това не е точно, а много общо, според нуждите и възможностите). Да се изпипа добре и не навсякъде еднакво да бъде (повече работа с молив и книга, като се знае целта).

Цел на увеличение:

а) сигурност;

б) осигуряване мобилизацията;

в) усъвършенствуване на частите.

2. *Задача.* План 5—6 дивизии на С (Север — б. а.). Само съображения. Не може да дам конкретна обстановка за нормален план, както е свикнал полк. Попов. Много ясно защо. Пълна дискретност.

3. *Задача.* Разузнаване за състава и какво мислят немските части. Те ни разузнават и знаят всичко за нас, а ние — не. Пръстена здрав ли е?...

4. *Задача.* С частите в Добруджа да се приготви малка укрепителна система...

Възможността да имаме 5—6 дивизии на С е от голямо значение и спрямо Румъния и Германия. Така ще можем по-правилно решение да вземем. Като казвам,

че ще се пазим от всекиго, увеличаваме вероятността да ни закачат за току-тъй (при явно деклариране, че срещу противник от север не може да се съпротивляваме), а във важен момент ще вземем по-спокойно и според нашия интерес решение. Дано румънците се държат добре, а и Германия да прецени вече ясно, че ако изоставят Балкана, и тяхната работа ще се утежни и ще открият една голяма рана."

Когато човек чете сега тези бележки, вижда колко те са наивни по отношение на подготовката за „сплашване" на Червената армия с 5—6 български дивизии. Същевременно са допускали, и то не по-малко наивно, че Червената армия ще стигне до Дунав и там ще спре настъпателния си ход. Тези илюзии в българските управници се подхранваха от партньорите им от Запад, с които влизаха в „контактно обяснение". Българските управници сами са търсели тези контакти, а и са се съгласявали с предложенията от страна на САЩ и Англия. Могат да се посочат множество факти в това отношение. Всички те са имали една и съща цел, поради което ще се спрем по-подробно на мисията на Стойчо Мошанов. Чрез нея читателят ще може да си състави мнение и за другите.

На 9 август 1944 година Стойчо Мошанов замина за Цариград, за да води разговори с британския посланик в Турция — Хъгесън, но на гарата в град Свиленград той бе спрян. Оказа се, че фигурира в списъка на лицата, на които немците в България не разрешават да напускат пределите на страната. Стойчо Мошанов намери един свой стар познат, сега отговорен фактор на гарата, но и той не можеше да му помогне. Мошанов беше колкото ядосан, толкова и изненадан, за него беше непонятно — правителството да го изпраща, а тук на граничната гара да не му разрешават да напусне България. Неговите протести и опити да го пуснат веднага всъщност нямаха никакъв смисъл, тъй като въпросът му се решаваше от София.

Докато Мошанов нервничеше, Делиус вече знаеше за случая. След като получи съобщението на своите представители на гара Свиленград, той позвъни на директора на полицията Драголов.

— Стойчо Мошанов с ваше разрешение ли заминава за Турция? — обърна се Делиус към Драголов с

малко сърдит глас, тъй като в необичайно за него време трябваше да се занимава с такъв въпрос.

— Не съм в течение — малко смутено и неуверено каза Драголов.

— Паспортът му е подписан лично от вас — недоумяваше Делиус.

— Може би това е случаят, за който идва при мен министърът на външните работи Драганов — суетеше се Драголов.

— Изяснете и ме уведомете! — строго служебно каза Делиус и затвори телефона.

Драголов почувствува, че е вплетен в някаква работа, която не се нрави на немците. Но в момента мислеше повече за поведението на Делиус, което му се стори твърде предизвикателно. Още повече, че за такива случаи той почти не му бе звънял, а пращал някои от подчинените си да изяснява обстоятелствата. Директорът на полицията веднага позвъни на министъра на външните работи и след кратък разговор се обади на Делиус.

— Господин Делиус — обърна се официално Драголов, — вчера идва при мен министърът на външните работи Драганов. Той ми донесе паспорта и го подписах в негово присъствие.

— Без да съгласувате с нас? — с раздразнен глас запита Делиус.

— Но... да... — започна да се оправдава Драголов — не знаех...

— Вие ме учудвате, господин Драголов! — нервно го прекъсна Доктора.

— Драганов ми поднесе паспорта и джентълменски ме помоли да го подпиша, без да се интересувам от името и снимката...

— Джентълменски... Откога директорът на полицията започна такива сделки? — с насмешлив глас каза Делиус.

— Но... това е министър на външните работи... — оправдаваше се Драголов.

— Но подписът е ваш... — сухо каза Делиус.

— Аз наредих на моите хора да ми докладват списъците на излизащите от нашата страна лица и естествено щях да го установя — оправдаваше се все така упорито Драголов.

— Любопитство или... — не се доизказа немецът.

— Веднага щях да ви уведомя, господин Делиус — уверяваше го Драголов.

— Шито с бели конци. Нали имахте такава поговорка? — каза Делиус с нескрита ирония.

— Вие знаете моята преданост към Райха и уважението ми към вас, поради което не приемам тези обвинения — сериозно, разчленено произнесе Драголов.

— Вие знаете ли специалната мисия на Стойчо Мошанов? — със спокоен вече глас запита Делиус.

— Не...

— Поговорката се отнася за него и за онези, които го изпращат.

— Ако трябва нещо... на разположение съм... — раболепно изрече Драголов. И се поуспокои, че и сега нито навреди на кариерата си, нито измени на немците.

— Наредих нашите да не пречат — отсече Делиус.

— Мога ли да съобщя това на господин Драганов? — попита Драголов.

— Вашият министър трябва да разбере, че моите служби и вашата полиция трудно могат да се заобиколят — колкото се може по-шеговито заяви Делиус.

— Благодаря... Извинете за безпокойството — нареждаше Драголов. Вече можеше да си отдъхне. Най-после разговорът завърши. Погълнати от ежедневието, и двамата повече не се върнаха към този разговор.

Стойчо Мошанов успя да отиде в Турция, срещна се с британския посланик Хъгесън и се върна в България, за да доложи резултатите от мисията си. Лично министър-председателят Багрянов и Драганов — министър на външните работи, веднага след завръщането му от Турция, се срещнаха с него тайно в една вила в Княжево. Срещата беше приятелска. Багрянов се спусна към Мошанов, прегърна го и го целуна. С тази си постъпка той искаше да подчертае уважението си към „спасителя на България“ и да покаже колко много разчита на мисията му.

Още на 21 юли 1944 година Багрянов и Драганов убеждаваха Стойчо Мошанов да замине за Цариград и да се срещне с Хъгесън, комуто да съобщи:

Първо, че българското правителство е решило България да излезе от положението на война с Англия и Америка. Второ, да проучи условията, при които България би могла да стори това. И най-главното, горни-

те постъпки да се считат като лични контакти и се запазят в тайна до първите дни на месец септември 1944 година.

Преди да разкажем за по-нататъшните мисии на Стойчо Мушанов, се налага да се отговори на един естествено възникващ въпрос. Знаели ли са немците за контактите на българските управници със Запада?

Още цар Борис във всички свои контакти търсеше мотиви, които биха били приемливи за германците. През лятото на 1944 година, когато румънският диктатор Антонеску се обърна към българските ръководители и предложи да се водят преговори между България и Румъния за набелязване на съвместни мерки, то Борис нареди на Богдан Филов, тогава министър-председател, и последният най-подробно разказа на Бекерле за случая. По-късно, през март 1944 година, в Кайро беше изпратен румънски представител — княз Барбу Щирбей, за да получи условията за сепаративен мир и за изпращане на англо-американски войски в Румъния. Антонеску побърза да обясни на Хитлер, че позволил тази мисия, за да докаже на румънците, че англичаните и американците искат от тях безусловна капитулация. С това уж целял да се повдигне духът и решимостта на румънската армия да воюва срещу Съветския съюз. Хитлер мълчаливо беше одобрил тази постъпка.

В България проникваха сведения за контактите на румънски представители с Англия и Америка. Даже когато София беше бомбардирана, се надигаха гласове, които казваха: „Я вижте какво правят румънците. Пращат хора в чужбина. Затова нищо не им правят.“ И когато Букурещ беше бомбардиран, българските управници с охота използуваха случая, за да подчертаят, че и това не спасява Румъния.

Богдан Филов в качеството си на регент на редица места в своя дневник пише за контактите с представители на Запада на търговеца Георги Киселов, на българския пълномощен министър в Турция Балабанов и други. Неговото становище беше, че „би имало тежест само такова споразумение, което не е свързано със скъсване с Германия; ако скъса, България губи значение и не може да се противи на военен натиск“. В цялата си политическа дейност Филов стоеше твърдо на тези позиции. Допустимо ли е германофилът Филов, няколко

месеца след като стана регент, и няколко дни преди срещата си с Хитлер, да върши нещо зад гърба на Германия. Излиза, че да. По същото това време той беше приел Киселов, който заминаваше за Цариград, където имал среща със служителя от американското консулство Бляк. Регентът нареждаше на Киселов да каже на американците, че България би могла да бъде крепост срещу болшевизма, ако се закрепи днешният режим.

Хитлеристите са знаели за различните ходове, но те не са се противопоставяли решително, защото са имали вяра в българската управляваща клика и както събитията показаха, не са се излъгали. Това са били само ходове на „контактно обяснение“, за всеки случай да има „отворена вратичка“. Ако Германия загуби войната, англо-американците могат да спасят капитализма в България.

В един от докладите си Киселов донасяше, че Бляк желае да играе ролята на спасител и доброжелател на България. Три месеца след това, на 6 август 1944 година, Филов пишеше в дневника си: „Киселов, който се завърна от Вашингтон, е донесъл благоприятен отговор на направената от наша страна декларация в смисъл, че в удобен момент сме готови да излезем от войната.“

Няколко дни по-късно, както вече беше отбелязано, за Турция замина Стойчо Мошанов. Неговите разговори не бяха последвани от никакви решителни стъпки на българското правителство. Немците знаеха, че всички разговори между българските представители и Запада се движат в сферата на взаимните проучвания.

Доктор Делиус държеше под око тези ходове на българските управници и неговата задача беше да търси различията между всичко, което те официално говореха за въпросните контакти, и онова, което му носеха неговите агенти. Освен това лично Киселов беше казал на Бекерле, че се правят опити за контакти с Англия и Америка. А за мисията на Стойчо Мошанов немците узнаха от самия министър на външните работи.

На 6 август 1944 година, преминавайки през България, германският пълномощен министър в Турция фон Папен се срещна с Багрянов и Драганов. Според него Червената армия изненадващо бързо напредвала и военното положение на Германия принудило турски-

те управници да скъсат с Райха. Те се безпокоели България да не се болшевизира. Той сподели това със събеседниците си и ги съветваше на всяка цена да избягнат един конфликт със Съветския съюз, за да не стъпят съветски войски на Балканите. При създаденото положение се налагало България „без бавене да потърси да излезе от положението на война с Англия и САЩ".

Месец август беше богат на събития, които държаха в напрежение и тревога управляващата клика в България. Червената армия напредваше към България. В края на август тя вече се намираше на нашата северна граница. Българската комунистическа партия се готвеше за властта. Под нейно ръководство Отечественият фронт обединяваше около себе си патриотичните сили. А регентите и Багрянов нетърпеливо търсеха сближение със Запада, като продължаваха да бъдат честни към германците. Българският народ искаше сближение със Съветския съюз и се бореше за това. Вместо да протегнат ръка към Съветския съюз, управниците побързаха да изпратят за втори път Стойчо Мошанов в Турция и оттам в Кайро.

Във връзка с това регентът Михов пише на 28 август 1944 година в дневника си: „...в Чамкория се събрахме в горското училище ние тримата (регентите — б. а.), Багрянов, П. Драганов и Ст. Мошанов. Трябва да се бърза. Въпрос за делегацията. (П. Стайнов се иска от Киселов... за да има човек, добре гледан от СССР). Обмисля се въпросът за проф. Михалчев, знаещ английски, проф. Томов, Р. Русев, мобилизиран в Щ. В. Ст. Мошанов иска по-тежка делегация и познати политически лица. Реши се да се готви делегация, но Ст. Мошанов да замине веднага... През нощта Ст. Мошанов замина. Ще се помъчим, ако има преговори, то те да станат в Цариград, а не в Кайро..."

На 29 август 1944 година, в 17 часа, Стойчо Мошанов пристигна в Цариград и се срещна с английския пълномощен министър в Турция — Хъгесън. Мошанов постави следните въпроси: 1. Могат ли да се получат условията още в Цариград. 2. Какъв ще бъде съставът и ролята на българската делегация в Кайро. 3. Начин на връзка на българската делегация от Кайро с правителството в София.

Хъгесън слушаше внимателно Мошанов и по същество му отговори на последния въпрос, че те (англичаните) ще организират неговата връзка с правителството му в София.

На следния ден Ст[illegible]о Мошанов заедно с българското военно аташе в [illegible]ция — Желязков, с помощта на англичаните и ам[illegible]ците заминаха за Кайро. Още в Цариград Мошано[illegible] беше получил от англичаните шифър, който да служи за връзка между българската делегация в Кайро и София. Така делегацията се поставяше под пълния контрол на англичаните. По този повод в началото на септември 1944 година англичаните изпратиха в София подполковник Бърт Андрис, един сержант и двама радисти. Оказа се, че подполковникът знае добре български език. (Неговият баща живял в България и бил екзекутиран през 1942 година като английски агент.)

В Кайро Мошанов и Желязков бяха настанени в един добре мобилиран апартамент. Забранено им беше да напускат жилището, тъй като документите им не били редовни. Държаха ги под постоянно наблюдение и при условия на военни пленници. След почти два дена чакане делегацията беше приета в 18 часа на 1 септември 1944 година от английски и американски представители. На тази среща беше поискано от Мошанов да определи положението на делегацията и когато той каза, че тя е дошла да продължи започнатите разговори, но не и да изпълни мисията на една истинска делегация, един англичанин го прекъсна остро с думите: „Няма време за губене, тъй като съюзните генерални щабове са готови и не могат да чакат."

Това накара Мошанов да изпрати следната телеграма: „Днес, 1 септември, първи контакт с делегацията на Великобритания и САЩ. Фактът, че не притежаваме пълномощия да разискваме и подпишем, произвежда с право много лошо впечатление... Съм без новини и инструкции от моето заминаване. Чакам с нетърпение."

На следващия ден Мошанов трябваше да телеграфира по повод предадената от Радио София на 1 септември вечерта телеграма от кореспондента на „Ройтер" в Кайро. Според това съобщение преговорите за примирие се развивали благоприятно. „Подобни информа-

ции — пише Мошанов — не дават "на представа за положението. Нямаме още ника[ния от официални източници за условията[ирието. Специалният апарат в София не раб[ия Ние сме без всякакви известия от нашето п[е. П[

Интерес ще представля[ия „б[теля отговорът на българското правителство[ето което ще си позволя да го цитирам.

„1. До тази вечер не и[повече въоръжени германски части на българска [итория.

2. Тази сутрин един р[офицер се представи на нашата граница — Добру[а. Той говорил с наш офицер и го е запитал дали н[бихме позволили на съветските войски да преминат през българска територия. Нашият офицер му отгов[л, че не може да реши този въпрос. Руският офице[му отговорил, че още няма официално нареждане.

3. В Русе, Варна и другаде германски параходи са били обезоръжени. Списък на тези параходи бил даден на съветската легация в София.

4. Онзи ден руският шарже д'афер е представил една нота, в която претендира, че ние сме позволявали на германски части да преминават през България от Румъния Аз възразих, че това не е станало.

5. Българското правителство чака с нетърпение новини."

На 5 септември 1944 година Съветският съюз обяви, че се намира в положение на война с България. Вестта стигна веднага до Мо[в. Този факт сложи край на неговата мисия, въпре[ой стоя в Кайро още няколко дни.

Преговорите бя[Отбелязано беше, че се спират при следи[

1. Счита се, [поискала примирие от Великобритания [

2. Че условият[а примирието не са били предадени на българската делегация поради очакване да пристигне пълният състав.

3. Преговорите за примирие са спрени поради обя-

вената война от Русия на България, което обстоятелство налага ия[ане на нови условия.

Американцит[аха българската делегация да остане още изве[е, по всяка вероятност надявайки се на някак[гойчо[ход. Но, както е известно, нещата в Българ[Тръ[иваха по своя естествен път и властта беше взе[ерикан[ечествения фронт. Такъв беше краят на мисията[ичо Мошанов.

КРАХЪТ НА БЮРО „Д-Р ДЕЛИУС"

След несполучливия атентат срещу Хитлер през юни 1944 година Канарис беше арестуван. На следващата година адмиралът беше обесен на една кука, след като няколко пъти го сваляха и отново качваха на примката.

Но макар създателят на абвера да умря, сътворената от него машина за тотално разузнаване и терор продължаваше да живее. Още през 1942 година Канарис подготви свой заместник — Райнхард Гелен. Тогава Гелен ръководеше отдела „Чуждестранни армии — Изток". Канарис така преустрои този отдел, че го превърна във втори, по-малък, запасен абвер.

Абверът се преустройваше с перспектива да съществува и след войната. На резидентите беше наредено да систематизират и съхранят архивите. В България поради бомбардировките Делиус прехвърли доста от своите служби в Самоков. Негови агенти бяха го информирали за подготвяната [ляма бомбардировка на София през януари 1944 годи[а. Но желаейки да засили настроенията срещу англо-американците, Делиус не съобщи на правителството. Как[разиграваше свои ходове, хитлеристкият разузнавач [нократно пожертвува материални ценности и най-вече мирните граждани на столицата, които загинаха [и бомбардировките. Освен това градът беше оставен [ическн без защита.

В РО идваха сведения, че бюрото изпраща архиви за Германия. През лятото изчезна секретарката на Делиус — разбра се, че е заминала с няколко вагона багаж. Неусетно напуснаха България и кадрови разузна-

вачи. За едни от тях Делиус искаше ордени, други си отиваха и без ордени.

Помагачите на хитлеристите се разтревожиха не на шега. Съветската армия беше вече в Румъния. Те нямаше къде да бягат. Вече открито се говореше, че положението на германците в България е много лошо, щом самият шеф на разузнаването и гестапо се подготвя да бяга. Тогава Делиус побърза да изпрати писмо до РО.

„1. За да се избегнат погрешни тълкувания, каквито са забелязани при някои от нашите български другари, съобщавам Ви, че ръководената от мене служба в България поради военното положение ще претърпи известни персонални съкращения. Тъй като изпращането на чиновници от моето бюро в Райха е дало повод за недоразумението, чест ми е да Ви дам това обяснение.

2. Разширявайки моята досегашна задача, аз получавам специални поръчки и за други области от Югоизтока, които налагат мои временни отсъствия от България. Въпреки това обаче моето местослужене и изходното място на моята работа остава България, която в никакъв случай — след като в продължение на дългогодишна работа съм постигнал една тъй тясна и другарска връзка с Вашата служба — няма да напусна.

Тъй като през идното време аз ще отсъствувам често от България, г-н д-р Шуберт ще ме представлява и замества.

С другарски поздрави, Ваш Д-Р"

Това писмо по-скоро можеше да утеши, отколкото да успокои. Майор Генчев се измъкна и замина като военен аташе в Швейцария, заявявайки, че след една голяма сделка си бил осигурил франкове най-малко за две години.

Д-р Шуберт организираше гуляи в Самоков, излети и лов. Офицерите от РО си канеха дами по квартирите. От време на време в разквартируваните служби прескачаше и Делиус. След безуспешния опит за военен преврат Делиус нареди на службите си да се подготвят за бърза евакуация в Райха. Той беше вече научил, че комунистическата партия е дала нареждане за извършване на въоръжено въстание.

В София хитлеристите и техните български помагачи създадоха специални групи за охрана на важни обекти като пощата, радиото и министерствата. Дадено бе нареждане в различни райони на страната да се подготвят

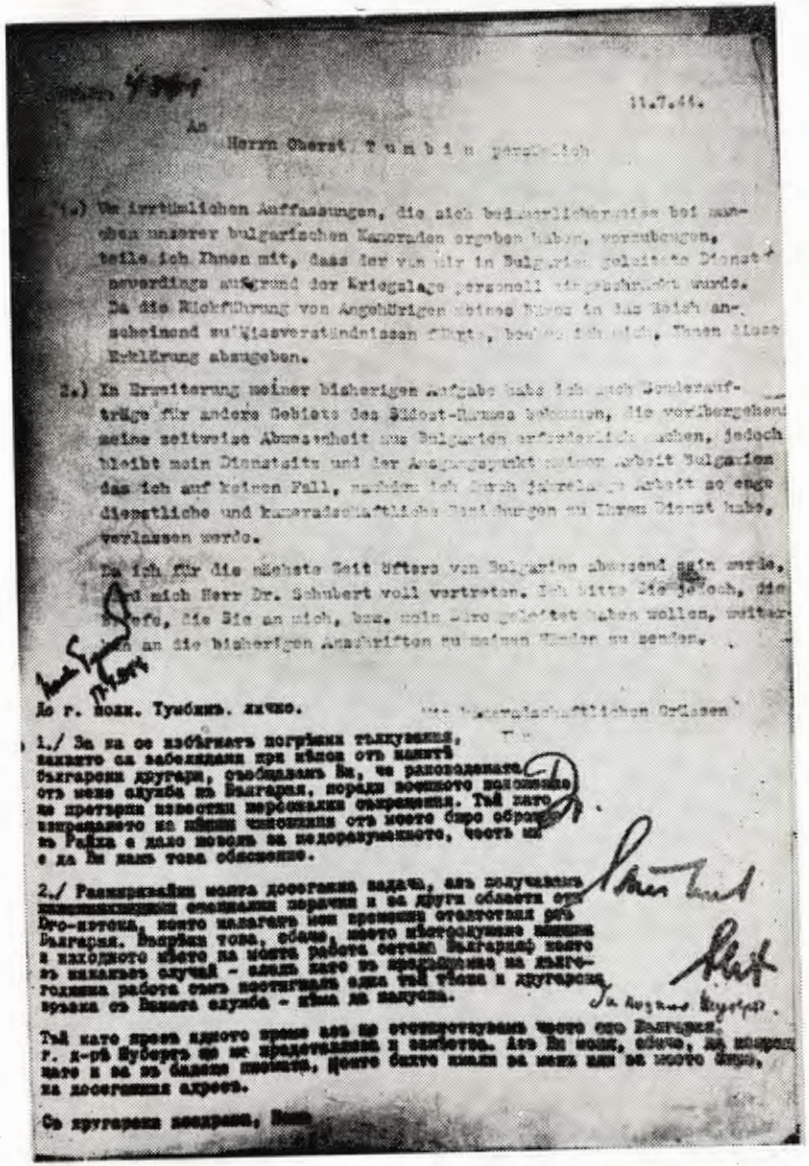

11.7.44.

An

Herrn Oberst T u m b i n persönlich

1.) Um irrtümlichen Auffassungen, die sich bedauerlicherweise bei manchen unserer bulgarischen Kameraden ergeben haben, vorzubeugen, teile ich Ihnen mit, dass der von mir in Bulgarien geleitete Dienst neuerdings aufgrund der Kriegslage personell [illegible] werden. Da die Rückführung von Angehörigen meines Büros in das Reich anscheinend zu Missverständnissen führte, bemerke ich dazu, Ihnen diese Erklärung abzugeben.

2.) In Erweiterung meiner bisherigen Aufgabe habe ich auch Sonderaufträge für andere Gebiete des Südost-Raumes bekommen, die vorübergehend meine zeitweise Abwesenheit aus Bulgarien erforderlich machen, jedoch bleibt mein Dienstsitz und der Ausgangspunkt meiner Arbeit Bulgarien das ich auf keinen Fall, nachdem ich durch jahrelange Arbeit so enge dienstliche und kameradschaftliche Beziehungen zu Ihrem Dienst habe, verlassen werde.

Da ich für die nächste Zeit öfters von Bulgarien abwesend sein werde, wird mich Herr Dr. Schubert voll vertreten. Ich bitte Sie jedoch, die Briefe, die Sie an mich, bzw. mein Büro gerichtet haben wollen, weiterhin an die bisherigen Anschriften zu meinen Händen zu senden.

До г. полк. Тумбин. лично.

1./ За да се избегнат погрешни тълкувания, каквито са забелязани при някои от нашите български другари, съобщавам Ви, че ръководената от мене служба в България, поради военното положение ще претърпи известни персонални съкращения. Тъй като изпращането на мои чиновници от моето бюро в Райха е дало повод за недоразумението, чест ми е да Ви дам това обяснение.

2./ Разширявайки моята досегашна задача, аз получавам специални поръчки и за други области от Юго-изтока, които налагат мои временни отсъствия от България. Въпреки това, обаче, моето местослужене и изходното място на моята работа остава България, която в никакъв случай - след като в продължение на дългогодишна работа съм постигнал една тъй тясна и другарска връзка с Вашата служба - няма да напусна.

Тъй като през идното време аз ще отсъствувам често от България, г-н д-р Шуберт ще ме представлява и замества.

Със другарски поздрави, Ваш

скривалища. В тях да се поставят оръжие и боеприпаси. Тези скривалища, означени върху специална едромащабна карта, биха могли да се използуват от диверсионни отреди на абвера и в бъдеще. Делиус се постара да законспирира мнозина от своите агенти, поне онния, които не бяха твърде явно демонстрирали връзките и фашистките си убеждения. Той заповяда на Хофман да предприеме същото с агентите на гестапо.

Към 4 или 5 септември началникът на абвера в България, подполковник Ото Вагнер, с псевдоним „Д-р Делиус", напусна страната, в която беше извършил не едно престъпление. „Лисицата" и този път скри следите си — целият му багаж във вилата в Овча купел остана, за да заблуди служещите, остана и мебелировката на бюрото на бул. Патриарх Евтимий, но . . . без архивите.

Бързината, с която беше извършен решителният удар в столицата, залавянето на всички министри, на регентите и на по-голяма част от останалите големи фашистки престъпници, а преди всичко присъствието на съветските войски в страната парализираха в значителна степен желанието за съпротива на фашистките ръководители в провинцията. В навечерието на революцията в България действуваха 670 комитета на Отечествения фронт и над 200 партизански чети, наброяващи 20 000 бойци, а заедно с участниците в бойните групи — над 30 000 души. Сега вече можеше наистина точно да се установи огромната въоръжена мощ на българския народ. Ръководството на войската мина в ръцете на създадените при всички войскови части органи на революционната народна власт.

България обяви война на хитлеристка Германия.

Има неоспорими факти за вербуване на български граждани и за изпращане на разузнавачи в нашата страна от западногерманското разузнаване. Тази шпионска и подривна дейност се извършваше под ръководството на заместника на Канарис — Райнхард Гелен. Активната дейност на Гелен започна още с идването на Хитлер на власт.

Гелен беше между първенците във военната академия на Хитлер. През 1935 година, когато Хитлер прокламираше Закона за изграждане на вермахта, той беше капитан в Генералния щаб. В качеството си на офицер от щаба на 213-а дивизия на осма военна об-

ласт в Силезия, Гелен участвуваше при нахлуването в Полша. При нападението на Франция през 1940 година той действуваше като офицер за свръзка при главнокомандуващия армията фон Браухич. Използува добре окупацията на Франция и пренасяше оттам значително имущество за семейството си в Германия.

Когато започна войната срещу Съветския съюз през 1941 година, Гелен беше подполковник от секцията „Чужди войски на Изток" при Върховното командуване на армията. През 1942 година, след първите поражения на фашистката армия в Съветския съюз, началникът на Генералния щаб на армията Халдер му повери ръководството на секцията „Чужди войски на Изток". На Гелен се възлагаше да засили нелегалната борба срещу Съветския съюз. И затова тъкмо тогава беше повишен в чин полковник.

С помощта на Канарис той реорганизира поделението „Чужди войски на Изток". Създаде три секции — първата за водене на шпионаж, втората за саботаж, диверсия и деморализация и последната за издирване на шпиони в собственото ведомство. Гелен попълваше всички постове в поделението с офицери, възпитани в нацистки дух. По такъв начин превръщаше поверената му част в централна разузнавателна служба.

За своето усърдие и заслуги през 1944 година Гелен достигна чина бригаден генерал. По време на една анкета на офицерите от щаба по повод извършения срещу Хитлер атентат през юли 1944 година Гелен получи удостоверение — „безупречен и абсолютно верен". След атентата единствено той беше повишен в дивизионен генерал.

На 9. I. 1945 година дивизионният генерал Гелен докладва за последен път на Хитлер за положението на Източния фронт. След това по-голямата част от архивните материали и досиета на неговата служба бяха унищожени, а най-важните — преснети в по три фотокопия. Доверени лица на Гелен, снабдени със специални разрешения, заминаха за Южна Германия, за да търсят из Алпите подходящи места за скриване на архивните материали. През последните дни на войната в отдалечената местност Оландсалм Гелен разквартирува войсковите си части. Секретните материали, поставени в съдове, устояващи на атмосферните влияния,

бяха скрити в определени от него скривалища. С това вече той държеше ключа на шпионската мрежа, организирана от Канарис, Химлер и Шеленберг.

Докато между 17 юни и 2 август 1945 година СССР, САЩ и Англия водеха преговори относно бъдещето на Германия, Гелен беше вече в Пентагона. Там го беше откарал един американски военен самолет. Хитлеристкият генерал предаде серия фотокопия на секретните си архиви. По-нататъшните разговори с него имаха за цел да уточнят подробностите за методите на работа и разстановката на агентурата, финансирането и други. Постигнатото споразумение между американците и Гелен е било пазено в пълна тайна и от Англия и Франция. Така под покровителството на САЩ и с помощта на американски средства (годишно 3 500 000 долара) Гелен разгъна огромна разузнавателна мрежа. Първият етап на дейността му под новото покровителство започна от юни 1945 година и продължаваше до началото на 1950 година. Характеризираше се с поставяне на ред в работата, изключително с американски средства. Вторият етап — до към 1955/6 година, беше изпълнен с развиването на шпионска дейност едновременно за сметка на ЦРУ и западногерманската разузнавателна служба. След 1955 година разузнавателната служба на Гелен получи названието „Федерална служба за информация на Германската федерална република“, финансирана от държавния бюджет на Бон. Тази служба, която получава редовно указания от ЦРУ, разполага с около 5000 служещи и с хиляди агенти — много повече, отколкото притежаваше абверът в края на войната. Над 50% от тях са работили в хитлеристката армия и в разузнавателните и контраразузнавателните хитлеристки служби. Американските власти поставиха нацисти в тези служби, за да могат да ги държат под контрол.

В службата на Гелен бяха привлечени мнозина стари служители на абвера.

Целият този грамаден апарат развиваше и развива активно подривна дейност срещу Германската демократична република. Геленовото разузнаване не подбира средства и не жали сили в борбата си против ГДР, но животът показа колко безсилно и жалко е то.

Западногерманското разузнаване активно работи против СССР и другите социалистически страни. В пис-

мото на западногерманското министерство по общогерманските въпроси, означено „Секретно — 1 10, 330! — 1851 от 14. 9. 60 г.“, се дават указания в ГФР и Западен Берлин, където имаше не по-малко от 80 щаба и разузнавателни централи, да се усили преминаването на граждани от социалистическите страни, с цел да бъдат обработени и вербувани.

Макар хитлеристка Германия да претърпя съкрушително поражение през Втората световна война, апологетите на тоталния шпионаж и тоталния терор, насърчавани и финансирани главно от империалистическите среди на САЩ, продължават да действуват против социалистическите страни и да се борят за възраждането на фашизма в ГФР.

БЕЗУМНИ НАПЪНИ

Непосредствено преди народното въстание на 9 септември 1944 година бюрото на д-р Делиус рухна. Полковник Никола Костов, отявлени фашисти като професор Цанков и Асен Кантарджиев, легионери и окървавени полицаи, продажници и главорези, хранили се години наред от подаянията на фашистките разузнавачи, предали им всичките тайни на своята държава, бягаха презглава на Запад. Гонеше ги страхът пред народния гняв, който справедливо щеше да се излее върху тях. Главатарите им търсеха нови форми за пъклените си дела.

Там, на Запад, по нареждане на хитлеристите, Цанков образува тъй нареченото „национално правителство“. Германците веднага признаха „правителството“ на Цанков. То си постави две основни задачи:

Да води пропаганда срещу Отечествения фронт в България и да организира „доброволчески корпус“ за борба срещу Червената армия и българската войска.

Още на 7 септември 1944 година вечерта Цанков произнесе по Радио Донау реч. Той словоохотливо уверяваше приятелите си в България, че не е избягал и не от страх е напуснал България, а за да й служи. Уверен бил сега още повече в победата на Германия. И затова

се обръща към войската „да изпълни дълга си към България заедно с Германия“.

Александър Цанков, на когото много сполучливо народът даде прозвището „кръволок“, не само приканваше българските фашисти да го последват, но и самодоволно заявяваше пред хитлеристите, че ще състави корпус от около 35 000 българи. Заедно със своите поддръжници той правеше всичко, за да привлече в своя „корпус“ български студенти, градинари и работници, пребиваващи на Запад. Организираха и провеждаха много събрания, държаха самонадеяни речи, сипеха думи на омраза към комунистите. На редица места им се удаде да обединят различните фашистки студентски организации в един национален блок.

Полковник Никола Костов, един от най-отявлените привърженици на Цанков, беше „назначен“ за началник на щаба на „корпуса“, разположен на около седемдесет и пет километра от Виена. Костов с присъщата си всеотдайност енергично се зае с формирането на „корпуса“.

Въодушевявани от собствените си желания и мечти, цанковистите се впуснаха да събират българските граждани, за да ги хвърлят в бой срещу Червената армия и нашата войска. Но техните разчети за съставяне на мощен въоръжен „корпус“ останаха само в докладите им до хитлеристите. След като развиха активна дейност, накрая едва се записаха около осемстотин души, и то само на книга. Българските фашисти, за да не се изложат пред своите господари, започнаха да изпращат от името на немците повиквателни заповеди до градинари, студенти и работници. Много от тези българи, като получеха поканите, се укриваха, за да не попаднат в „Цанковия корпус“. Беше изготвена специална есесовска униформа за корпусниците, но и това не помогна.

Българските граждани, намиращи се по различни причини на Запад, не се поддадоха на пропагандата на Цанков. Останал с една малка група най-отявлени фашисти, „корпусът“ безшумно се провали. Правителството на Цанков можа само да лае два-три месеца срещу отечественофронтовска България по Радио Донау.

При „корпуса“ на Цанков бяха открити няколко школи за парашутнодиверсантски действия в България. Обучението на диверсантите се извършваше от немски разузнавачи, работили в бюрото на Делиус в България.

За да бъдат прикрити, тези немци се явяваха с български имена. Така под „поручик Николов“ се криеше немският разузнавач Берг, работил няколко години в България. Както „корпусът“, така и школите на Цанков не изиграха някаква роля срещу България. Бързо отрезняха мнозина от попадналите в тях. На 3 март 1945 година от една от школите избягаха единадесет души, бивши български подофицери, което застави хитлеристите да преместят школата на друго място.

След окупацията на Германия българското правителство направи редица постъпки за издирване и връщане в България на престъпника Александър Цанков. Във връзка с екстрадицията на български военнопрестъпници, намиращи се в американската окупационна зона в Австрия, в Министерството на външните работи — България, беше получена вербална нота от американската легация в София, с която се искаха допълнителни сведения: да бъдат попълнени специални формуляри за физическо описание на осъдените военнопрестъпници с присъда 589 от 9 юни 1947 година на Софийския областен съд: Александър Цолов Цанков, полковник Никола Йорданов Костов, следваха имената на още единадесет души.

Въпросникът съдържаше най-подробни въпроси: тен на лицето, тежина, има ли брада и мустаци, характерни белези на краката, особености на гърба и врата, форма на челюстите и устните, описание на зъбите, описание на ушите, форма на носа, белези по ръцете, глух ли е, ням ли е, дали заеква и т. н. Смисълът на толкова много въпроси за такива известни личности като Цанков беше ясен. Александър Цанков и шайката престъпници не бяха предадени на българските власти.

Цанковистите, както и хората на Делиус, макар и далеч от страната, с всички средства се мъчеха да пречат на българския народ да се развива по избрания от него път към социализма. Бившите хитлеристки разузнавачи в България, оцелели от войната, бяха използувани от германо-фашистите за подривна дейност срещу България. Подготвяха бандити и ги прехвърляха в страната за организиране на „горянско движение“ срещу младата народнодемократична власт в България.

Бившият шеф на хитлеристкото разузнаване в град Серес — Роберт Фьорстер, познат на читателя от уча-

стието му в конференцията на германските разузнавателни служби в Горна Джумая, избяга във Виена. Там на 14 септември 1944 година намери лицето Владимир Владимирович Черкасов. Между двамата съществуваше по-особена връзка. Още през месец май 1942 година Черкасов захвърли калугерското расо и стана агент на хитлеристкото разузнаване. Всеки месец Фьорстер му плащаше по шест хиляди лева заплата за „специални задачи", които последният изпълняваше старателно и прецизно. Непосредствено преди 9 септември 1944 година Черкасов избяга на Запад, следвайки примера на своя шеф.

На срещата им във Виена Фьорстер нареди на Черкасов да замине за Берлин, там да отиде на Аугибургерщрасе № 59 и заяви, че го изпраща лично Фьорстер. На 15 септември 1944 година Черкасов действително се яви на посочения адрес.

Няколко дни по-късно го заведоха обратно във Виена, където беше представен на хитлеристките разузнавачи Болман и Клаус. Те споделиха с него, че в момента уреждат изпращането на една група за България, която има задача да влезе във връзка с антикомунистическите отряди в Балкана. Освен това групата трябвало да събира сведения за политическото и икономическото положение и за настроението на народа. Черкасов веднага се съгласи да участвува в акцията и германското разузнаване го назначи за ръководител на групата от шест души.

Болман и Клаус увериха Черкасов, че групата след месец, месец и половина ще бъде послелвана от една или повече групи, превъзхождащи я по численост, но че за времето и мястото за слизането им ще бъде уведомен чрез радиото. Казаха му в случай на опасност да бяга от България за Турция, където в Цариград да потърси търговеца на килими на име Клаус.

Групата на Черкасов, въоръжена и снабдена с пари и златни наполеони, още на 8 ноември 1944 година, почти два месеца след народната победа, вече се намираше на територията на България. Бандитите се движеха по посока на град Свети Врач (сега Сандански). Пътем се представяха за български партизани. В едно село се възползваха от доброто отношение на населението към новата отечественофронтовска власт, пред което се пред-

ставиха за партизани. Селяните дадоха на „партизаните" две магарета и едно муле за багажа. Две момчета тръгнаха да ги съпровождат. Но вместо към Свети Врач групата навлезе в Пирин. Заедно с главорезите вървяха и нищо неподозиращите деца. Откъде биха могли да знаят какво ги очаква.

„Вечерта Попов и Дамянов — пише Черкасов — решиха, че двете момчета, които бяха с добитъка, трябва да бъдат на всяка цена ликвидирани. Те взеха отрова и решиха да отровят децата. Приготвиха две парчета хляб с отрова и Попов им я даде. Обаче децата, като взеха залъка, усетиха горчивия вкус на отровата, изплюха я и едното от тях дори повърна. Тогава аз заедно със Захиров, член на групата, ги изведохме вън от хижата. Когато тръгнахме, по-големият побягна. Захиров стреля по него три пъти, но не го улучи. Побягна и по-малкият, аз стрелях по него, но не го улучих."

Откъсът от показанията на диверсанта вече подсказва какъв беше краят на историята.

Няколко дни след случилото се с момчетата една част от групата беше заловена, а останалите ликвидирани от народната милиция по време на завързалата се между нея и тях престрелка. Ликвидирането на тази група, преди да извърши някаква операция, бе сериозно предупреждение за германското разузнаване. Същата участ постигна и прехвърлящите след това на територията на Народна република България няколко бандитски групи.

След Втората световна война се очакваше, че Западна Германия ще извлече сериозни поуки от военния и политически крах на фашизма. Обаче фактите показват, че тъкмо на нейната територия са съсредоточени огромен брой агенти и различни институции за борба срещу социалистическите страни. Пак оттам се извършва активна разузнавателна и подривна дейност срещу България. Д-р Делиус живее в Западна Германия под истинското си име Ото Вагнер, но това не му пречи да се занимава с нечисти дела срещу страната, в която беше прекарал една част от живота си — България.

В Бон на Кайзершрасе № 5 той организира бюро и поддържа делови връзки с търговци от оръжейния бранш. Ото Вагнер поддържа делови контакти с американския си приятел Граубарт, живеещ във Франкфурт на Майн, когото познава от своята разузнавателна дей-

ност. През 1963 година се ожени за секретарката на Граубарт.

В Западна Германия съществува тясна връзка между американското и западногерманското разузнаване. Те си взаимодействуват, като западногерманското разузнаване в много случаи е в услуга на американското.

Ето какво пише заловеният от Държавна сигурност чужд шпионин:

„Историята ми започва през лятото на 1957 година, на секторната граница между Източен и Западен Берлин. Бях спрял на Потсдамерплац около един пункт на западноберлинския тотализатор „Тото-Бото". След като служителят разбра, че съм чужденец, много упорито започна да ме увещава да попълня фиш, което сторих. Изненадата ми бе голяма, когато след няколко дни при проверката установих, че съм познал петица и спечелил около двадесет хиляди марки. Поисках да потърся сумата веднага, но се оказа, че има формалности, които не бях в състояние да преодолея сам. Така се наложи сътрудничеството на служителя от тотализатора, който ме свърза с други лица и в крайна сметка с разузнавателните органи на САЩ. С тяхна помощ аз теглех суми от печалбата и едновременно бях увещаван да избера „свободата" — да остана на Запад.

При следващото ми посещение в Берлин през 1958 година отново бях обработван, като дори ми се предлагаше крупна сума долари, за да се явя на пресконференция и по предварително подготвен текст да оплюя България и социалистическия лагер. През 1959 година вече открито ми се постави въпросът да работя за американското разузнаване, когато се върна в България, като за целта ми се предлагаха материали за бъдещата ми шпионска дейност. Понеже не се съгласих, бях принуден да остана в Западен Берлин, откъдето след няколко дни бях прехвърлен във Франкфурт на Майн в Германската федерална република. Тук срещу мен започна психологическа атака. Шантажираха ме, че съм преследван от комунистите, да бъда убит, поради което живеех под чуждо име и непрекъснато ми сменяваха квартирите, като последователно живеех на Оскар фон Милер щрасе № 7, Петер щрасе № 1, Фанкенщайнер щрасе № 17 и други. Говореха, че жена ми е изпратена на лагер и че баща ми е починал неизвестно от какво, а

всичко това в последствие се оказа невярно. Опитваха се да ми въздействуват, използувайки бащинските ми чувства, като водеха в градината пред квартирата ми деца на възраст като моето дете. Задушаваха ме в покварената атмосфера на кабаретата, леките жени и игралните домове, използуваха и най-малката възможност всестранно да ми въздействуват, за да стана в ръцете им пластичен като пластелин, бездушен автомат и сляпо оръдие за изпълнение на престъпните им планове. Едновременно американците Хансен, Хил, Минор, Хол и други ме разпитваха, като се интересуваха от въоръжението на нашата армия, наличието на ракети и ракетни площадки, ядрени складове и редица други обекти от военен или стопански характер. През време на разпитите бях подлаган на специални проверки с помощта на комбиниран апарат, създаден на принципа на електрокардиографа, който едновременно регистрира дейността на сърцето, характера на дишането, изпотяването на дланите и кръвното налягане, и чрез отговорите на задаваните ми въпроси се съдеше дали говоря истината, или не.

След всичко това започна подготовката ми в различните шпионски специалности: тайнопис, морз, радио, шифър и други. Тя имаше за цел да ме обучи така, че да мога през летните месеци на 1960 година да бъда прехвърлен по суша или въздух от Турция или Афганистан на територията на Съветския съюз. Използувайки морския курортен сезон, представяйки се за летовник, щях да върша шпионска дейност в районите северно и североизточно от Черноморското крайбрежие на Съветския съюз. Така бях хитро подмамен, хванат в клопката, съответно обработен и станах жертва на една от многобройните разузнавателни централи на САЩ с помощта на западногерманското разузнаване..."

Цитираната част от показанията на Е. Илиев разкрива методите, прилагани от тези разузнавания спрямо български граждани. Враговете са използували алчността и стремежите на Илиев към лек живот и са го уплели в разузнавателната си мрежа. Хванали в лапите си жертвата, те пускат в ход различни средства, за да покварят докрай и без това покварената й душа.

Тръгнал по пътя на предателството, Е. Илиев се съгласява да подрива устоите на новия живот и да шпионира собствената си родина. По искане на своите госпо-

дари той се заема усърдно да им служи на територията на Народна република България. Въпреки сериозната лодготовка и дълбоката законспираност на него не му се отдаде да развие враждебна дейност, тъй като още в нейното начало се провали. Пропаднаха и плановете на разузнаванията, които разчитаха на големи резултати. Участта на Илиев е участ на всички, които се поставят в услуга на чуждите разузнавания. Пътят на предателя неизменно завършва в затвора.

Могат да се посочат и други подобни случаи, разкриващи дейността на западните разузнавания срещу Народна република България. Повечето от тях са свързани с имената на бившите разузнавачи от бюрото на доктор Делиус.

В Западна Германия намират всестранна материална и морална подкрепа изменниците българи. Така на територията на Германската федерална република в град Гермерсхайн се обучаваха за диверсионно-терористически действия изменниците на родината в тъй наречената „Българска войскова част". Тя беше създадена през 1951 година от американските окупационни власти в Западна Германия. За нея кореспондентът на американското списание „Нюс уик" Лойд Норман публикува в броя на списанието от 20 юли 1959 година статия, в която между другото пише: „Една военна част, подготвена някъде в Бавария за партизански и диверсионни действия срещу страните с народна демокрация, ще бъде използувана в случай на война."

Ръководителите на българската вражеска емиграция са се надявали, че ще могат да я използуват за въоръжена борба срещу нашата страна. Но тъй като не се отдаде такъв случай, надеждите им се изпариха. „Българската войскова част" бе съставяна от най-отявлените врагове на политическия и социален строй в България. От нейните среди чуждите разузнавания набираха своите агенти.

Народна република България четвърт век върви по пътя на своето социалистическо развитие. Всички опити на враговете да подкопаят или спрат това развитие са се разбивали в нейната гранитна скала. Всички опити на катастрофирали фашисти, на бивши и сегашни вражески разузнавачи да смутят живота на нашата страна, изграждаща социализма, са обречени на провал.

СЪДЪРЖАНИЕ

Невидимите и видими нишки 5
Маските на господин Ото Вагнер 9
Тотален шпионаж 15
Бюро „Д-р Делиус" 19
„Метеорологически станции" 26
„Сила чрез радост" 37
Преломна година 48
С молитвено умиление 62
Масоните 68
Зад кулисите 78
Предприятие „Х" 94
В ожесточена битка 106
Операция „4407" 117
Конференцията в Горна Джумая 135
Игра без партньори 144
Обединение на „Националните сили" 161
Обир на кръстословици 170
Период на заговори 186
Тревожна равносметка 203
Подмолна борба 218
Приказки за „завой" 227
Необявена криза 239
Мъчително търсене 253
Оригиналност и демагогия 265
Краят се наложи 296
Незавършена мисия 309
Крахът на Бюро „Д-р Делиус" 320
Безумни напъни 326

ГОСПОДИН ГОЧЕВ

БЮРО „Д-Р ДЕЛИУС“

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Редактор Недялка Попова
Художник Мария Димитрова
Худ. редактор Васил Йончев
Техн. редактор Александър Димитров
Коректори: Евгения Кръстанова
Величка Герова

Дадена за печат на 10. IV. 1969 г. Печатни коли 21
Издателски коли 15,96. Формат 84Х108/32
Поръчка № 74 (2517)
Поръчка на печатницата № 1281

ЛГ IV

Цена 1,26 лв.

Държ. полиграфически комбинат Димитър Благоев

Народна култура — София, ул. Гр. Игнатиев 2-а

Цена 1,20 лв.